

जिनेन्द्राय नमः
राष्ट्रराजकीय ज्ञान मन्दिर,

श्रीमद्-राज्यद्रोपिचार निरीक्षण

[“ श्रीमद् राज्यद्र ” नामक अथवा दर्शावेला.
विचारोनु तटस्थ तथा शास्त्रोक्त दृष्टि
करेलु अप्रसिद्धिने]

लेख
मुनिश्री ६५२२७

प्राप्ति स्थान
स्थानकवासी जैन कार्यालय
पयसाधनी पोला अभद्रावाट

मूल्या १० आना

પ્રકાશક : જીવજીલાલ જગનલાલ સંઘવી.

વ્યવસ્થાપક : સ્થાનકવાસી જૈન કાર્યાલય : અમદાવાદ.

આવૃત્તિ બીજી પ્રત. ૧૧૦૦

વિક્રમ સં. ૧૯૯૨ વીર સં. ૨૪૬૨

મૂલ્ય દશ આના.

વીરવિજય પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં
મુદ્રક મણિલાલ જગનલાલે છાપ્યું.
ટે. રતનપોળ. અમદાવાદ.

પ્રકાશકના બે બોલ

(૧ લી આવૃત્તિ વિષે)

“શ્રીમદ્ રાજવ્યદ્ર” પુસ્તકમાં ગેહના વિચારો ઘણી વાર તેના વાચકોને ગુચવે છે તેમાં કેટલુંક પરસ્પર વિરુદ્ધ છે, કેટલુંક જૈન સૂત્રોના અબોધી વિરુદ્ધ છે અને કેટલુંક બુદ્ધિમાં ન ઉતરે તેવું પણ છે કેટલોક ભાગ બહુ સારો છે અને તેમાં ખામ ગુચવણ પડે એવું તત્ત્વ નથી આ કાગળથી ત્યારે મુનિરાજ શ્રી હર્ષવ્યદ્રજીએ શ્રીમદ્ રાજવ્યદ્રના વિચારોનું તટસ્થ બુદ્ધિથી નિરીક્ષણ કરનારું પુસ્તક લખ્યું હોવાનું મેં જાણ્યું ત્યારે જિજ્ઞાસુ જૈન વાચકોની એક જરૂરીઆત તેથી પૂરી પડશે એમ મને લાગ્યું, અને તેથી પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરવાનું મેં સ્વીકાર્યું.

મુનિશ્રીએ આ પુસ્તકમાં શાસ્ત્રની કસોટી ઉપર શ્રીમદ્ રાજવ્યદ્રના વિચારોને કર્યા છે તે કસોટીમાં જે સુદ સુવર્ણ જણાયું તેને નગદ સુવર્ણ તરીકે નજીકે જાણે સ્વીકાર્યું છે, જે સોનાનો ઢોળ ચડાવેલું કથીર હતું તેનો ઢોળ ઉતારી નાખી પરીક્ષા કરી તેને કથીરમાં ગણ્યું છે અને જે ખુલ્લી રીતે કથીર છે તેને સ્પષ્ટ રીતે તેવું કહેવાની હિંમત પણ કરી છે શ્રીમદ્ રાજવ્યદ્રના વિચારોમાં જેમને ખરૂં તત્ત્વ જણાવું હોય તેમને આ પ્રકારની ચાળણીમાંથી ચાલ્યા વિના તે મળે તેમ નથી એમ મને લાગ્યું છે ટેન્ડે દ્વારા આશા રાખુ છું કે તત્ત્વના જિજ્ઞાસુ ભાઈઓ આ પુસ્તક જેવી મધ્યસ્થ દૃષ્ટિથી લખાયું છે તેવીજ મધ્યસ્થ દૃષ્ટિથી વાચશે અને મત્ત્ય તથા અમત્ત્યને યથાર્થ સ્વરૂપમાં સમજીને તેમાંથી મત્ત્યને પ્રહણ કરશે. સુરેષુ કિં બહુના.

પરાતીજ
તા ૧-૮-૪૪ }

પરી ચીમનલાલ ઝાલાભાઈ

પ્રાકૃત્યન

ક્વ વચ : રાજચંદ્રસ્ય જિનેશ્વરસ્ય ચ ક્વ તત્ ।

આમનન્તિ તયોરેક્યં ન્યાયનેત્રનિરાદરા : ॥ ૧ ॥

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રની વાણી ક્યાં, તે વીનરાગોના હંચર શ્રી તીર્થેશ્વરની વાણી-ક્યાં ? બન્નેની વાણીમાં મહદ અતર છે, તથાપિ ન્યાયરૂપી નેત્રથી જોવામાં અવિવેકી મનુષ્યો બન્નેની વાણીને સરખા માને છે. (૧)

લેખનં રાજચંદ્રસ્ય સત્યન્યાયનિરંગલમ્ ।

દૃષ્ટ્વા નિરીક્ષણં કર્તું કિંચિલ્લિખિતુમિષ્યતે ॥ ૨ ॥

સત્ય તે ન્યાયના અંકુશથી રહિત શ્રીમદ્ રાજચંદ્રના લેખો જોઈને તેનું નિરીક્ષણ કરવાની વૃત્તિ થતાં આ પ્રયત્ન કર્યો છે. (૨)

ન ચ મોહોઽસ્તિ શાસ્ત્રેષુ ન દ્વેષો રાજલેખને ।

યુક્તિયુક્તં વચ : કસ્ય દર્શયામિ સુવાચકાન્ ॥ ૩ ॥

જિનાગમ વિષે મને મોહ-અધઘટ્ટા નથી, તેમ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રના લેખન વિષે થોડો પણ આશુભો કે દ્વેષ નથી; છતાં કેાનું વચન યુક્તિથી યુક્ત છે તે માત્ર મુઝ વાચકોને દર્શાવું છું. (૩)

વાચકેન તુ કર્તવ્યા સુદૃષ્ટિર્વુદ્ધિયોજિતા ।

અસ્મિન્ લઘુતરે ગ્રંથે ત્યક્ત્વા પક્ષહલાહલમ્ ॥ ૪ ॥

આથી વાચકોને લલામણુ છે કે પક્ષરૂપી વિષને છોડીને ન્યાયશીલ બુદ્ધિથી યુક્ત એવી દૃષ્ટિ આ નાના પુસ્તકને વિષે કરવી (૪)

બીજી આવૃત્તિ અને પ્રકાશક

પહેલી આવૃત્તિની પ્રસ્તાવનામાં અને નિરીક્ષણમાં કહેલા જેવું બધુંયે લગભગ મુનિશ્રીએ કરી નાખ્યું છે એટલે બીજી આવૃત્તિની પ્રસ્તાવના વિશે અમે મુનિશ્રીને વધુ બાંધક ક્યો નથી.

આ પુસ્તકની પહેલી આવૃત્તિ મ ૧૯૯૦ માં અને તેની માત્ર ૭૫૦ નં-લો કાનમાં આવી હતી જેમાં ૩૦૦-૪૦૦ અગાઉથી થયેલા ગ્રાહકો અને ૧૨૫ અમલનાની જૈનરાણીમાં નામ તરીકે જતા બાળ ગૃહેષી જુગ નં-લો જે નથુ માસમાળ ખનાસ થઈ ગયેન, અને ઉત્તરોત્તર માગણી તો વધે જ જતી હતી એ વાત કેટલાક બધુઓ તરફથી મને મૂંઝવણ આપ્યા એ ન્યારે માત્ર ધર્મતત્ત્વોનો પ્રતિલિન પ્રચાર વધવાને બદલે શાસ્ત્ર વિરુદ્ધ માન્યતાઓનો તત્ત્વોનો વિસ્તાર વધતો જાય છે તે વખતે સરલાતમ- વગ્નુ ઓળો યથાર્થ રમેટ જુ “શ્રીમદ્ ગજવદ્ર નિચાર નિરીક્ષણ” નામક પુસ્તકની બીજી આવૃત્તિ મદાર પડે તો હાનને તમકે તે ખૂબ ઉપયોગી થઈ પડશે.

મિત્રો તરફથી મળેલુ આ સહયન મને જગાયે અથોગ ન નાગ્યુ, આથી સમાજસેવાના હાન મે જે કાષ્ટ મનોગ્ય સેવા છે તે વધારે ફળીભૂત થયેલા ગણાશે, માથે સાથે મને લાગ્યુ કે સો મહાને પોત- પોતાના માની લીધેના ધર્મ-તત્ત્વોનો પ્રચાર કરવાનો મપૂર્ણ દક્ષ છે જેમ શ્રીમદ્ ગજવદ્રે ધર્મ મબધી પોતાના મત બહેંગમા નક્યા, અનુયાયીઓએ તેને પ્રકાશમાં આપ્યા, તેમ એ મન ઉપર મત બહેર થના જ જોઈએ એ સ્વાભાવિક ક્રમને લીધે તેમાં કાર્ ગેરબ્યાજબી પણ હોય એમ લેણપણ મને લાગ્યુ નહિ અનમત આપણો આશય એ નથી કે શ્રીમદ્ના અનુયાયીઓ પોતપોતાના માની લીધેના તત્ત્વો કે

માન્યતાઓનો સાગ કરે કે ન કરે, પણ આપણા પોતિદા સમાજજનો સંશ-
યાત્મક ભ્રમણાઓથી બચી હિતાહિત વિચારી લેએજ માત્ર આશય છે. લોકો
તો હમેશાં પોતાની માની લીધેલી માન્યતા વિરૂદ્ધ કે માની લીધેલા
ધર્મગુરૂ વિરૂદ્ધ એક હરફે મરખો ઉચ્ચારનારને પણ પાપી કે નિંદ
ગણે તેમાં નવાઇ નથી, પણ એથી વિચારકે પોતાના અંતર
અવાજને દબાવવો ઈષ્ટ નથી એમ ધારીને જ, આ બીજી આવૃત્તિ
જનતાના ચરણે ધરાય છે. મુમુક્ષુજનો હંસચંદુવત તેનું નિરીક્ષણ
કરી સત્યાસત્ય પારખી યોગ્ય રહેને ગ્રેગશે, તો લેખકનો શ્રમ અને
પ્રકાશકનો હેતુ સ્વલ્પાંશે પણ સફળ થયો ગણાશે.

પહેલી આવૃત્તિના લખાણ ઉપરાંત આમા “ શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર
વિશે વધુ વિચાર ” ના લગભગ ૩૦ પૃષ્ઠ ઉમેર્યા છે, અને તે
ઉપરાંત “ નવિન યંત્ર વિચાર ” નામક દોઢાડાઅંચના બે ભાગ જે
સ્વ. પૂજ્યશ્રી મોહનલાલજી મ. તરફથી મળ્યા છે, તે પણ ઉમેર્યા છે
અને તે માટે તે તે લખાણો મોડલનાર મહાનુભાવોનો હું સહૃદય
આભાર માનું છું. અને પ્રથમ આવૃત્તિ પ્રકટ કરવાનું સાહસ કરનાર
પ્રાંતિજ નિવાસી શ્રી. પરી ચીમનલાલ ડાહ્યાભાઈનો તો હું ખૂબજ
આભારી છું.

આટલું છતાં આ પુસ્તકની કિંમત પહેલી આવૃત્તિ જેટલી જ
માત્ર દશ આના જ રાખવામાં આવે છે. સ્વધર્મ તત્ત્વોના અભ્યાસી
અને પ્રચારક મહાનુભાવો બનતી ત્વરાએ આ પુસ્તકને અપનાવી લેશે
એ આશા રાખવી વધુ પડતી તો નથી જ.

તા. ૨૮-૧૨-૩૫ }
મહાસભાદિન

જીવનલાલ સંઘવી

૧ હી આવૃત્તિની પ્રસ્તાવના

શ્રીમદ્ ગણચંદ્રના વિધાવધ ધર્મવિચારોનું નિરીક્ષણ ગ્વાની અને તે મુખ્યત્વે જૈન જનતાની મધ્ય મુદ્દાની મને શી આવગચકતા લાગી, તે દર્શાવવાની કાષ્ટ આવશ્યકતા છે અને શ્રીમદ્ ગણચંદ્ર સાથે કશો વ્યક્તિગત પરિચય હતો નહિ, તેમજ દષ્ટિથી પ્રત્યક્ષતા પણ થઈ હતી નહિ એટલે તેમની પ્રત્યે કશો વ્યક્તિગત રાગદ્વેષ ઉત્પન્ન થવાનું કાગળ જ નથી થોડા વર્ષો પૂર્વે તેમની કીર્તના કેટલા ને મુખેથી સાંભળવાથી કાર્લ ગુણાનુગમ ઉત્પન્ન થયો હતો. 'શ્રીમદ્ ગણચંદ્ર' પુસ્તક હાથમાં આવતા તેમાંના કાર્લ પ્રકીર્ણ વિચારો અનુકૂળ અને કોઈ પ્રતિકૂળ, કોઈ ઉદ્દગારો સુવિચારશીલ અને કાર્લ અવિચારશીલ લા યા હતા, કોઈ કોઈ તકો લાગ્યા હતા અને ગાંધી અનુભવો જણાયા હતા પરંતુ આખું પુસ્તક સ્થિરતા પૂર્વક વાચવાનો યોગ જ બન્યો નહોતો જ્યારે જ્યાર પુસ્તક હાથ ચડેલું ત્યારે ત્યારે કેવળ ઉપલક્ષ્ય દષ્ટિપાત જ કર્યો હતો પુસ્તક મોટું અને એકી સાથે આખું પુસ્તક વાચવાનું મન ન થાય તેવું છે તેમાં ધણી વસ્તુઓનો સંગ્રહ છે અને મોટા ભાગે પત્રો છે પત્રોનો પૂર્વ પરિચય અપાયો નહિ હોવાથી ધણી વાર ગૂઢતાનું અને મિનિષ્ટતાનું વાતાવરણ જામે છે કોઈ એ પુસ્તકને સમજાવવાપૂર્વક વાચતા હશે અને કોઈ તથુળ વાચન પણ કરતા હશે પરંતુ પુસ્તકનું વાચન-મનન શાન્તિપૂર્વક કરવામાં ન આવે ત્યાંસુધી શ્રીમદ્ ગણચંદ્રના વિચારોનું રહસ્ય કાર્લ પણ વારંવાર રીતે સમજી શકે તેમ નથી મુખોપમુખ એમ સાંભળવામાં આ યુ હતું કે શ્રીમદ્ના વિચારોમાં કેટલુંક શાસ્ત્રમત છે, કેટલુંક શાસ્ત્ર વિરુદ્ધ છે, પરંતુ તે સંબંધી માનસિક નિર્ણય બધાવા પામ્યો નહોતો છેવટે આખું પુસ્તક વાચીને વિચારવાનો અવકાશ મળપૂતાનાના પ્રવાસકાળે પ્રાપ્ત થયો જેમ જેમ પુસ્તકના અંકોમાં રહેલા વિચારો તથા ઉદ્દગારો સ્થિરતાથી વચ્ચાતા ગયા તેમ તેમ તેઓનો આશય વિચાર, મતનમ મમજનતા ગયા

તેમની પ્રકૃતિ, ઉદ્દેશ્ય, લક્ષ્ય જે કંઈ તેમના લેખન ઉપરથી સમજાય છે તે ધ્યાનમાં ઉતરવા લાગ્યું; એ વિચારોના પ્રકાશનનાં આજે આવી રહેલાં પરિણામોનો ભેદ ધ્યાનમાં આવવા લાગ્યો; લાક્ષિક વૃત્તિએ એ વિચારોના કરેલા ઉપયોગના ગુણદોષ સમજવા અને એ માનસિક નિરીક્ષણ દ્વારા ઉપર ટપકાવવાની સદગ વૃત્તિ ઉદ્ભવી.

નિરીક્ષણ એટલે રાગદ્વેષ વિનાની નિર્મળ દૃષ્ટિ જોવું તે. શ્રીમદ્ રાજચંદ્રના વિચારોને મેં એવી દૃષ્ટિથી જોવાનો જ ઉદ્દેશ્ય સેવ્યો છે. ઉપલક દૃષ્ટિથી, પક્ષપાતી દૃષ્ટિથી, ગુણાનુરાગી દૃષ્ટિથી કે દેવળ દોષશોધક દૃષ્ટિથી એ વિચારો જોનારને તેની વાસ્તવિકતા-અવાસ્તવિકતાનો ખ્યાલ આવવાનો સંભવ નથી. “શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર” પુસ્તક એટલું વિસ્તીર્ણ છે તે તેમાં એટલું બધું સંગ્રહિત છે કે તેમાંથી ઘણું સુંદર હાથમાં આવે છે અને તે સાથે બીજી વસ્તુઓ પણ છે. તે બરાબર સતત વાચન વિના લક્ષમાં આવી શકે તેમ નથી. વક્તવ્ય એ છે કે કોઈ પણ મનુષ્યે એ વાર્તા લક્ષ્યમાં લેવી હોય તો અવશ્ય તટસ્થ બુદ્ધિથી તે પુસ્તકનું વાંચન કરવું, નહિ કે ઉપલક દૃષ્ટિથી કિંવા પક્ષપાત બુદ્ધિથી. જે માત્ર આપણે પક્ષપાત બુદ્ધિથી તે પુસ્તકને જોઈશું તો તેમાં આત્મજ્ઞાન, તેને અંગેના અનેક અનુભવો તથા શાસ્ત્રીય વિચારો આપણને મોલૂમ પડશે; તેમ જો દ્વેષદૃષ્ટિથી તપાસીશું તો અનેક સ્થળે ક્રિયા કરનાર વ્યક્તિઓ અને સાધુઓને ઝાટકી નાંખવામાં આવેલા જોઈશું. એટલે ઉતાવળથી તપાસ કરવી એ ઈષ્ટ નથી, પણ બરાબર તટસ્થતાથી-જિનાગમરૂપ પ્રમાણથી તેઓના કથનોને-વચનોને નિરીક્ષવાં જોઈ એ. શાસ્ત્રરૂપી દોષકથીજ આપણે એવી તટસ્થ દૃષ્ટિ ધરાવી શકીશું અને જોઈ શકીશું કે શ્રીમદ્ રાજચંદ્રના વિચારોમાં કેટલું શાસ્ત્રસંમત છે, કેટલું વ્યવહાર સંમત છે અને કેટલું સ્વેચ્છાસંમત છે. તેઓનો લેખસંગ્રહ ઘણો વિશાળ છે. કોઈ સ્થળે ઉચ્ચ પ્રકારનું અને સુંદર લખાણ મળે છે, અને અનેક લેખોમાં સ્વરૂપિ પ્રમાણે વિચિત્ર પણ લખી નાંખ્યું છે; દરેકે દરેક વાક્ય કે વિચારનું નિરીક્ષણ અશક્ય અને અનાવશ્યક છે,

માત્ર એકદમ નજરે તરી આવે તેવા જે વિચારોએ જોઈ જનના ઉપર અસર કરી વિવિધ પરિણામો નીપજાવ્યા છે તેવા વિચારોનું જ અત્ર નિરીક્ષણ કરવું ઉચિત માન્યુ છે

શ્રીમદ્ ગણ્યકના વિચારોના પ્રાગ્ જો નિરીક્ષણદષ્ટિથી પાડીએ તો તેના ત્રણ પ્રકાર પડે છે એ ત્રણ પ્રકારો પાડવામાં વર્તમાન મુખ્યત્વે ધર્મને ધારણીભૂત લેખાપ ખરૂં છતાં વસ્તુના એ પ્રકારોમાં તેમના પ્રવૃત્તિશીલો જ નાગણીભૂત લેખાના જોઈએ તેમના પહેલા પ્રાગ્ના વિચારો કે જે નાની વયમાં મેમજો ટાંચ્યા છે તે સત્તરમા સર્વ સુધીના જે તેમનાં મોટા ભાગ નવહાલ રમત અને ચારત્રમંમત કે ન્યા પછીના વિચારોમાં ગ્રહેલી ઉત્સુકતા અને વિનસણુતા જોના એ નાની વયમાંના વિચારો ગાત્રમમન અને પ્રેરતા દેખાતા તાનાતુ ગાગુ એ છે - તે વખતે તેમની અવન વિચારણા પૂર્ણ વેધી શક થઈ નહોતી નાટ તેઓએ મોઢ પુનઃ મા વાન્યુ હોય કે મોઢ મનાપુર પની પાનેથી માનવ્યુ કે ધાર્યુ હોય, તેની હાપ તે વખતના તેમના વિચારો નમા મુક્તિ થએલી છે

વય જ ૧૧ વધી શુદ્ધિ અવનત્ર ગીતે વિકસના લાગી, નાની વય માંના એ શુદ્ધિરિમલ્લની પ્રજામાં એમોઢ થવા લાગી, સમગ્ર સમિતી સુદ નાધી અતિ થએના લોખનુ આ પર્વતુ વધવા ગાગુ અને પ્રવન્યા આગમ વધીને 'ભમિતુ રૂપ ધાગમ' ના 'માક્ષાવ સ અવની' જુ મિશ્ર ૫૫ અપારા લાગુ એ વખતે નાપજો જોતો ખીને પ્રાગ પાડીએ છીએ તે વિચારો બદલ આવના લાગ્યા વયમયોતની દષ્ટિએ એ વિચારો અગાધી ઓગણીમમા વર્ષ સુધીમાં મળી નમય પહેલા પ્રકારના વિચારોમાં નજુના હતી તે ત્યાગપછી ઓછી અો છેવટે જ થની નવ છે શુદ્ધિમાં ખગમગાટ જંગે છે, આ ૧૧ વધતી યુવાનરથા પગુ પોતાનુ મય' થયે - ૧૫ છે, કલ્પનાઓ વધારે

* શ્રીનંદ ન્યારે મળઈમાં ૧૦૦ અવધાન કર્યા ત્યારે તેમની સમગ્ર સમિતી પ્રસાદા કરતુ એક ચોપાનીકું બદલ પાંચમાં આન્યુ દવ જોડ નામ 'સામાવ સરવની' એક દવ

જોરથી ઉડે છે, શાસ્ત્રસંમતિની ક્ષિતિજને વીધીને કટપનાપંખી દૂર દૂર ઉડે છે, શાસ્ત્રો અને મહાપુરુષોના કથનો તેને પોતાની પાખોમાં સમાઈ જતા લાગે છે, અને એની ગતિ એટલી તો વધે છે કે આખા બ્રહ્માંડને પોતાની પાખોની છાયા હેઠળ લાવી દેવાના નગંગો ઉઠે છે ! સુવિચારશીલતાથી જો મહત્વાકાંક્ષા કરવામાં આવે તો તે અનિષ્ટ વસ્તુ નથી, પરંતુ ધર્મ અને પંથ ચલાવી તીર્થંકર ક્રાંતિમાં પેસવાનો અભિલાષ અને એ અભિલાષની સિદ્ધિ માટે ચમત્કારોને એકત્ર કરવાની વૃત્તિ, સ્વરોદય જ્ઞાનવડે ભવિષ્યકથનના પ્રયોગો, અવધાન-શક્તિને પ્રદર્શનની વસ્તુ બનાવી મૂકવાનો મનોભાવ, પોતાની મેળે પ્રશંસા કરવા જેવી વાણીનો ઉચ્ચાર, પરકથાણુ સ્વદસ્તે જ થવાની અસ્મિતા, સદ્ગુણની સ્વદિશાનુવર્તિની વ્યાખ્યા, ત્યાગવૃત્તિનો અભાવ છતાં અત્યાગ દશા માટે કર્મનો અને ધૃધરનો વાંક કાઢવાની મનોદશા : એ બધું તેમની મહત્વાકાંક્ષા પૂરી કરવા માટેનું સુવિચાર-શીલત્વ હતું એમ નહિ કહી શકાય. આ ખીજા પ્રકારના વિચારો પુખ્ત છે, એ વિચારોનું નિરીક્ષણ આ ગ્રંથમાં વિસ્તારથી કરીને તેમના બ્રમ્હોટ કરવાની મને વિશેષ જરૂર પડી છે, કારણકે એ વિચારોની અપરિપક્વ દશા સમજનારાઓ પણ તેથી દોરવાઇને અનર્થપરંપરા નિપજવતા માણસ પડ્યા છે. દીક્ષા લેવાની અને લોકોને સાચા જ્ઞાનમાર્ગમાં વાળવાની વાતો તેમણે એ વિચારોમાં બહુ કરી છે અને એ વાતો પોકળ જ નીવડી છે; પરંતુ જરા માનસિક સ્થિરતા પ્રાપ્ત થયા પછી તેમણે એવા પોકળ વિચારો બહુ દર્શાવવાનું બંધ કર્યું હતું અને તે વિચારોનો ત્રીજો પ્રકાર પડે છે. એ પ્રકારના વિચારોમાં ક્વચિત્ આત્મપ્રશંસા છે, પરંતુ જે કાંઈ શાસ્ત્રીય વાર્તા કરી છે તે સારી કરી છે. વિશાળ વાચનનો અનુભવજનિત અનુવાદ આપણે એ પ્રકારના પક્વ વિચારોમાં જોઈએ છીએ. તે વિચારોમાં શાંતતા અને મધ્યસ્થતા ખીલી નીકળતી જોવામાં આવે છે. આ ત્રણે પ્રકારના વિચારોનું નિરીક્ષણ આ ગ્રંથમાં કર્યું છે; તેમાં શ્રીમદ્ના વિચારોની પ્રશંસા આવશ્યક લાગી ત્યાં પ્રશંસા કરી છે,

વિરોધ આવશ્યક લા યોત્યા વિરોધ પણ કર્યો છે અને શાસ્ત્રનો જ તેમા નિષ્ક્રય-કસોટી તરીકે ઉપયોગ કર્યો છે

શ્રીમદ્ભૂતા પક્ષ અને અપક્ષ વિચારો, સુત્રસમત અને ઉત્સુત કથન, ઉન્મત્ત અને વિચારશીલ મનોદશામા નીકળેલા ઉદ્ગારો, ધત્યાદિ બધા પ્રકારના નમૂના “ શ્રીમદ્ ગણ્યદ્ર ” મથમા રહેલા છે અને એ નમૂના જોઈતા વિવેચન માથે આ પુસ્તકમા ગ્ળુ પણ આ છે એક મ્થળે ધર્મ કે પથ ચલાવવા માટે ચમત્કારોની આન સ્પૃક્તા કહી છે, અન્યન ચમત્કારોની નિર્ગ્યંકતા જણાવી છે, એક સ્થળે પોતાને સસારત્યાગ નહિ કરવા દેવામા દરિની ધ્વજાને માથે આરોપ મુ થો છે અને પ્રભુનાં અપવક્ષણો ગાયા છે, અન્યત્ર પોતાના પ્રમાદ દોષને માટે વિક્ષાપ કર્યો છે, એક સ્થળે નનવાતાની પ્રશંસા કરી છે, અન્યન સુત્રમાનું બધુ યથાતથ્ય હોવાની ના કહી છે આવા અપક્ષ અને પક્ષ વિચારોના પુષ્કળ નમૂનાઓ મળે તેમ છે, પરન્તુ જે વિવેચનપૂર્વક એ બેઉ પ્રમાણના વિચારોની વચ્ચેનું અતઃ સમન્વયમા ન આવે તો તેથી અનર્થ થવાનો જ સંભવ છે વય સાથે અનુભવ-શીલતા, વિચારશીલતા અને સમજાણુ વધે છે, તેમ શ્રીમદ્ ગણ્યદ્રના મબધર્મા બન્યુ છ અને તેથી તેમના મધ્યમ વયના વિચારો અને અગ્નિનાષોમા પરિપક્વતા કતા ઉ મતતા વધારે દેખાય છે આ પક્ષ માથે અપક્ષ વિચારોને પણ પુન્તકાક્રંત કરીને એ મથના પ્રમાણોએ જનતાની કેટલી કુસેચા જગાવી છે તે દવે આપણે જોઈએ

શ્રીમદે ‘ મોક્ષમાગા ’ જેવા જે કાર્ત્ત સુદર પુસ્તકો લખ્યા છે, તેથી જ તેમનો અક્ષરદેહ જૈન તત્ત્વજ્ઞાનના જગતમા ચિગ્જવી હી રહે તેમ છે, તે પછી તેમણે નાની વયથી મૃત્યુ સુધી જે કાર્ત્ત યોગા કાગળ ઉપર કાળા અક્ષરે લખ્યુ હોય તે બધુ પ્રમિદિમા મૂખ્યાની આવશ્યકતા જ ગટેલી નથી. આજે મદ્ધાનુ પુરષોના પત્રવ્યવહારો બદા પડે છે, પરન્તુ તે પત્રવ્યવહારો કેવળ લોભાપકરકનાની દૃષ્ટિથી આવશ્યક અને ઉપયોગી હોય તેટલું જ બદાર પાડવામા આવે છે કાષ્ઠ પણ મદ્ધાપુરુષે જેટલું અને જેવું લખ્યુ હોય, તેટલું બધુ પ્રમિદ

કરવાની અક્ષરપૂજક વૃત્તિ કાંઈ દર્શાવતું નથી, કારણકે એવી વૃત્તિ નિઃસાર મનાઈ છે. ત્યારે “શ્રીમદ્ ગજચંદ્ર” ના પ્રકાશકે કેવળ પૂજ્ઞભાવથી શ્રીમદ્ના લેખનો અક્ષરે અક્ષર દશાએ વિવેક વિના પ્રસિદ્ધિમા મૂક્યો છે. કાયરીના એક પાના પર ‘ધ્યાન’ શબ્દ જ ૨૮ વાર લખ્યા છે તો એ છાપ્યું, બીજા પાના પર માત્ર ‘અનુભવ’ શબ્દ લખ્યો છે તો તેટલું પણ છાપ્યું; અને પછી સશોધક એવા કાંઈ કુરસદના કે વિચારણાના સમયની રમતને શીલસુશીમા ઘટાવે છે ! આવી અક્ષરપૂજની પાછળનો મનોભાવ દૂરો ગહેતો નથી, જેવી રીતે બુદ્ધના અવશેષ રૂપ એક દાનની પ્રજ્ઞ માટે તેની પાછળ લાખો રૂપિયા ખર્ચી મંદિર બાંધવામાં આવ્યું છે, તેવી રીતે જેનો એકે-એક શબ્દ મહામૂલ્યનો લેખાવવાની યોજના હોય તેને પરમજાનીની કાટિમાં બેસાડવાનો જ એ યત્ન છે એમ ખુલ્લું દેખાઈ આવે છે. શ્રીમદે જે કાંઈ સારું કહ્યું હોય તેની પ્રસિદ્ધિ લોકાપકારક અને એ સ્વાભાવિક છે, પરંતુ તેમણે લખેલા અક્ષરે અક્ષર મૂલ્યવાન કહી બતાવનારાઓ આડકતરી રીતે તેમની વ્યક્તિગત પૂજનો જ ઇશારો કરે છે ! અને પછી ગનાતુગતિક દષ્ટિવાળા ભક્તો એ ઇશારાને ઉપાડી લઈ જ્ઞાનપિપાસા તૃપ્ત કરવાનું મૂંઝી દઈ વ્યક્તિપૂજ પાછળ મંડી પડે છે ! આવો ઇશારો કરવાની સશોધકની કળાનો એક નમુનો ૨૯ મા વર્ષમાના શ્રીમદ્ના ‘ઉપદેશ છાયા’માના એક વાક્ય ઉપરની પુટનોટમા દેખાઈ આવે છે. શ્રીમદ્નું વાક્ય એવું છે કે “જેમ ભગવાન વર્તમાન હોત અને તમને બતાવત તો માનત નહીં; તેમ વર્તમાનમા જ્ઞાની હોય તો મનાય નહો. અવધામ પહોંચ્યા પછી કહે કે એવા જ્ઞાની થવા નથી. પછવાડે જીવો તેની પ્રતિમાને પૂજે પણ વર્તમાનમા પ્રતીત ન કરે. જીવને જ્ઞાનીનું ઓળખાણ વર્તમાનમા થતું નથી.” આ વાક્યોમા શ્રીમદ્ પોતાના જ્ઞાનિત્વની બરાબર કદર નહિ થતી હોવા ઉપર અસંતોષ દાખવતા હોય એમ લાગે છે, જે કે એ કથનમાં સામાન્ય લોકો સત્ય બોધવાની શૈલી પણ વાપરી છે. સશોધક એ ઉપર સૂચક ઇશારો કરે છે: “આ વિચારો શ્રીમદે

પોતાને ઉદ્દેશી કહ્યા મહાવે છે તેઓનું ઓળખ વતમાન દેહસ્થિતિ પછી જીવોને થશે એવો અભિપ્રાય અત્ર રહેવાનો જણાય છે આ ઈશ્વરે કહે છે કે શ્રીમદ્દની દેહસ્થિતિ પૂરી થાય એટલે તેમને ઓળખનારાઓએ તેમની પ્રતિમા પૂજન શરૂ કરી રેવી જોઈએ । “શ્રીમદ્ ગણપત્” અથવા પ્રમશનમા જે અક્ષરપૂજનની વૃત્તિ અતરૂગત છે, શ્રીમદ્દના મોટાઓના દેનાવામા જે ચિત્રપૂજનો નિવાધ્યાનમાધન તરીકે તેનો ઉપયોગ કરાવવાનો હેતુ રહેલો છે, તે જ પ્રકારનો પ્રતિમાપૂજનનો હેતુ આજે શ્રીમદ્દને નામે ચાનતા આશ્રમોમા પાગ પડેલો નિહાળીએ છીએ । શ્રીમદ્દમા જ્ઞાની લેખાવાની અસ્મિતા હતી, તેનો સુધારાવધારા સાથેનો તર્જૂનો પ્રદાસકોએ આ અથ પ્રમશનમા અને શ્રીમદ્દની પ્રતિમાએને પુજાવવામા કરના માડ્યો છે

અપકવ વિચારોના પ્રદાસનના અનર્થો અનેક છે શ્રીમં સસાગ લાગની પ્રશમા કરી છે, પણ તે સાથે લાગ કરનાર અને મસાગમા રટી જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરનાર વચ્ચે કાંઈ વિશેષ અતર જતા યુનથી તેમણે એવું પ્રતિપાદન કર્યું છે કે જાણે તીર્થંકર જેવા જ્ઞાની થના માટે કે એક ભવ પછી મોક્ષે જવા માટે ત્યાગની ખામ જરૂર નથી । વડી ત્યાગમા વિદ્ય રૂપ અપલખણો હરિ કે મનો ઉદય હોઈ શકે છે એ તેમનો હિસાબ છે આ હિમાખ તેમણે જનનના પાછના ભાગમા કાંઈક બદલાવ્યો છે, પણ એ પકવ વિચારો જલ્દી તો અપકવ વિચારનું જ આજે અનુસરન થઈ રહ્યું છે । તેમના સુનના ભક્તો માથીએ કાંઈએ ત્યાગ કર્યો નથી, રાજ્ય કે ત્યાગની મહત્તા શ્રીમં પહલા જે ઉતારી પાડલા તે ઉપર ભક્તોનું ધ્યાન છે, પણ તેમના ખાળના ઉદ્દેશરો ધ્યાનમા લઈ ત્યાગની મહત્તાનો પોતાની જાને દાખલો બેસાડવા કાંઈ તૈયાર નથી । જનમ્વલાવ એવો છે કે તેની માગે એકજ વ્યક્તિને નામે બે જૂદા જૂદા પ્રિયા મૂલમા આવે તો જે સહલો અને પોતાને અનુકૂળ માર્ગ હોય તે તે મૂળી લે છે અને માને છે કે “એવું મહા માનુ વચન છે, પણ મહાત્માએ પાછળથી એ વચન વચ્ચે તેની દેહને પડી થી ।” હદમ્થ અનુ-

બોનાં વચનોમાં પૂર્વાપર વિરોધ સ્વાભાવિક હોય છે, તે વખતે એ વચનોનો પ્રકાશક વિવેક વિના બધું જ પ્રસિદ્ધિમાં મૂકે તો તેનું ફળ એજ આવે કે સાચું અને કડીન વિસરાય તથા સહેલું ને મનમાનું પકડી લેવાય ! શ્રીમદ્ રાજચંદ્રના વિચારોમાંના અપકવ વિચારોની પૂજા-અનુસરન આજે જેટલાં થાય છે તેટલાં જો પકવ અને સૂત્રસંમત વિચારોના અનુસરન થતાં હોત, તો કદાચ આવા નિરીક્ષણની અને તેના પ્રકાશનની આવશ્યકતા ન રહી હોત. મને તો લાગ્યું છે કે શ્રીમદ્ની સૌથી વધારે કુસેવા જો કાઈએ પણ કરી હોય તો તે તેમને તીર્થંકર કાઠિમાં મૂકી દેનારા થેલા ભક્તોએ અને તેમના અક્ષરે અક્ષરને જ્ઞાતીનાં વચનો કહેવડાવવા માટે-તેની પૂજા કરાવવા માટે-બધું પ્રસિદ્ધ કરનાર પ્રકાશક-સંશોધક કરી છે. તેમના ઘણાં પત્રો છુલ્લક છે, તેમાંનું ઘણું અંગત તથા અન્યને નિરૂપયોગી છે, તેમની ડાયરીના પાનાંમાંનું ઘણું પ્રસિદ્ધિ માટે અનાવશ્યક છે; તે બધુંય પુસ્તકને પાને ચડાવવાથી કશો ઉપકાર થાય તેમ નથી. પૂર્વાપર વિરોધવાળા લેખો સત્વર નજરે ચડે એવા છે, તે પણ જેમના તેમ જાહેરમાં મૂકવાથી કશો લાભ થાય તેમ નથી અને થયો પણ નથી, છતાં વ્યક્તિપૂજના ઉપાસકોને તે બધું બહાર પાડવાનું જ ગમ્યું અને પરિણામે જે અનિષ્ટ હતું તેની જ ઉપાસના વધી પડી છે, જ્યારે ઇષ્ટ હતું તે શ્રીમદ્ના ભક્તોમાંના કાષ્ઠકિનાજી જીવનમાં ઉતરેલું જણાઈ આવશે. સરવાળે આજે એક એવો સંપ્રદાય ઉભો થયો છે અને થતો જાય છે કે જે શ્રીમદ્ રાજચંદ્રે જેનું બહુમાન કરેલું એવાં જિનસૂત્રોને વિસરી ગયો છે અને શ્રીમદ્ના કાયા-પાકા વિચારોના પાઠમાજ સર્વ સમાર્પ ગયું હોય એમ માની રહ્યો છે, અને પ્રતિમાપૂજમાંય શ્રીમદ્ની પ્રતિમાને સર્વોપરિ સ્થાન આપવા સુધીના અવિવેકમા ડૂબી ગયો છે.

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રમા અસાધારણ સ્મરણશક્તિ હતી; તે જેવી રીતે ખીજાઓને આંજી નાખતી હતી, તેવી રીતે તેમને પોતાને પણ એ સ્મરણશક્તિના પ્રયોગોથી લોકોમાં થતી પ્રશંસા આંજી

નાખતી હતી ! નાની વયમા તેમણે એ અદ્ભુત સ્મરણશક્તિના અને ખીલતી જતી કવિતાશક્તિના પ્રયોગો કરવા માંડ્યા હતા લોકોની પ્રશંસા જીતવામા તેમની એ બેહુ શક્તિઓ કગતા વધારે પ્રમળ સાધન તેમની નાની વય હતી “આટલી નાની ઉમરમાં આટલું બધું જાન” એવા ઉદ્ગારો કાઢી લોકો ચકિત થતા મુઠ્ઠામા તેમણે ૧૦૦ અવધાન-સ્મરણશક્તિના પ્રયોગો કર્યા અને ઝાપાઓએ તેમની વાહવાહ ગાઈ, ત્યારે તેમને જરૂર પોતાનો અસ્મિતાભાવ પોષાતો નાગ્યો હશે એમાં કાંઈ નવાઈ નથી દરેક ઉછરતા જુવાનને પોતાના કાર્યના વિજય પછી એવોજ મનોભાવ થાય. પણ અદ્ભુત સ્મરણશક્તિ એજ કાર્ડ પરમ જ્ઞાની હોવાનું સર્વોદ્દેશીય નથી આજે અનેક શતાવધાનોઓ આપણા દેશમા છે અને મુજરાતના એક ખ્રિસ્તી બાપ (તીમોથી) તો એની માથે ૮૦૦ અવધાનો કઠી શકે છે ! અવધાન એ ધારણાશક્તિના વિકાસથી મિલ્લ થાય છે અને જે અવધાન કરનાર મારો અભ્યાસી તથા બુદ્ધિમાન હોય તો અવધાનની વસ્તુઓ-પ્રયોગોમા ઉચ્ચ વિષયો અને પ્રશ્નો લાવી શકાય છે અને સાધારણ બુદ્ધિવાળો માણસ હોય તો તેમા સાધારણ પ્રશ્નો હોય છે બેઉમા ધારણાશક્તિનો ઉપયોગ તો સરખી રીતે જ - વે પડે છે ઉપર જણાવ્યું તે ખ્રિસ્તી બાપમા કવિત્વશક્તિ નથી એટલે તે પાંપતિ કે નના શ્લોકો રચવા જેવા પ્રયોગો કગતા નથી પરંતુ શબ્દો, વાક્યો, સખ્યા વિગેરે મોટા પ્રમાણમા કમબલ્લ માં ગમીને બોલી જઈ શકે છે તેમણે તો અવધાનશક્તિને એટલી યતવત્ બનાવી છે કે એક દિવસે - હેલી વસ્તુઓ એ ૧૫ દિવસ પછી પણ અનુક્રમબલ્લ મોની જઈ શકે છે ! આપણા દેશમા એ વખત એવો હતો કે ત્યારે લોકો શ્રીમદ્ ગજવદ્રની અવધાનશક્તિથી આજ્ઞા મની જઈને તેમને સાક્ષાત્ મગ્નવતી કહે અને પરમજ્ઞાની કહેવાને પગ લગાવ્ય પગ્નું સ્મરણશક્તિની દગ્નણીવાળા મનુષ્યને જ્ઞાની તર્કિક ઓગળવાની બૂન મમગના હવે તેથી અજાન તેમ નથી નાની વયમા અદ્ભુત વિજયપ્રાપ્તિથી ઉત્તેજિત થએલ મગજ

જેવા ઘોડા ઘોડાવે છે, તેવા ઘોડા શ્રીમદે નાની વયમાં ઘોડાવેલા આપણે જોયા છે. સ્મરણશક્તિ અને કવિતાની રચના એ બેઉના યોગ પછી સ્વરોદય જ્ઞાનમાં ડગલા ભરતા તેમનું મન યોગના ચમત્કારોમાં પરોવાય છે. પોતાને બ્રહ્મરંધ્રમાં અનાહત નાદ સંભળાય છે, પણ ગાડી ઘોડાના અવાજમાં અગાળર શાન્તિ-પૂર્વક એ નાદનો સ્વાદ લઈ શકાતો નથી એમ કોઈને તે લખી જણાવે છે । યોગશ્ચિત્તવૃત્તિનિરોધ : એ જો ખરું હોય, તો આ અનાહત નાદ કે જેના શ્રવણમાં ગાડી-ઘોડાના અવાજથી વાંધો પડે છે તે યોગ નથી પણ યોગાભાસ છે, એમ હરકોઈ યોગાભ્યાસી કહી શકશે. યોગના થોડા ચમત્કારો પર કાળૂ બેઠો છે એવો એમને ભાસ થતાં તે જગતમાં નવો પંથ કાઢવાનાં સ્વપ્ના અનુભવે છે । પોતાનું જ્ઞાન જગતને આપીને જગતનું કલ્યાણ કરવાની ઉત્કંઠા, અને એ ઉત્કંઠા પોતાના પ્રશંસકોને તથા ભક્તોને લખી જણાવવાની વૃત્તિ, એ વધુ પ્રશંસા જીતવાની અભિલાષા જ દર્શાવી આપે છે. સાચા જ્ઞાનીને કે યોગીને એવી વાતો કરવાની કદાપિ રૂચિ જ થતી નથી. નાની વયમાં શ્રીમદ્ને પોતામાં જે શક્તિઓનું ભાન થવા લાગ્યું હતું, તે શક્તિઓનું અજ્ઞાન થવાથી જ તેમણે નવો ધર્મ-પંથ કાઢવાની, તીર્થંકર કાઢીએ પોતે પહોંચેલા હોવાનું સ્વમુખે કહેવાની, એક ભવ પછી મોક્ષપ્રાપ્તિ પોતાને થશે એવું પોતાની મેળે પોતાને માટે ભવિષ્યકથન કરવાની વૃત્તિ દર્શાવી હતી અને કેવળ એવા હવાઈ સ્વપ્નો સેવવામાં વર્ષો વીતાવ્યાં હતા. આત્મકલ્યાણ કરવા માટે તેમને લાગતી આવશ્યકતા જણાઈ હોય, તે કરતાં ધર્મ-પંથ ચલાવવા કે જગતને પોતાનું જ્ઞાન સંભળાવવા તેમને ત્યાગની વધારે આવશ્યકતા લાગતી હતી એમ તેમના પત્રોના સમુચ્ચય સ્વર ઉપરથી જણાઈ આવે છે. પરંતુ ત્યાગ થઈ શકતો નહોતો; જીવાનીના અભિલાષો, સ્ત્રી પ્રત્યેનો રાગ, કુટુંબજાણની ખાતર સંસારમાં રહેવાની અને ધંધો કરવાની ફરજ, એ બધું આડે આવતું હતું,

એટલે તેમણે ત્યાગ વિના પણ પોતાના અભિલાષો પૂરા કરવા માટે કવિતા, પુસ્તક પત્ર, ઇત્યાદિ લખીને મન મનાવ્યું હતું જીવનના અત સુધી તે ત્યાગ કરી શક્યા નહિ ઉત્તર સ્થિતિમાં તેમને એ ખામનનો અસંતોષ રહ્યો હતો તથા તે માટે પોતાનો દોષ સંજો હતો, અને તેમના જીવનની જો ટાંક પણ ધન્ય ધર્મી હોય તો તે એ ઉત્તર જીવનની જ હતી એમ તે સમયના લેખો ઉપરથી કહી શકાય.

શ્રીમદ્ના મધ્ય જીવનમાના સ્વપ્નો, અભિલાષો અને પથ ચના વગેરે જ્ઞાની અને સદ્ગુરુ તરીકે ઓગળાવાની ઉન્નત દશા છતાં ઉત્તર અવસ્થામાં તે આધ્યાત્મિક ચિંતન તરફ સાગી પેડે વળ્યા હતા એ ચિંતનની પ્રયોગ દશામાં તેમણે મધ્ય જીવન માણ્યું હતું તેથી અપ્રમુદિતિયાગે ઉતાવળે દશાવતા હતા અને એ વિચારોને તે વખતે જીવનના જોને પશ્ચાત્ત્વતાની ખબર નહોતી, એટલે જો કાંઈ તેઓ કહે તે બધું મત્ત જ્ઞાન જ છે એમ કદાચ મમજતા આજે પણ તેમ માનનાગઓ છે. આધ્યાત્મિક ચિંતન તરફ હળેલી વૃત્તિ અને ચિંતની એકાગ્રતાથી તે પોતાની શક્તિની અદ્ભુતતાનો પરિચય ઇતર જનોને કરાવી શક્યા હતા દુમન ઉપર જેમીને વેપાર કરે અને ધર્મ ગુણ કે દુરત કાંઈ ધર્મગ્રંથ કે સૂત્રના વાચનમાં ડૂબી જાય, કે પોતાના ચિંતનને નોંધપોથીમાં ટપકાવી લે, એવી ચિંતની એકાગ્રતા યોગજ મુખ્યોમાં હોય છે, એટલે તેમની એ સમ્પત્તિથી માધીજ જેવા પુરુષ પણ આસ્પાયા દોષ એ આભાવિ છે આધ્યાત્મિક ચિંતન અને વિશાળ અભ્યાસથી ખીલેલા બુદ્ધિયોગે કરીને શ્રીમદ્ પોતા પત્ર લખનારાઓને પોતાના વિચારો વડે આકર્ષી કે સંતોષી શક્યા હોય તેમાં પણ નવાઈ નથી એવા જો વિચારો કે લેખો ઉત્તમ અને સત્તરથીલ દોષ તેનું વાચન કે મનન કરવાને દુર્લભ તથા દોઢ પરન્તુ સુવિચારોનું વાચન-મનન એવાન છે અને એ વિચારોના ઘટના બધા લેખોને પરમશાનીના વિચારો નાની નેની પાછળ અધભક્તિથી દોગણુ એ જુદીજ નાત છે, આધ્યાત્મિક વિચારોના વાચકથી ચિંતને પોરતુ એ એક વાત છે અને મદ વગના સુવળક વિચારોને ઉરેખન્નગ દબદોનો ધુન્ડો આજો

મીઁચીને ગળી જવો એ જૂદી જ વાત છે; એક ચિંતકના સારા વિચારો ગ્રહી તેમાંથી બોધ લેવો એ એક વાત છે અને એ ચિંતકની મૂર્તિ બનાવીને તેની પૂજા કરવાથી આત્મકલ્યાણ થશે એવાં સ્વપ્નોમાં આથડવું એ કેવળ જૂદીજ વાત છે. એક વ્યક્તિના સદ્વિચારને ગ્રહણ કરવાને બદલે એ વ્યક્તિની પૂજામાંજ અટવાઈ જવું એ કેટલું અનિષ્ટ છે તે તો શ્રીમદ્ રાજચંદ્રના પ્રશંસક ગાંધીજી જેવાને પૂછવાથી પણ માલૂમ પડી આવશે.

જીવસ્થાનક વિષેની ચર્ચા, સમ્યક્ત્વની વ્યાખ્યા, કેવળજ્ઞાન અને એક ભવ પછી મોક્ષે જવાની યોગ્યતા વિષેની ચર્ચા, ચૌહાગીના વિષયમાં સૂત્ર સાથેનો શ્રીમદ્દનો મતભેદ, જ્ઞાની અને સદ્ગુરુ વિષેની ચર્ચા, ઇત્યાદિ વિષે વિસ્તારથી આ પુસ્તકમાં જણાવેલું છે. શ્રીમદ્ આ બંધી ચર્ચામાં લાગ લેતા એમ મનાવી રહ્યા છે કે જાણે પોતે છદ્મસ્થાવસ્થા ધરાવતા નથી, પરંતુ તીર્થંકર જ્ઞાનકથન કરી શકે છે તે દ્રષ્ટિ પોતાને પ્રાપ્ત થઈ ચૂકી છે ! આ પ્રકારની અસ્મિતા કાઈ સ્થળે તીર્થંકરોએ સંસારમાં રહીને પણ બતાવી જાણી નથી, પરંતુ શ્રીમદ્ તે બતાવે છે. ઋણુતાના, સરલતાના, નમ્રતાના અભાવનું તે દર્શન કરાવે છે. ઘણાં પત્રોમાંની તેમની વાણીમાં નમ્રતા દેખાય છે પણ એ વાણી પાછળના વિચારધ્વનિમાં નરી અસ્મિતાનું જ દર્શન થશે. આ અસ્મિતા ઉત્તર વયમાં પણ ન્યૂનાધિક અંશે રહી છે. એ ગમે તેમ હોય, પરંતુ તેમની એ અવસ્થા છદ્મસ્થ હતી, વિશેષ ને વિશેષ માન પ્રાપ્ત કરવામાં તેમને પોતાના જીવનના વિજયનું દર્શન થતું હતું અને પોતાની શક્તિનો ઉપયોગ મુખ્યત્વે કરીને મધ્ય વયમાં તેમણે તે પાછળ જ ક્યો ક્યો હતો તે વિષે સંશય રહેતો નથી. અત્ર શાસ્ત્રકારનું એક વચન યાદ આવે છે.

પૂયળઠા જસોકામી માણ સમ્માણ કામદ ।

વહુ પસવદ પાવ માયા સહ્લં ચ કુન્વદ* ॥

*પૂજનો અર્થી, યશનો અભિલાષી, માન સંમાન મેળવવાની કામના-વાળો મનુષ્ય પાપને હત્પન્ન કરે છે અને માયા શક્યને સેવે છે. (દશવૈ-કલિક, અં ૫, ઉં ૨, ગાં ૩૫)

'વેતાન' દિગ્ગજ શાસ્ત્રોનું વાચન તેમણે મારી પેઠે કરેનું હતું
 અને પોતાના અભિપ્રાયો બાધનામા તેમણે એ વાચનનો ઉપયોગ
 કર્યો હતો તથા બીજાઓને ઉપદેશ આપ્યો હતો. વધુિતાર જોનામા
 આવ્યું છે કે બીજાઓ પ્રતિના પોતાના ઉપદેશો છતાં એ ઉપદેશો
 પ્રમાણે પોતે વર્ત્યા નથી. પોતાના જ્ઞાન કે ઉપદેશ પ્રમાણે પોતે જ
 ન ચાલે તે વ્યક્તિ જો સુન હોય તો પોતાની નિર્મળતા ઋણતાથી
 સ્ત્રીકારી લે છે, પગ્નુ ધણે મધ્યે એથી નિપરીત જ પ્રયોગો શ્રીમદે
 પોતાની વાણી દ્વારા કર્યા છે, એટલે પ્રમાણ કે નિર્મળતાનો સ્વીકાર
 કરવાને બદલે વાણીની નળ પાછળ પોતાની ઉણપોને છુપાવના
 વત્તા કર્યો છે આવા વત્તા મધ્ય વયમા વિગેષ છે અને ઉત્તર
 વયમા ઓછા છે, અને આ નિરીક્ષણમાથી તે માન્ય પડી આગળ
 આ બધું શ્રીમદ્ની હૃદયમય અનન્યા ઉપર અજવાળું પાડે છે,
 છતાં તેમણે પોતાને અપૂર્ણ જ્ઞાનીમા અપાનનાના જે વત્તા કર્યા છે
 તેથી તેમના વિવેકરહિત બ તો દોના ગયા છે જેઓ તે મમયે
 તેમના સતત પરિચયમા નહોતા, પગ્નુ પાછળથી ગતાનુગતિક ન્યાયે
 કે તેમના વિચારોના વાચનથી તેમના પૂજક પ્રથમ બન્યા છે
 તેઓ પછુ મોટે ભાગે તેમના પશ્વ વિચારોને બંને અપાન વિચારો
 રાને જ પકડી રહ્યા છે અને મનકાનતું હવન છવી રહ્યા છે
 "દુદિમાપણું કે તપ્પાપણું ચો કરો તેથી મમયીત થવાનું નથી"
 એમ શ્રીમદે કહ્યું છે આગળ કહ્યું છે કે "અરેબર સાચુ સ્વરૂપ
 સમજાય, માંદિથી દસા કરે તો સમયીત થાય." આમાંથી પહેલા
 શક્યને પકડી લઈ શ્રીમદ્ના શસ્ત્રોએ દુદિમાપણું અને તપ્પાપણું
 છોડ્યું અર, પગ્નુ "માંદિથી સા કરી" કે નહિ તે કોઈ જોતું
 નથી. જો માંદિથી દસા કરી દેન તો કોઈ પણ આદર્શ ત્યાગી
 એ અમુકાએ જોનાને આપ્યો દેન. આ ઉપરથી મમજનો કે શ્રીમ
 દ્ના વાક્યોને અવિવેકપૂર્વક અનુમત્તવામા આવ્યા છે અને શ્રીમદ્ના
 શસ્ત્રોની તથા પ્રતિમાની પૂજા માટેનો એમ નવો સમય ઉભો કરવામા

શાસ્ત્રરૂપ દીપક પાસે વસ્તુ લાવ્યા સિવાય કોઈ પણ વસ્તુ યથારૂપે સમજાતી નથી. જેમ કોઈ ચોકસી સોના ચાંદીને પરીક્ષા કરવાના સાધનથી તપાસે છે, તેમ શ્રીમદે જે લખ્યું છે તે નિર્ગુણ્યપ્રવચનની કસોટીથી તપાસીએ તો આપણને સાદું સાદું તેમનાં વચનોની વસ્તુ-સંકલના સંમંજશે. આશય એ છે કે તેમણે જે લખ્યું છે, તે આપણી મર્યાદિત બુદ્ધિ સાથે નહિ, પણ શાસ્ત્રપ્રમાણ સાથે વિચારીએ ને તેનું નિરીક્ષણ પણ શાસ્ત્રથી જ કરીએ.

વર્ષ ૧૬ માં પહેલાંથી ૧૭ માં સુધી પુષ્પમાળાનાં પુષ્પ તરીકે ૧૦૮ વચનો તેમણે લખ્યા છે, તે અવશ્ય સમજવા યોગ્ય છે ને અમલમાં મૂકવા યોગ્ય છે. સારામાં સારો અભ્યાસી જે વિચારીને ખતાવી ન શકે તે તેમણે એટલી નાની વયમાં લખી ખતાવ્યું છે. ૧૬ માં વર્ષ પહેલાંની કવિતાઓમાં (અંક ૨) “કાળ કોઈને નહિ મૂકે,” તથા (અંક ૩) “સાલખી સુખદ હોય” એ છંદો વગેરેમાં ઘણું રસિક લખ્યું છે. તે વાંચતાં હૃદયને આનંદ ને મીઠાશનો અનુભવ થાય છે. અંક ૪ માં લખ્યું છે, તે દશવૈકાલિકના ચતુર્થ અધ્યયનના ગદ્યપદનો અનુવાદ છે. ઉપરાંત છૂટક જુદાં જુદાં અધ્યયનોનો આશય પણ તેમાં છે. કહેવું જોઈએ કે, જે જે અનુવાદ છે, તે સારી ને વ્યવસ્થિત ભાષામાં મુનિઓને અંગે છે. એમ તેમણે ૧૫ અંક સુધી જુદું જુદું પણ સાદું લખ્યું છે.

ત્યારપછી ૧૬મા વર્ષમાં તેમણે “ભાવના બોધ” લખ્યો છે. તેમાં વિવેચનો સાથે દૃષ્ટાંતો તથા કવિતાઓ આપ્યાં છે. એક એક ભાવના વિષે ઘણા સારા બોધ તેમણે આપ્યો છે. ષષ્ઠચિત્રમાં અંતર્દર્શનમાં તેમણે વિચાર્યું કે “અનંત સૌખ્ય નામ દુઃખ ત્યાં રહી ન મિત્રતા”ને કહે છે કે નિવૃત્તિને પકડ ને પ્રવૃત્તિને છોડ. આવી રીતે બાર ભાવના તેઓ પૂર્ણ કરે છે.

પછી સત્તરમા વર્ષમા તેઓ આવે છે ત્યાં " મોક્ષમાળા "નું મુસ્તક તેઓ લખે છે પ્રથમ તે વાચનારને કનામણુ લખે છે કે તમે મારા કથનને બરાબર વિચારપૂર્વક મનઃશો તો તમને તેમાંથી બહુ સમજવાનું ને જાણવાનું મળશે, આત્મશાન્તિ ને સદ્ગુણ, વિવેક, નીતિ વિગેરે મેળવી શકશો આમ પહેલા પાઠમાં કથા પછી ૧૦૮ શિક્ષા પાઠ સુધી પોતાના અભ્યાસાનુસાર-વિચારાનુસાર ને અનુભવ પ્રમાણે વીતગગ પ્રવચનને સારી પદ્ધતિમાં તેઓ વાચનાર પ્રતિ પ્રબોધે છે ને સજ્જનાવે છે વાચક એક પછી એક ક્રમવાર શિક્ષા-પાઠને ધ્યાનપૂર્વક વાંચે તો અવસ્ય જ્ઞેનદર્શનના તત્ત્વાને પામી શકે

અત્યાગ સુધી શ્રીમદ્ પ્રતિમાની તરફદારીમા કંઈ પણ વખતા હોય તેમ જણાતું નથી તેથી મમજી રામય છે કે તેમને સાધુમાર્ગે સપ્રમાણત વ્યક્તિઓનો પરિચય રહ્યો હોવો જોઈએ તેઓ આગળ એક જગ્યા પર લખે છે કે તેઓ જન્મથી સુસ્ત વૈશ્ણવ હતા, પણ પછી આગળ મયોગવશાત્ પ્રતિમાના અશ્રદ્ધાગુઓ સાથે પરિચય થવાથી જ્ઞેન ધર્મમા તેઓ આવ્યા આ વખતે પ્રતિમાના શ્રદ્ધાગુ સાથે પરિચય થયો હોત તો તેઓ ત્યારથી પ્રતિમાની તરફદારીમાં ખુશીથી લખત, પણ ' ભાવના બોધ " ને " મોક્ષમાળા " લખતા સુધીમાં જે લખ્યું છે, તે ઉપરથી સમજાય છે કે તેમને સાધુમાર્ગના પૂરે પરિચય હતો એક પદ્ધતિમાં લખ્યું છે કે

" મુખપાખન ન્યાં દુષાય જિભવરની ત્યા નાંદ આજ્ઞાય, "

" સર્વે દ્યવંતું હિષ્ટા સુખ, મહાવીરની શિક્ષા મુખ્ય, "

*

*

*

*

‘ સર્વ પ્રકારે જિનનો ભાષ, દયા, દયા, નિર્મલ અવિરોધ. ’

આ ઉપરથી ખ્યાલ આપશે કે શ્રીમદ્દના અતઃકરણ વિશે દયા આટે કેટલા બધા ઉચ્ચ વિચાર હતા સાથે મહાવીરની શિક્ષા વિશે તેમને કેટલું બધું માન હતું પણ વખત જતા પાછા પ્રતિમા વિશે

તેમના વિચારો અદલાય છે. ગમે તેમ આપણે ધારીએ, પણ અત્યાર-સુધી તેઓ પોતાના વિચારો જે બતાવી શક્યા છે, તેમાં તદ્દન સ્વ-તંત્રતા જણાતી નથી, પણ પરાશ્રિતતા હોય એમ જણાય છે. એટલે કે અત્યારસુધી લખવામાં બીજા કોઈની મદદ હોવી જોઈએ, ને પોતાની લેખનશૈલી, વિચાર, અભ્યાસ સાથે કોઈ સારી અભ્યાસી સાધુમાર્ગી વ્યક્તિના વિચારો હોવા જોઈએ. કારણકે એકસરખા વિચારો એક બીજાના વિચાર-અભિપ્રાય સાથે સચવાઈ રહ્યા છે. પ્રતિમા સંબંધી થોડા પણ વિચાર કોઈ રીતે તેમણે દર્શાવ્યા નથી. આગળ જતાં બીજા જ વર્ષમાં તેઓ પોતાના વિચારનો એકદમ પક્ષટો કરે છે.

મનુષ્યજીવન એવું જ છે કે હમેશાં વિચારો એક રૂપે રહી શકતા નથી. શ્રીમદ્ના વિચારો હવે તેઓના સંયોગ, સ્થાન ને વય અદલવાની સાથે અદલાય છે. વિદ્યાર્થી જેમ મધ્યશાળામાંથી નીકળી વિદ્યાપીઠમાં પ્રવેશ કરે છે, ને કોઈ જુદું જ જુએ છે, તેમ શ્રીમદ્ સુવાવયમાં આવતા અને જૈન દર્શન વિષે અભ્યાસ વધતાં કોઈ જુદું જ જુએ છે, એટલે હવે સ્વતંત્ર વિચારમાં તેઓ પ્રવેશ કરે છે, ને પોતાના સ્વતંત્ર વિચારો બતાવે છે.

વર્ષ ૧૮ તથા ૧૯ મું

કોઈ પણ વાચક સમજી શકે તેમ શ્રીમદ્ના આ લખેલ ભાગને વર્ષમાં ને નાના નાના ભાગો ને અંકોમાં વહેંચી દીધેલ છે, જે કે આગળ પ્રકાશકને સાફ ન સમજવાથી કે બરાબર પ્રાપ્ત ન થવાથી ગુન્યવણ થયેલી જણાય છે. ૧૬ મા વર્ષ પહેલાં ને ૧૫ મા અંક સુધી પ્રકાશકે જણાવ્યું છે. ૧૬ મા વર્ષમાં ને ૧૬ મા અંકમાં “ભાવના બોધ” છે. ૧૭ મા વર્ષમાં અવધાનમાં કરેલી કવિતાઓ ૧૭ મા અંકમાં, ને ૧૮ મા અંકમાં “મોક્ષમાળા” છે. હવે ૧૯ મા અંક શરૂ થાય છે.

સંસ્કારનું બળ—[૧૯ મો અંક]

તેઓ લખે છે કે—

“ લઘુ વયથી અદ્ભુત યથા, વત્તજ્ઞાનનો બાધ,

“ ને સંસ્કાર યથા ધટે અતિ અભ્યામે કાય ” (અમત)

પોતાના સબધે તેમણે આ અગત વિચારો જણાવ્યા છે વાતો તદ્દન સત્ય છે કે આટલી વયે તત્ત્વજ્ઞાન સબધી વિચારો આવવા તે પૂર્વ સંસ્કારના બળ મિત્રાય એમ બની શકે? કાંઈ પણ વિચારક મનુષ્ય અનસ્ય કમૂલ કરો કે આ સંસ્કારી પુરુષ છે

કાજળાની કોટલી—[૨૧ મો અંક]

તેમણે જણાવ્યું છે કે

“ કુટુંબરૂપી કાજળાની કોટલીના વાસથી સંસાર વડે છે એકાવધી જોડે સંસાર કાય થવાનો છે, તેનો સોમો હિસ્સો પણ તે કાજળ શુદ્ધતા રહેવાથી થવાનો નથી ”

આ વર્ણથી લખવાની અને વિચારની શૈલી બ લાય છે પોતાની સ્વતંત્ર જુદીનો આનિર્માવ થાય છે, તે મચોટપણે તેઓ લખે છે દ્વેધી તેઓની જગા વિચારકમા ને સ્વતંત્રપણે ઉત્તર આપવામા પ્રવેગે છે સ્વતંત્રપણે કે નિર્મલ્ય પ્રવચનમાથી ઉત્તર આપતા હોય, પણ ને શીધુ ને મારૂ હોય, તે માથે આપણો સ્વતંત્ર પણ વિરોધ ન હોય.

જૈન સમાજ નિષે—[૨૪ મો અંક]

શ્રીમદ્ અન્ય લખના હોય તેમ એક મોટો સેખ લખી રજા જણાય છે, અથવા કોઈની ઉપર મોટો પત્ર લખના હોય એમ લાગે છે જૈન માર્ગ વિશે નિગીરૂણ કરના હોય તેમ નિગીરૂક નરીકે લખે છે

“ અત્યારે વીતરાગ દેવને નામે જૈન દશનમા એટલા બધા મત ચાલે છે કે તે મત તે મતરૂપ છે પાત્ર સનૂપ, ન્યાયુધી વીતરાગ દેવની આજ્ઞાનું અવલન કરી પ્રવર્તવા ન હોય ત્યાંમુધી, કહી શકાય નહિ ”

“ એટલા બધા મતો સબધી સમાધાન થઈ નિઃશંકરૂ વીતરાગની આજ્ઞાએ માર્ગ પ્રવેને એમ કાય તો મહા કમ્યાણ.

આગળ લખે છે કે—

“ દુષ્ક્રમ કાળના પ્રતાપે જે લોકો વિદ્યાનો બોધ લઈ શક્યા છે, તેમને ધર્મતત્ત્વ પર મૂળથી શ્રદ્ધા જણાતી નથી. જેને કંઈ સરલતાને લીધે હોય છે, તેને તે વિષયની કંઈ ગતાગમ જણાતી નથી. ”

“ કેળવણી વગરના લોકોમાં સ્વાભાવિક એક આ ગુણ રહ્યો છે કે આપણા બાપદાદા જે ધર્મને સ્વીકારતા આવ્યા છે, તે ધર્મમાં જ આપણે પ્રવર્તવું જોઈએ; અને તે મત સત્ય હોવો જોઈએ; તેમજ આપણા ગુરૂનાં વચન પર જ આપણે વિશ્વાસ રાખવો જોઈએ—પછી તે ગુરૂ ગમે તો સાચાનાં નામ પણ જાણતા ન હોય, પણ તેજ મહાજ્ઞાની છે એમ માની પ્રવર્તવું જોઈએ. ”.....

આ આખો લેખ વાંચતાં જણાશે કે જે શ્રીમદ્ “ મોક્ષમાળા ” લખતા હતા તે અત્યારે વસ્તુતઃ નથી. તેમાં ગુરૂતત્ત્વ ઉપર તથા સમ્યક્ત્વ ઉપર બાર આપી તેમણે લખ્યું છે. આજે ગુરૂ પર, ધર્મ પર, તેઓ કાંઈ વિચિત્ર લખે છે. આજે પોતે તદ્દન સ્વતંત્ર વિચારક છે ને પોતે ઉપદેશક થતા હોય એમ લાગે છે, ખરી રીતે વિચારીએ તો જૈનદર્શન વિષે તેમણે જે લખ્યું છે તે કંઈ ખોટું નથી. પણ, અંદર જે કટાક્ષ છે, તે થોડે થોડે ધીમે ધીમે હવે બહાર આવે છે. આગળ લખે છે કે—

“ ત્યાગી સિવાયના, પરાણે ગુરૂઓ થઈ મહેલા, મહાવીરદેવના માર્ગ-રક્ષક તરીકે ગણાવતા યતિઓની તો માર્ગ પ્રવર્તીવવાની જાણી સાટે કંઈ બોલવું રહેતું નથી, કારણ ગૃહસ્થને આજીવન પણ હોય છે, પણ આ તો તીર્થંકર દેવની પેઠે કલ્યાણીત પુરુષ થઈ બેઠા છે. ”

તેઓ આ લીંટીઓ લખે છે તે તદ્દન ખૂરી છે. સમાજમાં એવી સ્થિતિ આજે યતિવર્ગ ભોગવી રહ્યો છે, છતાં મહાવીરના માર્ગ-દર્શક કે રક્ષક તરીકે પોતાને ઓળખાવતા હશે. તેઓએ આ અનુભવ પ્રોતાની હયાતીમાં મહાવીર પ્રભુના અનુયાયીઓમાં શ્રી મહાવીરના મયા પછી ઘણાં વર્ષો જિયો. પણ એજ પ્રમાણે શ્રીમદ્ને ગયાને બોડી

વર્ગો ગયા છે, તેટલામા તેમના પોતાના અનુયાયીઓમા પગિતન થઈ રહ્યું જણાય છે તેમના જ કેટલાક અનુયાયીઓ આશ્રમે બાંધી બેઠા છે શ્રીમદ્ કહે છે કે એક વન પણ તહિ ધાગ્યું કયા છતા પ્રતિવર્ગ રક્ષક તરીકેનો દાવો લાવે છે, તેમ આજે આશ્રમમા રહે નારાઓ એક પણ વન નહિ ધાગ્યું કયા છતા શ્રીમદ્ના માર્ગદર્શક તરીકેનો, એટલું જ તહિ પણ પ્રભુ મહાવીરના સાચા માર્ગે ચાલનાર ને ચલાવનાર તરીકેનો દાવો કરે છે અને પોતાને તે રૂપે લોકો આગળ ઝાળખાવે છે, પીળને તેઓ મિથ્યાત્વી કહે છે, ને સમજે-મમજવે છે કે સાચા સમ્યક્ત્વી હોય તો તેઓ જ આજે આ ઇલિકાલમા છે, આ સ્થિતિ શ્રીમદ્ જો જાણતા હોત તો તે વિષે તેઓ કેટલું લખત ? તેઓના અનુયાયીઓ પોતાને એક પણ વન હોવાની સાક્ષ માફ તા હકી દે છે, કારણકે તેઓની રીતભાત તદ્દન અત્યાગીપણાની દેખાય છે તોપણ તેઓ કહે છે કે મોક્ષમા જવાની માર્ગદર્શક કુન્તીઓ જેવી અમે શ્રીમદ્ના ઉપદેશથી જાણીએ છીએ તેવી આજે કોઈ કૌન માર્ગમાં મહાનતધારીઓ પણ જાણતા નથી ! એટલે તેઓના સર્વ અનુયાયીઓ (શ્રીમદ્ના વખતમા શ્રીમદ્ માત્ર એકતા હશે) આજે પગલું શરૂ હોવાનો દાવો યતિયોત્તી પેઠે જ કરી ગયા છે

શ્રીમદ્ લખે છે કે “ વિદ્યાનો ભોધ જો લોકો લેખ રહ્યા છે તેઓને ધર્મતદ્દન ઉપર થકા જણાતી નથી ” આ આશયથી મમ જામ છે કે કળવણી લીધેતો વર્ગ તેમના સિધ્ધવર્ગમા આવી શક્યો જણાતો નથી તેઓએ ધર્મતત્ત્વ સમજાવવા પ્રયત્ન કયો હશે, પણ કેળવાયવા ઉપર તે છાપ પાડી શક્યા નહિ હોય, તેમજ કળવણી વગરના લોકો પણ પોતાનો ધર્મ મૂકી તેઓનો પથ સ્વીકારી શક્યા નહિ હોય, અથવા જેઓ પોતાના ધર્મને વળગી રહ્યા હશે, ને ભાવ-દાદાના ધર્મને આગળ કરતા હશે, તેઓની ઉપર પણ તેઓ છાપ પાડી શક્યા નહિ હોય આથી તે જાને વિષેનો પોતાનો કટાનો તેઓ બહાર દઢાકે છે

આ ઉપરથી એટલું સમજી શકાય છે કે, જ્યાં કેળવણી છે, ત્યાં શ્રદ્ધા નથી, પણ અસ્મિતા છે; ને જ્યાં કેળવણી નથી, ત્યાં સુસ્તતા કે મૂળ વસ્તુને વળગી રહેવાની શ્રદ્ધા છે. એટલે આ જમાનામાં જ્યાં જ્યાં પ્રખર અભ્યાસ-વિકાસ જોવાય છે, ત્યાં ત્યાં ધર્મ ને ધાર્મિક મંડળ, તેમજ જીવ ને ઈશ્વર વિષેની વાતો વ્યર્થ હોય અથવા સમાજને તે નકામી ગુંચવણમાં નાંખતી હોય એમ સમજાવું લાગે છે. કોઈ પણ મંડળમાં વિદ્યા પામેલ વર્ગ ધર્મને હસી કાઢતો દેખાય છે. તે ધર્મથી ખસતો જાય છે. મુડીદાર વર્ગ પણ ધર્મથી પરાડખુખ થતો હોય એમ અટકચાળાં કરતો હોય છે. શિક્ષિત વર્ગને મુડીદાર વર્ગ બનને આજે ધર્મના કટ્ટર વિરોધી હોય એમ જણાય છે, કારણ એ છે કે તેઓ બનને ધર્મ ઉપર ને ધર્મસ્થિત વ્યક્તિઓ પર અસહ્યથી ને તુમાખીથી આંખો કહાડતા હોય એમ જ્યાં ત્યાં દેખાય છે. ઉપદેશકો ધર્મખુદ્ધિથી ઉપદેશ આપતા હોય તોપણ તેઓને મન તેઓ ધર્મનાં રમકડાં હોય એમ લાગે છે! આ સ્થિતિ શ્રીમદ્ના વખતમાં ને તે પહેલાં વિદ્વાન કવિ ભટ્ટહરિના વખતમાં પણ હતી એમ એમના નીચેનાં શ્લોક પરથી સમજાય છે:

બોદ્ધારો મત્સરગ્રસ્તાઃ પ્રભવઃ સ્મયદૂષિતાઃ

શ્રીમદ્ તે લેખમાં વળી લખે છે કે—

“ દીક્ષિતમાં પણ ભદ્રિકતાને લીધે કાતો દીક્ષા, ભિક્ષા માંગ્યા જેવી સ્થિતિથી મુંઝાળને પ્રાપ્ત થયેલી દીક્ષા, કા તો સ્મશાનવૈરાગ્યમા લેવાઈ ગયેલી દીક્ષા હોય છે. શિક્ષાની સાપેક્ષ સ્ફુરણથી પ્રાપ્ત થયેલી દીક્ષાવાળો પુરૂષ, તમે વિરલ જ દેખશો. ”

આ કથન સાવ સત્ય છે. વસ્તુસ્થિતિ આજે તેવી જ છે, ને ઘણી કડેડી છે. પણ આ કથન તેમનું સહજ છે, કે કટાક્ષપૂર્વક છે, તે તો સારા પરિચિત મનુષ્યો જ કહી શકે. સમાજમાં આજે ઘણા ગરીબાઈથી દીક્ષિત થયેલાઓ હશે ને ભિક્ષા માગવા જેવી સ્થિતિ હોવાથી પણ દીક્ષિત થયા હશે. પણ એમાં દોષ કાનો

ગરીબા ડોવાથી દીક્ષિત થયા તેનો કે સમજાયું ન પડી ને થયા તેનો ? કે સારી સમજાયું હતી છતાં ન થયા તેનો ? કે મૂડીદાર હોઈ મૂડી છોડી ન થયા તેનો ? આ બધી સ્થિતિમાં આપણે દોષ કોનો માનવો ? કે પછી દુષ્કર્મ કાલનો ? જ્યારે સારો સમય હતો, ત્યારે ઘણા સુખી ને સુઝ મનુષ્યો ત્યાગી ચતા હતા આજે સમય બદલાયો છે સુખી છે તેને ત્યાગ ગમતો નથી, સુઝ છે તેને પર્યોક્તો વિશ્વાસ નથી એટલું જ નહિ પણ સુઝ મનુષ્યોને વિષયો ઝાડવા ગમતા નથી શ્રીમદે મમાજની વસ્તુસ્થિતિની જે ટીકા કરી છે તે પોતાના અસ્થિર સ્વભાવનું પરિણામ છે વરણ એ છે કે તે વસ્તુ પોતાના બને મૌ કાર્ષના દાખલા ઉપરથી મમજ સકાય તેની છે જ્યાંસુધી મનુષ્ય ગરીબ હોય છે ત્યાંસુધી આસ્તિક ને વિનયી હોય છે, પણ જ્યારે ધનાઢય કે સમર્થ થાય છે ત્યારે તે સહજ ઉદ્દત ને ગર્વિષ બને છે, એટલું જ નહિ પણ ઉન્નત નાસ્તિક થાય છે ।

જૈનદર્શનમાં આજે સારામાં સારા અભ્યાસીઓ છે ને નૃદી ર વ્યક્તિઓ પણ છે છતાં થોડો પણ ત્યાગભાવ વર્તનમાં ન મૂકે, તો તે શરમતો વિષય છે કે ગરીબાઈથી દીક્ષિત વર્ગ Cમો થાય છે તે શરમતો વિષય છે ? ગમે તેમ માનો, પણ મોગી મોટી વાતો જ કરના કરતા જેઓ લેશ પણ અમનમાં મૂકે છે તેઓને માટે તે સાઈ છે

પ્રતિમા વિષે

હવે શ્રીમદ્ લખ્યે છે કે—

‘ એ સપગા મતોમાં કેટલાકને તો સહજ વિવાદ છે મુખ્ય વિવાદ એકનું કહેવું પ્રતિમાની સિદ્ધિ માટે છે, બીજા દેવજ તેને લત્યાપે છે આ મોટા વિવાદ આ કાળમાં ન પડ્યા હોત તો ધર્મ મામલાનું હોકાને બહુ સુવશ થાત. ”

“ બીજા ભાગમાં પ્રથમ હું પણ ગણાયો હતો મારી જિજ્ઞાસા વીતરાગ દેવની આજ્ઞાના આરાધક વળી છે, એમ સત્યવાની ખાતર કહી દઈ દર્શાવું

હું કે પ્રથમ પક્ષ સત્ય છે; એટલે કે જિનપ્રતિમા અને તેવું પૂજન શાસ્ત્રોક્ત પ્રમાણિત અને અનુભવોક્ત-અનુભવમા લેવા યોગ્ય-છે. મને તે પદાગ્રેતિ-ને રૂપે બોધ થયો, અથવા તે સંબંધી મને જે અલ્પ શંકા હતી તે નીકળી ગઈ.”

હવે એટલું કહેવું આ સ્થળે યસ છે કે શ્રીમદ્ પોતે કહે છે કે એક વખત બીજા લાગમાં-પ્રતિમા નહિ માનનાર પક્ષમાં હતો-પણ હવે નથી. હવે પોતાને પ્રતિમા તરફની જે શંકાઓ હતી તે રહી નથી, ને પ્રતિમા છે તે પક્ષ સાચો છે. આટલેથી શ્રીમદ્ નથી અટકતા; પણ આગળ તેમને વિષે કોઈ પણ શંકા ન લાવે તે માટે તે પોતાના વિષયને પુરવાર કરવા માટે ચાર કલમો તેઓ લખે છે ને વળી અ-આ, એમ છેક અં-અ સુધી કલમો ઘડી કહાડે છે-ત્યારપછી તેઓ લખે છે:—

“ દ્વંકમાં પાંચ પ્રકારના પ્રમાણથી તે વાત હું સિદ્ધ કરું છું. ૧ આગમ પ્રમાણ, ૨ ઇતિહાસ પ્રમાણ. ૩ પરંપરા પ્રમાણ, ૪ અનુભવ પ્રમાણ, ૫ પ્રમાણ પ્રમાણ.

આ પ્રમાણે પાંચ પ્રમાણ લખી, આગમ પ્રમાણની વ્યાખ્યા કરવા જતા આગમની વ્યાખ્યા તેઓ કરે છે કે—

“ આગમ કોને કહેવાય, એની પ્રથમ વ્યાખ્યા થવાની જરૂર છે.....-કેટલાંક પ્રમાણો-આગમનાં-સિદ્ધ થવા માટે પરંપરા અનુભવ હિત્યાદિની આવશ્યકતા છે. કુતર્કથી જો તમે કહેતા હો તો, આખા જૈન દર્શનનું પણ ખંડન કરી દર્શાવું, પણ તેમાં કલ્યાણ નથી.”

પાંચ પ્રમાણ વિષે તેમણે લખ્યું છે, પણ એક પણ પ્રમાણ તેમણે આપ્યું નથી. શા માટે તેઓએ તે લખવું મૂકી દીધું છે? હૃદયમાં છૂપો અગ્નિ કે પ્રપંચ હતો, તે પોતે બીજાને ખુલા હૃદયથી બતાવી આપ્યો છે કે જો કુતર્ક કરું તો આખા જૈનદર્શનનું ખંડન કરી બતાવું; પણ જૈનદર્શનનું ખંડન તેઓ કરી દેખાડતા નથી, તેમ પ્રતિમાનું મંડન એક પણ પ્રમાણ આપી તેઓ કરી આવતા.

નથી ને એક પણ પ્રમાણ આપવાનું હતું નહિ, તો શા માટે એક અન્ય લખતા હોમ તેમ મોટા ઘટાટોપ કયો હશે ? પ્રતિમા તન્નુ રૂચિ તેમને થઈ, તો તેમની મરજી, તેમની પાસે ને પ્રમાણ નથી તો પછી પ્રમાણ છે એમ કહેવાથી શું એ વાતો મિદ્ધ થઈ જશે ? કાઈ પણ વાચક જ્યારે તેમના આપેલા પ્રમાણોનાં નામ વાચી, તે પ્રમાણની વ્યાખ્યા નહિ વાંચે, ત્યારે તેમને વિષે કેવો ખ્યાલ બાધશે ? વાચક એટલે સુધી ચાલ્યો જશે કે બીજી બાબતમાં ગમે તે હો, પણ આ બાબતમાં શ્રીમદ્ અવશ્ય જોડા છે, નહિતો, શા માટે પાંચ પ્રમાણના નામ આપી, એક પણ પ્રમાણની વ્યાખ્યા કરીને તેમની સાધ્ય વસ્તુ-પ્રતિમાને સિદ્ધ કરી બતાવતા નથી ?

આ સ્થળે બે વિચાર આવે છે કે પાંચ પ્રમાણ તેમણે જે બતાવ્યાં, તે પાંચ પ્રમાણ જૈન સાહિત્યમાં છે કે તે સિવાય અન્ય કાઈ પુસ્તકમાં છે ? આપણે જાણીએ છીએ ત્યાંસુધી કહી શકાય છે કે એ પાંચ નામ એકેએક નથી જૈનદર્શનમાં ને વ્યાખ્યા પ્રત્યક્ષ અનુમાન, ઉપમાન ને આગમ એ ચાર પ્રમાણ છે; પણ શ્રીમદે ગણાવ્યા તેમાંનું એક આગમ સિવાય બીજું કાઈ પ્રમાણ નથી નૈયાયિકા, વેદાંતના અભ્યાસીઓ, ને બીજા સાહિત્યમંદ્રા પણ તે ચાર પ્રમાણને પ્રમાણભૂત ગણે છે ઇતિહાસ પ્ર., પરપરા પ્ર., અનુભવ પ્ર. આવાં નામો ગોઠવતા તેમને મગજમાં શું ખ્યાલ નહિ આવ્યો હશે કે આમ કહેવા જતાં અવશ્ય હું જોડો કરીશ ? પણ હાજે છે કે એ રીતે લોકોને મમજાવી હાઈ ચકારો એમ સૂચી તેમણે ચનાવી લીધું હોવું જોઈએ, અથવાતો શુદ્ધિના ઝપાટામાં બીજા ચાર પ્રમાણો ગોઠવી દીધા હશે. ગમે તે હો, પણ એક આગમ પ્રમાણ આપી સાધ્ય વસ્તુને સિદ્ધ કરી હોત તોપણ ઈંદ્રિ હું

કલમ સબધી વ્યાખ્યા

પાંચ પ્રમાણો બતાવ્યાં તે પહેલાં તેમણે ફટલીક કનમો બતાવી છે તેમાં તેઓ લખે છે કે—

“ (૧) કોઈ પણ વીતરાગની આત્માનું પાલન થાય તેમ પ્રવર્તવું, એ મુખ્ય માન્યતા છે. ”

“ (૨) પ્રથમ પ્રતિમા નહિ માનતો, અને હવે માનુ છું, તેમાં પક્ષપાતી કારણ નથી, પણ મને તેની સિદ્ધિ જણાઈ તેથી માન્ય રાખું છું. ”

આ પ્રમાણે પોતાની વસ્તુ સત્ય છે તે જણાવવા એક પછી એક કલમો યુક્તિપુરઃસર તેમણે લખી છે. શ્રીમદ્માં અધિકના એ હતી કે એટલી છોટી ઉમરમાં યુક્તિયુક્તતા સાથે બુદ્ધિવૈભવ જણાતો હતો; ને આ કલમોમાં તેમણે પોતાની બુદ્ધિમત્તાનું દર્શન કરાવ્યું છે. મનુષ્યને ત્યારે બુદ્ધિવૈભવ હોય છે, ત્યારે તેને જે બાબતોમાં જવું હોય તે બાબતોને સવળી તે બતાવી શકે છે; ને ધર્તર મનુષ્યોને મનાવવા ને ધખતે તે પોતાનું બુદ્ધિબળ તૈયાર કરે છે. શ્રીમદ્ માટે પણ તેમજ થયું છે. આટલા વર્ષ સુધી તેઓ શાને પ્રતિમાની તરફેણમાં રહ્યા હશે, એમ શું પ્રશ્ન નથી થતો ? હવે શાને પ્રતિમાની તરફેણરી સિદ્ધ કરવા પ્રયત્ન કરતા હશે ? શું અત્યાર સુધી તેઓ સમજી શક્યા નહિ હોય ? આવા બુદ્ધિમાનના મગજમાં કંઈ ચીજે પડદો રાખ્યો કે જેથી તે સમજી ન શક્યા ? શું અત્યાર સુધી તેમણે જિનાગમો નહિ વાંચ્યા હોય ? એવો કયો પ્રસંગ આવી પડ્યો કે જેથી તેમને પ્રતિમાની તરફેણમાં જવું પડ્યું ? આવી અનેક કલ્પનાઓ આખું પુસ્તક વાચતા વાંચનારને આવ્યા સિવાય રહી શકતી નથી. ગમે તેમ હો, પણ આ લેખ વાચતાં આપણને લાગી આવે છે કે તેમના હૃદયમાં ત્યારે મહાન પરિવર્તન થયું હતું. હવે તે પરિવર્તન ન્યાયશીલ છે કે નહિ તે તો કોઈ તટસ્થ વિચારક સમજી શકે. પણ તેમણે પ્રથમ કહ્યું છે કે જે તમે કહેતા હો તો કુતર્કથી આખા જૈન દર્શનનું ખંડન કરી બતાવું, તો પછી આમાં શ્રીમદે કુતર્કની ઘટના નહિ કરી હોય તેની શી ખાતરી ? ખંડન કરવાની શક્તિ જે તેઓમાં છે, તો પ્રતિમાનું મંડન કરવામાં એ શક્તિ કેમ ન વાપરી હોય ? મનુષ્ય પોતે જાણે જાણેથી પ્રવૃત્તિ

કરે છે, ત્યારે સહજ તેના કાર્યમાં ઝંજીતા-સરલતા દેખાય છે, પણ જ્યારે વક્તાનથી પ્રવૃત્તિ કરે છે, ત્યારે તેના કાર્યમાં-આદર્શમાં અસંજીતા-વક્તાના પ્રતિબિમ્બો દેખાય. મનુષ્ય પોતે જ પોતાની કરેલી યુક્તિ બતાવી આપે છે. શ્રીમદે આમાં યુક્તિ રચી છે, તે તેમના લેખમાં સ્પષ્ટ દેખાઈ આવે છે.

* * * * *

“ છેવટની બહામણ

‘ હવે એ વિષયને સંક્ષેપમાં પૂર્ણ કર્યો પ્રતિમાથી એકાન્ત ધર્મ છે એમ કહેવા માટે અથવા પ્રતિમાપૂજનનો ભાગ સિદ્ધ કરવા માટે મેં આ લઘુ ગ્રંથમાં કલમ ચલાવી નથી પ્રતિમા માટે મને જે જે પ્રમાણો જણાયા હતા તે દ્રશ્યમાં જણાવી દીધા. ”

શ્રીમદ્ ઉપરના વાક્યોમાં લખે છે કે એ વિષયને સંક્ષેપમાં પૂર્ણ કર્યો પ્રતિમા માટે જે જે પ્રમાણો જણાયા તે જણાવી દીધા આમાં ક્યા એકેકે પ્રમાણ જણાયુ છે ? જતા તેઓ કહે છે કે પ્રમાણો હતા તે બધા જણાવી દીધાં, એમાં કેટલું સત્ય ? પુસ્તકમાં ઉપરના વાક્યોની ઉપર પાંચ કુદડીઓ છાપી છે તો શું તે પાંચ પ્રમાણની મૂઝી હશે ? એ જગ્યાએ પાંચ પ્રમાણો મૂકવા જોઈએ પણ એકેકે પ્રમાણ બતાવી નહિ શકવાથી તે જગ્યાએ નિશાની મૂકી એ વિષયને પૂર્ણ કર્યો હશે એમ સમજવું પડે છે. આને ખુદ્દિ સમજવી કે તર્ક કરવાની પદ્ધતિ સમજવી ? લોગ ગાય છે કે ‘ એક મણમાં છે ચાર તોલાની બૂન જો, ” એ પ્રમાણમાં ચાર તોલાની બૂલ છે તોપણ પાછળ રહ્યું શું ? આટલા લઘુ ગ્રંથમાં પાંચ પ્રમાણો કહી એ પ્રમાણ બતાવાય નહિ તો તેમાં કેટલી બૂલ સમજવી ? કદાચ આટલું લખતા લખતાં કાઈ બીજો મોટો કેન્દ્રાય થયો હોત ને લેખ અપૂર્ણ રહ્યો હોત તો માની શકાત કે અપૂર્ણ ગ્રંથવાથી પ્રમાણો આપવા રહી ગયાં છે પણ તેમ થયું નથી છતાં બીજા

પાસે મનાવવા તેઓ પ્રયત્ન કરે છે કે “વિષય પૂર્ણ થયો ને પ્રમાણો જણાવી દોધાં.” અત્ર દુઃખ તો એ યાગ છે કે પ્રમાણની વાર્તા કહી તે પ્રમાણ ગણી ગયા છે. જો પ્રમાણની વાર્તા ક્યાં સિવાય ને પ્રમાણ મૂક્યા સિવાય પ્રતિમા સંબંધી લેખ લખ્યો હોત તો કંઈ અડચણ હતી નહિ.

આગમ પ્રમાણ છે કે નહિ ?

જિનપ્રતિમા અને તેનું પૂજન શાસ્ત્રોક્ત, પ્રમાણોક્ત ને અનુ-
લ્લેખોક્ત છે. આ પ્રમાણે ૧૧૭મા પૃષ્ઠ પર જણાવે છે, તો હવે
આપણે જોઈએ કે આગમોમાં તે વિષે કેવું કથન છે ? જિનપ્રતિ-
માઓને રહેવા માટે સિદ્ધાયતનો, જંબૂદ્વીપ, નંદીશ્વર દ્વીપ વગેરે
અનેક દ્વીપોમાં, વર્ષધર પર્વતોમાં, તિર્થક્ષેત્રોમાં છે; ને દેવલોકમાં
પણ પ્રતિમાઓ છે; આ સર્વ પ્રતિમાઓ દેવલોકની જેમ શાશ્વત કે
સ્થાયી છે. મનુષ્યલોકના ગૃહોની જેમ તે અશાશ્વત છે એમ નથી.
દેવોના રીતિરિવાજમાં, તેઓના વર્ણનમાં અનેક સ્થળે પ્રતિમા સંબંધી
વાર્તા આવે છે. દેવોનો જન્મ થતાં (ઉત્પત્ત થવા) સાથે પ્રતિમા
તરફ કેવા માનથી, સભ્યનાથી ને વિવેકથી તેઓ વર્તે છે, તે વિષે
જંબૂદ્વીપ પ્રજ્ઞપ્તિ, વ્યાખ્યા પ્રજ્ઞપ્તિ (લગવતી), છવાલિગમ ને રાજ-
પ્રશ્નીય સૂત્રોમાં છે; પણ સાદ્ સાદ્ વાર્તા એ કરવી ઈષ્ટ છે કે,
આથી કોઈ જગ્યાએ એ વાર્તા ઉપસ્થિત નથી થતી કે સમ્યક્ત્વ-
ધારી, દેશવ્રતધારી કે સર્વવિરતિધારીએ જિનપ્રતિમાનું પૂજન
કરવું અગત્યનું છે, ને તેમ કરવું એ મોક્ષપ્રાપ્તિનું એક અંગ છે.
તીર્થકરોએ નિર્વાણ જવામાં જ્ઞાનાદિ રત્નત્રય રૂપ જે અંગો કે સાધનો

* આ પુસ્તકમાં ન્યાં ન્યાં પૃષ્ઠના આંક આવે ત્યાં ત્યાં “શ્રીમદ્-
રામચંદ્ર” ની ૧૯૭૦ ની સંસ્કૃતિમાં છપાયેલી બીજી આવૃત્તિના પુસ્તકનું
પૃષ્ઠ સમજવું.

ખનાવ્યા, તેમા જિનપ્રતિમાનું દર્શન પૂજન આવશ્યક છે એમ કાંઈ જગ્યાએ આગમોમા જણાતું નથી લોકાના દિલમા એ શકા રહેતી હશે કે જો પ્રતિમા નથી, તો પછી દેવલોકમા ને પર્વતો ઉપર પ્રતિમા સબધી વાર્તા આગમોમા શા માટે કહી હશે ? આ શકા દૂધ છે ઉત્તર એ છે કે તિર્થંકલોક ને ઉર્ધ્વ (દેવ) લોક સાશ્વત છે અને તેનું વર્ણન ને તેમા જહેલી અનેક મનુષ્યોનું વર્ણન જે વખતે શાસ્ત્રકારો કરે છે, ત્યારે અદ્વર જિનપ્રતિમા, નાગપ્રતિમા, ને અનેક દેવની પ્રતિમાઓ છે, તેનું વર્ણન શાસ્ત્રકારો પણ સાથે સાથે આપે છે જિનપ્રતિમા, જિનદાન વિગેરે પ્રત્યે દેવો બહુ માનથી વર્તે છે, પણ આથી એમ સમજવાનું નથી કે મિથ્યાત્વી દેવો જિનપ્રતિમા પ્રત્યે માનથી-પ્રેમથી નથી વર્તતા ને એક માત્ર સમ્યક્ત્વી દેવોજ વર્તે છે વળી એમ પણ સમજવાનું નથી કે મનુષ્ય લોકમા કલ્યાણી જિનાથી મનુષ્યો જેમ, જિનગૃહમા જાય છે, તેમ દેવો કલ્યાણાર્થી થઈ હમેશા એ સિદ્ધાપતનો-જિનગૃહોમા જાય છે વસ્તુ એ છે કે જેમ મનુષ્યલોકમા દીપોત્સવી જેવા શુભ પ્રસંગે મનુષ્યો અનેક સ્થળે જુદા જુદા સ્થાનકે રૂઢિવશ થઈને કે પર પગને અધીન થઈને જાય છે, તેમ દેવો પણ રૂઢ બનવારને વશ થઈ ઉત્પન્ન થવાના પ્રસંગે કે પછી જ્યારે આવશ્યકતા પડતી હોય ત્યારે પોતાને આવશ્યક છે કે કિંત રૂપ છે એમ સમજી દરેકે પ્રવૃત્તિ કરે છે. પણ ધર્મ નિમિત્તે દેવો તેમ કરે છે, તેજુ શાસ્ત્રકાર કહેતા નથી. મનુષ્યલોકમા અશાશ્વત પ્રતિમા મબધી શાસ્ત્રકારે કાંઈ વાર્તા કરી નથી મનુષ્ય લોકમા પ્રતિમા સબધી સિદ્ધાપતનોની વાર્તા કરી તે પણ શાશ્વત પ્રતિમા વિષે છે, નહિ કે અશાશ્વતી પ્રતિમા વિષે દ્રોપદી સ્વયંવર-મંડપમા જતા પહેલા જિનપ્રતિમાનું પૂજન કરે છે એ વાર્તા છે, પણ તે વખતે શન એ ઉપરિધન ચાય છે કે તેને ધર્મશ્રિ હતી કે પરણવાની લગ્નની હતી ? તેણીએ પાપ પતિને પરમાણા આરોપી એ શુ સમ્યક્ત્વી હોવાનો દાખલો છે ? કે તે નિદાન-

વશવર્તી મિથ્યાત્વી હોવાનું પૂરવાર કરે છે? ને કે તે જગ્યાએ જિનપ્રતિમાની વાર્તા છે, ને અર્હન્તો ને ભગવંતોને નમસ્કાર હો, તેમ પણ છે; પણ તેથી દ્રૌપદી સમ્યક્ત્વી છે તેમ સિદ્ધ થતું નથી. હકીકત એ છે કે આજે સમાજમાં ઘણી જગ્યાએ મનુષ્યો લગ્નાદિ જેવા શુભ પ્રસંગમાં પોતાની કુલપરંપરાને વશ થઈ દેવ દેવીઓનાં મંદિરોમાં જાય છે, ને ત્યાં કેટલોક ખર્ચ કરે છે; તો તે વખતે જનારનો આશય શું કાંઈ પણ ધર્મમાં ધર્મનષ્ટ હોવાનો પ્રસંગ બતાવવાનો છે કે તેનો આશય પોતાનું કાર્ય સુખ રૂપ હોય ને વિઘ્ન ન આવે તે સંબંધી છે તે સમજવું જોઈએ. ગમે તે હો, પણ એ જગ્યાએ જ્ઞાતાસૂત્રમાં દ્રૌપદીના અધિકારે હાલની કેટલીક પ્રતિઓમાં થોડો પાકપ્રક્ષેપ થયો હોય એમ કેટલીક ભુતી પ્રતિઓમાં જોતાં માલૂમ પડે છે. ઉપાસક દશાંગ ને ઔપપાતિક સૂત્રમાં પણ આનંદ શ્રાવક ને અમડના અધિકારે થોડો ફેરફાર હોય એમ બહાર આવેલાં કેટલાંક પુસ્તક ઉપરથી સમજાય છે. એટલે તે સૂત્રમાં સંસ્કૃત ઉપરથી ચત્ ક્રિયિત ફેરફાર તેના મૂલ્યમાં થયો છે. (જુઓ એશિયાટીક સોસાયટી તરફથી બહાર પડેલું ઉપાસક દશાંગ સૂત્ર) ઉપાસક દશાંગમાં કે ઔપપાતિક સૂત્રમાં એવી સંદિગ્ધ હકીકત છે કે “ અન્યતીર્થિકનાં ગ્રહણ કરેલાં અર્હન્ત ચૈત્યોને વાંદવાં પૂજવાં નહિ ” એમ સમ્યક્ત્વ અંગીકાર કરતાં આનંદ શ્રાવક કહે છે, એ ઉપરથી પ્રતિમાની તરફદાર વ્યક્તિ એમ સિદ્ધ કરે છે કે સ્વતીર્થિકનાં ગ્રહણ કરેલાં ચૈત્યો વાંદવાં પૂજવાં.

પ્રતિમા સંબંધી વિવેચન.

વસ્તુ એ છે કે અશાશ્વત પ્રતિમાના સંબંધમાં દ્રૌપદી, આનંદ શ્રાવક ને અમડ વિષે ચત્ ક્રિયિત સશયાત્મક હકીકત છે, એ ઉપરથી પ્રતિમાપૂજન સિદ્ધ થતું હોય તો ભલે; પણ એમાં એકકે વાર્તા સ્પષ્ટ નથી કે દ્રૌપદી જોન હતી, તથા આનંદ શ્રાવક પૂજન

કરવા હમેશા ચૈત્યગૃહમાં જતો હતો કે એક પણ વખત ગયો હતો, તેમ તેણે ચૈત્યગૃહ કંઈ યુ હતું પણ એ વાર્તા તેમના ધર્મને અંગે સ્પષ્ટ નિકળે છે કે તેઓ પૌષધશાળામાં ધર્મધ્યાનરત્નિ માટે ઘણો વખત રહેના હતા.

મનુષ્ય હમેશા પોતે જે જાણુમાં હોય તે તરફ પોતાનું નજર ન્યાયની કે અન્યાયની રીતે કરતો હોય છે. માક્ષાત્ તીર્થ-ગ ન્યાયે પ્રત્યક્ષ હતા ત્યારે તેમની પ્રતિમા કે તેમના પગના પૂજવાની મનુષ્યોને-શ્રાવણો હી આવશ્યમતા હતી? જે અમૃતપાન પ્રાપ્ત થયું તો પછી અન્ય પાનની શુ જરૂર હોય છે? ન્યાયે આજે તીર્થ-ગ ભગવાન નથી, તો પછી સંયોગવશાત્ મનુષ્ય-આચાર્યો એની નિષ્પન્ના કરે મિત્ર એની યાજના ધડી કદાડે તેમાં શુ આગર? મનુષ્યના મગજમાં એના વિચારો ન આવે તો પછી તેઓ વસ્તુનો સ્વીકાર કેમ કરે? પ્રભુની પ્રત્યક્ષ હયાતી છતાં તેમની પ્રતિમાની એટલી બધી અધિષ્ઠાતા વધારી દીધી કે અધિષ્ઠાતા અગ્રણીય થઈ પડી, ને સમાજ તેમાં તણાવા લાગ્યો જે ધર્મ અધિષ્ઠાતાને આટલું બધું માન આપી ગયો છે, ને માન અધિષ્ઠાતા પાયા ઉપર અવનબી રહ્યો છે, તેજ ધર્મના મૂળમાં હિંમાના તરવો રેડાય તો તે ધર્મ હી રીતે ટકવાનો હતો? મદાવીર પછી થોડા મૈત્રા બાદ ધર્મના મૂળમાં હિંમાના તરવો રડાના લાગ્યા છે ને આજે સમાજભરો મદાવીરની ખાતર હિંમા તે હિંમા નાગની નથી. મદાવીરનું દર્શન કેવળ નિરૂપાધને અધિષ્ઠાતા પાયા ઉપર રહેતું છે તેજ દર્શન આજે ઉપાધના નામ દટાવું જાય છે મદાવીરને ઝોળખના માટે કે મદાવીરને વળગી રહેવા માટે મદાવીર પ્રભુની પ્રતિમા ને ધર્મના નુકસાનીઓને અગત્યની સાગી પરિણામ આજે શુ આ યુ? નાના મોટા દરેક મામ કે શરેરમાં મદાવીર ને સર્વ તીર્થ-ગના અનેક મંત્રિ, દેવગૃહો થયા છે ને મંત્રિ લા છે પ્રભુને એ ગૃહો બોધતા હતાં કે આપણને એ

આરામગૃહો-સુગંધી ગૃહો ભેઈતાં હતાં ? પ્રભુને ત્યાં આવવું હતું કે આપણે પ્રભુને ત્યાં લાવવા હતા ? વસ્તુ એ છે કે પ્રભુએ “મા હણો,” “મા હણો” ઉપદેશ્યું, એનું ફળ સમાજે ફેટલું હિંસામાં લાવી મૂક્યું છે. એટલુંજ નથી, પણ એને અંગે અનેક ખીજ પ્રવૃત્તિ પણ ઉભી થઈ છે. મૂલ આશય દયાનો હતો તે આજે સમાજ ભૂલતો જાય છે. સમાજ આજે જ આ ભૂલ કરે છે, એમ નથી; શ્રી મહાવીર ગયા પછી બૌદ્ધોની ઘણી ચડતી ભેઈતે જૈન સાધુઓ પોતાની હયાતી રાખવા માટે ને લોકોને જૈન રાખવા માટે આ પ્રવૃત્તિ શરૂ કરવા લાગ્યા હતા. તેઓએ માન્યું હતું કે હિંસા-ધર્મ વધી જશે, પણ તેમને ખુશીયી કે નાખુશીયી આ રસ્તો સ્વીકારવો પડ્યો હતો. સમાજ હમેશા જડતો પૂજક છે, ચેતનની પૂજા તેને પસંદ નથી. ધારો કે આજ પ્રત્યક્ષ મહાવીર હાજર થાય તોપણ મનુષ્યવર્ગ તેના કરતાં તેની મૂર્તિની વધારે પસંદગી કરશે ! સમાજ સિદ્ધાન્તમાં કોઈ બુદ્ધિથી પાર સત્યને જીવન માને છે, તોપણ મૂર્તિને આગળ નહિ કરવામાં આવે તો મનુષ્ય વર્ગ જૈન દર્શનથી ખસી જશે એ વાર્તા જ્યારે તે વખતે જૈન સાધુઓને સચોટ લાગી, ત્યારે તેઓએ બૌદ્ધની નકલ કરી; ને જેમ જેમ વખત વીતતો ગયો તેમ તેમ હિંસામાર્ગની પ્રવૃત્તિ વધવા લાગી. તેને માટે અનેક નાના મોટા ગ્રંથો ઉપસ્થિત થવા લાગ્યા. મૂંઝવણ આગમો આ વસ્તુથી બચી ગયાં છે, પરંતુ તેની ઉપર અનેક નાની મોટી ટીકાઓ થઈ છે, એ ટીકાઓમાં કોઈ કોઈ જગ્યાએ ચતુર ક્રિયિત્વ નિમિત્ત મળતા તેઓએ ગરબડ કરી છે. સ્થાનાંગ સૂત્રથી શરૂ કરી વિપાકસૂત્ર સુધી નવાંગની ટીકા અભયદેવસૂત્રિએ લખી છે. એજ અભયદેવસૂત્રિએ ‘સંમતિ તર્ક’ પર વિવેચન કરતાં તીર્થંકરની પ્રતિમાને વસ્ત્રથી ને અલકારથી અલંકૃત કરવામાં મહાન પુણ્યની વાર્તા દર્શાવી છે. આજે વિચારક ને સુધારક સમાજને આવી બાબત પર સહજ સ્મિત આવે છે કે શું આ જૈન દર્શન કે જે સૌ કરતાં

આગત કુચ કરે છે છતાં આવી બાળનર્મા સુચણ સુચવા વિચાર
પણ નથી કરતું ? કાર્ષ્ણ્ય લ્યનની વાતા કરવા જતા પોતાના
માનીતા દર્શનની રાધ પડતી વધાર્ષ કરવામા જોનોએ ઘેનછા કરી
છે તેમાં તો કાર્ષ્ણ્ય નથી

સમાજની ઈચ્છા પ્રમાણે પ્રજુનો ઘાટ

સુરજી, ચાંદી કે કોઈ પણ જવાહીરથી પ્રજુને શુભાશ્વા ને
સુગોમિત કરવા, ને જોતા આનંદ ધાય એ સુદ્યાણનો વિષય છે ?
પ્રજુને કાર્ષ્ણ્ય પાત્રના બનાવી લેવા, અથવા પાસે રાખવા, તેમ ન
હોય તો દરરોજ દર્શન કોનાં કરવા, આ દફીકન સુ જોન જ્ઞાનનું
દર્શન પ્રાપ્ત છે ? તેમ કરવામા કાર્ષ્ણ્ય આડી રીતે પ્રજુનો તેમાં
ઈચ્છારો છે ? આજે સમાજ પ્રજુનો ઘાટ પોતાની ઈચ્છા પ્રમાણે
કરે છે, ને પોતાને મમે તેવા અનકારોથી પોતાના શરીરને રોખાવે તેમ
પ્રજુને રોખાવે છે નિચાર એ આવે છે કે આ ઉપાધિ કરવી તેમા જ્ઞાન
દર્શન છે શું ? કે આ ઉપાધિથી બચવું તેમા જ્ઞાન છે ? મનુષ્યને ત્યા
સુધી જ્ઞાન છે ત્યાસુધી તે આવી અનેક ગુચ્છવસ્તુના પ્રવૃત્તિ કરે છે,
પણ મારી મમજલ્ય પ્રાપ્ત થવા પછી મનુષ્ય મદર આ પ્રવૃત્તિથી
હૂની જાય છે વીતગમ દેવ જે તીર્થકરો છે તેની સાથે પ્રેમ કરી
જડમાં રાત્રિવિષમ આનંદ માનવો તે શું જૂત નથી ? એ જડ
શું આપણા પ્રેમને જાણે છે, કે તે વીતગમ આપણા પ્રેમને
જાણે છે ? જો જડ આપણા પ્રેમની મિત્ર ગણના હોય તો
તેમ હોવું ઇદ છે પણ તેમ ત્યાં ગયા પ્રેમનું પાન એ એતન
વીતગમ દેવ છે કે જો જાણે જાણે દલમાં દલના માદીત
તરીકે સમારવા જોઈએ ને જો ત્યાં જવાય તોપણ હલ્લમાં
રૂપાધિકરણ રાખવા જોઈએ આનાં પ્રમાણે માટે આપણે યાત્રા
જોઈએ ? આપણું દલ જોઈએ બગવતીસુતમાં રકમ થી
મદ્યવીર પામે સદેખનાની રંગ માંગી પરિત હવે સદેખના કરે

છે, ત્યારે પર્વતના એક શિલાપટ પર બેસી સ્કંધક એમ બોલે છે કે “હે ભગવન! હે મહાવીર! હું અહીં છું, ભવાન (આપ) ત્યાં છો; હું આપને વંદન કરું છું; આપ ત્યાં રહ્યા બુદ્ધો છો. આપની પાસે મેં પાંચ મહાવ્રતો અંગીકાર કર્યા હતાં, અત્યારે ફરીથી તે મહાવ્રતોને આપની સમક્ષમાં આપના જ્ઞાનની હાજરીમાં તપાસી જાઉં છું.” આમ સ્કંધકે પોતાના હૃદયની સાક્ષીએ પ્રભુના જ્ઞાનની હાજરીમાં પ્રાર્થનાપૂર્વક ચારિત્રની આલોચના-આરાધના કરી લીધી એજ પ્રમાણે જ્ઞાતાસૂત્રમાં મેઘકુમાર અણુગારે પ્રાર્થના સાથે પાંચ મહાવ્રતની આલોચના કરી છે. એમ દરેક સ્થળે સંસ્લેષનના ચેતનદેવ વીતરાગ તીર્થકરને મુનિઓ સ્મરણમાં લાગ્યા છે; પણ કૃત્રિમ સાથે આલાપ સંલાપ કાઢ્યે કર્યો જણાતો નથી. વસ્તુ એ છે કે એ જડથી વા કૃત્રિમ પ્રભુથી આત્માને આનંદ મળતો નથી. માયાવી જળથી તૃષ્ણા છીપતી નથી. હૃદયને પૂછો કે પ્રેમ જોઈએ છે કે મહેનત? મહેનત જોઈતી હોય તો જેમ ઇચ્છા આવે તેમ કરો, પણ પ્રેમ જોઈતો હોય તો ચેતનનો પ્રેમ માંગો; ચેતન સામુ જોશે, તે ખુશી થશે, ને તેનાથી આનંદ મળશે.

પ્રભુ માટે હિંસા કરવી ઇષ્ટ નથી.

અન્ય દર્શનીઓને ન્યારે પોતાના દેવ ગુરુઓનું સ્વાગત કરવામાં હિંસા કરતા જોઈએ છીએ, ત્યારે હિંસાનું અધિક સ્વરૂપ જોઈ આપણે શરમાઈએ છીએ; તેમજ અહિંસાવાદી જૈનો જો પોતાના માનીતા દેવગુરુની પાછળ તેવી હિંસા કરતા હોય તો પછી એ હિંસા તે હિંસા નથી શું? અશાસ્ત્રોમાં કહેલી હિંસા તે પણ ધર્મનું કારણ નથી. આમ ખુદ કલિકાવસર્વજ્ઞ હેમચંદ્રાચાર્ય લખે છે. તથાપિ પ્રતિમાને ઓઠે જૈનો ન્યારે એ હિંસા નથી એમ કહે છે, ત્યારે તેઓમાં જૈનત્વ છે એમ શું કાંઈ પણ કબૂલ કરશે ખરા કે?

* ન ધર્મહેતુવિહિતાપિ હિંસા ॥ સ્યાદવાદ મંજરી.

પ્રતિમાની હયાતી તે વખતે હતી શુ ?

શ્રીમદે પ્રતિમાની બાલુમા જ્યા આગળ પ્રમાણેનો ઉલ્લેખ ન્યારે બતાવ્યો, ત્યારે આપણને આટલી વાર્તા ગવી પડી માગ એ છે કે કાર્ન જગ્યાએ પ્રભુએ આજ્ઞા આપી હોય, વા ઉપદેશ જણાવ્યો હોય તેમ સેચ પણ નિમ્ણતું નથી દ્રૌપદીની વાર્તા જણાવવામા આવે છે તેમાં પણ એટલી સ્પષ્ટતા નથી કે દ્રૌપદી વ્રતધારી શ્રાવિકા છે વગી એમ પણ જણાયુ નથી કે તે મમ્મકૃત્વ દર્શની શ્રાવિકા છે આ ૧૬ માટે અને અમક માટે કંઈ જુદી રીતે સચવાતમ પાઠો છે પણ જેવી જોષએ તેની માફ માફ વાનો નથી કારણ કે તે વખતે પ્રતિમાઓ કે જિનજિવેનો હતા કે કેમ, અથવા શ્રાવિકા કગવતા હતા કે કેમ તે વાર્તા કંઈ નિમ્ણતી નથી જ્યા જ્યા મહાવીર વિચર્યા હતા, ત્યા ત્યા ઓક સ્થળે ગુમશીન ચૈત્ય, પૂર્ણિમક ચૈત્ય વિગેરે વ્યત્તર આવનનો ગૃહો હતા તમ જણાવ્યું છે, પણ જિનચૈત્ય કાર્ન સ્થળે ત્યાં ત્યાં નથી શ્રાવ સેવિકા ધર્મ પામ્યા પછી પોતાની પાપધયાળામા ધર્મ કે રાની પ્રવૃત્તિ કરતા હતા, ત્યા પણ ચૈત્ય વિગે, જિન વિગે કાર્ન વાના નથી

ઐતિહાસિક પ્રમાણ શુ કહે છે ?

ત્યારે દો આપણે ઇતિહાસ પ્રમાણ વિગે વિચારીએ કે ઇતિહાસ તે વિગે શુ કહે છે ? શ્રીમાન મહાવીરના વખત સુધીનો ઇતિહાસ આગમ મિસલ ખીલ કાર્ન આપણી પામે નથી અને આગમની વાર્તા આપણે અહીં સુધી કરી મહાવીરના ગયા પછીનો આગમસુધીનો ઇતિહાસ : : કાર્ન જુ. ૧ જુ. ૧ અગે મહાગ આવ્યો છે, તેમા અસાક ઇતિહાસ જૈન પરપરામા અનેક પુસ્તકામા પ્રવૃત્તિ રૂપે છે, ૭ કેટલાં ઐતિહાસિક પુસ્તકો પણ છે જૈનેતર સેવાથી પણ કાંઈ આગમસુધી અણુ છે અનેક સ્થળથી જુદી

જુદી ભાગી ત્રી પ્રમાણુદર્શિકાઓ મળે છે. પોતપોતાને અનુકૂલ આવે તેમ તેને પ્રમાણુભૂત કોઈ કોઈ માને છે; પણ ઘણા સ્થળથી પ્રમાણુભૂત નોંધ મળે તેજ ખરેખર વિશ્વસનીય લેખાય. આજે જૈન શ્વેતાંબર ભંડારમાંથી નિકળેલી નોંધ ઉપરથી પં. બેચરદાસ પોતાની “ જૈન સાહિત્યમાં વિકાર થવાથી થયેલી હાનિ ” પુસ્તિકામાં લખે છે કે જિનપ્રતિમાની શરૂઆત થઈ હોય તો વિક્રમ સંવત્ ૪૧૨ (ચારસો ને બાર) વર્ષે થઈ હોય એમ જણાય છે. વિક્રમ સંવત્ શ્રી મહાવીરના નિર્વાણ પછી ૪૭૦ વર્ષે શરૂ થાય છે, એટલે એકંદરે મહાવીરના નિર્વાણ પછી ૮૮૨ વર્ષે જિનપ્રતિમાની હયાતી ઉપસ્થિત થઈ છે. તે પહેલાં જિનપ્રતિમા નહિ હતી એમ તેઓ સિદ્ધ કરે છે. એ પ્રમાણુ કેટલાક પુરાણા ભંડારમાંથી નોંધ નીકળે છે. જ્યારે તે વખતે પ્રતિમા સંબંધી પ્રવૃત્તિ નહિ હતી, તો પછી શ્રી મહાવીરના વખતમાં જિનપ્રતિમા હતી. તેનું શું પ્રમાણુ ? શ્રી મહાવીરના પછી ૮૮૨ વર્ષ સુધી જિનપ્રતિમાના માહાત્મ્ય વિષે પ્રભુના અનુજ્ઞેને આચાર્યોએ બોધ ન આપ્યો, તો પછી શું ખુદ મહાવીરે પોતાની પૂર્ણ વીતરાગતા છતાં પોતાની પૂજા કરાવવા પ્રતિમા વિષે બોધ આપ્યો હશે ? પં. બેચરદાસ કૃત પુસ્તિકા ઉપરથી એમ નિકળી શકે છે કે તે વખતે જિનપ્રતિમા જૈન વર્ગમાં મુદ્દલ નહિ હતી, પરંતુ ત્યારબાદ પ્રતિમાની ઉપસ્થિતિ થવાને સમજ કારણો આવી મળ્યા હતાં, તેથી પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા ત્યારપછી વધી પડી દેખાય છે.

વસ્તુસ્થિતિ એ હતી કે જૈન વર્ગની સંખ્યા એ અરસામાં દુષ્કાલાદિના આપત્તિ પ્રસંગે ઘટવા લાગી હતી. તે વખતે બૌદ્ધ લોકોએ સંયોગને જોઈ મનુષ્યોની સગવડ માટે બુદ્ધદેવની પ્રતિમાઓ અનેક જગ્યાએ કરાવી દીધી હતી. વિશેષમાં લોકોને મોટે દાનશાળા, આશ્રમશાળા, મઠ, મંદિરો ને દવાખાનાંઓ વિગેરે રાખી લોકોને

શ્રીમન્તોની મદદથી થઈ ગયા હતા આથી ઘણા જૈનો મગવડની ખાતર તે તગડ વળી જતા હતા જૈન મમાજ દીવો થતો જતો હતો રાજ્ય લોભને શ્રીમ ત વર્ગ ન્યા પુછુજ છૂટ હોય ત્યા જવા ચાહી રહ્યા હતા પાડોશી બૌદ્ધ લોકની ચ તી જોઈ તથા પોતાની પડતી જોઈ જૈન માધુઓ કેટલાક વખત સુધી ગહ જોઈ રહ્યા હતા પણ તેઓને છેવટે માલુમ પડ્યુ કે પ્રતિમાની હયાતી જો નહિ હોય, તો આ જૈન વર્ગ જૈન તરીકે ગહેરો નહિ, પણ પાડોશીની સખ્યામા તેઓ વધારે કરશે એટલે ધીમે ધીમે તેઓએ મહાતીર્થની પ્રતિમાની સ્થાપના જેમ બૌદ્ધ લોકોએ જુદાંજુદની સ્થાપના કરી, તેમ કરાવી તેમ કરવામાં તેમને ટેટલાક વખત સુધી ખટક તો રહી, પણ ધીમે ધીમે એ ખટક નિ જી ગઈ જેમ જેમ વખત જતો ગયો તેમ તેમ એક પછી એક સાધુઓ તે વિષયમા પોપણુ આપતા ગયા દિમાની ખટક હતી, તે પણ તેઓ ખમેડના ગયા અને સ્થળે દેખાદેખીથી જિનપ્રતિમાઓ અને જિનમહિરો થવા લાગ્યા ગમતું હતું તે વંદે હા પાડી એટલે દર્લો જેમ વધુ ખાય, તેમ આખા જૈન મમાજમાં એ વસ્તુ ચાપ જની ગઈ તેના વિરોધીઓ હશે, તે પણ ધીમે ધીમે ખહુ જોર થવાથી હજા થઈ ગયા

આશય એ છે કે વખતને જોઈ મધ, મગવડ, ને જૈન મિદ્ધા ન્તાના ગદાણુ માટે જૈન માધુઓએ આ બધી પ્રવૃત્તિ કરી આથી મમાજ એમ માની જોસે કે પ્રતિમા ઘણા વખતથી છે તો તે એ-સમજાણુની બુલવણી છે જો કે આજે ઘણા લોકો ઘોઘાટ કરે છે કે પ્રતિમાઓ મગેનિ ગળજો, ને લુના વખતમા ભગત ગળજો કરાવી છે ને ઘણા મિબો ભગન્યા છે, પણ આ વાત માર્ગપ્રાચીન પુસ્તકમા નથી ઘણા લોકો માજ ની જેમ ખુસી થાય તેમ જમણા મામલી પુસ્તકમા-ચિ તોમા એવી વાતોઓ છે પણ આખા મનુષ્ય જીવનો હતિહાસ વિચારીએ તો સમજી શકો કે આ બાજમની

રમતની જેમ ભૂલ ભૂલવણી છે. આત્માને શાન્તિ મળે તેવી અગત્યની વસ્તુ તે જણાતી નથી. શ્રીમદ્ના કથન પ્રમાણે ઐતિહાસિક પ્રમાણથી પ્રતિમા સિદ્ધ થતી હોય તો શ્રી મહાવીર નિર્વાણ પછી ૮૮૨ વર્ષે પ્રતિમાની ઉપસ્થિતિ સિદ્ધ થાય છે, ને તેમ થવામાં પણ ખાસ બૌદ્ધ લોકનું સંઘર્ષણ કે આક્રમણ કારણ છે.

પરંપરા પ્રમાણ.

ત્રીજું પ્રમાણ શ્રીમદ્ પ્રતિમાને સિદ્ધ કરવા પરંપરા પ્રમાણ જણાવે છે; એટલે તેઓ એમ કહે છે કે પરંપરાથી પણ પ્રતિમા સિદ્ધ થાય છે. પરંપરા એટલે એક પછી એક પૂર્વના વૃદ્ધ પુરુષથી નીચે ઉતરી આવવું તે. પૂર્વજોએ વાર્તા કહી હોય, તે વાર્તા શિષ્ય-પ્રસિદ્ધ અનુજોના કર્ણે કહેવી; અથવા તે વાર્તા એક બીજામાં જણાવવી, તેને પરંપરા પ્રમાણ તેઓ કહે છે. હવે આપણે વિચારીએ કે જૈન દર્શનમાં આજે એકજ સંપ્રદાય નથી પણ અનેક સંપ્રદાયો છે. તે બધા સંપ્રદાયો પોતપોતાની પરંપરા જુદી જુદી માને છે. આપણે કઈ પરંપરા માનીએ તો પ્રતિમા વસ્તુ સિદ્ધ થઈ શકે તેમ છે ? જો કે આજે કેટલાક સંપ્રદાયો પ્રતિમાની તરફેણમાં છે, છતાં ઘણા વિરુદ્ધમાં પણ છે. લોકાગચ્છીય સંપ્રદાય માત્ર પ્રતિમાની વિરુદ્ધમાં લેઈએ, તોપણ, જ્યારે પ્રતિમાની તરફદારી થઈ હશે, ત્યારે પણ ઘણા વિરુદ્ધ હશે. આજે પ્રતિમાને ઘણા પુરુષો માને છે, તેથી બરાબર છે એમ સિદ્ધ થતું હોય તો એમ સિદ્ધ થાય છે કે જે બાળુમાં ઘણા લોક હોય તે સાચું જ છે; આજે ઘણા મનુષ્ય વર્ગ પ્રતિમાની વિરુદ્ધમાં છે, ને તે વર્ગ ખાસ જૈનની વિરુદ્ધમાં પણ છે. તો શું આપણે તે બાળુને સાચી માનીશું ? કે પછી એસતુ આવે તે બાળુમાં બોલવું ?

વસ્તુ એ છે કે પરંપરા કોને કહેવી તે વિષયનો ગુંચવાડો છે. આપણને ગમતી આવે તે વાર્તાને વાજબી માનીએ એ કાયદો

કેવો ? આજે સમાજસરમા-જૈનમા કે જૈનેતમા ધણાએ પ્રતિ-
માની તરફેણમા છે, ને ધણાએ સિદ્ધમા કે જે જે મડળમા
નિવાસ થયો તે તે મડળની પ્રવૃત્તિ સૌને ધ્રુષ્ટ લાગે છે ન્યાય
આપણે આપણી શુદ્ધિથી આપીએ છીએ, ખુદ પ્રભુ મહાવીરને
આપણે સૌ માનવા છતાં ને તેમના ઉપદેશને આધારે મૌને ચાલ-
વાનુ છે, છતાં આપણામાના ઇલ્લાહિ આગમમા જે છે, તેને છોડી પર-
પગને માની ત્યાં જો ભોક્ષિ એમ જો છે કે યુ આમ આવ જુલું
ચાલતું દરો ? પણ હશે તો ચાલતુ હશે જુઓ ! સૂત્ર (આગમ)મા
સવત્સરી પાંચમની દરવી કહી છે, જતા આજે ધણા જૈનો ચતુર્થોના
દિવસે સાવત્રમિ- પ્રતિક્રમણ કરે છે, ને પોતે પ્રભુની આરા પ્રમાણે
ચાલે છે તેમ તેઓ દાવા લાવે છે તેઓ કહે છે કે અમારી એ
પરપગ છે જ્યારે પરપરા તેઓને ગમે છે ત્યારે સૂત્રનો ઉપયોગ
તો ન જ રહ્યો ને ? હાજુકે બન્નેના માર્ગ ન્યાય છે

અનુભવ પ્રમાણ

શ્રીમદ્ કહે છે કે અનુભવ પ્રમાણ એટલે અનુભવ એમ કહું છે કે
પ્રતિમા વસ્તુ સાચી છે તેઓ જ્યારે અનુભવથી પ્રતિમા વસ્તુ સાચી
હગવે ત્યારે આપણને શકા થાય છે કે એ અનુભવ કેનો સેવો ?
આપણે જાણીએ છીએ ત્યાસુધી સમજી શકાય છે કે જે મનુષ્યનો
અનુભવ મળતો આવતો નથી તો પછી દસ મનુષ્યનો અનુભવ
આપણે સેવો જોઈએ ? શ્રીમદ્નો પોતાનો અનુભવ જો આપણે
સેઈએ, તો સર્વ વિચયમા તેઓને પ્રમાણમૂલ માનવા પડશે ને
તેમ જો થશે તો આજો જૈન વર્ગ યુ તેમ મૂલ્ય દગે ખરે ?
જો કે તેમના અનુવાચીઓને મારે તેઓજ પ્રમાણમૂલ છે, પણ
સર્વ જૈન જનના તેમાં સમત થશે નહિ એમલે કે અનુભવથી તેઓ
પ્રતિમાની પ્રાપ્તિ કરવા માગે છે, પણ એમ કરવા જતા પ્રથમ
અનુભવ કેનો સેવો એ વાર્તા સિદ્ધ થતી નથી સૌના અનુભવ જુદા

જુદા હોય છે. કેનો અનુભવ સાચો ને કેનો જુડો કહેવો એ વાર્તા આખરે તકરારમા આવશે. આથી કહી શકાય છે કે અનુભવ પ્રમાણથી પણ પ્રતિમા સિદ્ધ થતી નથી.

પ્રમાણ પ્રમાણ.

શ્રીમદે પ્રમાણ પાત્રમું લીધું છે તેનું નામ તેઓએ પ્રમાણ-પ્રમાણ કહ્યું છે. પ્રમાણ એજ પ્રમાણ એમ બે વાર કહી તેમણે પ્રમાણ ઉપર ભાર દીધો છે, પણ પ્રથમ શંકા એ છે કે પ્રમાણ એટલે શું ? પ્રમાણની આગળ તેમણે કાંઈ પણ પ્રમાણનું નામ આપવું નોંધવું હતું, પણ તેમ નહિ કરતાં પ્રમાણ પ્રમાણ તેમણે ગોઠવી લીધું છે. પ્રમાણનું નામ નહિ આપવાથી પ્રમાણ એજ પ્રમાણ એમ બેવડું બોલવાથી જો તે પ્રમાણ સિદ્ધ થતું હોય તો પછી પ્રમાણ પ્રમાણ પ્રમાણ એમ કહેવું ઇષ્ટ છે । પ્રતિમાની સિદ્ધિ માટે એક પછી એક વધારે પ્રમાણ ત્રણગણું-ચારગણું લખવાથી વધારે અનુકૂળતા આવશે ! તે બાળચેષ્ટા છે એમ શું નથી લાગતું ? મતલબ એ છે કે શું પ્રમાણ આપવાની આ પદ્ધતિ તેમની બુદ્ધિમતાનું દર્શન કરાવે છે કે સ્વચ્છંદિતાનું ? આખા જૈન સાહિત્યમાં આમ પ્રમાણ આપવાની પદ્ધતિ જણાતી નથી. છતાં આવા બુદ્ધિમાનને આવી પદ્ધતિ કાણે બતાવી હશે ? આમ યુક્તિપુરઃસર લેખ લખવાનો તેઓનો શો ઉદ્દેશ હશે ? અથવા આમ લખવામાં તેમની ધારણા શું હશે ? ગમે તે હો, પણ વાચક વર્ગને ગુંગળાવી નાંખવાની તેઓની આ યુક્તિ હોય એમ જણાય છે. વાચક આટલાં બધાં પ્રમાણ વાંચી મુઝવણમાં પડે એ તેમનો ઉદ્દેશ હોય એ સહજ સમજાય છે.

પ્રતિમા આ કાળમાં વિવાદાસ્પદ છે.

શ્રીમદ્ લખે છે કે—

“ આ મોટા વિવાદ આ કાળમાં જો પડયા ન હોત તો ધર્મ પાળવાનું લોકોને બહુ સુલભ થાત ”

આ દફતરીકત કેટલાક અંશે હીંમ હશે, પણ મર્વ રીતે તો મત્ત્ય નથી લાગતી. ઈતિહાસથી અનિષિત જનો એમ માનશે કે આ વાર્તા હીંમ છે, કાણકે પ્રતિમાથી આજે બહુ યેવાટ જણાય છે, પણ આ વસ્તુસ્થિતિ ખરી નથીજ શ્રીમાન મહાવીરના ગયા પછી થોડી શતાબ્દી જતા અનેક કાલાહલો આ જૈનશાસનમા શરૂ થયા હતા. શરૂઆતમા સ્વેતાનર દિગંબર તરીકે ત્યારે જે જળગદ્ગત શાખાઓ પડી ત્યારે કેટલો મલાહલ થયો હતો? ત્યાગપછી હરિભદ્રસૂત્રિ જેઓ થોડા સૈમ પછી મહાનુ વિદ્વાન તરીકે હજારો અન્યના તર્ક તરીકે જૈન શાસનમા બહાર આવે છે, તેમનું જીવનચરિત્ર વાચીએ તો જણાયે કે તેમના વખતમા જૈન વર્ગમા ઘણો મલાહલ હતો ત્યાગપછી સમર્થ જિનવલ્લભ સૂત્રિ થયા છે તે વખતમા તે હરિભદ્ર સૂત્રિના વખતમા ઘણા આધુઓ ચૈત્યવાસી (જિનગૃહમા રહેનાર) થઈ ગયા હતા પ્રતિમાઓના આધારે તેઓ પોતાના પેટનું પોષણ કરતા હતા, ને વળ તેમાજ તેઓ લીન ગેતા હતા આ વખતે જિનવલ્લભ સૂત્રિએ “ મધપટ્ટ ” પુસ્તક તૈયાર કર્યું, ને તેમા તેમણે તેમની ઉપર મખન મુકા માર્યા છે તે વખતે ચૈત્યવાસી-આધુઓનું બહુ જોર હતું જિનવલ્લભ સૂત્રિ ઘણી મુશ્કેલીમા શત્રુ વચ્ચે પોતાનું જીવન ખતમ કરી ગયા હોય તો શક્ય નથી બધા એમજ પ્રતિમાની બાલુમા છતાં પરસ્પર અભણિત વૈર—અમતોપચાલનાં હતા હોમશા થયા પછી, પ્રતિમાની બાલુનો મોટો ધોધ ચાલતો હતો તેને અટકાવવા તેઓના અનુયાયીઓએ એ- મોગી દીવાન ઉભી કરીને પરસ્પર યેવાટ ટ્યો હોય તો તેમા આશ્ચર્ય શું ?

વસ્તુસ્થિતિ એ છે કે ખુબ શ્રી મહાવીરના ગયા પછી થોડી યાગાનુષાઠ સુધી આચાર્યોએ આ શામનની વ્યવસ્થા જાગવી રાખી હતી, પણ કેટલોક વખત જતા પછી એ વ્યવસ્થા રહી શકી નથી. હાલમાએ જૈન શામનની એવ્યવસ્થા જગામા ઘણું સખત ૩૫

ખિન્નને ને જિનમદિરે સ્થળે સ્થળે હોય તો અવશ્ય જૈન દર્શનની હયાતી રહે. આમ મનુષ્યોના દિલની ગમે તે લાવના હોય, પણ જૈન દર્શનની હયાતીની આ ખરી સ્થિતિ નથી. જૈન દર્શનને ટકાવનાર તેનો આત્મા માત્ર જૈન આગમો જ છે; તે જો નથી તો જૈન દર્શનની હયાતી સંભવતી નથી. આજે જનતામાં આત્મ વિનાના દેહને કોણ ચાહે છે ? કોણ રાખે છે ? એટલે આખા જૈનસમાજને ઉપકારક હોય તો તે જૈન સિદ્ધાન્તો છે, નહિ કે મૂર્તિ.

મૂર્તિ ઉપકારક કે આગમો ?

આજે કેટલાકો કહી રહ્યા છે કે જેમ અક્ષર આકૃતિ છે તેમ પ્રતિમા આકૃતિ છે. એટલે જો આગમોને ઉપકારક માનતા હોઈએ તો પ્રતિમાને ઉપકારક કાં ન માનીએ ?

ઉત્તર એ છે કે આગમો શ્રી મહાવીરની પહેલાંથી તે મહાવીર સુધીની જેમ ખખરો આપે છે, તેમ કયી પ્રતિમાએ તેટલા વખત સુધીની ખખર આપી ? જો પ્રતિમાથી બોધ મળતો હોય તો પછી પુસ્તકોની શી જરૂર ? આજે પુસ્તકો વાંચવાથી અનેક કાળનો, અનેક વસ્તુ વિષેનો, જગતનો, મનુષ્ય જીવનનો, ને ચારે ગતિનો ખ્યાલ આવે છે, તેમ કઈ પ્રતિમાથી તેવો ખ્યાલ આવે છે ? ખુદ પ્રતિમા પોતે, તેના ઉપર જો લેખ લખવામા નહિ આવ્યો હોય કે કોની પ્રતિમા છે, તો તે ખખર આપી શકતી નથી; તો પછી જન સમાજ ઉપર તે શું ઉપકાર કરી શકે ? અક્ષરો પ્રતિમાને ઓળખાવી શકે છે, પણ પ્રતિમા પોતે પોતાને ઓળખાવી શકતી નથી, તો પછી અક્ષરોને ક્યાથી ઓળખાવી શકે ? પ્રતિમા જોતાં ધણો પ્રેમ આવે છે એ વાર્તા ખરી છે, અને જ્યારે પ્રેક્ષકને લાન થાય છે કે તે પ્રતિમા તેના પોતાના માનીતા દેવની છે, ત્યારે તેના ઉપર તે ધણો પ્રેમ લાવે છે; પણ જ્યારે તે પ્રેક્ષક માને છે કે પ્રતિમા તેના વિરોધી દેવની છે, ત્યારે તેને તેના ઉપર પ્રેમ નથી આવતો.

તો પછી પ્રેમ આવવાનું ઘરણું તે પ્રતિમા છે કે તેના દિલમાં રહેલી શ્રદ્ધા છે ?

શ્રી સાથે પ્રતિમાની સરખામણી

કેટલાકા કહે છે કે જેમ ફર્શીન ઉપર ચીતરેલી અનકૃતા શ્રી નેવાથી પ્રેમ-મોહ થાય છે, તેમ જિનપ્રતિમા નેવાથી મનુષ્યોને વૈરાગ્ય થાય એ સદજ છે આ પ્રમાણે આ વિષયનું સમર્થન ધણું આપાયો સરકૃત ને શુભગતી ભાષામાં કરી ગયા છે, પણ આ સમર્થન વદતો-આધાર જેવું છે આ કથન મૂળ વક્તવ્ય આરામ આથે રહી જીવું નથી મનુષ્ય પોતે જો ગાળા પર બેઠેલો હોય તેના ઉપર તે કુહાડીનો ધા માગે. હોય તેવું લેખકોનું આ કથન છે વસ્તુ એ છે કે ચિત્રિત સુદ્ધ શ્રી આકૃતિ કાંઈ પણ નર વ્યક્તિને મોહ ઉત્પન્ન કરે છે, તેમજ ચિત્રિત નર આકૃતિ શ્રીમતિને શું મોહ ઉત્પન્ન નથી કરી ? જિનપ્રતિમા-નર આકૃતિમાં હોય તો જેમ ચિત્રિત શ્રીથી નરને મોહ થાય છે, તેમ શ્રીને મોહ ઉત્પન્ન કરે એ મહજ છે ઘરણું એ છે કે ગમે તે જગ્યાએ જાઓ, પણ શ્રીની છબીથી પુરુષ ખેંચાય છે, ને પુરુષની છબીથી શ્રી ખેંચાય છે એમાં શંકા નથી ? જનીય આમ્મણુ તો અભાનગિદ્ધ છે એક ખીજના અરૂપથી એ ખીજને મોહ આવે છે, તે ઉત્તર ભાવ છે, ને જિનપ્રતિમા નેવાથી વૈરાગ્ય આવે તે ક્ષાયોપશમિ-ભાવ છે પ્રેમને જે શ્રીનું દષ્ટન આપી જિનપ્રતિમા વૈરાગ્યનું નરણું કથવામાં આવે છે તે વિષયને સબધ-ધનું નથી ઉત્તર ભાવમાં પ્રાણી માન સદજ નર્તે છે, જે ક્ષાયોપશમિ-ભાવમાં તો પ્રેમક શ્રવ સબધ-વશાત્ આવી જ છે પ્રેમ નહિ તો આપણે આપણી દષ્ટિથી પ્રત્યક્ષ અનુભવ કરીએ કે એક સ્થળ ઉપર જિનપ્રતિમા નર આકૃ-

* ચિત્તમિત્તિ નનિજ્ઞાણ, મારોં યા સુજલ્કિય

(દશવક્રાંતિક અ. ૮ મું)

પ્રકરણ ૨ જી.

[અંક ૨૫ મો] પવિત્ર દર્શન.

શ્રીમદ્ લખે છે કે—

“ તે પવિત્ર દર્શન થયા પછી ગમે તે વર્તન હો, પરંતુ તેને તીવ્ર બંધન નથી, અનંત સંસાર નથી, સોળ લવ નથી, આત્મંતર દુઃખ નથી.વિગેરે વિગેરે.”

તો હવે આ જગ્યાએ એ શંકા થાય છે કે તે પવિત્ર દર્શન કયું? તે લખેલ ધણુ સંશયાત્મક છે, સાદુ લખ્યું નથી. તીવ્ર બંધન નથી, અનંત સંસાર નથી; પણ એ કાના દર્શન થયા પછી? તે-ઓની વિચારશૈલિ ધણી સુંદર છે. પણ આ સાથે સમજનય છે કે તેમની લેખનશૈલિ યુક્તિયુક્ત છે. વાચકને કેટલીક વખત તેમની શૈલિ ગંભીર લાગે છે, પણ કેટલીક વખત પૃચ્છકની પકડમાંથી નિકળવાની બારી રાખતા હોય એમ જણાય છે.

[અંક ૨૬ મો] સ્વરોદય જ્ઞાન.

શ્રીમદ્ સ્વરોદય જ્ઞાન વિષે લખતાં ચિદાનંદજી વિષે પોતાનો અભિપ્રાય જણાવે છે. ચિદાનંદજીએ સ્વરોદય જ્ઞાન વિષે લખ્યું છે. એ સ્વરોદય જ્ઞાનના પાનાં શ્રીમદ્ના હસ્તમાં કાઢી પાસેથી આવ્યા હશે, તેને અગે પોતાનો વિચાર લખી ચિદાનંદજીની દશા વિષે અભિપ્રાય નીચે પ્રમાણે જણાવે છે. (૨) ભાગમાં ૧૨૦ પૃષ્ઠ પર તેઓ કહે છે કે—

“ જૈન મુનિ થયા પછી પોતાની પરમ નિર્વિકલ્પ દશા થઈ જવાથી તેઓ હવે ક્રમપૂર્વક દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવથી ચમ નિયમ પાળી શકશે નહિ, એમ તેમને લાગ્યું જે પદાર્થની પ્રાપ્તિ માટે ચમનિયમનું ક્રમપૂર્વક પાલન રહ્યું છે, તે વસ્તુની પ્રાપ્તિ થઈ તો પછી તે ઐશ્વર્યે પ્રવર્તીું અને ન પ્રવર્તીું બન્ને સમાન છે; આમ તત્ત્વજ્ઞાનીઓની માન્યતા છે. ”

આમ તેઓની દશાની ઉત્તમતાનું કથન કરતા શ્રીમદ્ તેમને માટે બહુ પ્રશ્નસા કરે છે ને કહે છે કે તેવી દશામા યમનિયમનું પાલન ગૌણતાએ આવી જાય છે જોન દર્શનના સારા વિચારકો કાઈ આ લેખને શું ન્યાયશીલ ગણુરો ખરા કે ? જોન દર્શનમા તત્ત્વજ્ઞાનીઓએ એવું ક્યાય કહ્યું નથી કે વસ્તુની પ્રાપ્તિ થયા પછી ગમે તે વર્તન કરે પણ તેને કાઈ અડચણ નથી આવું અન્ય દર્શનીઓ બોલે છે, પણ જોન દર્શનનો સારો અભ્યાસી આમ ખોતે તેનું કાનણ મમજાતું નથી ચિદાનંદ ગમે તેટલી ઉચ્ચ ઇટિના હોય, પણ કેવલ્ય (આત્મતિક દુ ખાલાવ) તો નહિજ થયું હશે તે ? જો તેમ થયું હોય તોપણ તેમને યમનિયમો પાળવા એ (આગ્રહ છે) ઇટ છે, ને જો તેમ ન થયું હોય તો તેમને કહેવુંજ શું ? આદર્શ જીવનમા રાજા ભગત જોકે કેવલ્ય જ્ઞાન પામ્યા, તોપણ તેમણે જીવન પૂર્વે દીક્ષાવ્રત સ્વીકાર્યું હતું તો વ્યક્તિ જ્ઞાનાત્મિકા મુખ્યત્વે ગ્રહી સયમ પાલન કરવામા ફરીરની નિર્જળતાને લીધે ગૌણતાને રાખે એ ખનવા સભવ છે પરંતુ તે વ્યાજબી છે, એમ કહેવું, તે જોન દર્શનના વિચાર માથે મજાતું નથી વેદાન્ત-ઉપનિષદોના અભ્યાસીઓ તેમજ અન્યદર્શનીઓ આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્તિ થયા પછી એટલે કે 'મહા બ્રહ્માસ્મિ' (હું બ્રહ્મ છું) એવું જ્ઞાન થયા પછી જીવન ધન ધારતા નથી પણ જોન દર્શન અન્ય દર્શનથી જિતે છે તે કહે છે કે ચરીત્રે પૂર્વે દર્શન ન હોય ત્યાંસુધી અખતિ મયમપાલન કરવું એ આત્માને દિનાવડ છે, આથી ચિદાનંદજીના વર્તન ઉપર આધાર કરી છુ તેમ વાચકે નહિ મમજવું

૨૭ મા અકથી ૩૬ મા અ- સુધીમા દર્શાવેલા વિચારો વિશે મહુ અગત્ય નહિ લાગવાથી અત્ર એ અક વિચારમા લીધા નથી તેમનું કથન જોન દર્શન માથે ને મામાન્ય વિચાર માથે જ્યા અંતર પાડે છે, તે વિશે જ નોંધ લેવાય છે

[૩૭ મો અંક] દર્શન પ્રવર્તાવવાની ઇચ્છા.

તેઓ લખે છે કે—

“ હજી મારા દર્શનને જગત્માં પ્રવર્તન કરવાને કટકો વખત છે. હજી હું સંસારમાં તમારી ધારણી સુદત કરતાં વધારે રહેવાનો છું જાણી સંસારમાં કાઠવી અવશ્ય પડશે, તો તેમ કરીશું.”

“ પ્રવર્તન કરવામાં પંચમ કાળમાં જે જે ચમત્કારો જોઈએ છીએ, તે એકત્ર છે, અને થતા જાય છે. હમણાં એ સઘળા વિચારો કેવળ પવનથી પણ ગુમ રાખેલો ”

વાચક ઉપર્યુક્ત પંક્તિઓથી સમજી જશે કે તેમને પોતાનું દર્શન પ્રવર્તાવવાની ઇચ્છા છે, પણ લખે છે કે હજી વાર છે. તેમાં ચમત્કારો જોઈએ તે પણ તેમને પ્રાપ્ત થઈ ગયા છે. તેમને દર્શન ચલાવવાની ઇચ્છા થઈ હશે કે કદાચ તેવી કલ્પના હશે; ગમે તે હોય, પણ જેના પર પત્ર લખે છે તેને ગુમ રાખવાને લલામણુ કરે છે, તે પણ પવન ન જાણે તેવી રીતે. આથી શંકા થાય છે કે જે આવું કાર્ય કરવું હોય તો છાત્ર રાખવા શી અગત્ય હશે? વળી એ આશ્ચર્ય થાય છે કે દર્શન ચલાવવા તેમને ચમત્કારો જોઈએ છે. તેઓ ચમત્કારને મહત્ત્વનું સ્થાન આપે છે. આગળ ઉપર ચમત્કારને તેઓ પાછા વળેડે છે. જે વર્ષનાં આ લેખ છે તેમાં, ને હવે પછી જે જે લેખો આવે છે, તેમાં બધામાં વય પ્રમાણે કાંતો ઔદત્ય હોય, અથવા લોકને ચમત્કૃતિમાં ખેંચવાની ઇચ્છા હોય, અથવા જેવો જેવો સંયોગ હોય, તેવું પોતે લખતા જણાય છે. ખરી રીતે હૃદયમાં કાંઈ જુદું જ હોય, એમ આસપાસના અનેક લેખો વાંચનાથી માલૂમ પડે છે.

[૩૮ મો અંક] “ સંસારથી કંટાળ્યો છું.”

તેઓ લખે છે કે—

“ તમારી પત્રિકા પહોંચી હતી. વૈરાગ્યને લીધે જોઈતા જુલાસા લખી

શકતો નથી હું કેવલ હૃદયત્યાગી છું યોગ મુદ્ધતમા કઈક અદ્ભુત કરવાને તૈયાર છું સમારથી કટાળ્યો છું

‘ દુનિયા મતમેદના બધનથી તત્ત્વ પામી શકતી નથી સાનુ સુખ અને સત્ય આનંદ તેઓમા નથી તે સ્થાપન થયા એક ખરો ધર્મ ચલાવવા માટે આત્માએ ઝંપનાંબુ છે ’

આપણે તેમના ગરીબના સબધમા આવી શક્યા નથી, નહિ તો હૃદય અનુભવ મળત. એટલે હવે આપણે તો તેમનો અક્ષર દેહ જોવો રહ્યો તેમના હેવાનો આરાધ્ય એ છે કે એક ખરો ધર્મ ચલાવવાને તેમને તૈનાં થયું છે સમારથી કટાળો આન્યો છે હવે જો આમ હોય તો એ વિચાર આવે છે કે આ લખ્યું છે તે સત્ય છે શું ? એક વખત તેઓ કહે છે કે સમારથી કટાળ્યો છું, ને ખીજી બાલુથી કાર્મ પૂરે છે ત્યારે કહે છે ‘ હજી મયમ લેવાને વાર છે વળી તેઓ લખે છે કે આત્માએ ઝંપનાંબુ છે, ને ઉપર લખે છે કે હું કેવળ હૃદયત્યાગી છું આમ જો જાણામા લખવાનો તેમનો ગો છરાદો હશે ? શું વિચારની વ્યાકુળતા હશે ? કે હૃદયની ઉન્મત્તતા હશે ? ઘણી વખત વાચનાર પોતેજ એ બાલુના વિચાર વાચનાં હૃદયમા મુંઝાઈ જાય તેમ છે દર્શન ચલાવવાને તેમની ઇચ્છા છે, તેમ ક્યું દર્શન ચલાવવાની ઇચ્છા હશે ? શું મહાવીરથી અતિરિક્ત દર્શન તેમને ચલાવવું હશે ? જો તેમ હોય તો નિર્મન્ય પ્રયત્નને વળતવા માને છે, તેમ તેઓ માનત નહિ. વળી ખીજી સદા એ ધાય છે કે તેઓ દર્શન ચલાવવામાં ચમત્કારોની બહુ અગત્ય માને છે આથી સમજી શકાયું નથી કે જ્યાં ત્યાગમાર્ગની વાતા ચાને છે, ત્યાં ચમત્કારની શી વર્ણ પડી ? જ્યાં ત્યાગ છે, ત્યાં ચમત્કારની આવશ્યકતા જ નથી જ્યાં ચમત્કાર છે ત્યાં આંતરિત્ય ત્યાગ નથી. જ્યાં શા માટે તેઓ ચમત્કારની લાસના લોકોને આપવા ઇચ્છા ગમતા હશે ? પણ એમ નાજે છે કે લોકોની શયિ

જોઈ તેમણે તે તરફ પાસુ ફેરવ્યું હશે. જ્યારે લોકોને પોતાની તરફ વાળવા હોય, ત્યારે અવશ્ય મનુષ્યે તેની રૂચિનો ખ્યાલ જોઈ ડિઝિમ વગાડવું જોઈએ, કારણ કે જમાનો ચમત્કારનો છે; ને ચમત્કાર ન્યાં હોય છે, ત્યાં દુનિયા દોડતી જાય છે ! એટલે વખતને જોઈ તેમણે ચમત્કારમા લોકને ખેંચ્યા હોય; નહિ તો લોકો એકલા શુષ્ક જ્ઞાનમાં ક્યાં જાય તેમ છે ? પછી કેટલાક વર્ષને અંતરે તેઓ ચમત્કારને વખોડે છે, અત્યારે પોતાની ઉગતી ઉમ્મરમા લોકોને ખેંચવા તેઓ ચમત્કાર માટે આમંત્રણ આપે છે. સંસારથી કંટાળ્યો છઉં એમ જણાવ્યું છે, તે શું વૈરાગ્યથી લખ્યું છે, કે માત્ર હૃદયનો આવિર્ભાવ છે ? તેઓના સંયોગ જોતાં જણાય છે કે તેઓ પરણવાની ઉમેદમાં છે, પણ વિલંબ હોય ને તેથી અકળામણ આવી હોય ને લખ્યું હોય એમ જણાય છે. સરસ્વતીચંદ્ર જેમ વૈરાગ્યની વાત જણાવે છે, પણ અંદરની ઈચ્છા પ્રેમની હતી, તેમ તેઓના પત્ર ઉપરથી ને નીચે ફૂટ-નોટની નોંધ પરથી જણાય છે. આજે મનુષ્ય પરણવાનો હોય ને મળતાં વિલંબ થાય ત્યારે વૈરાગ્યના આળા કરે છે, તેમ તેઓ પણ પાઠ ભજવતા જણાય છે. (જુઓ પૃ. ૧૨૫ ફૂટનોટ) ગૃહસ્થાશ્રમમાં પ્રવેશ કરવાનો સમય જણાવ્યો છે, ત્યારે તેઓ પરિણીત થયા નથી, પરિણીત થવા આતુર છે, ને કહે છે કે કંટાળ્યો છઉં તેનો અર્થ શું ? વૈરાગ્ય કે વૈરાગ્યાભાસ ?

ધર્મસ્થાપન કરવા તેઓએ ઇચ્છા પ્રદર્શિત કરી, ત્યારે તેમની વય લગભગ ૧૮ કે ૧૯ વર્ષની હશે. ત્યારપછી તેઓ લગભગ ચૌદ વર્ષ સુધી જીવ્યા હતા; પરન્તુ તેઓ બહાર નિકળી શક્યા નથી, એટલે સંસારત્યાગી થઈ શક્યા નથી. આ લેખ લખ્યા પછી અનેક લેખમાં હજી પણ ત્યાગી થવાની ઇચ્છા બીજા લોકો પ્રતિ તેઓ અતાવતા રહ્યા છે; પણ એ લેખ કે પત્ર પૂર્ણ કરતાં છેવટે તેઓ લખે છે કે, હજી વાર છે, વિચાર ચાલે છે, કૌટુંબિક ઉપાધિ

મૂવી હજી અનુકૂળ નથી, સ્ત્રી મળધી મોહનો રિજત્ય કંગો દુર્જય છે, આમ અનેક પત્રોમા જ્યા ત્યા ગણા તણા કરતા હોય તેમ જણાય છે આથી કોઈ પણ વાચક મમજી ગંકે કે તેમને આમ લખવાની શી આવશ્યતા હતી ? જે મનુષ્યો આમ જોવતા હોય, ને કરી ગયે નહિ, તો તેમને માટે લોભ શુ જોલે ? સૌને વાતો કરતા આવડે છે, પણ તેમ વર્તન કરવું કેટલું દુષ્કર છે, તે પણ આ ઉપરથી સમજાય તેમ છે

પૃષ્ઠ ૧૨૬ થી ૧૩૩ સુધીમા ૧૭ મા ૧૮ મા વર્ષના અનધાન વિધેના પ્રયોગો જણાવ્યા છે ૨૦ મા ને ૨૧ મા વર્ષના અંક લેખ થોડા છે

વર્ષ ૨૨ યુ

આ વર્ષમા ૪૧ મા અર્થથી પત્રો સર થાય છે ૨૨૦ પત્રમા કાળ પગલે ને વ્યક્તિ પગલે જી । જી । અભિપ્રાય લખ્યા છે ૪૧મા અંકમાં તેઓ જણાવે છે કે નિગમીત્વ વિનયતા, અને સત્પુરુષની આજ્ઞા નહિ મળનાથી જીવને બમણુ થયુ છે એ હરીકન ઠીક છે, પણ એ સ્થળે “ સત્પુરુષની આજ્ઞા ” એ શબ્દો ને લખાયા છે, તે શબ્દો શુ મહાવીર માટે કે કોઈ મહાત્માગો, મહાસાની માટે તેમજો વાપર્યા હશે ? કે મત્ પુરુષ તેથીજો કોઈ હશે, કે તે તેમજો પોતાના માટે વાપર્યા હશે ? આપણે અત્યારે મકુચિત દષ્ટિથી નહિ જોઈએ, આગળ ઉપર બહુ સાફ કથન આવશે, ત્યારે દર્શન વિચાર, કરીશુ

[અંક ૪૨ મા]

તેઓ લખે છે કે—

“ મારા બાણી મોહદયા નહિ રાખો, હું તો એક અત્ય સક્તિવાળુ પામર મનુષ્ય છું સુષ્ટિમાં અનેક સત્પુરુષો ગુપ્ત રૂપે રહ્યા છે તેમના ગુણને સ્મરે ”

અર્થ ઉપર આમ પત્ર લખતા તેઓ પોતાની નિઃશ્ચિતતા બતાવે છે, કોઈએ ભક્તિવશ થઈ બહુ ગુણ તેમનામા જોઈ અત્યંત

લાગણીભર્યો પત્ર લખ્યો હશે, ત્યારે શ્રીમદે આમ લખ્યું હોય એમ જણાય છે. તેઓ એક પછી એક પત્રમાં ઉત્તર આપવા સાથે આત્મજ્ઞાનની વાર્તા કરતા હોય છે, ને યોગ પણ આપતા હોય છે. જૈન શૈલિમા તેમનો સારો વિકાસ થયો છે એમ એકેક પત્રમાં આગળ વધીએ ત્યારે સમજાય છે.

[૫૦ મો અંક] ગૃહવાસમાં પાંચમું જીવસ્થાનક.

આ પત્રમાં તેમણે ધ્યાનની વાર્તા કરી છે. તેમા ધર્મધ્યાનની વાર્તા જીવ (ગુણ) સ્થાનકને અંગે ઘણી સારી કરી છે. વચમાંથી માત્ર થોડો ભાગ લઈએ. તેઓ જણાવે છે કે—

“ ચોથે જીવ (ગુણ) સ્થાનકે આવેલો પુરૂષ પાત્રતા પામ્યો ગણી શકાય; ત્યાં ધર્મધ્યાનની ગૌણતા છે. પાંચમે મધ્યમ ગૌણતા છે, છઠ્ઠે મુખ્યતા પણ મધ્યમ છે; સાતમે મુખ્યતા છે. આપણે ગૃહવાસમાં સામાન્ય વિધિએ પાંચમે ઉત્કૃષ્ટ તો આવી શકીએ. આ શિવાય ભાવની અપેક્ષા તો આરજ છે ”

આ પ્રમાણે જીવસ્થાનક સાથે ધર્મધ્યાનની પ્રવૃત્તિ રહી શકે છે તે સ્થિતિ બરાબર છે, ને આગમો તેમ કહે છે. આપણે ગૃહવાસમા પાંચમે ઉત્કૃષ્ટ આવીએ, તેમ બીજા કોઈ સાથે તેઓ પત્રમાં વાર્તા કરતા જણાય છે. ગૃહવાસમા પાંચમું જીવસ્થાનક જીવો મેળવી શકે છે, ને તેઓને પણ હોય; આમ તેમનું કહેવું હોવા છતાં આજે તેમના (શ્રીમદ્દના) અનુયાયીઓ બીજા ઉપર ધસારો કરતાં બોલે છે. કે, અરે ભાઈ! પાંચમું ચોથું હવે જવા દો, આપણે પહેલા જીવસ્થાનકમા હોઈએ તોપણ બહુ પુણ્ય! ભલ ભલા સાધુઓને પણ ચોથું પાંચમું આવી શકતુ નથી; શું એ જીવસ્થાનક રસ્તામાં પડ્યું છે કે આપણે ચોથા પાંચમામાં જઈએ! જવા દો, એટલી બધી વાર્તા કરશો નહિ! કેટલાકો તો કહે છે કે હજી આપણે પહેલામાં પણ નથી. આમ જ્યારે તેમના અનુયાયીઓ બીજા જૈનાનુયાયી સાથે વાર્તા કરે છે, ત્યારે આપણે તેમના આત્મજ્ઞાન વિષે કે તેમને

જેમના તર્કથી જ્ઞાનનો વારસો મળ્યો છે તેમના વિષે શું નિર્ણય કરવો જોઈએ ? એટલે સાફ વક્તવ્ય એ છે કે તેમના અનુયાયીઓ દટાક્ષમા ગમે તે બોલે, પણ શ્રીમદ્ દહે જે કે, મૃદાવામમા ખુશીથી જીવે એથે પાચમે જીવસ્થાનને આપે છે એ પત્રમા મૈત્રી પ્રમોદાદિ ભાવના વિષે તેમણે સાફ વિવેચન કર્યું છે, એટલું ખુબના દિલથી સ્વીકારવું જોઈએ

[૫૨ મો અક] જાતિસ્મરણ

આ અકમા કોઈ ઉપર પત્ર લખતા નીચે “ પચાગી પ્રથસ્ત ભાવે પ્રણામ ” શ્રીમદ્ કરે છે એથી એમ સમજાય છે કે તેઓ તેમના સર્તા કોઈ ઉચ્ચ વ્યક્તિને પત્ર લખતા હોય, નહિ તો પચાગી પ્રણામ આપે ? પણ વ્યક્તિ કોણ હોય તે મનજાતું નથી (જો કે આમપામના સંયોગ ને એ પીઝના મળે ઉપરથી મનજાય છે, પણ આવસ્થાના ન સાગવાથી જાતું કરાય છે) એ પા કોઈ પર લખતા પુનર્જન્મ સંબંધના પ્રશ્નના ઉત્તરમા તેઓ ૧૪૩ પૃષ્ઠના છેત્તા પેરેમાફમા જણાવે છે કે—

‘ આ કાળમા જન્મ કોઈ કોઈ મહાત્માઓ મત લખને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન વરે જાતી શકે છે ને જન્મવુ કસ્પિત નહિ પણ સમ્યક્ હોય છે ”

આ ઉપરથી જાતિસ્મરણ વિષે વાતા તેઓ કરતા લાગે છે, પણ ધણી ગુચળી માથે પત્રમા એ સાર્તા થઈ છે માફ સાફ વાર્તા નિગામુ ઈ-છે છે, પણ તેઓ સ્પષ્ટ વાર્તા જગતા કરતા અટકી જાય છે જાતિસ્મરણ જ્ઞાન આ બનમા થાય છે, તે વિષે ખડુ બાર તેઓ આપે છે, પણ કોઈ વ્યક્તિનું નામ આપતા નથી. એ વાર્તા તેમણે છપી ગળી દોય, કે પછી પત્રમાથી કોઈ પાછગથી દટાડી નાખી દોય. જાતિસ્મરણ જ્ઞાનથી “ જૂત બન ”ની ન્યાસુધી પ્રતીતિ થાય. દિ ત્વ સુધી ભવિષ્ય પ્રગમા ધર્મ મનથી પ્રયત્ન કરે તો ને ચક્રારથાન છે, એમ પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન એટલે જાતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉપર તેઓ ભાગ આપે છે ને વળી દહે છે કે—

“આ ‘પુનર્જન્મ’ છે; આટલું પરોક્ષ-પ્રત્યક્ષે નિઃશંકત્વ જે પુરુષને પ્રાપ્ત થયું નથી, તે પુરુષને આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું હોય એમ શાસ્ત્રશૈલી કહેતી નથી.”

એટલે તેઓ એક વાત કરી બીજા વિષયમાં પરિણામી નાંખે છે અને ત્યાંથી ત્રીજી વાર્તામાં લઈ જાય છે. મૂળ વાર્તા જે કહેવી છે તે સાફ કહ્યા વિના જિજ્ઞાસુ વાચકને વિચારના વમળમાં તેઓ નાંખી દેતા હોય એમ લાગે છે. આમ અનેક જગ્યાએ વાતો કરી મુખ્ય મુદ્દામાંથી નિકળી જવાની યુક્તિમાં રમતા હોય તેમ તેઓની લેખનશૈલી ઉપરથી જણાય છે.

[૫૫ મો અંક] અનંતાનુબંધી ચતુષ્ક.

આ અંકમાં તેમણે ઘણી સારી વાર્તા કરી છે. તેઓ લખે છે કે—

“અનંતાનુબંધી ક્રોધ, અનંતાનુબંધી માન, અનંતાનુબંધી માયા, અનંતાનુબંધી લોભ એ ચાર, તથા મિથ્યાત્વ મોહનીય; મિશ્ર મોહનીય, સમ્યક્ત્વ મોહનીય એ ત્રણ એમ સાત પ્રકૃતિ ન્યાસુધી ક્ષયોપશમ, ઉપશમ કે ક્ષય થતી નથી ત્યાંસુધી સમ્યક્દષ્ટિ થવું સંભવતું નથી. એ સાત પ્રકૃતિ જેમ જેમ મંદતાને પામે તેમ તેમ સમ્યક્ત્વનો હૃદય થાય છે. તે પ્રકૃતિઓની ત્રીજી છેદવી પરમ હૃદય છે. જેની તે ગ્રંથી છેદાઈ, તેને તે આત્મા હસ્તગત થવો સુલભ છે.”

“સદ્ગુણના ઉપદેશ વિના અને જીવની સત્પાત્રતા વિના એમ થવું અટક્યું છે. તેની પ્રાપ્તિ કરીને સંસારતાપથી અત્યંત તપાયમાન આત્માને શીતલ કરવો એજ ફલકૃત્યતા છે.”

સાત પ્રકૃતિની મંદતા થવાથી સમ્યક્ત્વનો વિકાસ (પ્રકાશ) થાય છે, એ વાર્તા તેમણે તદ્દન સીધી ઋણુ ને ઘણી સારી કરી છે; પણ આજે તેમના અનુયાયીઓ આવી સ્પષ્ટ વાર્તાને કુબાવી દે છે. “એવી યોગ્યતા આપણામાં ક્યા છે?” એમ ખેચી જઈ તેઓ વિરૂદ્ધ વિચારમાં બીજાઓને ઘસડી જાય છે. કહ્યા વિના નથી ચાલતું.

કે તેઓ શ્રીમદ્ને માટે સારો ભાવ ઉત્પન્ન કરવાના બદલામાં મિથ્યા ભાવ ઉત્પન્ન થાય તેવો વ્યવસાય કરે છે

આ સ્થળે શ્રીમદે જણાવ્યું છે કે મહાશૂરના ઉપદેશ વિના એમ થવું અટક્યું છે એ વાર્તા સાચી છે પણ ઈર્ષ પ્રજા કરે કે સદ્ શૂર કોને કહેવા તો તેઓ સદ્શૂર કોને બતાવશે? મતલબ એ છે કે તેમણે જે વાર્તા કરી છે, તે સિદ્ધાન્તના વિચાર માથે સમત છે, પણ સદ્શૂર સબધી જ્યાં ઉલ્લેખ આવ્યો, ત્યાં પોતાને વિશે ખ્યાલ પ્રાપ્તિને લખ્યું હોય તો ના નહિ, દરે લેખમાં એ પ્રમાણે પ્રસંગ આવતા એ પદ્ધતિએ તેઓ લખતા હોય છે વસ્તુ એ છે કે, કેટલાક સોદો જી? જીદે સ્થળેથી શ્રીમદ્ પામેથી નવું નવું જાણવાને આવતા હતા, ત્યારે અનતાનુબધી ચતુષ્ક્રિયે વાર્તા કહેતા સોદા પૂછતા હશે કે ક્યાં રીતે એ વસ્તુ (મમ્મકૃત્વ)ની પ્રાપ્તિ થાય? ત્યારે તેઓ ઉત્તરમાં મહાશૂરની ઉપયોગિતા જણાવતા હશે. તેથી સદ્શૂરની આવશ્યકતા ઉપર તેમણે ખામ ભાર દીધો હોય એમ જણાય છે

[૬૦ મે. અ. ૬] પોતાની મિથિતિ

પત્ર સર થતાં તેઓ જણાવે છે કે—

“કુખિયા મનુષ્યાનું પ્રદર્શન કરવામાં આવ્યું હોય તો ખચિત તેના શિરોભાગમાં ૯ આવી ગકુ

આજુ લખ્યા પછી તેઓ એ વાર્તાનો પથરો ને છે ને આગળ કહે છે કે—

‘તમે મને સ્ત્રી સબધી કુખી લેખરો નહિ લક્ષ્મી સબધી કુખ સબધી કીર્તિ સબધી ભય સબધી કાયા સબધી વિગેરે લેખરો નહિ મને કુખ બીજી રીતિનું છે

વિના દિવાનાપત્રે ૯ આ કલમ ચલાવુ છું રાયચંદ નામથી જાળખાતો વવાણીયા નામના નાના ગ્રામનો લક્ષ્મીમાં સાધારણ એવો જનુ આર્ય તરીકે જાળખાતો દશાગ્રીમાંની વૈશ્વનો પુત્ર જણાવુ છું આ દેદમાં મુખે જે બન કર્યા છે, અસુખનો દિસાળ નથી. નાનપણની નાની સમજણમાં મેણ બણે

ક્યાંથીએ મોટી કલ્પનાઓ આવતી. સુખની જિજ્ઞાસા પણ એછી નહોતી; અને સુખમાં પણ મહાલય બાગબગીચા લાડીવાડીનાં કંઈક માન્યાં હતાં સ્ત્રી સિવાય બીજા કોઈ પદાર્થ ખાસ કરીને મને રોક્ષી શકતા નથી—બીજા કોઈ પણ સસારી સાધને મારી પ્રીતિ મેળવી નથી; તેમ કોઈ ભયે મને અહુલતાએ ઘેર્યો નથી સ્ત્રીના સંબંધમાં જિજ્ઞાસા ઓર છે, અને વર્તના ઓર છે. એક પક્ષે તેનું કેટલાક કાલ સુધી સેવન કરવું સમ્મત કર્યું છે, તથાપિ ત્યાં સામાન્ય પ્રીતિ-અપ્રીતિ છે; પણ દુઃખ એ છે કે જિજ્ઞાસા નથી, છતાં પૂર્વ કર્મ કાં ઘેરે છે? એટલેથી પતવું નથી. પણ તેને લીધે નહિ ગમતા પદાર્થોને જોવા, સુંધવા, સ્પર્શવા પડે છે, અને એજ કારણથી પ્રત્યેક ઉપાધિમાં બેસવું પડે છે.”

આ પ્રમાણે પોતાની સ્થિતિનું વૃત્તાન્ત લખતા શ્રીમદ્ પોતાનો હૃદયભાવ ખુલ્લો કરે છે. શરૂઆતમાં તેઓ જણાવે છે કે દુઃખી મનુષ્યોના અગ્ર ભાગમાં હું ખચિત આવી શકું તેમ છું, પણ પછી વળી એમ લખતાં તેઓનો વિચાર બદલાતો હોય એમ લખે છે કે મને કોઈ પ્રકારનું દુઃખ નથી ગમે તેમ હો, આપણને તે સાથે સંબંધ નથી. વળી આગળ તેઓ જણાવે છે કે, મને નાની ઉંમરમાં મોટા મોટા સુખોપભોગની કલ્પનાઓ થતી હતી; બગીચો, લાડીવાડી માટે તેમને આતુરતા હતી. એટલેથી તેઓ નહિ અટકતાં આગળ વધીને કહે છે કે સ્ત્રીસુખ માટે બહુ ઈચ્છા રહેતી હતી, ને કેટલાક કાળ સુધી તેના શરીરનું સેવન કરવું એ પણ તેમણે ચોક્કસ કર્યું હતું. એમના કથન પ્રમાણે સ્ત્રી શરીર કરતા કોઈ પણ ચીજ તેમને વધારે પ્રિય નહોતી. એના સુખની ખાતર આ ઉપાધિમાં તેઓ રહે છે, જો કે નહિ ગમતા પદાર્થો ઉપર કંટાળો આવતો હશે, તોપણ મોહ રાજની આણુ વર્તવાને લીધે તેમને તેવા પદાર્થો જોવા સુંધવા સ્પર્શવા પડે છે. શ્રીમદ્ના દિલની આવી સ્થિતિ છતાં તેઓ સંસાર-માંથી છૂટી શકતા નથી. વિષયસેવન કરવું એમાં એમની રૂચિ હતી એમ તેઓ સાફ કહે છે. આ પહેલાં ૧૯ મા વર્ષમાં તેઓ કહી

ગયા છે કે- ' આ આત્માએ હવે ઝપનાયું છે, ધર્મ સ્થાપવા માટે. ' (જીઓ અંક ૩૮ મો) ને હવે બેમા કયુ ખરૂં? આ આખા લેખમાં પોતાને સુખની કેટલી તૃષ્ણા હતી ને એ વસ્તુને કેવા વેગથી સેવી રહ્યા હતા, તે ગમજી સકાય તેમ છે એક બાબુમાં ધર્મ મળ્યો. ઉચ્ચ વિચારો તે સ્વીકારી લા છે, બીજી બાબુમાં મોદ રાજની જેટલી બધી આગા ઉઠાવી રહ્યા છે. પોતે જૂન દરે છે કે મોદ રાજની તેઓના ઉપ ન હોઈ મકાલ તેજી લાગરગ ચાલી ગઈ છે.

[અંક ૬૩ મો] આત્મવૃત્તાન્ત.

આ આત્મા પોતાના જન્મની તારીખ ટાંચી બતાવે છે કે—

સવત ૧૬૨૪ ના શનિ ૧૫ સુદિએ મારો જન્મ હોવાથી આજે મને સપ્તમી જન્મવૃત્તિએ ૨૨ વર્ષ થાય છે. મમ્મી તત્વ-જ્ઞાનીઓએ અને સમય નાસિકોએ ને ૭ વિગરો કર્યા છે, તે ભતિના અનેક વિચારો મેં અલ્પ વયમાં કર્યા છે. મદાન ચક્રવર્તીએ કરેલા તૃષ્ણાના વિચાર અને એક નિરુદ્ધી મહાત્માએ કરેલા નિઃશ્વદાના વિચાર મેં કર્યા છે. અમ-શત્રુની સિદ્ધિ અને ક્ષણિકાવની સિદ્ધિ ખૂબ વિચારી છે. અલ્પ વયમાં મદાન વિચારો કરી નાખ્યા છે. પ્રથમની મારી લગતી વિચારોથી આત્મદગા અને આજને આકાશ પાતાલનું અંતર છે, તેનો ઉડો અને આવો ઉડો મારે મારે ભણે મળ્યા મો તેમ નથી.

આ આત્મવૃત્તાન્ત મળ્યો લેખ વાચતા તેમના ૧૫ વર્ષની કેવી ઈચ્છાઓ થતી હતી તે મમજી સમય તેમ છે એવે એક વખતે મદાન યોગી થવાની તેમણે ઇચ્છા કરી હોય, ત્યાં એક વખતે ચક્રવર્તી થવાના વિચારો હોવાના હોય એક વખત ત ૧ જાનીની વિચારગુલામાં પેલા હોય, ને એક વખત પછા નાસિકના સિરોજગમા મવા તેમણે ચાલ્યું હોય. આમ ઉલ્કામુદ વિચારો કે કંપનનો તેમણે એક તેજા કર્યા હોય પણ, તેથી શું? આથી એમના દિયો આશય તો એ પ્રમળય ૧૬ કે તેમણે ચાલવો થવા

કે યોગી થવા કે પછી તત્ત્વજ્ઞાની થવા કે નાસ્તિક થવા વિચારો કર્યા હોય, પણ એમાંથી એક પણ થવું તે સહેલું નહોતું. શેખરચાલીએ અત્યંત સુખી મનુષ્ય થવા કલ્પનાઓ કરી હતી, પણ તેમ થઈ શકે તેવું ક્યાં હતું ? છ ખંડના રાજ્યભોક્તા તરીકે ચક્રવર્તી થવું દુષ્કર હતું, પણ એક મહાન નિઃસ્પૃહી નર થવું દુષ્કર નહિ હતું. જો એ સ્થિતિ સ્વીકારી હોત તો થઈ શકત. પણ એ દિવસ ક્યાંથી કે મોહ રાજ તેમને દબાવવાનું ભૂલી જઈને તેમનાથી દબાય ?

હવે આગળ તેઓ પોતાની સમુચ્ચય વ્યવસ્થા લખે છે:

“સ્મત ગમતમા પણ વિજય મેળવવાની ને રાજેશ્વર જેવી હથે પદવી મેળવવાની પરમ જિજ્ઞાસા* હતી. વજ્ર પહેરવાની, સ્વચ્છ રાખવાની, ખાવા પીવાની, સુવા બેસવાની, બધી વિદેહી દશા હતી સાત વર્ષથી અગિયાર વર્ષ સુધીના કાળ કેળવણી લેવામાં હતો. આજે મારી સ્મૃતિ નેટલી ખ્યાતિ ભોગવે છે, તેટલી ખ્યાતિ ભોગવવાથી તે કંઈક અપરાધી થઈ છે સ્મૃતિ એવી બલવત્તર હતી કે જેની સ્મૃતિ બહુજ થોડા મનુષ્યોમાં આ કાળે, આ ક્ષેત્રે હશે. અભ્યાસમાં પ્રમાદી બહુ હતો. વાતડાંથી સંમતિયાળ અને આનંદી હતો.”

આ પ્રમાણે પોતાની રૂચિ ને સ્વભાવ વિષે તેઓ લખે છે. આગળ જતા તેઓ જણાવે છે કે બાળલીલામાં રામદાસજી પાસે જતાં તેમની કઠી બાધી હતી. કૃષ્ણના અવતાર સંબંધી ચંમત્કારો સાંભળવામાં તેઓને બહુ રસ આવતો હતો. વૈભવી પાત્રો સાંભળતાં તેવો વૈભવ મેળવવાની તેમને ઉત્કંઠા થતી હતી “પ્રવીણ સાગર” ગ્રન્થ વાચ્યો હતો, બહુ સમજણ પડતી નહિ હતી, પણ સ્ત્રી સંબંધી નાના પ્રકારનાં સુખમાં લીન રહેવાને ઉપાધિરહિત જીવન ગાળવા ને

* આ જગ્યાએ ને પહેલા કોઈ જગ્યાએ જિજ્ઞાસા શબ્દ વાપર્યો છે, પણ જિજ્ઞાસા એટલે બાળવાની ઈચ્છા, આ જગ્યાએ માત્ર ઈચ્છા શબ્દ વક્તવ્ય છે.

શાન્તપણે કયા શ્રવણ કરવા ઇચ્છા રહ્યા કરતી એવા આશયથી તેઓ એ લેખ લખી રહ્યા છે એટલે કે માસાંગિક વિષયો ને વૈભવો મટિની અપાર તૃષ્ણા તેમના મગજમા સમજણ આવી ત્યારથી થયા કરે છે પોતે જ પોતાના લેખમા જ્યારે આવું લખી રહ્યા છે, ત્યારે પછી તેમના વિષે કાંઈ કહેવા કે ટીકા કરવાની જરૂર રહેતી નથી તેમણે મેળ યું કે ન મેળ યુ, પણ કંપના દ્વારા તેમણે પોતાના મનોગત્યમા ખૂબ આનંદ લીધો છે ત્યાગી થવાની ઇચ્છા અનેક વખત દર્શાવ્યા છતાં વિષયથી પરાક્રમ થઈ તક્યા નહિ એટલે વિષયસેવન એ તેમની આનંદસ્થિતિ હતી, ને ત્યાગી થવું એ એમનું મનોરાજ્ય હતું.

વૈજ્ઞાનિકોના જૈન શી રીતે થયા ?

“ જ મહાભિમા (વાણીયા)માં એટલા વાણીયાઓ રહે છે, તે બધાની કુલ મહા બિલ્લ બિલ્લ છતાં કાંઈક પ્રતિમાના અગ્રહાણુનેજ સમતી હતી પહેલેથી સમર્થ સમિતવાળો ને મામનો નામકિત વિદ્યાર્થી હોકો મને ગણતા, તેથી મારી પ્રશસને લીધે આટીને તેવા મહામા બેસી મારી અપલ સકિત દર્શાવવાનો હું પ્રયત્ન કરતો કઠીને માટે વારવાર તેઓ મારી હાસ્યપૂર્વક ટીકા કરતા હતા હું તેઓથી વાદ કરતો અને સમજણ પાડવા પ્રયત્ન કરતો પણ હજવે હજવે મને તેમના પ્રતિક્રમણ સુત્ર ઇત્યાદિક પુસ્તકો વાંચવા મળ્યા તેમા પણ બહુ વિનયપૂર્વક સર્વ જગત્ ને ઇવથી મિત્રતા ઇચ્છી છે, તેથી મારી પ્રીતિ તેમા પણ થઈ અને પેલામાં પણ રહી હજવે હજવે આ પ્રસંગ વ યો, હજા સ્વચ્છ રહેવાના તેમજ બીજા આચાર-વિચાર મને વૈજ્ઞાનિક પ્રિય હતા, અને જગત્ કર્તાની મહા હતી. તેવામાં ક ઠી વડી મહા, એટલે ફરીથી મે બાંધી નહિ.”

આ પ્રમાણે તેઓ જૈન ધર્મ સાથેના પોતાનો પરિચય જણાવે છે શ મ થાય છે કે આટલા જ પરિચયથી શુ તેઓ જૈન તર્કન વિશે આટલું સારું જાણી શક્યા હો ? શુ તેમણે કાંઈ અભિનો સારી પેઠે સદવાસ નહિ કર્યો હોય ? ને તેમને મહાનો મારો અભિન-

ગત પરિચય ન હોય તો શરૂઆતમાં તેમણે “ ભાવનાબોધ. ”
 “ મોક્ષમાલા ” વિગેરે જ્ઞેન ધર્મને અંગે જે સાઈ લખી જનતા આગળ
 મૂક્યું, તે તેઓ કેવી રીતે મૂકી શક્યા હોય ? વખત વહેવા સાથે
 તેઓ સ્વતંત્ર વિચારક ને લેખક થઈ શક્યા એ બનવા સંભવ છે,
 પણ પ્રારંભમાં તેમને કોઈ વ્યક્તિનો પરિચય હોય નહિ, તો આમ
 બનવું અસંભવિત છે આથી સમજી શકાય છે કે તેર વર્ષ થયા પછી
 આગળ ૧૮-૧૯ વર્ષ દરમિયાનમાં તેમને કોઈ વ્યક્તિ સાથે સારો
 સમાગમ હોવો જોઈએ, જેથી તેમને જ્ઞેન દર્શન વિષે સાઈ જાણવાનું
 મળ્યું હોય પણ એ પ્રસંગ લખવો જાણીબૂઝીને જતો કર્યો હોય,
 કે રહી ગયો કે પછી કદાચ કોઈ સ્થળે લખેલ હોય. અનેક સ્થળે
 તેઓએ પત્રમાં કે પ્રસંગમાં કહ્યું છે કે સદ્ગુરુ વિના આ વસ્તુ મળવી
 અત્યંત દુર્લભ છે. જીવે સ્વછંદપણે ઘણી વખત ક્યું છે પણ ગુરુ
 આજ્ઞા અધીન થયા સિવાય મોક્ષ મળે નહિ તો શંકા એ થાય છે
 કે તેમને આ વસ્તુસ્થિતિ કેમ પ્રાપ્ત થઈ ? શું સ્વયં આત્મજ્ઞાનથી
 પ્રાપ્ત થઈ કે કોઈ ગુરુના ઉપદેશથી ? એમને પોતાને કોઈ ગુરુનો યોગ
 થયો હશે કે નહિ તે વિષે કંઈ વાર્તા મળતી નથી

વર્ષ ૨૩ મું.

[અંક ૬૬ મો] આશ્વાસન.

કોઈ એક વ્યક્તિ માંદગીમાં (સંશોધકના કથન પ્રમાણે
 જુઠાભાઈ) છે, તેમને આશ્વાસન આપતાં તેઓ લખે છે કે—

“ નિરંતર સમાધિ ભાવમાં રહો. હું તમારા સમીપજ ખેડો છું એમ
 સમજજો હમણાં દેહત્યાગનો ભય ન સમજો એવો વખત હશે.
 તો અને જ્ઞાનીદ્રશ્ય હશે તો આગળથી કોઈ જણાવશે કે પહોંચી વળશે.
 હમણા તો તેમ નથી. ”

આ પત્ર નીચે તારીખ કે તિથિ મૂકી નથી. ત્યારપછી ગમે
 તેટલા વખતને અતરે તેઓ (જુઠાભાઈ) અવસાન પામે છે. અવ-
 સાન પહેલા અંગત નોંધમાં શ્રીમદ્ લખે છે:

વાચક મુંઝાય છે. શ્રીમદે વિચારમા જે મોટી વાનો કરી છે, તેમાનું કંઈ તેમણે કરી બતાવ્યું નથી. તેઓ કહે છે કે “એક મહાન ઇચ્છા કેટલાક વર્ષ થયા થઈ છે, તે કહી નથી, કહી શકાઈ નથી, કહી શકાતી નથી નહિ કહેવાનું અવશ્ય છે.” આમ છે ત્યારે તેઓ શા માટે કોઈ પ્રતિ લખી બતાવવા મથે છે? પરિશ્રમથી પાર પાડી શકાય તેમ છે, છતાં લખે છે કે પરિશ્રમ થતો નથી. આમ બેધારી વાત કરીને તેઓ કયો આશય પાર પાડવા ઇચ્છતા હશે? એક વખત પરિશ્રમથી પાર પાડી શકાય તેમ છે, ત્યારે શા માટે તેઓ પરિશ્રમ નથી કરતા? બીજાને કહે છે કે પ્રમાદ કરી બેસી રહેવું તે સંસાર ઘટવાનો ઉપાય નથી, તો પછી તેઓ કયા કારણથી પ્રમત્ત રહેવા ખુશી હશે? આ પત્રમાં અતઃકરણથી ઉગેલી બિર્મિઓ કોઈ પ્રતિ જણાવતા તેઓ છ બોલ કહી બતાવે છે (૧) આત્મા છે. (૨) તે બંધાયો છે. (૩) તે કર્મનો કર્તા છે. (૪) તે કર્મનો ભોક્તા છે. (૫) મોક્ષનો ઉપાય છે. (૬) આત્મા સાધી શકે છે. આ છ પ્રવચનો છે, તેનું સશોધન કરવા કોઈને તેઓ લલામણ કરે છે.

[અંક ૯૮ માં] જન્મ થવા ચોગ્ય નહોતો.

તેઓ લખે છે કે—

“આ ક્ષેત્રમાં આ કાળે આ દેહધારીનો જન્મ થવો ચોગ્ય નહોતો. જો કે સર્વ ક્ષેત્રે જન્મવાની તેણે ઇચ્છા રાખી છે, તથાપિ થયેલા જન્મ માટે શોક દર્શાવવા ... લખ્યું છે. કોઈ પણ પ્રકારે વિદેહી દશા! ત્રાસનુ-ચથાચોગ્ય જીવનમુક્ત દશા વગરનું-ચથાચોગ્ય નિર્ગન્થ દશાવગરનું-ક્ષણ એકનું જીવન પણ લાગતું, જીવને સુત્રલ લાગતું નથી; તો પછી બાકી રહેલું અધિક આયુષ્ય કેમ જશે? એ વિદેહના આત્મેજ્ઞાની છે.

“ચથાચોગ્ય દશાનો હજી મુમુક્ષુ છું. કેટલીક પ્રાપ્તિ છે.”

આ ક્ષેત્રમા તેમનો જન્મ આ કાળે થયો તે વિષે તેમનું મન દુઃખાતું હોય એમ લાગે છે. થયેલા જન્મ માટે શોક દર્શાવવા તેમણે મીઠાં મૂક્યાં હશે. “કોઈ પણ પ્રકારે વિદેહી દશા” આટલું લખી તેઓ

ચા માં અટકી જતા હશે ? વધારાનું નિર્ઝન્ય દશા વગરનું જીવન તેમને ત્યારે ગમતું નથી, તો પછી શા માટે નિર્ઝન્ય દશાને તેઓ સ્વીકારતા થી ? શું ખર્ચ તેમ કરતાં તેમને અટકાવે છે ? માં અટકાવતું નામ તેમ તેઓ ખીજા ઉપ ના પામ્યા ફરીવાર કરતા હોય તેમ તેઓ લખે છે તેઓ આત્મ ઔદ્યમિન્ય વૃત્તિ દગવખત ખીજા પામે દર્શાવવા આદે છે, પણ તેમ કરવા પ્રયત્ન કરતા જાનતા નથી

[૮૦ માં અઠ] ઉપાધિ વિષે

આ અઠમા એ અભિપ્રાયને મળનાજ વિચારો તેઓ બનાવે છે ને હૃદ્ય છે કે —

‘ અત્ર એ ઉપાધિ છે, તે અમુક પ્રાપ્તી ઉત્પન્ન થય છે, અને તે ઉપાધિ માટે શું થશે, એવી કંઈ કંઈપણ પણ થતી નથી. ’

“ શાંતિ અને વિવેક એક પરમાર્થ વિષયનું જ મહત્ત્વ રહે છે આદાર જનુ એજ છે નિદ્રા પણ એજ છે સંયમ જનુ એજ છે રસજન પણ એજ છે જ્ઞાન જનુ એજ છે ભાવ, પરિવર્તન ચલન, આદ્યન પણ એજ છે ”

એ પ્રમાણે નિષિધ સંબંધવલ્લિ તેમજે ગોળી છે ભોતુ ગમતું નથી, સુખતુ ગમતું નથી, સંતોષતુ ગમતું નથી, વિગેરે વિગેરે ગળી પદ જળી દીધા છે ‘ નથી અમગ ગમતા કે નથી મગ ગમતો, નથી સફળી ગમતી કે નથી અસફળી ગમતી ” તેઓ મહે છે “ એ શાંતિ દુખનું કારણ નથી દુખનું કારણ માત્ર વિભાત્મા છે ” “ જો તે જો મમ છે તો મારું સુખ જ છે ’ હવે જો તેમને વિભાત્મા દુખનું કારણ જાણાય છે ને મમત્વા સુખનું કારણ છે, તો પછી તેઓ તે વસ્તુને પકડી કેમ ચક્રતા નથી, એમ શું કારણ પ્રશ્ન નિર્ધારે ? જો તે હલ્લમાં મેપૂર્ણ ત્યાગ ને નિગૂળના ઉત્પન્ન થયાં છે, તેને જહારના ગમે તેવા પ્રપ્ત અધ્યત્મ દેવ પણ તે આપો અપ જળી જાય છે શુદ્ધ એજો બિત ઉપર અટકાય, પણ તે

લુખો હોવાથી જલદી ભિંતને અટકી પડી જાય છે, તેમ નિર્લેપી તથા નિર્વિષયી વ્યક્તિ સંસારમાં કાઈ પણ રીતે ચોંટી શકતી નથી. ભીનો ગોળો ભીંતને ચોટી રહે છે, તેમ તેઓ સંસારને દુઃખરૂપ કહેવા છતાં તેમાંથી નિકળી શકતા નથી. તેઓ આગળ તેજ પત્રમાં કહે છે કે.—

“ આત્મભાવથી પ્રવૃત્તિ નથી થઈ શકતી. ગૃહસ્થપણની પ્રવૃત્તિ નથી થઈ શકતી. ત્યારે હવે કેમ કરવું ? કયા પર્વતની ગુફામાં જઈ, અને અલોપ થઈ જવું ? ”

વસ્તુ એ છે કે વિષયને કેમ લંબાવવો, અથવા પત્રને કેમ શોભાવવો એ એમનું જાણે કે લક્ષ્ય ન હોય ? વળી તેઓ આગળ એમ કહે છે કે.—

“ જ્યોતિષાદિક તરફ હાલ ચિત્ત નથી ગમે તેવા ભવિષ્યજ્ઞાન અથવા સિદ્ધિઓની ઇચ્છા નથી તેમ તેઓનો ઉપયોગ કરવામાં ઉદાસીનતા રહે છે માટે એ જ્ઞાન સંબંધી ચિત્તની સ્વસ્થતાએ વિચારી માંગેલા પ્રશ્નો સંબંધી લેખીશ અથવા સમાગમે જણાવીશ. ”

આગળ તેઓ જણાવે છે કે—

“ જે પ્રાણીઓ એવા પ્રશ્નના ઉત્તર માંગવાથી આનંદ માને છે, તેઓ મોહાધીન છે અને પરમાર્થના પાત્ર થવા કુર્લભ છે. ”

એકજ પત્રમાં સાથે સાથે ત્રણ રીતિએ જ્યારે તેઓ ઉત્તર આપે છે, ત્યારે આપણને દુઃખ એ થાય છે કે એકજ વખતમાં ત્રણ પ્રકારે ખોલવું, એ મનુષ્યની કેટલી મહત્તા ? પહેલાં કહે છે કે ભવિષ્યજ્ઞાન જ્યોતિષાદિક માટે ઉદાસીનતા રહે છે, બીજી વાર કહે છે કે ચિત્તની સ્વસ્થતાએ સમાગમમાં જણાવીશ, ત્રીજી વાર કહે છે કે એવા ઉત્તર માંગે છે તે મોહાધીન પ્રાણીઓ છે. એક તરફ ઉદાસીનતા સિદ્ધ કરે છે, બીજી તરફ તેને વિશ્વાસ આપે છે, ત્રીજી તરફ તેને બરાબર ફટકો મારે છે ! જે ઉદાસીનતા છે, તો તેઓ શા માટે ઉત્તર માગનારને આશા આપે છે કે, વખતે ચિત્તની

સ્વસ્થતાએ જણાવીશ ? એમ હોય કે અત્યારે વખત નથી અથવા
ચિત્ત ઉપાધિમા છે પણ ઉદાસીનતાનું બહાનું તેઓ વ્યર્થ શાને
કહાડતા હશે ? વળી જો તેમને ઉત્તર આપવાનો ભાવ છે, તો પછી
મોહાધીન પ્રાણીઓની ગણતરીમા તેને મૂકી શાને ફટકો મારે ?
જો તેઓ ખરેખર એમજ કહેતા હોય કે તેઓ મોહાધીન છે, ને
પરમાર્થના પાત્ર થવા દુર્લભ છે, તો તેમણે ૩૭ મા અકમા હમ
જીજ્ઞાસુ કહ્યું છે કે “ ચમત્કારો પચમ ઝાળમા જે જોઈએ તે એકત્ર
થતા નય છે, ” તો ત્યાં તેમણે તેમ શા માટે કહ્યું હશે ? જો
જ્યોતિષાદિ પરમાર્થનું પાત્ર થવા દેનામા મડચણ નાખશે, તો
શ્રીમદ્દો આ માર્ગ ચલાવનામા ચમત્કારો અનુભવતા આપશે ખરા
કે ? ચમત્કારો મેળવના ને ચમત્કારથી લોભને આજના, તે મોહા
ધીન પ્રાણીઓની સ્થિતિ-વૃત્તિ નથી શું ? પણ મમગત્ય છે કે આજે
વખત બળવાયો છે તે નખતે પોતાના ધર્મની શરૂઆત હતી આ
લખે છે ત્યારે તે કાર્ય-વ્યવહારના વ્યવભાષની પ્રવૃત્તિ સ્થિર જમી
ગણ છે જ્યાંસુધી ધર્મ-વ્યવહારની સ્થિતિ ન હોય ત્યાંસુધી મનુ
ષ્ય જ્યાં ત્યાં ફાફા મારે છે, તેમ તેમને મારે થયું હોય એ સહ
વિત છે

[૮૧ મો અક,] સમ્યક્ દશા

આ અકમા સમ્યક્ દશાના લક્ષણો વિષે મોખને કાગળ લખે
છે તેમા તેઓએ એ લક્ષણો શુદ્ધિપૂર્વક સારી રીતે જણાવ્યા છે
શમ, મલેગ નિર્વેદ શ્રદ્ધા ને અનુક્રાંતિ વ્યાખ્યાઓ તેમણે મક્ષે-
પમા પણ મારી જણાવી છે

[૮૨ મો અક] સવત્સરી વિષે ક્ષમાપના

કોઈ પ્રતિ પત્ર લખતાં પહેલાં પેરેત્રાક્ષમા અવિનય આચારના
માટે ક્ષમાવું શું એમ શ્રીમદ્દ નખે છે જીજ્ઞાસુ પેરેત્રાક્ષમા તેઓ લખે
છે કે

“ એ પરિબ્રમણ કેવળ સ્વછંદથી કરતા જીવને ઉદાસીનતા કેમ ન આવી ? બીજા જીવો પગ્તે ક્રોધ કરતાં, માન કરતાં,..... એ માહું છે એમ યથાયોગ્ય કાં ન જાણ્યું ? અર્થાત્ એમ જાણવું જોઈતું હતું, છતાં ન જાણ્યું. એ વળી ફરી પરિબ્રમણ કરવાનો વૈરાગ્ય આપે છે. ”

“ વળી સ્મરણ થાય છે કે જેના વિના એક પણ પાણું નહિ જીવી શકું. એવા કેટલાક પદાર્થો (સ્વિયાદિક) ને અનંત વાર છોડતાં, તેનો વિચાર થયો, અનંતકાળ પણ થઈ ગયો, તથાપિ તેના વિના જીવાયું એ કંઈ થોડું આશ્ચર્યકારક નથી. ”

સ્ત્રી વિના જીવવું પણ એક વખત તેઓને આકર્ષે લાગ્યું છે. વચમાં કેટલાક પેરેઆફ મૂડી દીધા પછી તેઓ જણાવે છે કે —

“ કદાપિ કોઈ રીતે તેમાનું કંઈ કરીએ તો તેવું સ્થાન ક્યાં છે કે જ્યાં જઈને રહીએ ? અર્થાત્ તેવા સંતો ક્યાં છે કે જ્યાં જઈને એ દશામાં બેસી તેવું પોષણ પામીએ, ત્યારે હવે કેમ કરવું ? ”

વળી આગળ લખે છે કે. —

“ ગમે તેમ હો—ગમે એટલાં દુઃખ વેઠા, ગમે તેટલા પરિષદ સહન કરો, ગમે તેટલા ઉપસર્ગ સહન કરો, ગમે તેટલી વ્યાધિઓ સહન કરો, ગમે તેટલી ઉપાધિઓ આવી પડે, ગમે તેટલી આધિઓ આવી પડે, ગમે તો જીવનકાળ એક સમય માત્ર હો, અને દુર્નિમિત્ત હો, પણ એમ કરવું જ ”

મતલબ એ છે કે ગમે તેમ થાય કે ગમે તે થાય પણ એમ કરવુંજ. પણ શું કરવું તે કાંઈ તેઓ લખતા નથી. ઘણી ઘણી વિચારણા, વાર્તા તેમણે પત્રના પટ ઉપર જણાવી છે, પણ એ બધું પત્રપટ ઉપર હોય એમ જણાય છે. ઉપર તેમણે જણાવ્યું કે તેવું સ્થાન ક્યાં છે, જ્યાં જઈ બેસીએ, ને તેવા સંત ક્યા છે કે તેવી દશાનું પોષણ પામીએ; આનો અર્થ શું ?

[અંક ૮૫ માં] આઠ રચક પ્રદેશ.

જીવના અસંખ્યાત પ્રદેશો છે. એ આઠ રચક પ્રદેશ કર્મથી આવૃત્ત છે કે નિરાવૃત્ત છે એ સંબંધી પ્રશ્ન કાંઈએ તેમને પૂછાવ્યો. હશે, તેના ઉત્તરમાં તેઓ જણાવે છે કે —

“આઠ રૂચ પ્રદેશ સળધીનુ પ્રગમ તમા, પ્રય છે ઉતારા યયન
સિદ્ધાન્તમાં સર્વ પ્રદેશે કર્મવળગણા જતાવી એવો હેતુ એવો સમજાવો છે
કે એ કહેવું ઉપદેશાર્થે છે સર્વ પ્રદેશે કરેવાથી સાચકર્તા આઠ રૂચ પ્રદેશ
કર્મરહિત નથી એવા નિર્ણય કરે છે એમ સમજાવું નથી અસંખ્યાત પ્રદેશી
આત્મામા જ્યારે માત્ર આઠ જ પ્રદેશ કર્મરહિત છે ત્યારે અસંખ્યાત
પ્રદેશ પાસે તે કંઈ ગણતરીમાં છે ?”

તેમની લેખનશૈલી એટલી ગભીર ને અટપટી છે, કે કોઈ
પણ વાચ તેમની કહેવાની મતનગને જાળવી શકે નહિ. તેઓ
પોતાની કહેવાની મતલબને એવી આડી ઉડી ઉનાગી નાખે છે, કે
થોડો વખત વાચ-અવશ્ય વિચારમાં પડી જાય. માર્ગમાં સંલેપમાં
કહી નાખવાનું હોય તોપણ તેઓ તે વિષયને ગુચ્છાવણમાં નાખી દે
છે તેઓ આઠ રૂચ પ્રદેશના મળધમાં જણાવે છે કે સાચકર્તા
આઠ રૂચ પ્રદેશ કર્મરહિત નથી એવો નિર્ણય કરે છે એમ સમજાવું
નથી કર્મરહિત નથી એવો નિર્ણય કરે છે એમ સમજાવું થી
એટલે તેમને શું યનીય છે કે વસ્તુતઃ છે? અને તેમણે એમ
સાર વાત કહેવી જોઈતી હતી કે આઠ રૂચ પ્રદેશ કર્મરહિત છે
એમ અમારે મનજવું છે આમ કહેવામાં જતામાં તેમણે ગુચ્છ
વણવાનું વાચ્ય કરી નાખ્યું છે એ વસ્તુને કમાવવા માટે તેમણે
અતર્ક્યદર્શની વાતો કી છે

“અતર્ક્યદર્શ એટલે એ ધર્મની અદરશો ગમે તે વખત આઠ
સમયથી ઉપરાત અને એ ધર્મની અદરશ વખતને અતર્ક્યદર્શ કહેવાય છે
જેમ અહીં આઠ સમયની વાત જનુ લક્ષ્મણનાં હોવાથી સ્થળે યજ્ઞે સાક્ષમાં
જતાવી નથી તેમ આઠ રૂચ પ્રદેશની વાત પણ છે એમ મારે સમજવું
છે, ને તેને ‘ભગવતી’ ‘પ્રજ્ઞાપના’, કાણગ, મત્યાદિક સિદ્ધાંતો પુષ્ટિ
આપે છે. સાચકારે જ્યાં સાક્ષોમાં ન હોય એવી ત્યાં કોઈ વાતો
સાક્ષમાં કહી દોષ તો કઈ ચિંતા એવું નથી આમ હોવાથી આઠ
રૂચ પ્રદેશ નિર્ણયન છે એ વાત અનિર્ણય છે.”

તેઓના કથન પ્રમાણે આઠ રૂચક પ્રદેશ અંધનગદિત છે ને તે હરીકનને મિદ્ધ કરવા ભગવતી, પ્રજાપત્ની, કાશ્યાપ, વિગેરેને તેઓ સામેક્ષ રાખે છે. આપણે આ સ્થળે એટલું કહેવું ખસ ઘણે કે સાદ્ સાદ્ વાર્તા 'ઉત્તરાધ્યયન સિદ્ધાન્ત' આ હતી, તેને ન્યારે તેમણે ફેંકી દીધી ત્યારે પછી ખીજનું શું કહેવું ? એક પણ સૂત્રના પાઠની નોંધ તેમણે મૂકી હોત. તો ઘણું સાદું હતું; એક એક વાર્તાને તેમણે એવા વિચિત્ર રૂપમાં મૂકી છે કે કોઈ આમાન્ય અભ્યાસી પણ નહિ કદી શકે કે તેમનું શાસ્ત્રનું સાદું જ્ઞાન હશે. ઉત્તરાધ્યયનમાંના ૩૩ મા અધ્યયનમાં જુઓ:—

સવ્વ જીવાણ કુરમંતુ, સંગ્ગહે છ દિસાગવં ।

સવ્વેસુ વિપવ્સેસુ, સવ્વ સવ્વેણ વદ્ધગં ॥

એટલે કે “ સર્વ જીવો છ નિશાગત જ્ઞાનાવસ્થાયાદિ કર્મ પુદ્ગલોને સંગ્રહે છે ને તે કર્મ રજઃકણ્ઠથી સર્વ પ્રદેશો સર્વ રીતે બધાય છે ” આમજ ભગવતીમા ૮ મા શતકમાં સૂત્રકાર દેશથી ને સર્વથી જીવને કર્મો સ્પર્શે છે તે વિષે ચાર ભંગથી એ વાર્તાને ખુલાસા પૂર્વક જણાવે છે. “ સવ્વં સવ્વેણ ફુસદ્ ” જીવો સર્વ રીતે (સર્વ પ્રદેશોથી) કર્મોને સ્પર્શે છે, એટલે કર્મ જીવના સર્વ પ્રદેશમાં સ્પર્શી રહ્યા છે. કોઈ પણ જીવ પ્રદેશ કર્મવિના નથી. આમ સૂત્રકારનું ન્યારે સાદું કહેવું છે. ત્યારે તેઓ આઠ રૂચક પ્રદેશ કર્મથી મુક્ત છે એમ કહે છે. જો કે આ સ્થળે એટલો ખુલાસો પણ કરવો ઈષ્ટ છે કે આઠ પ્રદેશ કર્મરહિત છે, તે વાર્તા અન્ય-કારના અભિપ્રાયે છે; પણ સિદ્ધાન્તકારના અભિપ્રાયે નથી. અન્યો સિદ્ધાન્તથી સહજ દૂર ને દૂર ખસતા રહે છે. શ્રીમદ્ સિદ્ધાન્તને આગળ કરે છે, પણ સિદ્ધાન્તથી તેમણે તદ્દન વિરૂદ્ધ કથન કર્યું છે. ઈષ્ટ એ હતું કે આમ વાર્તા અન્યમાં છે, પણ સિદ્ધાન્તમાં નથી, તેમ તેમણે કહ્યું હોત તો વાર્તા ઘણી સાદું થઈ જાત. પણ તેઓ

કહે છે કે બધા સાચામાં ન હોય તેની ગાંધી પણ વાર્તા સાચામાં કરી હોય તો - ઈ ચિંતા જેવું નથી ! એવી ગાંધી વાર્તા વિના મનુષ્યને અર્થે કહેવામાં હોય છે, એટલે જો બધા સાચાનું તત્ત્વ પોતે રાખે છે, તો પછી તેમને કહેવાનું શું હોય ?

ચોદ પૂર્વધારી વિષે

કોઈ વ્યક્તિએ ચો પૂર્વધારી વિષે પ્ર. ૧ વ્યુ છે કે “ચોદ પૂર્વધારી કમ જ્ઞાને ઉણા-એવા-અનત નિગોદમાં લાગે અને જન્ય જ્ઞાનવાળા પણ અધિકમાં અધિક પદર ભરે મોક્ષે જાય એ વાતનું સમાધાન કેમ ?” પ્રશ્નના જવાબમાં શ્રીમદ્ -હે છે

“એનો ઉત્તર જે માગ હૃદયમાં છે તેજ જણાવી દે છે જો જન્ય જ્ઞાન બીજું, અને એ પ્રસંગ પણ બીજો છે જન્ય જ્ઞાન એટલે સામાન્ય-પણે, પણ મૂળ વસ્તુનું જ્ઞાન, અતિશય સ્વપ્નમાં છતાં મોક્ષના બીજરૂપ છે, એટલા માટે એમ કહ્યું અને એક દેશે ઉણું એટલું ચોદ પૂર્વધારીનું જ્ઞાન તે એક મૂળ વસ્તુના જ્ઞાન સિવાય બીજું બધું ભણનાર થયું પણ દેહ દેવજર્મા રહેલો સાચત પદાર્થ ભણનાર ન થયું અને એ ન થયું તો પછી સ્વપ્ન વગરનું કેટલું તીર લક્ષ્યાર્થનું કારણ નથી, તેમ આ પણ થયું

આ નિપત્તો ઉત્તર તમણે ધણો લખાવ્યો છે તેમના કથન પ્રમાણે જન્ય જ્ઞાનવાળા પદર ભરે મોક્ષે જાય છે તેઓને સામાન્ય પણ મૂળ વસ્તુનું (આત્મતત્ત્વનું) જ્ઞાન ટોચ છે તેથી તેઓ મોક્ષે જાય છે પણ ચોદ પૂર્વધારી ઈર્ષ-ચૂન અવનામર્મા-સાધુઓ નિગોદ-અનત નિગોદમાં જાય છે તેઓ પ્રયત્ન કરે છે પણ આત્મતત્ત્વને નહિ મગજવાથી તેઓ તેમ પછડાય છે, આમ તેઓનું વ્યવસ્થા છે એટલે કે સ્વપ્ન વગરનું કેટલું તીર ધારેલા ઠેકાણે જવું નથી અથવા કહો કે લક્ષ્યાર્થનું કારણ નથી આ વાત ઠીક છે પણ તેઓને નિગોદ માં જવાનું કારણ શું ? શું તેઓ આત્મ તત્ત્વને જાણી ના શક્યા એટલે નિગોદમાં ગયા ? જો તેમ હોય તો નાપમ વિગેરે આત્મસ્વરૂપને જાણ્યા વિના ધૂણી ધખાવે છે ને

કષ્ટ સહન કરે છે, તેઓ કાંઈ પણ દેવલોકમાં જાય છે, પણ નિગોદમાં ગયા છે, તેવું ક્યાંએ કહ્યું નથી. ચૌદ પૂર્વધારીએ શું ગુન્હો કર્યો કે તેઓ અનંત નિગોદમાં ગયા ? ગુન્હો તો જણાવ્યો નથી, ને નિગોદમાં ગયા તેની સિદ્ધિ કહી બતાવી, તો શંકા એ છે કે ચૌદ પૂર્વધારીઓ શાથી નિગોદમાં ગયા તેનો તેમણે થોડો પણ ખુલાસો કરવો હતો, ને પછી હા કહેવી હતી. તેમ કહી શક્યા નથી તો એમની પાસે કયી રીતિનું જ્ઞાન આપણે હવે સમજવું ? શું આપણે તેમના કહેવા પ્રમાણે હા પાડવી તે ઇષ્ટ છે કે તેનો કંઈ વિચાર કરવો તે ઇષ્ટ છે ?

ચૌદ પૂર્વધારીઓ-ચૌદ પૂર્વ પૂરા ભણવામાં થોડા ન્યૂન-જેનો અંત ન પામીએ એવા અનંત નિગોદમાં ગયા તેને માટે શું પ્રમાણ ? બત્રીશ આગમ પૈકી કયા આગમમાં એ વાર્તા જણાવી છે કે ચૌદ પૂર્વધારીઓ નિગોદમાં જાય છે ? ધારે કે તેમના કથન પ્રમાણે તે વાર્તા છે, તો પ્રશ્ન એ છે કે ચૌદ પૂર્વ સુધી અભ્યાસ કરે ને તેટલો બોધ પામે તો તેઓને આત્મતત્ત્વની દૃષ્ટિ શું નહિ આવી હોય ? આત્મતત્ત્વ જ્ઞાન વિષે તેમને વિચાર નહિ આવ્યો શું ? આ વાર્તા કયી રીતે સમજામ તેમ છે ? દશ પૂર્વ અપૂર્ણ હોય, તેમનું શ્રુત જ્ઞાન મિથ્યા ક્ષાય હોય, પણ પૂર્ણ દશ પૂર્વજ્ઞાનીનું વચન સમ્યક્ષુક્ત હોય છે, તો પછી ચૌદ પૂર્વધારીનું વચન સમ્યક્ષ હોય તેમાં આશ્ચર્ય શું ? જ્યાં સમ્યક્ દૃષ્ટિ છે, ત્યાં સમ્યક્ જ્ઞાન છે, ને જ્યાં સમ્યક્ જ્ઞાન ત્યાં આત્મજ્ઞાન છે. એ વાર્તા સમજાતી નથી કે તેઓએ કયી અપેક્ષાએ આ હકીકતને આમ ફૂટી નાંખી છે, લોકો તો ગમે તે પ્રશ્ન કરે, પણ તે વાર્તાને તેમણે બરાબર સાંકે કહેવી જોઈતી હતી.

તેઓ આગળ કહે છે કે—

“ ભણી ભણી ચૌદ પૂર્વને છેડે આવી પહોંચતાં, એકાદ અધ્યયન કે”

તેવુ રહી ગયુ, અને તેથી રખડયા, પરંતુ એમ તો નહિ એટલા બધા જ્ઞાનનો અભ્યાસી એક અલ્પ ભાગ માટે અભ્યાસમાં પરામર્શ પામે એ માનવા જેવુ નથી અર્થાત્ કઈ ભાષા અધરી અથવા અર્થ અધરો નથી કે સ્મરણમાં રાખવુ તેમને કુર્લભ પડે; માત્ર મૂળ વસ્તુનું જ્ઞાન ન મળતું એટલી જ ઉણાઈ તેવુ ચૌ પૂર્વનું બાકીનું જ્ઞાન નિષ્કર્ષ કરે '

તેમનુ એમ હવેનું છે કે થોડો ભાગ ચૌ પૂર્વમાં અવૂઝે રહ્યો તેથી રખડયા તમ નો નથી, પણ મૂળ વસ્તુનું જ્ઞાન ન મળ્યું તેટલી ઉણાઈ (અપૂર્ણતાએ) એ તેમનુ જ્ઞાન નિષ્કર્ષ થું, અથવા અમ્મ્યા ગ્રાહ પત્ર મામાન્ય સુદ્ધિમાન એનો પ્રિચાર કરે કે બને તેમને તેટલું જ્ઞાન મળ્યું નહિ, તો આગળ વધ્યા નહિ પણ પતિત શામાટે થયા એ અર્થ આમાથી થોડો પણ નિ જતો નથી પતિત થયા તે થયા તે પણ એક નિગોહમાં જતા તેઓ બધા, તેવી તેમની કઈ કુણ્ણદિ કે જેણે તેમને એક નિગોહમાં મૂને દીધા ? ચૌ પૂર્વધારી નિગોહમાં જામ છે તેવુ મૂળ ગ્રામ્ય કહેવુ જ તદ્દન ઉત્તર તા બૂધી નય છે ને પોતાને યોગ્ય વાગે તે વસ્તુને તે જગ્યાએ ગ્રામ્ય રૂપે ગોઠવી દે છે તાત્પર્ય એ છે કે આ રૂપ પ્રદેશ ને ચૌ પૂર્વ ધારી વિશે જે તેમને ઉત્તરે આપ્યા છે તે ગાભગમન છે કે નહિ તે મબધી પ્રિચાર કરવા તે જગ્યાએ યોગ્ય નથી, પણ પોતાને જેમ દી- લાગે તમ ઉત્તર આપી તેઓએ બનોના મનનુ માત્વન કહ્યું છે વસ્તુત તેમને આ ઉત્તર આપવામાં મલ્લક થાપ ખાધી '

[૬૪ મો અક] સજ્જનન મૂર્તિની યોગ્યખાણ

આ અક્ષરી રસ્યાનમાં શ્રીમદ્ 'વાણ ને '૨ નન્ય ગળેનો નાય' કર છે પછી તેઓ આગળ હે છે

' જેના વચનજગે જીવ નિર્માણમાગને પામે છે એવી સજ્જન મૂર્તિનો પૂર્વભાગમાં જીવને લેખ થતી વાર થઈ ને એ પાત્ર ને આપ્યું થયું નથી અને યોગ્યખાણ કરવા પ્રવલ્લ - હે યાપિ જીવન વિશે મહી રાખેલો વિહિ-ચો - તેવી

કામનાઓથી પોતાની દૃષ્ટિ મલિન હતી. દૃષ્ટિ તો મલિન હોય તો તેથી સત્-મૂર્તિ પ્રત્યે પણ બાહ્ય લક્ષ્ય રહે છે, જેથી ઓળખાણ પડતું નથી; અને જ્યારે ઓળખાણ પડે છે, ત્યારે જીવને કોઈ અપૂર્વ સ્નેહ આવે છે, તે એવો કે તે મૂર્તિના વિયોગે ધણેએક આયુષ્ય લોગવતું તે પણ તેને વિટંબના લાગે છે. ”

આગળ તેઓ લખે છે કે

“ સજીવન મૂર્તિથી માર્ગ મળે તેવો ઉપદેશ કરતાં પોતે પોતાને બંધન કર્યું છે, કે જે ઉપદેશનો લક્ષ તમે અમારા ઉપરજ માંડ્યો. અમે તો સજીવન મૂર્તિના દાસ છીએ. ”

તેમણે સજીવન મૂર્તિની ઓળખાણ વિષે તેમના પત્રમાં જણાવ્યું તો તેમનો આશય શું હશે? આપણે નહિ કહીએ, તોપણ તેઓ પોતેજ તેમના લેખમાં સ્પષ્ટ કહે છે કે તેમણે સજીવન મૂર્તિની ઓળખાણ કરવા કહ્યું ત્યારે સેવકાએ શ્રીમદ્ને પોતાને સજીવન મૂર્તિ માની પત્રો લખવા માડ્યા, પણ તેઓ- કહે છે કે “ અમે તો તેના દાસ છીએ. ” તેઓ કહે છે કે જે ઓળખાણ થઈ હોય તો તેના વિયોગ પછી કેમ સહન થાય? નજ થાય. અરે, તેના વિના આયુષ્ય તેને વિટંબના તુલ્ય હોય છે. શ્રીમદ્ને સેવકા પાસે પોતાની સજીવન મૂર્તિ તરીકે ઓળખાણ કરાવવી હતી, તે સેવકાએ કરી છે એમ પત્ર ઉપરથી સમજાય છે. પણ તેઓ પત્ર કેવી રીતે લખે છે, તે વાચકો સમજી શકે તેમ છે. કાઈ પણ વ્યક્તિ જે પૂછે તો તેઓ ખુલાસો આપી શકે તેવો પણ રસ્તો તેમણે રાખ્યો છે, ને સેવકા, પ્રેમી, પરમ ભક્ત જેઓ છે, તેઓ પણ સમજી શકે તેમ છે.

આગળ તેઓ જણાવે છે કે—

અમારી એવી અસૌકિય દશા પણ ક્યાં છે, કે જે દશામાં કેવળ અસંગતતાજ વર્તે છે? અમારો ઉપાધિયોગ તો તમે પ્રત્યક્ષ દેખો છો. ”

આમ કહી તેઓ પાછા છૂટા રહે છે, ને લોકોને પોતાના ભણી ખેંચતા પણ રહે છે.

આ લેખ ઉપરથી આપણી દષ્ટિ એમ પણ દોડે છે કે તેઓએ એ- વખત નિર્જન મૂર્તિ ઉપર ભાગ આપ્યો હતો, ને આ સ્થળે મશ્વન મૂર્તિ ઉપર ભાગ આપે છે, તો તે બેમા કદ મૂર્તિ વિશેષ ને યહ મૂર્તિ ન્યૂન ? એટલું જ નહિ પણ નિર્વાણ જવામા મ મગા મશ્વન મૂર્તિ છે કે નિર્જન મૂર્તિ છે ? જો નિર્જન મૂર્તિ મ મગા હોય તો મશ્વન મૂર્તિ ઉપર આટલો બધો ભાર શા માટે આપ્યો ? તેમ જો મશ્વન મૂર્તિની આવશ્યકતા હતી, તો જહ મૂર્તિ ઉપર શાને એનકું બધું બગ તેમણે વાપર્યું ? લોકને બેચવાને જેવો વખત તે પ્રભાસેના નિચારો તેમણે પત્રોમા જણાવ્યા છે ત્યાગપત્રી જે લીંગીઓ લખી છે તેમા તેઓ હે છે

આ બે છેલ્લી વાત તો તમારા બધાને માટે મે લખી છે અમને હવે જોણ બધન થાય તેમ કરવા બધાને વિનંતિ છે ખીલુ એ જણાવવાનું છે કે તમે અમારે માટે હવે કઈ ગાથને કહેશો નહિ હૃદયકાળ તમે જાણો છો ?

આમ છેવટે તેઓ બખી પત્ર પૂર્ણ કરે છે તેઓ હે છે કે અમને હવે જોણ બધન થાય તેમ તમને કગવા વિનંતિ છે, તો સેરો તેમને શું મધન મરતા હશે ? જો તેઓ મેવકો તરફથી બધન માનતા હાય તો મેવકોને શામાટે લખે ? આશય એ છે કે અદગની વાચના અને બદાર હેવાની વાતમાં પૃથક્ત્વ છે અને એ વાત સામાન્ય શુદ્ધિમાન વ્યક્તિ પણ સાગી રીતે જાણે છે

[અક ૬૬ મો] પ્રભુમા અપલક્ષણ

તેઓ હે છે કે—

‘ પ્રભુપ્રતાપે કપાધિજ ય પ્રવૃત્તિ છે ભગવાન પરિપૂર્ણ-સર્વશુભ-સપન્ન કરવાય છે તથાપિ એમાય અપલક્ષણ કાઈ જોગ નથી ! નિચિત્ર કાંઈ એ જ એની લીલા ત્યા અધિક શું કહેવું ?

સર્વ સમર્થ પુરોહ ને પ્રાપ્ત થયેલા ફાલને જ ગાઈ ગયા છે એ જાનની દિનપ્રતિદિન આ આત્મને પણ વિશેષતા થતી જાય છે ૬ પાઠ

છુ કે કેવળ જ્ઞાન સુધીની મહેનત કરી અલેખે તો નહિ જાય. મોક્ષની કાંઈ જરૂર નથી. નિશંકપણાની નિર્ભયપણાની નિર્મુગ્ધવળપણાની અને નિસ્પૃહપણાની જરૂર હતી; તે ધણે અંશે પ્રાપ્ત થઈ જણાય છે.

“અનહદ ધ્વનિમાં મણા નથી, પણ ગાડી ઘોડાની ઉપાધિ શ્રવણનું સુખ થોડું આપે છે નિવૃત્તિ વિના અહીં ખીજી બધુંય લાગે છે. જગતને, જગતની લીલાને ખેઠા ખેઠા મક્તમા ભેઠાએ છીએ !”

શરૂઆતમાં તેઓ જણાવે છે કે ઉપાધિજન્ય પ્રવૃત્તિ છે, તે પણ પ્રભુપ્રતાપે છે; એટલે વાચકોએ તે વિષે શો વિચાર કરવો ભેઠાએ? એ ઉપાધિ પ્રભુની દયાથી કે તેમના પ્રતાપથી મળતી હશે? સારો અભ્યાસી જૈન તો આમ બોલે નહિ વળી તેઓ કહે છે કે સર્વગુણસંપન્ન ભગવાન, તેમાં પણ અપલક્ષણ ઓછાં નથી; તો તેમણે ભગવાનના અપલક્ષણો ક્યારે જોયાં હશે? જૈન આગમોમાં તો પ્રભુનાં અપલક્ષણો વિષે કંઈ વાત આવી નથી, છતાં તેઓ પ્રભુમાં અપલક્ષણો જુએ છે, તે કઈ અપેક્ષાએ તેઓ કહેતા હશે? આગળ તેઓ કહે છે કે “વિચિત્ર કરવું એજ પ્રભુની લીલા.” તો શું પ્રભુએ આ જગતમાં બધી વિચિત્રતા કરી હશે? સમર્થ પુરૂષો.....ને પ્રાપ્ત થયેલા જ્ઞાનને જ ગાઈ ગયા છે, ત્યાં મીંઠી (અધ્યાહાર) મૂકવાનો તેમનો શો આશય હશે? જળમાં તૈલ જેમ યુક્તિ-માયા તરીકે વળતી હોય એમ કેટલાય પત્રોમાં દેખાય છે. વળી આગળ તેઓ કહે છે કે કેવળજ્ઞાન સુધીની મહેનત અલેખે નહિ જાય એમ તેમનું ધારણ છે; મોક્ષની કાંઈ જરૂર નથી એમ પણ સાથે કહે છે; કારણકે નિશંકપણાની, નિર્ભયપણાની, નિસ્પૃહપણાની જરૂર હતી, તે હવે આવી ગઈ છે. ઝવેરી જેમ મોતીની પરીક્ષા કરવા લીલાગર પીને બેસે છે, ને જેમ પરીક્ષા કરવા બુદ્ધિની નિગાહ ખેંચે છે, તેમ શ્રીમદ્ પણ લખવા બેસે છે, ત્યારે કંઈ વિચારના તરંગમાં આમ તેમ ધૂમતા હોય એમ જણાય છે. ઘણા બુદ્ધિમાન ને ચૂરા હોવા છતાં ચિત્તની અસ્થિરતામાં જાણે લખતા હોય તેમ

તેઓ કહે છે કે કેવળજ્ઞાન મુખીની મહેનત અલેખે નહિ જાય, તો શમ એ થાય છે કે એની કંઈ મહેનત તેમણે કરી કે તેમની મહેનત અલેખે નહિ જાય એમ તેમણે માન્યું ? તેમ છતાં ફરી વળી તેઓ કહે છે કે મોક્ષની જરૂર નથી ! જો મોક્ષની જરૂર નથી તો પછી કેવળ જ્ઞાનની શા માટે મહેનત કેવી જોઈએ ? એટલું જ નહિ, તો પછી આ બધા વ્યવમાય શા માટે ? શું તેઓ એમ મમજતા હશે કે હૃદિમાનો ગમે તેમ બોલે, ગમે તેમ લખે, પણ તેમને સર્વ રીતે બધુએ સિમ્ધુ હોય છે ? જો જો અસ્તિઓ તરંગમા, આનંદમા, ઉર્જાજાપણામા ગમે તે રીતે લખે છે કે બોલે છે પણ વાચકો તે બક્ષિઓની કૃત્રિમતાની, મત્પતાની કે જો વસ્તુ હોય તેની અવશ્ય પરીક્ષા કરી લે છે એટલે કે વાચક તેની વચનગુનના કરી શકે છે જો કે પ્રેમીઓ કે અનુયાયીઓ તેમના પ્રેમની ખાતર તેમની વાતને વધારી લે છે, પણ તરત સ્વચ્છ જો તો તેનું બગાડ તેમને હરે છે

[અંક ૬૭ મો] સત્પુરૂષમા અનંત આગમ છે

આ અંકમા મધ્યગાની જગ્યા નીચે પ્રમાણે છે

‘સત્પુરૂષા એકે વાક્યમા એકે રાખ્દમા અનંત આનંદ રસા છે એ માત્ર એમ હશે ?

આ વાક્ય તેઓએ કોણની ઉપર લખ્યું છે, સાથે તેઓ પ્રશ્ન કરે છે કે આ વાત કેમ રમે ? ખીલને જેની ઉપર દાન-જ લખ્યો છે તેને ત્યો પૂછે છે કે આ વાત ખરી હશે કે નહિ ! મેરો આ વાતનો ઉત્તર શું આશે ? શું તેઓ એમ કહે કે તેમ નથી ? ત્યારે તેઓએ કહેતું જોઈએ કે જે વાત ખરી છે, પદ બોલી નથી એવે અનુભાવા વાક્યમાં જનન આગમ છે, જે વાત ખરી છે, પણ દવે આપણને એ વિચાર આવે છે કે જેના વાક્યમા અનંત આગમ છે, તે સત્પુરૂષ તો માત્ર વીન જાત છે, ખીલ તો નહિ જ.

અત્યારે વીતરાગ કે તેવા બહુશ્રુત કોઈ નથી, છતાં અનંત આગ-
મનો આધાર તેઓ કોને કહેવા આહતા હશે ? શું કોઈ તેવા પુરૂષો
તેમની નજરે ભરતક્ષેત્રમાં કોઈ જગ્યાએ પડ્યા હશે, કે જેથી આમ
તેઓ લખે છે ? કે તેવી કલ્પના તેઓ પોતે પોતાને વિષે કરાવવા
આહતા હશે ? ગમે તે વ્યક્તિ તેમના ધારવામાં હોય, પણ વાચકો
આવા વાક્યથી અવશ્ય ભ્રમમાં પડે છે તેમાં તો શક નથી,

આગળ તેઓ બીજા પેરેગ્રાફમાં લખે છે કે

“ કોઈ પણ પ્રકારે સદ્ગુરુનો શોધ કરવો, શોધ કરીને તેના પ્રત્યે તન,
મન, વચન, અને આત્માથી અર્પણબુદ્ધિ કરવી; તેનીજ આજ્ઞાતું સર્વ પ્રકારે
નિઃશંકતાથી આરાધન કરવું; અને તોજ સર્વ માયિક વાસનાનો અભાવ
થશે, એમ સમજવું. ”

સદ્ગુરુની શોધ કરવા ને તેને સર્વ અર્પણ કરવા તેઓ આ
જગ્યાએ ભાર મૂકી જણાવે છે; પણ સદ્ગુરુ કોણ છે, ને કયા છે,
તે તેઓ જણાવતા નથી. જો સદ્ગુરુ કોઈ બીજા હોત તો તેમણે
નામ આપી દીધું હોત. આમ ઘણી જગ્યાએ પત્રોમાં ગુરુ વિષે
તેઓ લખે છે, પણ નામ કોઈવું તેઓ જણાવતા નથી, તો સદ્-
ગુરુ નથી એમ શું સમજવું ? અને હોય તો તેઓ શા માટે નામ
નથી આપતા ? આ ઉપરથી સ્પષ્ટ એમ સમજાય છે કે તેઓને
નામ નથી આપવું, પણ પોતે આ કાળમાં સદ્ગુરુને યોગ્ય હોય
એમ તેમનું કથન છે ને તેને બધું અર્પણ કરવું થાય તોજ
માયિક સર્વ બંધન-વાસનાનો ક્ષય થાય, એમ સમજવું, એમ
એમનું કહેવું છે. છતાં સેવકો તે ન સમજે તો તેમની ખુશી.

આગળ ત્રીજા પેરેગ્રાફમાં તેઓ કહે છે કે—

“ અનાદિ કાલના પરિભ્રમણમાં અનંતવાર શાસ્ત્રશ્રવણ, અનંતવાર
વિદ્યાભ્યાસ, અનંતવાર જિનદીક્ષા, અનંતવાર આચાર્યપણું પ્રાપ્ત થયું છે,
માત્ર ‘સત્’ મળ્યા નથી. ‘સત્’ સુષ્ટ્યું નથી અને ‘સત્’ શ્રદ્ધયું નથી;
અને એ મળ્યે, એ સુષ્ટ્યે અને એ શ્રદ્ધેજ છૂટવાની વાતો આત્માથી
જાણકાર થશે. ”

જીવ અનાદિ કાળથી પરિભ્રમણ કરે છે, એ વાર્તા ખરી છે ને જીવને સત્ વસ્તુ મળી નથી, એ પણ સત્ય છે, પણ અનત વાગ જિનદીક્ષા ને આચાર્યપણ જીવે પ્રાપ્ત થયું છે તે વાર્તા ક્યા છે? તેનો ક્યાએ ઉલ્લેખ કે પોષ છે ખરા ?

[અઠ ૯૮ મો] આત્મા જ્ઞાનને પામ્યો છે

આ અંકમા પહેલા પેઢમાત્રમા તેઓ લખે છે કે—

“આત્મા જ્ઞાન પામ્યો એ તો નિઃસંશય છે મ થીએ થયો એ ત્રણે કાળમા સત્ય વાત છે સર્વ જ્ઞાનીઓએ પણ એ વાત સ્વીકારી છે હરે છેવટની નિર્વિકલ્પ સમાધિ પામી છે એ સુલભ છે ”

આત્મા જ્ઞાન પામ્યો, મ થીએ થયો, આ વાર્તા તો ઠીક છે, કારણકે આત્મા પોતે પોતાના વિશે મમજી શકે છે ને પોતાની ખાત્રી પોતે આપી શકે છે પણ એ વાત મર્વ જ્ઞાનીઓએ સ્વીકારી છે, એવું જો તેઓ જણાવે છે તો તે જ્ઞાનીઓનું જીવ્ય તેમણે કેવી રીતે વાપર્યું હશે ? અથવા જ્ઞાની પાસેથી ખમગ કોણ લાન્ધુ ? એમની પામે એવું ક્યું જ્ઞાન છે કે જેથી તે વાર્તા તેમણે જણાવી શકી ? આગળ તેઓ લખે છે ?—

એ એમનાં જો યથારોચ આવી જાય તો પછી એમ તેમ પ્રવર્તાય એમ તેમ ધોવાય, એમ તેમ આત્મા વિદ્યાર કામ તથાપિ તેને મોઢ જલની જાધા નથી પગમાત્રા પા તેને પૂછી શકનાર નથી તેવું કહેતું સર્વ સવળ છે

આવું વધાર તેઓ લખે છે, ત્યારે આપણને એમ થાય છે કે તેઓ જો અમદદિશા લેાય, અથવા જૈન શૈલી તેમણે ખમગ જણાવી હોય તો આમ તેઓ લખે નહિ જના જ્યાગ લખે છે, ત્યારે આપણે તેમના વિશે શું કહીશું ? એક વાર યથારોચ આવી જાય, પછી એમ તેમ વનાય, બો ગય, આદ્ય વિદ્યાગ થાય, પણ પછી પગમાત્રા પગ પૂજનાર નથી આદી ઇત્યદિવત્તા વાપગવી તે તેમના મારે બસ છે ! વધાર શું ?

પના લખી એ સંજ્ઞાને ધરી શકે નહિ, તો પછી જોતો તો ક્યાથી જોતો રહે ? તેઓ પના દોડાવે છે કે પરમેશ્વર ચાહીને તેમનામા વેદાત્મ્ય ગમે છે ! પચમ મળમા તેજો બોધ દેવા નિમ્ને તો પછી આ બધા મનુષ્યો મોક્ષમાગ્ન્ય તેવાન પ્રમુને ગમતી નહિ હોય એમલ તેમનું કહેવું થાય છે ! તેઓમા વેગ પગખનો એ પગમેશ્વરની મરજી હોય, તો પછી તેઓ કલ્યાણને પશુ સાવી શકે નહિ, તેમા પશુ પગમેશ્વરની મહોની નેષ્ટએ નેતમ હોય તો તેઓ મોક્ષ ન જાય તેવી પશુ મરજી પગમેશ્વરની હોની નેર્વએ તેમ હોય તો પછી મન જીવો શુભ મનિ કે અશુભ મતિમા જનુ તે મરમા પગમેશ્વરનો હાથ છે એમ આપણને કહેવું પડમે વસ્તુ એ છે કે પોતે જ્ઞાનની મારીમારી વાતો કરે છે, પશુ વેદારો દર્શાવે એ વાન તેમને ગમતી નથી શુ ભોગ ભોગવવાથી વેદોલ્લેખનો નાશ થનો દો ખરે કે ? તેનો ત્યાગ ધવાથીજ વદો થનો નાશ થાય છે, જો નથી થનો તો તેમની રજી, પશુ પોનારો હોય સામાટે તેઓ પરમેશ્વર ઉપર દોષ છે ! શુ તેમના જીવનની દોરી પગમેશ્વર ચલાવે છે ? કે પજે પજે તેમના ત્રેક મર્મમા પ્રમુ ઉત્તર આપે છે ! જાવી મન રમવી એ બુદ્ધિમાન સમદર્શિ જીવનું લક્ષણ છે કે મિથ્યાદર્શિ જીવની આપિક પ્રવૃત્તિ છે ?

પાગમા પેરમાક્રમાં તેઓ મ્દે છે કે-

તીર્થંકર જે સમન્વા તે અને પાગમા તે આ કાગમા ન સમજી ગોકે અથવા ન પામી ગોકે તેવું કહ નથી આ નિસુચ પશુ જમન થયા કરી રાખ્યો છે જે કે તીર્થંકર થવા ઈચ્છા નથી, પરનુ તીર્થંકરે ક્યા પ્રમાણે કરવા ઈચ્છા છે એટલી જાણી હ મતગા આવી નજ છે, તેને સમાવવાની શક્તિ પણ આવી ન છે પશુ નાહીને સમવવાની ઈચ્છા રાખી નથી

આ મીમંસુના મમજીના ધમ નહિ તો બીજી શુ ? તેઓ બોલી જતાવે છે કે તીર્થંકર સમન્વા ને પાગમા તે સવ આ કાગમા તપો પામી રા છે, પણ તીર્થંકર થવા ઈચ્છા નથી, પશુ તેમને

કર્તુ તે પ્રમાણે તેમને કરવાની ઈચ્છા છે! પણ તીર્થકરે ભોગો મુકી દીક્ષા લીધી, ને ચારે તીર્થની સ્થાપના કરી, તેમાંનું તેમણે શું કર્યું? બેદભરી વાણીમા ગૃહાર્થને વણી લઈને પોતાના સેવકોને ખુશ કરવા માટે જ આવા કથન કરતા હોય તેમ જણાય છે. તેઓ ઉપરના પેરગ્રાહમાં લખી ગયા છે કે ઈશ્વરે ચાહીને તેમનામાં વેદોદય શખ્યો છે, આ પંચમ કાળમાં પરમાર્થની વર્ષાઋતુ થવા દેવાની ઋશ્વરની ઈચ્છા નથી; તે પછીના પેરગ્રાહમાં લખે છે કે તીર્થકરના કરવા પ્રમાણે કરવા ઈચ્છા છે; તો કોઈ પણ વાચક આ બંને વાક્યનો લખનાર એક ધારણે કે સિત્ત ધારણે? જો એક લખનાર હોય તો બેમાં સત્ય કોને માનવું અને કોને અસત્ય કહેવું? લખતી વખતે વિચારમા રહી તેઓ લખતા હશે કે ઉન્મત્તતા લાવી લખતા હશે? તેઓ લખે છે કે ઉન્મત્તતા આવી ગઈ છે, પણ સમાવવી નથી. તો આવી ઉન્મત્તતા રાખવી અથવા તેવી ઉન્મત્તતા લાવી લખવું તેમાં તેમનો શો હેતુ હશે? એક તરંગી મનુષ્ય પોતાના કપાળમાં રાજાનો ચાંદ લટકાવી જેમ આખા શહેરમાં લોકોને ખબર આપવા ઘૂમે છે, ને આનંદ લુટે છે, તેમ તેઓ તરંગને વિવશ થઈ પોતાની મહત્તાનો આનંદ લુટવા લખતા હોય એમ કોઈ પણ વિચારક વાચક કબૂલ કરશે. તેઓ તેવી સ્થિતિમાં ન આવ્યા તો ખેર! પણ ઉપર નીચે એક લીંટીના અંતરે વિરોધી વિચારો કે કલ્પનાઓ લખે છે. તે તેમની શું સુતના સમજવી? એક સામાન્ય ત્યાગી, સાધુ કે આચાર્ય જેવા દરજ્જાને છોડી તીર્થકર જેટલા દરજ્જાને પહોંચવા એક સુખાર્થી-ભોગી મનુષ્ય કાકાં મારે એ તેની કેટલી ઉપહાસજનક યુદ્ધિ?

આગળ તેઓ લખે છે કે—

“દશ પૂર્વધારી ઈત્યાદિકની આજ્ઞાનું આગ્રહન કરવાની મહાવીર દેવની શિક્ષા વિષે આપે જણાવ્યું તે ખરૂં છે, એણે તો ધણુંય કહ્યું હતું; પણ રહ્યું છે શોડું; અને પ્રકાશક પુરૂષ ગૃહસ્થાવાસમા છે.”

કાષ્ટ યત્નિએ તેમના પ્રતિ એમ લખ્યું હો કે દશ પૂર્વધારી કે તેથી ઉપર વધારે પૂર્વ હોય તેમની આજ્ઞા માનનાથી આરાધક થનાય છે, પણ ખીમ્મની-તેથી અપૂર્ણ પુરૂષની આજ્ઞાથી આરાધક થનાતું નથી, પણ તેમણે તે વાતનાં હવામા ઉડાડી દીધી છે, ને હિતરમા જણાવ્યું કે “એણે તો ઘણું કહ્યું છે, પણ રહ્યું છે થોડું” એટલેથી તેઓ અટકતા નથી, પણ જહે છે કે “પ્રજાશઠ પુરૂષ ગૃહસ્થાનાસમા છે” એટલે પ્રજાશઠ તો પોતે જ છે, તે તેમ ઘણી વખત તેઓ ઉપર પણ લખી ગયા છે તેઓ પોતાના વિષે કંઈકે કંઈકે મત રાખે છે ? આગળ તેઓ જહે છે ? —

‘ કહેનાતા આધુનિક મુનિઓનો સૂનાય મરણને પણ અતુલ્ય નથી. સૂન ત્યાં ઉપદેશ કરવાની આગળ જ પડશે નહિ, સૂત્ર અને તેના પાઠ્ય અવાય જાણાયા છે, એજ વિનિતિ રાયચદ.

આજના મુનિઓનો સૂનાય માનવાનાને પણ ચોખ્ખો નથી, પણ તેઓ નિકળગે, ત્યાં હસ્તમા મૂત્ર પાવવાની આવશ્યકતા નહિ પડે, કાગળ કે સૂત્ર તેના પડખા બના તેમણે જોઈ લીધાં છે ? તેમની આ નાર્તા સત્ય હોય તો ચૈવ પૂર્વધારી નિગોઠમા ગયા છે કે નરકમા ગયા છે, તે આ સૂત્રના પાઠ્યે લમેતુ કે તેજ તેઓ જાણાશે, પણ તે જણાવી શકા નથી વિશેષ શું જહેવું ?

[અક ૧૦૨] પરોક્ષ માર્ગ અને પ્રત્યક્ષ માર્ગ,

આ લેખ પૂર્ણ કરના શ્રીમદ્ લખે છે કે—

શાસ્ત્ર એ પરોક્ષ માર્ગ છે, અને પ્રત્યક્ષ માર્ગ છે આ વેળા એ શાસ્ત્રે મૂઠી આ પત્ર વિનયભાવે પૂર્ણ કરે છક

આ ગયો યનીય એ છે કે એ માર્ગ તેમણે દર્શાવ્યા, તેમા શાસ્ત્ર એ પરોક્ષ માર્ગ છે કદી પ્રત્યક્ષ માર્ગ કરના તેની જગ્યાએ ચન્દો મૂટી દીધા છે તો આજો પરોક્ષમા મૂકના ને પ્રત્યક્ષમા કોઈને મૂકતા તેઓ શાને અચાના હો ? આમ ઘણી વખતે કહેવાનું હોય છે ત્યા ચન્દ મૂટી કે છે તો તેમ જાણના શો હતું

હશે ? પ્રત્યક્ષ માર્ગમાં અત્યારે તેજો પોતાને કહેવા ધારના હશે. પણ તેમણે ત્યાં શૂન્યો મૂક્યાં છે, અથવા પાછળથી સંજોધકોએ નામ કહાડી નાંખી શૂન્ય મૂક્યાં હશે ? ગમે તે હોય, પણ એ જગ્યાએ પ્રત્યક્ષ માર્ગ તરીકે ગુરુ કહેવાનો આશય હોય અથવા તેમનું પોતાનું નામ પણ હોય. પાછળથી ડ્રાઈ વાંધા હોવાને તેથી તે નામ ત્યાંથી કહાડી નાંખી શૂન્ય મૂક્યાં હોય એમ સંભાવના થાય છે. આ સંભાવના કોઈ જોટી કહે, તો કહેવાનું એ છે કે સ્થળે સ્થળે પ્રકાશક ગૃહાવાસમાં છે એમ તેમણે લખી નાંખ્યું છે, તે પોતા સિવાય અત્યારે કોઈ બીજાને પ્રકાશક નથી, એમ સ્પષ્ટ તેમના લેખ-માંથી નિકળી આવે છે.

હવે જો શાસ્ત્ર પરોક્ષ માર્ગ હોય તો તેમને માટે પ્રત્યક્ષ માર્ગ ક્યો છે ? શાસ્ત્ર છે કે તેમનો કોઈ ગુરુ છે ? જો તેજો એમ કહેતા હોય કે તેમને માટે તેમનું આત્મજ્ઞાન છે; તો તેજો પહેલાં કહી ગયા છે કે શાસ્ત્રને હમણા આંગળીએ અડકાડતો નથી; તો ને પહેલાં અડકાડતા હતા ખરાને ? ઉપરની લીટીઓમા તે કહી ગયા છે, કે મૂત્ર અને તેના પડખાં બધાય તેજોએ જાણી લીધાં છે, તો હવે તેમને માટે પ્રત્યક્ષ માર્ગ ક્યો ? તેમણે કોઈ વ્યક્તિ પાસે ધાર્યું હોય કે નહિ, તે તેમનો અતરાતના જાણે. પણ તેમણે બધાય પુસ્તકો તેમના કહેવા પ્રમાણે જોઈ લીધાં છે હવે ધારો કે તે પુસ્તકો કે તેમાથી એક પણ પુસ્તક તેમણે વાંચ્યું નહિ હોત તો તેમને માટે ક્યો માર્ગ હતો ? શું તેજો તેમાના એક પણ પુસ્તકમાં માથું નાંખ્યા સિવાય આજે જે વિચારો-શક્તિ બતાવી રહ્યા છે, તે બતાવી શકત ખરા કે ? તેજોમાં ઘણી સારી મતિ છે. પણ તે મતિને મદદ આપનાર-પ્રકાશ આપનાર શાસ્ત્રો છે; ને તે તેમના પૂર્ણ ઉપકરણ છે. તે શાસ્ત્રો પરોક્ષ નહિ, પણ પ્રત્યક્ષ માર્ગદર્શક છે, તથાપિ તેજો જ્યારે તે વાતને ફેંકી દે છે, અથવા હાંકી કહાડે છે, ત્યારે પછી તેજો શાસ્ત્રના અપવાપક કહેવાય કે નહિ ?

પર પૂર્ણ થયા પછી એક લીંગમાં તેઓ જણાવે છે કે —

આ ભૂમિકા તે નહિ યોગમુનિના છે અહીં એક સમુનિ ઈં ના મને પ્રસંગ રહે છે (ભક્ત્ય માનસુ શુદ્ધ ૩ બુધ, ૧૯૪૬, હાજારી)'

ભક્ત્યમાં તેમને કોઈ સર્વ મુનિ ઈં નો સમાગમ થયો જણાય છે આથી પ્રત્યેક ઉપસ્થિત થાય છે કે જેમો પ્રમથન હોય વા તીર્થ જુ હોય કે તીર્થકર જેવા હોય તેઓ શ્રદ્ધાવાસમાં નહીં કોઈ મુનિ માથે સમાગમ કરતા થી, લગભગ કે તેમો મુનિને વ ન કર નહિ તેમ મુનિઓને તેઓ નહાવે પણ નહિ ત્યારે આ પ્રમથન સત્ય નિના પ્રમથમાં રહ્યા હોય તેઓ મુનિને નહન કરતા હશે કે નહિ કે જે વદન કરે છે તો પ્રત્યેક તત્ત્વ તેમનામાં રહેવું થી જે નથી વદન કરતા તો તેમનું અવિનીતન મામિન થાય છે એટલે તેમના પત્રોમાં તેમના લેખો, વિચારો, પંચગ એવા વિરોધી છે કે નહિ પણ વાચક વિચારમાં પડે તે તેઓના લેખવાને વિષે સત્યતાની આભાસની અવશ્ય કરે

[અંક ૧૦૮] યોગરાસિષ્ઠ

‘આપણું યોગરાસિષ્ઠ નું પુરતક આ માથે મોઝું હું ઉપાધિનો તાપ સમાવવાને એ રીતગ ચદન છે આભિવ્યાધિનું એની વાચનામાં આ ભન સભવતું નથી આપનો એ મટિ ઉપકાર માનું છું

‘આપની પાસે કોઈ કોઈ વાર આવનામાં પણ એકજ એજ વિષયની જિજ્ઞાસા છે ધણી વધેથી આપના અવકાશમાં વાસ કરી રહેલ બ્રહ્મવિદ્યાર્તુ આપનાજ મુખથી શ્રવણ થાય તો એક શાન્તિ છે

ઉપર પ્રમાણે તેઓ જણાવે છે ત્યારે આપણો એમ લાગે છે કે આત્મજ્ઞાન અથવા આત્માને મળવાની શાન્તિ યોગરાસિષ્ઠમાં છે, અથવા તે વ્યક્તિ પાસેથી બ્રહ્મવિદ્યા આલમ્બનારી તેમની જિજ્ઞાસા છે તો પછી તેઓ જૈન ધર્મ માટે આટલી મદદતા બીજાઓને શાને જણાવતા હશે? અથવા ત્યજ તેમને બીજા પાસેથી શાભળી શાન્તિ લેવી છે, તો પછી તેઓ બીજાને શાન્તિ કઈ રીતે

આપના હશે ? જેઓ પ્રકાશક હોય છે, તેઓ ખીજ કોઈ પાસે જતા નથી, ને તેઓ કોઈનું કથન કે જ્ઞાન લાવવા ઈચ્છતા નથી. એટલે જો તેઓ ખીજ પાસેથી કંઈ પણ મેળવવા ચાહતા હોય તો પ્રકાશકત્વ તેમનામાં નથી, એ પણ મિલ્લ થાય છે. તે વાત તેઓના પત્રો પૂરવાર કરે છે. એ પત્ર પૂર્ણ કરના તેઓ કહે છે કે :

“જૈનના આગ્રહથી જ મોક્ષ છે, એમ આત્મા ધણ વખત પયાં માનતું બૂધી ગયો છે. મુક્તમાવના (૧) મોક્ષ છે, એમ ધારણા છે, એટલે વાતચિત વેળા આપ કંઈ અધિક કહેતા નહિ સ્વભાવે એમ વિજ્ઞાપન છે.”

યોગવાસિષ્ઠ ને બ્રહ્મવિદ્યા ખીજ પાસેથી જાણવાની ઈન્તેજરી ઉપરથી સમજી શકાય છે કે કોઈ અન્યદર્શની વ્યક્તિ હોય, તેના ઉપર આ પત્ર છે. પણ તેને એમ જાણાવવા તેઓ ઈચ્છે છે કે અમને જૈન માની કંઈ પણ વાત કરનાં અટક્યો નહિ; કારણ કે અમને (જૈનત્વનો) જૈનના આગ્રહથી મોક્ષ હોવા વિષેનો આગ્રહ છૂટી ગયો છે, ને તે પણ ઘણા વખતથી; આમ કહેવાનો તેઓનો શો હેતુ હશે ? તેઓ જૈન દર્શનના પુસ્તકના અભ્યાસી છે, જૈન પ્રતિમાના પૂજારી છે, ને લોકોને જિનાગમો વાંચવા ભલામણ કરે છે. તો પછી અન્યદર્શની વ્યક્તિ તેમને કંઈ રીતે એમ માની લેશે કે આ મારી સાથે વાર્તા કરનાર બ્રહ્મવિદ્યા જાણવાને ઈન્તેજર તે જૈન નથી, પણ અન્ય કોઈ વ્યક્તિ છે ? એટલું જ નહિ. પણ એમ જોલવાથી તેઓના વિષે, તે વ્યક્તિને કે ખીજ કોઈને શું અવિશ્વાસ નહિ આવે ? જો જૈનના કથન પ્રમાણે મોક્ષનો આગ્રહ છૂટી ગયો હોય તો પછી જૈન આગમોને તેઓ આગળ શા માટે કરતા હશે ? વસ્તુ એ છે કે વખત આવે તેમ પાઘડી બદલવા ઈચ્છનાર મનુષ્ય સમાજમાં વિશ્વસનીય ગણાતો નથી,

ત્યારપછી ૧૧૩ અંક સુધીના લેખ વિષે આપણે આ સ્થળે કંઈ પણ કહેતા નથી. તેઓ જૈનનો આગ્રહ છૂટી ગયાને વધારે

મનઃપ્રતાપ આપે છે, એમ તેઓના લેખ આગળ વાચવાથી આપણને માલૂમ પડે છે.

[અ.ક ૧૧૪] અન્યમા મહાપુરુષો થઈ ગયા છે.

તેઓનો આ લેખ પૂરો અને લેવાથી પણ વાચકને તેઓનું શુદ્ધન છે, તે મમળય તેમ નથી, એક એક લીટી પર શબ્દ લાવી લખવાના ખ્યાલ પ્રતાપ અત્યંત વળાણુ થાય તેમ છે તેઓનું લખાણુ ધણુ ગમિક, ગમીગ છતાં એક બીજા વિચાર માથે વિરાધી છે, એમ જણાવિના ચાલતું નથી તેઓ જો છે કે-

“ ઉપરનું સ્વરૂપ સમજવામાં કે અનુભવામાં બહુ પડે ન્યૂનતા રહી નથી જેમ છે તેમ સર્વ પ્રકારે સમજાયું છે સર્વ પ્રકારે એક દેશ બાદ કરતા બાકી સર્વ અનુભવાયું છે એક દેશ સમજવા વિના રહ્યા નહીં, પરંતુ ગોત્ર (મન, વચન, કારા) થી ગણાવેલા વસ્તુઓની આવશ્યકતા છે અને એમ થયે એ દેશ અનુભવાને અર્થાત્ તેમાજ રહેવારો, પરિપૂર્ણ દોષાદોષ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયે અને એ ઉત્પન્ન કરવાની (તેમ) આગ્રહ રહી નથી છતાં ઉત્પન્ન કેમ થયે ? એ વળી આશ્ચર્યકારક છે । પરિપૂર્ણ સ્વપ્રકાશ તો ઉત્પન્ન થયું જ છે અને એ મહાધિમાથી ની બી દોષાદોષ દશન પ્રત્યે જડ કેમ બને ? એ પ્રશ્ન એ, અને નહિ પણ પત્ર લખનારને વિષય દાય છે . ”

આવા લેખો ઉપર પત્ર થા ઠ તેમા આથી વધારા થાય કે નહીં ? ૨૧૫ બી ૧૦ ના પ્રવાસમાં ૧ પોતાને અનુભવવામાં તેમજ ન્યૂનતા નહીં થી. મર્વ દેશો તેમ । એક દેશ વિના અનુભવી-અવતોળી લીધા છે હવે તેમને મર્વ પ્રકારે અમગનતા થવાની આવશ્યકતા લાગે છે ને તે માટે વનમા રહેવાન તેઓ કહા કે ત્યારે પરિપૂર્ણ જ્ઞાન થયે પણ વળી લખે છે કે તેમ ઉત્પન્ન કરવાની ખત્રી નથી, તો ઉપર કેમ થયે ? એવો પ્રશ્ન તેઓ આમા નથી પડે છે આગળ તેઓ જણાવે કે -

‘ હજી અને કોઈ એવી જ્ઞાતિમા પણ મળે પામેલા થા । વર્ષમાં ૫૫૫ પ્રકારે થા મળે છે તેમ મળા માટેની જનમદગને અધિમાન દોષાને

લીધે કોઈકને તેનાથી સાર્યક સાધી શક્યું છે, હવેને મહાત્મા પ્રત્યે મોહન ન આવ્યો એ કેવી ઈશ્વરી અદ્ભુત નિયતિ છે ?

“ એઓ સર્વ કંઈ છેવટના જ્ઞાનને પ્રાપ્ત રચા નહોતા. પરંતુ તે મળતું તેમને બહુ સમીપમાં હતું. એવા પુરુષો પ્રત્યે સમાન્ય બહુ હૃદયસે છે. અને બધું નિરંતર તેવાની ચરણસેવાજ કરીએ, એ એક આકાંક્ષા રહે છે. જ્ઞાની કરતા એવા મુમુક્ષુ પર અતિશય હિંસાચ આવે છે, તેનું કારણ એજ કે તેઓ જ્ઞાનીના ચરણને નિરંતર રેવે છે; અને એજ એમનું દાસત્વ અમારું તેમના પ્રત્યે દાસત્વ થાય છે; તેનું કારણ છે. ભોલો ભગત. નિરાંત કોઈ ઇત્યાદિક પુરુષો યોગી (પરમ યોગ્યતાવાળા) હતા.

“ તુવે અમે અમારી દશા કોઈ પણ પ્રકારે કદી શકવાના નથી, તો લખી ક્યાંથી શકીશુ ? (કંઈ) મુક્તિએ નથી જોઈતી અને જૈનનું કેવળ જ્ઞાન જે પુરુષને નથી જોઈતું, તે પુરુષને પરમેશ્વર હવે ક્યું પદ આપશે ? એ કંઈ આપના વિચારમાં આવે છે ? આવે તો આશ્ચર્ય પામજો, નહિતો અહીંથી તો કોઈ રીતે કદ્યે બહાર કાઢી શકાય તેમ બને તેમ લાગતું નથી.”

ભોલો ભગત ને નિરાંત કોઈ જોવી વ્યક્તિ વિષે ત્યારે અપૂર્વ હિંસાસ તેઓને આવે છે, ત્યારે જૈન દર્શનમાં તેવી વ્યક્તિ તેમને કેમ નહિ મળી હોય ? અન્ય દર્શનના વિચાર સાથે મળેલા ભોગ ભગતને વિષે એવી તેમણે શી યોગ્યતા જોઈ હશે ? ભલે કોઈ વ્યક્તિ સ્વભાવ ને રીતભાતમાં સારી હોય, ને તે હોવા સંભવ છે, પણ એટલી આત્મ અનુભવ દશા જૈન દર્શનમાં કહ્યા પ્રમાણે તેમનામાં ક્યાંથી હશે ? એ વાતનો શુ શ્રીમદ્જ્ઞે ખ્યાલ નહિ આવ્યો ? તામલી નાપસની બણી ઉચી ક્રિયા હતી, નોપણુ તેને શ્રી મહાવીરે બાલ-તપસ્વી કહ્યો છે; તેઓ તીર્થંકરની સાથે પોતાની સરખામણી કરે છે, પણ પોતે શું લખે છે, શું બોલે છે, એનો વિચાર કરતાં તરંગી મનુષ્યની માફક તે જરા પણ ચોક્કસ નથી. તેઓ લખે છે કે અમારી દશા અમે કદી શકવાના નથી, તો લખી ક્યાંથી શકીશુ ? તો આ લખે છે એ કોણ છે ? તેમને મુક્તિએ નથી જોઈતી ને જૈનનું કેવળજ્ઞાન પણ નથી જોઈતું, તો તેમને શું જોઈએ છે ?

તેમો દેવળજ્ઞાન કરતાં નિમળો વધારે પ્રિય છે, એમ તેમો ધણી વખત પહેલા લખી ગયા છે બીજાની આગળ એ જોન લોકોની તેઓ મજાક કરે છે? એવી યથા સમૃદ્ધિ તેમની પામે આવી ગઈ છે જોની સમીપે દેવળજ્ઞાન કિમતમાં ધની ગયું? પણ ગમગમન છે કે જેમ મનિ નિમળ છે, તેમ પ્રકૃતિનો વેગ પણ વધારે છે, હિંદી તો તેઓ દેવળની ધ્વજની જેમ શાને કાણે કાણે તન્ની જો? તન્ની મનુષ્યોની મનોદક્ષા નહીં પડે ત્રીયી વગેરે માધના માગેના જેવી હોય છે

પ્રકરણ ૩

[૧૧૬ મો અ. ૨] આજ્ઞા

મુખમાં જ્વાળા જળ પ્રતિ ઉપર આપનાં જણાવે છે કે, વીર ભગવાને કહ્યું છે -, ગુરને અધીન થઈ વર્તતા અનંત પુરો. માગ પામી મોક્ષો પ્રાપ્ત થયા છે આજ્ઞાન ધર્મો, આજ્ઞાન તથા આજ્ઞાન આરાધન એજ ધર્મ છે તથા આ અભિપ્રાય મુજબ શ્રીમદે આ અક્રમા જણાવે છે આ સ્થળે કાઈ એમ પ્રશ્ન કરે કે આ ગુરને અધીન નર્તીએ, તો તેમ ચાર? તેમણે કાઈ અક્ષિતો તેમના વિ. ગુર જતાના નથી બીજી દેવિ વ્યક્તિ તમની દૃષ્ટિમાં ગુરસ્થાનો આવતી હાય તેમ જણાવું નથી આજ્ઞાનો થવા તેમણે ગુરો મદિમાં ગાયો છે, પણ તેમને ગુર દેવો ક નહિ? તેમણે તે પ્રકારે ગુરની આજ્ઞાન પાલન કર્યું હશે કે હિંદી? મો નાં જો બીજાના નર થવું ગમે છે, સિધ્ધ થવું દાક્ષી ગમતું નથી

[૧૧૭ મો અ. ૩] નિષ્કાન્ત પરમાર્થ

તેઓ જણાવે છે કે—

“ અમારી શક્તિ > દેવતા છે જ, તે નિષ્કાન્ત પરમાર્થ છે એ

નિધે તારવાઝ નજી સકયા હો, તપાસિ કેઈ સમવાય સરજુની ન્યૂનતાને
લીને યાત તો તેમાં કંઈ અધિક પરી સમાવ નથી.”

મનુષ્ય એ છે કે, નિઃકાન્ત પરમાર્થ નિરાતી સંજોગો
વૃત્તિ એ પણ જેટલાં અનુકૂળ કારણો તેમજ તેટલાં નહિ મેલાથી
લાગે તો કંઈ આશા રાખતા નહિ, - તમ દરેક જગ્યા પહેલી
આગા આપી પછી મંગોળમાં અમલ જેવાં બનાવે છે. મનવાય
કામગીમાં પોતાની ઇચ્છા, તેમ મરીત, પ્રવૃત્તિ, વગેરે જેટલાં જતાં
મનવાય કામગીની ન્યૂનતા થી ખમી જતા તેના કારણે તમા આપવી
એ કોઈ જોણુ પાપ નથી. તેજો પગે એવો અદ્વિતો આશય પાડ
નથી, પણ તેજો પોતે જ ચારા ઉપાડી તાડ કની નકલન કરે છે.
પાછી નાશ કરે છે.

[૬૬૯ મો અંક] એકાન્તવાસ.

“ એકાન્તવાસીપતે જ્યારે ચલાં, ત્યારે નાલીને બાજવે રાખેલો
પડેલો એક થોડા પ્રયત્નમાં ઠગી જાય ”

આમ કેટલીયે વખત તેઓ એકાન્તવાસી થવાને લખે છે,
પણ એકાન્તવાસી તેઓ થતા નથી. દોષન તો થાય છે કે
જાણી જોધને ભગવાને તેમના ઉપર એવો પડેલો શા માટે રાખી
મૂક્યો હશે, કે જેથી જગત્ જીવોનું કલ્યાણ અટકી પડયું ! ઈશ્વરને
શો એવો પક્ષપાત હશે કે તેમને મોહની વાચનામાં રાખી બનાર
નિકળવા નથી દેતા ? આ કથનથી તો એમજ મિલ થાય છે કે
જેઓ સંસારમાં છે, તેઓ તરફ ઈશ્વર પક્ષપાતી છે, નહિતો તેઓ
નિકળી શકત ! ને જેઓ સંસાર છોડી નિઃસંગ થઈ મોક્ષે ગયા,
તેઓના ઉપર ખાસ ઈશ્વરનો અશુભો હોવો જોઈએ, નહિ તો તેઓ
મોક્ષે જઈ શકત નહિ ! મનુષ્ય સંસારમાં બદ્ધ રહે તેનો વાંક પ્રભુને
માથે ! ક્યું જૈન શાસ્ત્ર એમ કહે છે ભલા ?

[૧૨૦ મે. ૨૬] સત્

શ્રીમદ્ લખે છે કે—

“કોઈ પણ પ્રકારે જીવ પોતાની કલ્પનાએ કરી સત્ 'ને પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી સજ્જન મૂર્તિ પ્રાપ્ત થયે જ 'સત્' સમઘ્ય છે, 'સત્'ને પ્રાપ્ત મળે છે, સત્ પર લક્ષ આપે છે સજ્જન મૂર્તિના લક્ષ નગર જે કંઈ પામ્યું કરવામા આવે તે જીવને બધન છે, આ અમારું હૃદય છે”

તેઓનું ઉપર્યુક્ત કલ્પન નહીં હોય તો તેઓ પાતે નહીં રીત સત્ને મેળવી શકે? જો તેઓ પોતાની કલ્પનાથી મત્ત ન મેળવ્યું હોય, તો કઈ સજ્જન? મૂર્તિથી તેઓ આવી સ્થિતિ મેળવી શક્યા? પણ તેમના જીવન ઉપરથી એમ મમ નય છે કે આ બધી વસ્તુ બીજાને માટે છે પણ તેમના પોતાના માટે નથી બીજી વાર્તા એ હબી થાય છે મજ્જન મૂર્તિના લક્ષથી મત્ત સમજાય છે, તો પછી નિર્જીવ મૂર્તિની શું આસપ્સના મોક્ષગામી મુમુક્ષુ હશે? જો નિર્જીવ મૂર્તિથી મત્ત મમજા તેમ નથી, તો પછી શા માટે તેની ઉપયોગિતા જતાની તેમણે પમદ કરી દો? આ ઉપરથી માફ મમ નય છે કે મજ્જન મૂર્તિ તે પણ તેમા જ્ઞાન દર્શન ને આરિત્ત હોય તો, જો આ મુમુક્ષુ જીવને ઉપયોગી છે પણ જીવ મૂર્તિ તો માર્ગ રીતે ઉપયોગી નથી જો છે, તાજી મજ્જન મૂર્તિ ઉપર જ્ઞાન આપવો તે મર્થ છે

સત્સમમા 'સત્' નો જોને ગ્રાહકાર છે તે પુષ્પના વનનાનું પરિવચન કરતું કે જેમાથી કાઢે કરી સત્ની પ્રાપ્તિ થાય છે”

તેમનું આ મ્થન નય છે, પણ 'મત્' હોય તેની માને આગિત જ્ઞાન તે પુષ્પનું સેવન કરતું માર્ગ છે, એમ તેઓ મ કહેતા નથી? શું એકવા સત્થી મોત જવા એ ખરું છે? આગિત આત્મા સિવાય કોઈ મોતે યા હોય એવું શું નેમણે મજાત્યુ હો, કે જોયો તેઓ બીજાનું આગિતની વાર્તા કે તાજી નથી? પામ્યું ત્યાર નેઓ આગિતમા આત્મા નદોતા તેથી તેઓ લખના નહિ હોય એમ

પણ કોઈ દરખાસ કરશે; પણ એમ નથી. જેટલો ઉલ્લાસ તેમને આવી વાર્તા કરવામાં આવે છે. તેટલો તો શું પણ તેના કેટલાએ અંશે પણ ચારિત્ર સંબંધી ઉલ્લાસ તેમને આવતો નથી. વાતો અને વર્તન વચ્ચે દુષ્કરતાનો પહોળો ભેગો છે. જો તેમણે વર્તન કર્યું હોત તો તેમની આવી લેખમાળા નહિ હોત પણ કોઈ અપૂર્વ લેખમાળા હોત.

[૧૨૨ મો અંક] પરા ભક્તિ.

ગોપીઓ માથે મટુકી લઈ મહી વેચવા નિકળે છે. મહી વેચતા ગોપીઓ ઉલ્લાસમાં આવી જાય છે, ને કહે છે કે ‘કોઈ માધવ હ્યો, હારે કોઈ માધવ હ્યો’ તેની સાથે પોતાને જે કથવાનો આશય છે, તે આ અંકમાં તેઓ સમજાવે છે, પરા ભક્તિ એટલે શું એ વિષે તેઓ ભાગ્યવત કથાનો આધાર આપે છે.

વાસુદેવ ભગવાન પ્રત્યે ગોપીઓની કેવી ભક્તિ હતી, તેની વાત તેઓ કહે છે. ૧૨૩ માં પણ તે સંબંધીજ વાત સંક્ષેપમાં છે.

[૧૨૪ મો અંક] પ્રસન્નતા.

“આપને મારા પ્રત્યે પરમોદ્દાસ આવે છે; અને વારંવાર તે વિષે આપ પ્રસન્નતા પ્રગટ કરો છો” પણ હજી ‘અમારી’ પ્રસન્નતા ‘મારા’ ઉપર થતી નથી, કારણકે જેવી જોઈએ તેવી અસંગ દશાથી વર્તાવું નથી, અને મિથ્યા પ્રતિજ્ઞામાં વાસ છે. પરમાર્થ માટે પરિપૂર્ણ ઈચ્છા છે, પણ ઈશ્વરેચ્છાની હજી તેમાં સંમતિ થઈ નથી.....હાલ એવી દશાએ રહેતું અમને વહાલું છે.”

જો એવી દશાએ રહેવું હજી તેમના મનને ગમતું છે, તો પછી શા માટે સેવકોને આવા ભ્રમોત્પાદક ઉત્તર આપી મનને આનંદ માનના હશે? પરમાર્થ માટે પૂર્ણ ઈચ્છા છે, ને તેમાં ઈશ્વરની સંમતિ થઈ નથી, તો શંકા એ છે કે ક્યા ટેલીફોનથી તેમણે પ્રભુ પાસે પૂછાવીને ઉત્તર મેળવી લીધો? કોઈ સામાન્ય વ્યક્તિ હોય તેને પણ હૃદયમાં અન્યને મુખેથી અન્ય કહેતાં કેળવવા

છે, તો પત્રી તેમની વારંવાર આવો ઉતાર આપતા કેમ કેમ વાગ્યો નહિ હોય ?

[અક ૧૬૪ મો] પુરાણ પુરુષ પ્રત્યે પ્રેમ

‘ હરિકૃપાથી અમે પગ્મ પ્રસન્ન થયા છીએ તમારો સત્સંગ નિરવર ઇચ્છીએ છીએ

“આમારી દશા હાલમા ટેરી વર્તે છે, તે જાણવાની આપની હસ્તે છે, પાત્ર જેની નિભયી જોઈએ તેની વિગતથી લખી શકાર નહીં. જે વારંવાર લખી નથી અને દુકામા લખીએ છીએ

“એક પુરાણ પુરુષ અને પુરાણ પુરુષની પ્રેમસંપત્તિ વિના અમને ગોઠવું નથી આમને મોઢ પાલકમા રૂચિ માત્ર રહી નથી કંઈ પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા થતી નથી, અવહાર કેમ ચારે છે એનું જ્ઞાન નથી જગત્ કુ સ્થિતિમા છે, તેની સ્મૃતિ રહેતી નથી, શરૂ મિત્ર કોઈમા બે માત્ર રહ્યો નથી, કાળ મરુ છે અને મરુ મિત્ર છે, એની ખમર રખાતી નથી, અમે દેવધારી છીએ કે કેમ ? તે સભારીએ ત્યારે મહા જાણીએ આમારે શું કરવાનું છે, તે કોઈથી કગાય તેવું નથી, અમે જાણ્ય પાઈથી હાલ થઈ જવાથી અમે તેમ વર્તીએ છીએ મત નિરમરો હઈ નિયમ રાખ્યા નથી જાનમાનો કંઈ પ્રસંગ નથી આમારાની વિમુખ જગતમા કોઈમા યુ નથી આમારાથી સંમુખ એવા સત્સંગ નહીં મળતા બે રહે છે સંપત્તિ ખૂણ છે, એકે સંપત્તિની ઇચ્છા નથી, સંપદાદિક વિરોધ અનુભવ્ય સ્મૃતિમા આવવા અથવા ઈચ્છાથી તેની ઇચ્છા રહી નથી

એમ આખો લેખ વિચિત્ર રીતિએ લખ્યો છે લેખ ધત્તો મોટો છે પત્રી તેઓ કહે છે કે હરિ જેમ દોરે છે તેમ સુરે થાય છે, હવે પ્રાપ્ત સ્વર્ગ થઈ યુ છે, જ્ઞાન પીવા બેસવા આત્મ વાતી વૃત્તિઓ પોતાની ઈચ્છા પ્રમાણે વર્તે છે, એક પ્રમારે પૂર્ણ થેલા છે

પુરાણ પુરુષ પ્રતિ પ્રેમ તેઓ ગમે તેટલો ગમે, પત્રી ત્યારે ત્યારે એમ કહે છે કે પદાર્થ માત્રમા રૂચિ રહી નથી, વા અવહાર કેમ ચારે છે તેની ખમર નથી, હન્દિરો પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે

કામ કરે-વતે તેમાં તેમનું લક્ષ્ય નથી: તો પ્રશ્ન એ છે કે આ સ્થિતિ શું સત્ય છે? જો સત્ય હોય તો તેમનામા વીતરાગના આવવી એકાએક, અથવા જડતા થવી જોઈએ. વીતરાગ થાય, તેની ઇન્દ્રિયો એ ઇન્દ્રિયોની વૃત્તિ પ્રમાણે નહિજ ચાલે, ગમે ત્યાં નહિજ ભટકે, પણ શ્રીમદ્ તો કહે છે કે જે કરે છે તે હરિ કરે છે, તો આ દેહનો ચલાવનાર ચેતન સિવાય ખીજો કોણ હરિ છે? જો હરિજ બધું કરતો હોય મુખ દુઃખનો ભોક્તા પણ હરિ હોય-ચેતન નહિ. જો ચેતન ભોક્તા નહિ થાય તો પછી તેનો મોક્ષ કેમ થાય? નહિજ થાય. જો આમ છે, તો પછી તેઓ કહે છે કે આત્મા છે. તે કતો છે, ભોક્તા છે, મોક્ષ છે, ને તેનો ઉપાય છે, એ બધું કથન સિદ્ધ નથી થઈ શકતું, પણ વ્યર્થ થાય છે. તો શું આ કથનથી એમ સમજવું કે અત્યારે તેમને સમ્યક્ત્વ છે? આવા કેટલાક લેખ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે તેઓ મિથ્યાત્વ દૃષ્ટિમાં ગયા હોય. એક જીવને એક ભવમા ઘણી વખત સમ્યક્ત્વ આવે છે ને જાય છે એટલે તેમના સંબંધમાં એ બનવા ભોગ છે. આગળ વળી તેઓ સમ્યક્ત્વ ઉપર બહુ ભાર મૂકે છે, પણ અત્યારે હરિના કર્તૃત્વ વિષે દૃઢતાથી ઘણી રહ્યા છે. ઇન્દ્રિયોની ગમે તે પ્રવૃત્તિ થાય તેનું જોખમ પોને નથી વહોરતા, પણ તેની જુમ્મેદારી અધી હરિને શિરે સોપી દે છે, એટલે તેમના સમ્યક્ત્વમાં શંકાંજ ઉપજે છે. આગળ તેઓ લખે છે કે—

“ નય પ્રમાણ વિગેરે શાસ્ત્રભેદ સાંભરતા નથી. કંઈ વાંચતાં ચિત્ત સ્થિર રહેતું નથી...આદિ પુરુષને વિષે અખંડ પ્રેમ સિવાય ખીજો મોક્ષાદિક પદાર્થોમાની આકાંક્ષાનો ભાગ થઈ ગયો છે.. અને એ સર્વનો દોષ અમને છે કે હરિને છે, એનો ચોક્કસ નિશ્ચય કરી શકાતો નથી. એટલે બધી જુદાસીનતા ઇત્યાં વેપાર કરીએ છીએ, લઘુએ છીએ, દઈએ છીએ, લખીએ છીએ, જાળવીએ છીએ અને ખેદ પામીએ છીએ, વળી હસીએ છીએ; જેનું કેમણું નથી એવી અમારી દશા છે. ”

આ ઉપરથી તેમના જીવનની સ્થિતિનો ખ્યાલ આવે છે કે જગત શુ કરે છે તેની ખબર નથી, એની મસ્ત શા તેમને આવી છે પણ તો પગી આ પત્ર તેમનાથી શી રીતે લખી શકાયો? એ તરફથી જણે છે કે વેપાર કરીએ છીએ જાળવીએ છીએ, હસીએ છીએ, તો પગી આ બધી સુ સગ્ગિયન પ્રવૃત્તિ થાય શી રીતે? પણ વિચાર કરીએ તો આમા કઈક ગુપ્ત બેઠ જણાય છે તેઓ લખે છે કે નવ પ્રમાણુ રિજેરે શાસ્ત્ર સાલ તા નથી, મોક્ષાદિક પાર્થની આકાશનો ભગ થઈ ગયો છે, વાચવામાં ચિત્ત ગિયર નથી, છતાં જોલવામાં, હસનામાં, વપારમાં, મર્ત પ્રવૃત્તિ ચાલુ છે આથી એમ જ સમજી શકાય છે - આવા પુગળ-પુરુષ એટલે મોહરાગનો પ્રેમ ભીમ થયો છે જેથી શાસ્ત્ર સાલજતા નથી, મોક્ષની ધમ્મી જીટી થઈ છે, એ વખતે સમદષ્ટિ પણ શાત રૂપ ગઈ હશે, મિથ્યાદષ્ટિમા કદાચ અન્ય સહવાસથી ચિત્ત અમણુ કરતું હશે, નહિ તો આમ શા માટે તેઓ લખે? હૃદય શુ થઈ ગયું છે હાંસિ કરે તેમ તેઓ વર્તે છે, તો શુ આ મિથ્યાદષ્ટિ નથી? નહિ તો હારિ ઉપર શા માટે તે આ બધી જવામદારી મૂકે? આ બધું હાંસિ કરે છે, કે તે કરે છે, તે જવાબે તેમને ખબર નથી, તો પગી જૈન દર્શનના ગિયાગ, અનુભવ, દષ્ટિ, એ બધા અત્યારે ક્યા ગયા? શુ એમણુ પગુ તેઓ સમજી શકતા નથી કે આ શરીરમા કર્તા માત્ર આત્મા કે ચેતન છે, બીજો શાઈ નથી? તેઓ ઘણી વખત કહી ગયા છે અને આગળ ઉપર પણ હેરા કે આત્મા છે, ને દત્તા છે, મોક્ષા છે, તેનો મોક્ષ છે, તે તેના ઉપાય પણ છે આ બધું અત્યારે ક્યા ગયું? એમ ગયાવ કરે કે પુરાણ પુરુષના પ્રેમની લગનીગા અત્યાર કઈ નથી, તો ઉત્તર એ છે કે જો પુગળ પુરુષ મોહ ભ્રમિ પણ શુદ્ધ ધર્મ-સ્વર્ગ-તીર્થંતર દોષ નો તેના પ્રેમમા આ બધું જૂનાય નહિ. પણ હિનદુ આત્માની-અમદષ્ટિ પી-મોક્ષાભિલાષાની વધારે જાગૃતિ ને, તેઓ સર્વ આદિપુરુષના પ્રેમના ઉદ્દાપ છે, પણ વિનાશકારક

નથી; છતાં જ્યારે તેઓ પુનઃ પુરુષના પ્રેમને બહાને ગેનાની વર્તમાન સ્થિતિને ટાંકી રાખે છે, ને વાચકોને ખીચી રસ્તે લેઈ જાય છે, ત્યારે આપણને તેમના આશયમાં ને પત્રમાં અસંગતતા તથા અનેક ત્રુટિઓ દષ્ટિમા પડ્યા વિના રહેતી નથી. “જેનું ઠેકાણું નથી એવી અમારી દશા છે, ઠેકાણા વગરની દશાથી કરીએ છીએ” એ એમનાં પત્રલિખિત વાક્યો એમની ઉપર જણાવી તેવી ચિત્ત-સ્થિતિનેજ દર્શાવે છે. આવા સુત્ર મનુષ્યની સ્થિતિ જ્યારે આવી થઈ જાય ને ઇન્દ્રિયોની પ્રવૃત્તિમાં ક્યાંએ વાધો ન આવવા દે ત્યારે તે મનુષ્ય પરમેશ્વરમાં ઘેરો થઈ ગયો સમજવો, કે ઇન્દ્રિયોને ઇષ્ટ એવી રસિકતામાં ઘેરો થઈ ગયો સમજવો ? સૌ કોઈ પોતપોતાની પ્રકૃતિને વશ છે, તેને માટે આ વિવેચન નથી; પણ તેમનું વક્તવ્ય ને આશય જ્યારે અસંગત જોઈએ છીએ, ત્યારે એ સંજ્ઞા સ્પષ્ટતા કરવાની જરૂર રહે છે.

તેઓ આગળ લખે છે કે:

“એ સિદ્ધાન્ત જ્ઞાન અમારા હૃદયને વિષે આવશ્યક છે. જો તે પ્રગટ થવા દેવાની હરીશ્ચ હશે તો થશે. અમારો દેશ હરિ છે, જાત હરિ છે, કાળ હરિ છે, દેહ હરિ છે, રૂપ હરિ છે, નામ હરિ છે. સર્વ હરિ છે, અને તેમ છતાં આમ વહિવટમાં છીએ; એ એની ઈચ્છાનું કારણ છે.”

આ પ્રમાણે સર્વ કાર્યમાં તેઓ હરિને કારણ માને છે, એટલે જો હરિને ઈચ્છા હશે, તો તેમને જાહેરમાં પ્રકટ થવા દેશે ! આ એમનું કથન ફેટલું વાજળી છે, તે જૈન દર્શનના સારા અભ્યાસીઓ જાણી શકે તેમ છે. તેઓને જૈન દર્શનનો સારો અભ્યાસ હશે, પણ આ લેખ ઉપરથી અને આગળ પાછળના તેમના લેખો ન વાંચ્યા હોય તો કોઈ મનુષ્ય કહી શકે કે તેઓ જૈન નથી, એટલુંજ નહિ પણ જૈન તત્ત્વને તેઓ જાણતા પણ નથી. માત્ર સેવકોને-વાચકોને વાણીની ચાતુરીથી આજવાનો આ એક પ્રકાર નહિ તો પછી ખીલું શું ? સર્વ હરિ છે, એટલે તેમને કોઈ બધું કે મોક્ષ નથી, એમ

એ અંશે નહીં, બીજે સ્થળ આત્માના બવ મોહની વાતો કરે ત્યારે તેમના વિષે વાચકને બીજે શુ ખ્યાલ આવે ?

જના “આમ સ્તિવિદ્યા ડીએ, એ એની ઈચ્છાનું કારણ છે એમ લખતા દોષ શુ આવશે તે તે જુની ગયા છે તેઓ વહિવટ કરે છે તે હરિની ઈચ્છાનું નાશ નથી પણ નર્મ છે વહિવટ કરવામાં ઈચ્છા કાશુ દોષ તો વહિવટ ઈચ્છાનું નર્મ થાય છે, તેને નાશ ની શ ૧૧ નહિ જ્યારે ઈશ્વરની ઈચ્છાથી બધુ થાય છે તો પછી ઈચ્છા જગતનું નાશ થઈ જશેના સુખ દુખના કાર્યમાં પણ હરીજી મુખ્ય થઈ, અને જીવોના મોક્ષ પણ તેને હસ્ત- રહેવાનો ને તેઓના મોક્ષ પણ હરિને હાથ રહેવાનો તેઓ અપાત્ર કરે તો પણ અથ થાય.”

[અક ૧૧૬ મો] વિયોગ વિષે

તેઓ મારી પ્રતિ લખે છે —

“વિયોગ રહેવામાં પણ હરિની તેની જ ઈચ્છા છે અને તે ઈચ્છા શુ હો, તે અમને નહિ રીતે જાણે છે જે સમાગમે કટીશુ.”

આમાં કોઈ બ્યાખ્યા સાચે વિયોગની વાર્તા લખી છે, પણ તે વિયોગમાં હરિની ઈચ્છા છે, ને તેમાં મારી પણ તત્ત્વ કે ગદ્ય છે તેમ તેઓનું વન છે, પણ સમાગમ ઉપર તેનો ખુલાસો કરવાનો તેમણે ગમ્યો હોય એમ જણાય છે

“તમે અમારે માટે જન્મ ધરો હો એમ લાગે છે તમે અમારું અધાગ ઉપકારી છો તમે અમને અમારી ઈચ્છાનું સુખ આપ્યું છે, તે માટે નમસ્કાર વિનાય બીજે શુ બનો વાળો ?”

નાઈએ તેમની ઈચ્છાને મતોરી હો, તેથી તેઓ તેમનો બહુ ઉપાર માને છે, નમસ્કાર વિના બદનો બીજે તેમને જણાતો નથી આગળ એ માટે તેઓ લખે છે કે —

‘પણ અમારે એમ લાગે છે કે અમારે હારે હરિ તમને ૫૧ મંત્રિ અપાવો, હરિના સ્વરૂપ જ્ઞાન કાવો અને એ ૧ અમિ મોગે ભાગ્યેદય માનીશુ

તેમના આ કથનનો આશય એ છે કે, હરિ પગ લક્ષિત તમને આપશે એ ખરું, પણ અમારા દ્વારા આપશે, હરિ સીધી રીતે તમને લક્ષિત નહિ બતલાવે; તેનું સ્વરૂપ ઝાળખાવવાનું પણ અમારાથી જ બનશે. આ પત્ર ગમે તે વ્યક્તિ ઉપર હોય, પણ તે સેવક ઉપર કેટલો સ્નેહલાવ છે અથવા મોહલાવ છે તે માફ સમજાય નેમ છે. તેમના ઉપર એ સેવકનો બહુ લાવ છે એટલું જ નહિ પણ તે વ્યક્તિનો જન્મ તેમના માટે જ હોય એમ તેઓનું કથન છે ! તેના બદલમાં પરા લક્ષિત પણ હરિ પાસેથી લેઈ તેઓ તે સેવકને આપવા ઈચ્છે છે, ને તે પરા લક્ષિત લે, અથવા કરે, તે તેમનો લાગ્યોદય છે, એમ તેઓ માને છે અશ્વ એ છં કે તે સેવકને પરા લક્ષિત મળ્યા પછી એ પરા લક્ષિતને સેવક તે એમાંથી ઝાની કરશે ? હરિની કરશે, કે લક્ષિત અપાવનાર તે શુર મહારાજની કરશે ?

આગળ તેઓ જણાવે છે કે :-

“ અમારું ચિત્ત તો બહુ હરિમય રહે છે, પણ સગ બધા કલિયુગના રહ્યા છે; માયાના પ્રસંગે રાતદિવસ રહેવું રહે છે, એટલે પૂર્ણ હરિમય ચિત્ત રહી શકું હુર્લ હોય છે. અને ત્યાથી અમાગ ચિત્તને ઉદ્દેગ મટશે નહિ ”

તેઓ જણાવે છે કે અમારું ચિત્ત હરિમય રહે છે, પણ કલિયુગને લીધે માયાનો પ્રસંગ બહુ છે, તેથી ઉદ્દેગ મટતો નથી, તો માયાને તેઓ વળગી રહ્યા છે, કે માયા તેમને વળગી રહી છે ? જો કલિના દોષો, ને માયાનું બંધન સબળ હોય તો પછી હરિ પાસેથી બીજાને પરા લક્ષિત ક્યાથી તેઓ અપાવશે ? જો તેઓ પોતે પોતાનો ઉદ્દેગ મટાડી શક્તા નથી, તો પછી બીજાનો ઉદ્દેગ શી રીતે તેઓ મટાડશે ? વૈષ્ણવોની જેમ પરા લક્ષિત સેવકાને આપવા પ્રભુ તરફથી પોતે વચમાં દલાલ થાય છે. આવી પદ્ધતિ જૈનમાં ન હોય પણ સેવકાને લક્ષિત તેમના દ્વારા જોઈતી હોય તો તેઓ શા માટે પ્રભુના આડતીયા ન થાય ? તેનાં તો સેવકાને કાયદો ને આડતીયાને પણ કાયદો અને પ્રભુના સેવકા વધે તેમાં પ્રભુ પણ ખુશ !

[અક ૧૬૭ માં] ચમત્કાર

તેઓ લખે છે કે—

“ ચમત્કાર બતાવી યોગને સિદ્ધ કરવો એ યોગીનું લક્ષણ નથી. સરોત્તમ યોગી તો પ્રેમ છે જે સર્વ પ્રકારની સૃષ્ટિથી સંવિતપણે સત્યમાં કેવળ અનન્ય નિષ્ઠાએ સદા પ્રકારે સર્વ જ ચાલે છે, — જાતે જેને વિસ્મૃત થયું છે અને જેનું ઇચ્છાએ જાણે ”

ચમત્કાર બતાવી યોગને સિદ્ધ કરવો એ યોગીને ન હોય એ વાત ખરી છે એ નાનાં આજે તેઓને ત્યાંથી સાગરી ? કારણ તેઓ ખાતેજ ૧૯ માં વર્ષમાં લખી ગયા છે કે “ પચમ યુગમાં નાગ ચનાવડાને જે જે ચમત્કાર લેખીએ તે એમ ચર્ચ ગયા છે ”

આ બેડે વિચારો તો લેખક એ- ઈ, જિત નથી, વિચાર બિન છે, એનું ગરણ નથી તથા મગજથી આનંદ હ યોગીશ્રીમાં માથે વિચાર ને મરોગ બ નાથ છે હા જાણકારોની વાતો તેઓ યા આનંદી હો, તો પછી ૧૮-૧૯ માં વર્ષમાં વાતો બહાર મૂકી હતી તે કેમ જુની જાય ? પણ અનુભવ અભાવ એવો છે કે જ્યારે તમી હોત છે ત્યારે અનેક વસ્તુની તુલના પેદા થાય છે પણ જ્યારે તે વસ્તુની મતોપાધ છે ત્યારે તેની વૃત્તિ બ નાથ છે એમ ને તેઓને થયું હોય એમ આપણે તેઓના જિહ્વા લેખોથી જણાય છે આજે હવે તેમને ચમત્કાર બતાવવાની આવશ્યકતા નથી લાગતી, મગજ વગર ચાલે મરણ સાધના છે, મુક્તિ મળી છે તેઓ ૧૬૪ માં મકમાં જણાવી ગયા છે કે “ મપત્તિ પૂર્ણ છે, મપત્તિની ક્ષમિત નથી ” જમ તેની મપત્તિ હોય, પણ જ્યારે તેમને વૃત્તિ મળી મર્ષ હોય એમ જાણે છે મનુષ્ય જ્યારે મુક્ત હોત છે, ત્યારે મર્ષ નહીં હોય છે વખતો હોય છે, ને માગણી કરતો હોય છે, પણ જ્યારે તે આગળ વધતા વધતો હોય છે, ત્યારે સચોટો જાણના વિચારો મ નાથ છે વધ એમ જ્યારે રહેતી થો તેમ વિચારો

પણ આવી રહેતા નથી. ત્યે શ્રીમા સમજાવેને પિછારે છે અને અમલકાર કરનાર ચોર્ગાને પિછારે છે. આ રીતે એ પ્રકારની રાજ્ય તરફે છૂટી ગઈ હોય તે ચોર્ગી દરવાય છે. જેવું તે સમજાવે તે અર્થ, પણ તેવી સ્થિતિ તેઓ મેળવે તરફે ખરા.

[અંક ૧૬૮ માં] પ્રકાશ.

તેઓ તરફ છે કે—

“જ્ઞાન તેજ કે અભિપ્રાય એકજ હોય; તેટલે આચર્ય તેજ પ્રમાણે જીવ પ્રમાણે આજીવ. આસાદિકના જ્ઞાનથી નિવેરેલો નથી પણ તે નુબદ્ધતાથી નિવેરેલો છે.”

આ વાર્તા તેમણે બહુ મારી લખી છે, પણ આ વાર્તા પ્રમાણે તેઓનાં પોતાનો અભિપ્રાય એક નથી, નો નેને આપેલું જાણ દે છે કે જ્ઞાન ? તેઓ પોતેજ એક વખત અમલકારે બતાવવા આદત. હતા, ને તેમ દરવામાં તેઓ પોતાને એવા પારના હતા, ને દરવાજા ૧૬૭ માં અંકમાં તેઓ અમલકારતી વિરુદ્ધમાં અભિપ્રાય આપે છે, નો તે જાનેમાં જ્ઞાન કાને કહેવું ને અજ્ઞાન કાને કહેવું.

ત્યે કેટલાક અંક કાઢી જઈએ, નો પણ દરેક અંકના લેખા વાચતા તેઓના જીવનની દશા જોવી છે, ને સમજાય છે. સંસાર. શરીર ને (પ્રકૃતિ) કર્મપ્રકૃતિનો સંયોગ મળતા જીવને કેવા રવાદો અનુભવવા પડે છે. ને આ પુસ્તકમાંથી સમજાય તેમ છે. પણ લખવાની તેમની યૈલી ચતુરાઈવાળી છે, એટલે એક વાતને પત્ર દાખવાની સરલતા રાખે છે જેથી કથનનો એકજ આશય અપ્પ થનો નથી. તેઓ ઘણી વખત માક લખી નાખવા બંધ છે, પણ આગળ જતાં તે વસ્તુનો પલટો કરે છે એટલે બીજા રૂપમાં તેઓ વાર્તા લેઈ બંધ છે, પણ માનસશાસ્ત્રના તથા માનવજીવનના અભ્યાસીઓ એ ચતુરાઈની પાછળના રહસ્યને સદંત્રે સમજી બંધ છે, અનુભવને હાથપણ હોય એટલે તે વાર્તાને સુધારી લે છે, પણ વસ્તુતઃ સંયોગ ને પ્રકૃતિની અથડામણ સૌ કોઈને થાય છે, તો પછી તેમને

કેમ ન થાય ? તેઓ ઘણી વખત લખી ગયા છે ને આગળ પણ (લુઓ ૧૭૭ અં મા) લખે છે કે ચિત્ત ઉદ્ધમ રહે છે, દષ્ટ ગમતું નથી જે નથી ગમતું તેજ બધું નજરે પડે છે આન લખી, તેઓ પછી અનુભવને આત્મજ્ઞાનમા લેઈ જાય છે, અને બીજી સમજાવવા તેઓ યુક્તિપૂર્વક લેખ લખે છે, સ્તુત પ્રકૃતિની અચકામણ મયોગ સાથે જીવને થયા વિના ગ્રહેતી નથી તે વખતે અનુભવે, નાં મર્ધ ખ્યાલો ઉપસ્થિત કર છે આર્માના ધણા ખગ લેખો કે પત્રો તે સંબંધી છે ત્યાં ત્યાં જીવો મયોગ સાથે પ્રકૃતિ લેઈને પ્રતિ ફગતા અનુભવથી પડે છે, ત્યારે ત્યારે હવે આખુલ થાય છે, તે ઉજ્જાના લાગે છે પણ આખરે હવે પોતાના શરીરો અંગે અંતર્યશીલો ઉત્પત્તિ થઈ હોવાથી તે વસ્તુને પહોંચી શકે તે નથી ને તે જૂઠા સ્થાન પર આનંદ પડે છે એવી સ્થિતિનો ખસાન આપણી તેમના હવે પછીના લેખમા મળી આવે છે

[અંક ૧૮૧ મા] વ્યાસજી સાગે સદગતા

તેઓ જણાવે છે કે —

મહાત્મા વ્યાસજીને જેમ થયું હતું તેમ અમને હમાર્ણુ વર્તે છે આ મ સન પામ્યા હતા પણ વ્યાસજી જ્ઞાનદસપન્ન, થયા નહોતા કારણકે હરિસ અખખો ગાનો નહોતો અમને પણ ગેમજ છે અખડ એવો હરિસ પરમ પ્રેમ અખડપણે અનુભવતા હતા કયાથી આવડે ? આ ત્યાસુધી તેમ નહિ થાય ત્યાસુધી અમને જગત્માની વસ્તુનું એક જાણું પણ મમડ નથી '

વ્યાસજીને જેમ થયું તેમ તેઓ પોતાને થયું જણાવે છે વ્યાસજીને ગમતું નથી તેમ તેમને ગમતું નથી. નથી ગમતું તેમા દર્દ વ્યાસજીને હરિસ ગાનાનું નહિ હતું પણ બીજું હતું તેમ તેઓ ને નું જુદું છે, પણ મુખેથી હરિસ ગાનાનું તેઓ જણાવે છે આગળ જતા તેઓ નજરે છે કે અર્થમબધ ને કામમબધ

ધણા કાળ થયાં નથી ગમતાં, તેમ હમણાં ધર્મસંબંધ ને મોક્ષ-સંબંધ પણ ગમતાં નથી. આમ લખવાનો અર્થ શુ ? ધર્મ સંબંધ ને મોક્ષસંબંધ જ્યારે ન ગમે ત્યારે જીવ કંઈ સ્થિતિમાં હોય ? અર્થસંબંધ ને કામસંબંધ ન હોય ત્યારે જીવ અવસ્ય ધર્મ કે મોક્ષ સંબંધના ખ્યાલમાં હોય એમ આપણે સમજીએ, પણ જ્યારે તે ધર્મ કે મોક્ષ સંબંધમાં ન હોય, ત્યારે તેની કંઈ જગ્યા આપણે સમ-જવી ? તે ચાર સિવાય જીવ ક્યાં રહી શકે ? શિદ્ધાયતન કે મોક્ષ-સ્થાનમાં તે સમયે તે નહોતા, પણ મનુષ્ય દેહમાં હતા, ત્યારે તેમની કવી સ્થિતિ તે સમયે હશે ? જો તેમને ધર્મ ને મોક્ષસંબંધ નથી, તો કોશયુક્ત સ્થિતિમાં તેઓ હોવા જોઈએ. વ્યાસજીને પણ કંઈ કારણથી તેવી દુઃખદશા આવી હતી, તેથી તેમનું મન દુઃખ અનુ-ભવતું હતું. તેઓ કહે છે કે:—

“ ધર્મસંબંધ ને મોક્ષસંબંધ ધૃત્ કરીને યોગીઓને પણ ગમે છે, અને અમે તો તેથી પણ વિરક્ત રહેવા માગીએ છીએ હાલ તો અમને કંઈ ગમતું નથી, અને જે કંઈ ગમે છે, તેનો અતિશય વિયોગ છે. ”

આ પહેલાં એક લીટીમાં તે લખી ગયા છે કે:—

“ અમને સત્સંગની ન્યૂતવાને લાધે કંઈ ગમતું નથી. ”

કહેવાનું એ છે કે એક સ્થળે સત્સંગ વિના ગમતું નથી, તેમ તેઓ લખે છે, ને નીચે લખે છે કે જે કંઈ ગમે છે, તેનો અતિ-શય વિયોગ છે. આ બે લિખલિખ વાક્યોમાં તેમનો આશય શું લિખ નથી જણાતો ? તેઓ કહે છે કે ધર્મસંબંધ ને મોક્ષસંબંધ એ બન્ને પણ ગમતા નથી, તો સત્સંગની ઇચ્છા ક્યા સંબંધ માટે રહ્યા કરે છે ? જ્યાં સત્સંગ છે, ત્યાં ધર્મસંબંધ છે, ને જ્યાં ધર્મ-સંબંધ છે ત્યાં મોક્ષસંબંધ છે. આમ એક બીજા સાથે એક બીજાનો સંબંધ સ્પષ્ટ સમગ્રાય છે, છતાં એકની હા કહે છે, ને એકની ના કહે છે, તો પછી તેમના કથનમાં પરસ્પર શું ‘વદતો વ્યાધાત’ નથી ? અથવા એમ હોય કે તેમના ચિત્તમાં બીજી દ્રાઈ વ્યક્તિની લાગણી છે કે

જો વિયોગ છે, તો હીવ તેમનો ધર્મસમવ કે કાષ્ઠ પણ મન
ગમતા ન હોય તેમજ હરિમ ગાયો નથી, તેનું કાળ તેજો
જાણવે છે પણ એ વાતો સંબધ બંધાયેલો નથી. 'હરિમ ગાયો'
એ મર્ડ પરદાનનો વિષય નથી પણ સ્વ હસ્તક-સ્વ આત્મા-નો
વિષય છે, મનુષ્ય તો આહે તેટલો ગાર્હ શકે છે ને આહે તેટલો
નેની માથે મનુષ્ય ગણી શકે છે પણ આ જે જન છે, તે તો
તેમના કમળની સાતા નહિ હોય તે મનુષ્ય છે તેઓ લેખ પૂર્ણ
જગતા લખે છે - 'નમરે શુ લખવું' સદા જ કરવું એ મુગમ
છે," એટલે હવે તેજો મહા જગતની પ્રદક્ષિણા મતલબ એ છે
કે જે વ્યક્તિ મગ તેજો જિ છે, તો આત્મા વિયોગ છે,
તેના નિના ચિત્તો હાનિ ગળતી નથી, પછી તે સ્મિત ગમે તે
રોય, તેઓના પ્રેમપાનની હોય કે ધર્મપાનની, પણ કામ અર્થ
ધર્મ આ મોહ એ આ નો મનવ જે ॥ વિયોગમા ગમતો નથી તે
પાન કે તે વ્યક્તિ જાણ દરો તે તો તેમનું કપનાસર્જનજ કહી શકે
[અક ૧/૩ મો] આદિ પુરુષ.

આ ૧-મું નામો લખ્યું છે - "આદિ પુરુષ રમત માડીને
બેઠો છે " આ પુરુષ તેમજો આત્મા છે તો આપણે આદિ
પુરુષ કાને મનવો ? આદિ પુરુષ તે આદિના કુનાગ તીર્થકર
હોય છે, તેઓ આત્મા છે નહિ, આદિ પુરુષ પોતે પોતાને મનવો
તેઓ હૃદયના હજી ૧ બીજા પ્રકારે તેઓ હેતા હરો ? પણ તેઓના
કથાથી આપણને ખાતરી થાય છે કે કૃપાળુ પ્રકાશ, આવા આદિ
નિશ્ચયો તેઓએ આપ્યા છે, તો આ જગતને પણ આદિ પુરુષ
તરીકે તેઓ હોય તો, ના જિ મેટને તેઓ કહે છે કે આદિ પુરુષ
રમત માડીને બેઠો છે તો મો રીઝવા તેજો આવી રમત માડી હરો ?

[અક ૧૮૯ મો] વીતરાગતા.

તેજો જાણે છે -

“ કાળ વિષમ આવી ગયો છે સત્સંગનો જોગ નથી અને વીતરાગતા વિશેષ છે, એટલે ક્યાંય સાતુ નથી. અર્થાત્ મન વિત્રાંતિ પામતું નથી. અનેક પ્રકારની વિટંબનાઓ અમને નથી; તથાપિ સત્સંગ નહિ એ મોટી વિટંબના છે. લેહસંગ અચ્ચતો નથી. ”

તેઓને અનેક વિટંબનામાંની એક પણ નથી, પણ એક વિટંબના એ છે કે સત્સંગ નથી. એટલે સત્સંગ વિના તેઓ વધારે દુઃખ માને છે. છતાં આશ્ચર્ય એ છે કે તેમને વીતરાગતા વિશેષ છે, જ્યાં વીતરાગતા હોય, તેને ખીજા કાંઈની શી આવશ્યકતા છે ? જોઓ અપૂર્ણ-રાગદ્વેષ સહિત છે, તેઓ સત્સંગની ખૂબ મારે, કે તેને ચરવાને આશ્રય જોઈએ છે, પણ પોતે આશ્રય-આધારરૂપ છે છતાં આશ્રિત અકિતની જ્યારે તેમને ત્રુટિ લાગે છે, ત્યારે તેમનામાં વીતરાગતા છે કે ખીજું કંઈ ? રાગ-દ્વેષની મલીનતા છે કે સંયુક્તતા છે, પણ રહિતતા તો નથી જ. વીતરાગને કંઈ વસ્તુની ત્રુટિ હોય છે ? તેઓને આટઆટલા સેવકો છે, ને આત્મજ્ઞાનના પ્રશ્નો પત્રોથી તેઓ તેમને વધાવી રહ્યા છે, છતાં સત્સંગ નથી, તો તેમને કેવો સત્સંગ જોઈતો હશે ? તેઓ પોતેજ સેવકોને ને ઈતર જનોને જ્યારે સત્સંગરૂપ છે, અથવા સંગ કરવા લાયક છે, છતાં તેઓ સત્સંગની ખૂબ મારે છે, તે કેટલું વિચિત્ર છે ? જલ કે વર્ષાદિ જનોની તૃપા છીપાવે છે, તે જલ જ જ્યારે તૃપા લાગ્યાની ખૂબ મારે છે, તો હવે તેની તૃપા કોણ છીપાવશે ? વસ્તુતઃ તે જલ તે જલ નથી, પણ અગ્નિ છે એમ જ હરકોઈને માનવું પડે.

એમના દરેક લેખમાં આત્મજ્ઞાનની વાર્તાઓ છે, ને તે ઘણી વિચારણીય છે, પણ સાથે સાથે આત્મ પ્રશંસા કરવામા તેઓ જતું કરતા હોય તેમ જણાતું નથી. આત્મપ્રશંસા જે કરે તેને માટે તેઓનો અભિપ્રાય સારો નથી, ને ખીજાને માટે તેમ કરવા તેઓ ના કહે છે, પણ પોતે પોતાની પ્રશંસા લગભગ દરેક પત્રમાં લખવા

ધન્યતા હોય છે, એવું આપણે ધયા પત્રોમાં જાણ્યું છે તે હકીકત છે તે જોઈએ

[અક ૧૬૦ માં] આત્મરૂપ જગત

જગત આત્મરૂપ માનવામાં આવે એ સાચું તે ચોક્કસ નાનવાળા અને, પરના દોષ જોવામાં ન આવે ચોક્કસના ગુણનું ઉદ્દેશ્ય છે. સદાન દેશમાં આવે તો જ આ સસારમાં રહેવાનું છે.

આત્મરૂપ જગત માને, પરના દોષ ન જુઓ, એ દિવ્ય પુ પાલ લક્ષ્ય છે એ વાર્તા ઘણી ગુણને વિચારણીય છે પણ માથેતેમાં કહે છે. મોનાના ગુણનું ઉદ્દેશ્ય છે. સાચું તોજ સસારમાં રહેવા મંદ છે એમાં અર્થ ગુ. મમારમાં રાના અને મમાનુભાવ જીવે આ તીર્થમાં શુ પોતામાં ગુણને ચાલુ કરી રા. હિ હોય તેથી તેઓ દીક્ષિત થઈ ગયા હશે? પોતે મમારમાં ગયા છે, ત જુ ગુણને સદાન કરવાની રક્ષિત મમારમાં ગયા છે? આમાં નાદ આત્મપ્રસાદ નથી તો ખીજી શું છે? સમારમાં જોવાની હયા હોય તે ગુણથી જાણ્યું દોષ બદાનું બતાવી દે. તના કરના માન પદ્ધતિ તે વધારે માફ છે, પણ આત્મપ્રસાદ કરી એ ઉચ્ચ ગાંધી. જીવે પણ નીચે પા. હારી છે

પ્રકરણ ૪ થી

વર્ષ ૨૫ થી

જેમ જેમ નેમને વધમાં આગળ વધતા જોઈએ, તમ તમ શીમદ્ આત્મદેશની શ્રેણીમાં આગળ વધતા હોય છે, એમ તેઓના લેખો પ. ની જાણ છે તેઓ આત્મજ્ઞાન વિશે પોતાના વિચારો પત્રમાં ખી-૧ માં જોવા જણાવતા હોય છે. વિદ્યા પોતાની પદ્ધતિમાં રખતા હોય છે,

[અંક ૧૯૬] અપૂર્વ વીતરાગતા.

તેઓ લખે છે કે;—

“કોઈ એવા પ્રકારનો ઉદય છે કે અપૂર્વ વીતરાગતા છતાં વેપાર સંબંધી કંઈક પ્રવર્તન કરી શકીએ છીએ, તેમજ બીજાં પણ ખાવા પીવા વગેરેનાં પ્રવર્તન માંડમાંડ કરી શકીએ છીએ. મન ક્યાય વિરામ પામતું નથી ચિત્તનો પણ ઝાંઝો સંગ નથી. આત્મા આત્મભાવે વર્તે છે.”

“સમયે સમયે અનંતગુણવિશિષ્ટ આત્મભાવ વધતો હોય એવી દશા રહે છે—જે ઘણું કરીને ડળવા દેવામાં આવતી નથી.”

આ તેમનું કથન ધારે કે સત્ય છે, પણ કોઈ ઈતર વિચારક આ વાર્તા કેવી રીતે માની શકે? સંસારમાં રહી બ્યારે સર્વ પ્રવૃત્તિ તેઓ કરે છે તો તે પ્રવૃત્તિ તેમને આત્મભાવમાં શું રહી શકવા દેતી હશે? તેમનો આત્મભાવ સમયે સમયે અનંત ગુણમાં વધારો કરતો હોય. પણ સંગ, સંસાર, સહવાસ, વ્યાપાર પ્રવૃત્તિ એ તેમના કયા ગુણનો વધારો કરવા દેતાં હશે! સંસારમાં રહી કોઈ કોઈ વ્યક્તિ તેવા આત્માના ઉચ્ચ ગુણમાં આવવા ધારે તો અમુક અંશે આવી શકે છે, પણ અપૂર્વ વીતરાગતા તો શરીરથી સંસારનાં કંઈ પણ કાર્ય કરતાં છતાં આવતી હોય તેમ જણાતું નથી. હા, અપૂર્વ વીતરાગતા આવે તો આવતાં સાથે સઘળી સાંસારિક રાગજનિત પ્રવૃત્તિ આપોઆપ છૂટી જાય છે. પછી તે પ્રવૃત્તિ તેઓ કરતા હોતા નથી. પણ શ્રીમદ્ તો સઘળી પ્રવૃત્તિ કરવા સાથે અપૂર્વ વીતરાગતા લાવવાને બીજાને જણાવી રહ્યા છે, તો તે કેટલા અંશે સત્ય હોઈ શકે તે તો વિચારકો વિચારી લેશે.

[અંક ૧૯૬] એક દ્રવ્ય એ પરિણામ ન રાખી શકે.

તેઓ ચિદાનંદજીવ એક કવિત લખી તેનો અર્થ સ્પષ્ટ લાપામાં સમજાવે છે કે—“એક પારનામ કે ન કરતા દરબ હોય,”
“હોય પરિનામ એક દ્રવ્ય ન ધરતું હૈ” અર્થાત્ એક પરિણામનાં

એ દ્રવ્ય કર્તા થઈ ચક્રતા નથી, તેમજ એક દ્રવ્ય એ પગિલામ રાખી નહિ શકે, એવી આ જગતમાં વસ્તુ સિધ્ધિ છે જેમ કે એક ચેતન દ્રવ્ય, ચેતન-જીવ-સ્વભાવને અનુસ્વભાવને પરિણામમાં-એક રૂપના પરિણામી શકે નહિ મતનમ કે એ દ્રવ્યથી એક ક્રિયા થાય નહિ અથવા એક દ્રવ્ય એ ક્રિયા કરે નહિ આ અભિપ્રાય સાથે આખા કવિતો તેઓએ અર્થ મમજાવો છે આમ કવિતો અર્થ કર્યા પછી તેઓ લખે છે—

“ ચિત્ત પાણું કરીને વનમાં રહે છે આત્મા તો પ્રાણે મુક્તસ્વરૂપ લાગે છે વીતરામપ : વિશેષ છે વેદની પેઠે પ્રવૃત્તિ કરીએ છીએ ખીતને અનુસરવાનું પણ રાખીએ છીએ, જગત્થી જુદું ઉદાસ રહી ગયા છીએ વસ્તીથી કટાણી ગયા છીએ ક્ષમા દેહને જલ્દની સખા નથી, જલ્દાવીએ તેવા સત્સંગ નથી મનને જેમ ધારીએ તેમ વાગી રાગીએ છીએ, એવું પ્રવૃત્તિમાં રહી શક્યા છીએ કોઈ પ્રમાણથી સાધુર્વં પ્રવૃત્તિ થતી નહિ હોય એવી દશા છે, જેમ ગ્રહે છે લોક પરિચય મમતો નથી—જગ વર્મા ચાતુ નથી

આ વાચના એમ કાવ્ય છે કે તેમની આવી ઉચ્ચ દશા આવી ગઈ તો શા માટે વેગિયાની જેમ વેદના હમે ? તેમને માટે જે ચિત્ત રૂપ હતું કે જ્ઞાનીઓ જેમ વગજાન થરાથી મસાગથી નિહાળી મન છે તેમ પિંગી જીવું પણ તેઓ પિંગી સયા નથી, તેથી જણાય છે કે સસારમાં જેવું તેમને દિતાવત લાગતું હતું આજમુખી મમારની બાહ્ય નિહાળનાનું લખના હતા, પણ તમે તેમને સસારમાં ત્યા છતાં એ સિધ્ધિ જ્યારે પ્રાપ્ત રહ્યું છે, ત્યાર પછી બાહ્ય નિહાળવાની ભેગને આવસ્થકતા નહિ જાગૃતી હોય ગમે તેમ હો, પણ પુણ્ય વખતમાં આવી ઉચ્ચ દશા મેળવવા ધણાએ બતા નિર્મી નતા હતા તે અધોગ તપશ્ચર્યા કરતા હતા મૃદુ મહતા હતા ત્યાર તેઓ તેમથી કંઈક મેળવતા હતા આર્થ એ છે કે સીમદને તેનાનું રહ્યું ખજ હવે પણ નથી, ને જલ્દામાં મુક્તસ્વરૂપતા મહાન્-વગ પાડે પ્રાપ્ત રહ્યું છે તેઓ વીતરામતાને વધારે ને નાર મેળવતા નવ હ

વીતરાગતા કેટલા પ્રકારની હશે એમ કોઈ પણ વ્યક્તિને પ્રશ્ન થાય તેટલા માટે તેઓ કહે છે કે વીતરાગતા-વીતરાગપણું વિશેષ છે. તો વીતરાગપણું એક પ્રકારનું હશે કે ઘણા પ્રકારનું હશે ? સાત્ત્વક-રતા કથન પ્રમાણે વીતરાગતા અગિયારમા જીવસ્થાનકે હોય, અથવા ત્યાથી શરૂ થાય, ને મુક્તસ્વરૂપતા પણ ત્યાં થાય છે. તો તેઓને મુક્તસ્વરૂપતા અહીં ગૃહાવાસમાં શી રીતે પ્રાપ્ત થઈ હશે ? જો તેમ છે, તો પછી સાંસારિક કાર્ય કઈ રીતે તેઓ કરતા હશે ? વેદીયાની જેમ પણ તેમને-જેઓને મુક્તસ્વરૂપતા હોય તેઓને-પ્રવૃત્તિ રહેતી નથી. “લોક પરિચય ગમતો નથી. જગત્મા માતું નથી,” એમ જ્યારે તેઓ લખે છે, ત્યારે શું કરવા જગતમાં રહ્યા હશે ? આમ તેઓના લેખ ઉપર અનેક તર્ક વિતર્ક થાય છે. ધારો કે ઉદયભાવ હોવાથી સંસારમાં રહેવું પડે છે, તેમ તેઓનો અચાવ હોય તો મોક્ષમાં જનાર સર્વ જીવોને ઉદયભાવ હોય છે ને તેઓ બહાર નિકળે છે; તેઓ વળી કહે છે કે મનને જેમ વાળીએ છીએ તેમ વળે છે, તો પછી ઉદયભાવનો યોગ મનથી શાને મટાડી શકતા નથી ? આ બધી શકા અને તર્ક તેઓની ગુંચવણવાળી લેખન-શૈલીને લીધે થાય છે. કોઈ વ્યક્તિ તેઓને એમ કહે કે શા માટે ત્યાગી થઈ નિકળી ગયા નહિ, એમ કહેવું ઉતાવળ કરવા બરાબર છે, પણ અહીં જે તર્ક-પ્રશ્ન કરવામાં આવ્યા છે તે 'તો' તેઓના લેખની શૈલીને લેઈને છે, નહિ કે તેમના પ્રતિ કટાક્ષને લીધે.

એક એક લેખમાં કેવળ જીવને હિતરૂપ શું છે, તે જ્યારે બરાબર લખે છે, ત્યારે આપણને ઘણો આનંદ આવે છે; પણ સાર્થે તેઓ પોતાના વ્યાકતગત અભિપ્રાયો જ્યારે અંદર ઘુસાડી દે છે, ત્યારે તે આખો લેખ અસંતોષ ઉપજાવે છે, ને મગજને ક્ષણભર ગુમાવી નાખે છે. આપણને જે વાર્તા સાત્ત્વથી ગેરવ્યાજબી લાગે છે, તેજ વાત પોતાના અભિપ્રાયદ્વારા તેઓ સિદ્ધ કરે છે. આ સ્વનઃ પ્રમાણુ પદ્ધતિ કેટલે અંશે પ્રતીતિજનક હોઈ શકે ?

[અક ૫૧૦] જ્ઞાની પ્રત્યે તન મન ધન અર્પણ

તેઓ લખે છે કે —

આરભ અને પરિશદનો જેમ જેમ મોહ મટે છે તેમ તેમ તેને વિરોધી પોતાપણાનું અભિમાન મદ પરિણામને પામે છે તેમ તેમ મુમુક્ષુતા વદ માન થયા કરે છે અને ત કાળના પરિવર્તનથી એ અભિમાન પ્રારે એકદમ નિરૂપ થતું નથી તે લા મટે તન મન ધનાદિ જે કઈ પોતાપરે વનતા પામે છે, તે જ્ઞાની પ્રત્યે અપાલ કરવામા આવે છે પ્રારે જ્ઞાની કઈ તેન અપાલ કરતા નથી પણ તેમાથી પોતાપણ મનુષ્યાનું ઉપદેશ છે

આરભ પરિશદનો મોહ જેમ મટે છે તેમ જીવની મુમુક્ષુતા-સમાગ્ધી જ્ઞાની ઈર્ષ્યા-રો છે, એ હમીકન જીવને હિનામ્હ છે ને તેની કોઈ ના વધી શકે તેમ નથી પણ આગળ તેઓ વહે છે કે તન મન ને ધનાદિ જે પોતાના છે તે જ્ઞાનીઓને અર્પણ કરવામા આવે તો ઇટ છે, જો કે જ્ઞાનીઓ તે અકલ્પ કરતા નથી આ કોઈ મુત જીવો રચો હિ લોભ જાણે છે કે જ્ઞાનીઓ ધન જોડતું નથી, ને તેને પ્રાપ્તમા આવે તો તેઓ તેનો શુ ઉપયોગ કરે ? આ સાતા તેમણે જે કરી છે તે ઉપર વાચકો વર્ધ શકા આવે ને પ્રશ્નો પણ કરે, “જ્ઞાની અકલ્પ કરતા થી” તેવું તેઓ સાથે લખી ગયા છે, પણ જ્ઞાનીને આપવાનું તો તેમણે પ્રથમ ચોક્કસ લખ્યું છે કે જેથી તેમ થાય તો મોહ મટે છે ગીદી વાત કરામા શ્રીમદ્ પોતાનો ખાનગી અભિપ્રાય પણ માથે લામન કરી દે કે મર્યાદાથી એ નીકળે છે કે વર્તમાનમળે તેમના નિના ખીન દર્શ જ્ઞાની નથી, તો તેમનેજ મોહ મનુષ્યા લોકોએ પેમો આપવો જોઈએ જો કે જેથી તેઓ લેગે નહિ પણ લોભએ પોતાની અર્પણતા-પ્રમાનો ત્યાગ બતાવવો જોઈએ, તો પેમા તો મોહ છૂટવો મહુ થઈ પડશે

[અક ૫

૨૧]

૧ } પ્રાગ્નો માર્ગ શુ બરાબર

૨ } તેઓ જણાવે છે કે ‘જે જીવ’

અભિન

તે જીવને મમ્યમ્ દર્શન

આમ તેમણે સમાધાન કર્યું. કાઈ પણ લક્ષ્યને એ વાત ગમી હશે, પણ બુદ્ધિમાન વિચારક તો અવશ્ય વિચાર કરે. ધનની ધમ્મિકા કાઈ ગરીબ મનુષ્ય ધનવાન (પછી ભલે તે જ્ઞાની કહેવરાવતો હોય) પાસેથી રાખે, એ સહજ છે; નિર્ધન મનુષ્ય પાસે ગરીબ માગે એ બનવું અસંભવિત છે; છતાં ધારો કે તેણે ધનની માગણી કરી, તેમાં તેણે ગુન્હો શો કર્યો કે જેથી તે મનુષ્ય દર્શનાવરણી કર્મ બાંધે ? દર્શનાવરણીય કર્મ બાંધવાની પ્રકૃતિ વિષે જો શાસ્ત્રમાં (પ્રજ્ઞાપનામાં) જોઈએ તો જો છ પ્રકારે દર્શનાવરણીય કર્મ બંધાય છે તેમાં તે પ્રકાર નથી. ધન આપવાને બદલે તે માંગનારના આવા નાના ગુન્હાના બદલામાં આવી મોટી શિક્ષા બતાવવી, તે કયા ન્યાયશીલ મનુષ્યને થટી શકે તેમ છે ? ગરીબને ગરીબાઈ ટાળવા આપવું તો દૂર રહ્યું, ઉલટું તેઓ કહે છે કે જ્ઞાની તેવો પ્રતિબંધ પોતાથી થવા દેતા નથી ! ટૂંકમાં કહેવું જોઈતું હતું કે જ્ઞાની ધનવાન હોય તો પણ ધન આપતો નથી-પણ માંગનારને પાપનું પોટલું બંધાવે છે. અને અન્યથા તન-મનની સાથે ' ધન ' જો જ્ઞાનીને અર્પણ કરવામાં આવે તો જ્ઞાની તે ધન 'પ્રાપ્ત' ગ્રહણ કરતા નથી, પણ તેથી અર્પણ કરનાર તો ધનનું પોતાપણું મટાડવા માટે પુણ્ય પ્રકૃતિ ઉપાજે છે ! જ્ઞાનીને માટે શું લેવા-દેવાનાં કાટલા જૂદાં હશે ?

હેલ્લા પેરેગ્રાફમાં તેઓ લખે છે કે—

“ પણ મોક્ષ તો કેવળ અમને નિકટપણે વર્તે છે, એ તો નિઃશક વાર્તા છે અમારું જે ચિત્તે આત્મા સિવાય અન્ય સ્થળે પ્રતિબદ્ધતા પામતું નથી. ક્ષણ પણ અન્ય લાવને વિષે સ્થિર થતું નથી. સ્વરૂપને વિષે સ્થિર રહે છે. એવું જે અમારૂં આશ્ચર્યકારક સ્વરૂપ તે હાલ તો ક્યાંય કહ્યું જતું નથી. ”

૨૩૧ મા અંકમાં તેઓ જણાવી ગયા કે જે દશા જોઈ એ છીએ તે દશા પ્રાપ્ત થવી ઘણી કઠણ છે; ને આ અંકમાં તેઓ લખે છે કે મોક્ષ કેવળ અમારી નિકટ વર્તે છે. એક કથન એકજ

વર્ષમા થયું છે આ બેમા કયું મત્ય ને કયું અસત્ય ? આમ લખવાનો તેમનો શુ આરાધ હશે ? વગી તેઓ કહે છે કે એવું અમારું આશ્ચર્ય-૧૨- સ્વરૂપ છે, તેઓનું આશ્ચર્ય-૧૨- ૨૫૩૫ હોય કે નહિ પણ તેઓની લેખનપદ્ધતિ ઘણી આશ્ચર્ય-૧૨- છે એમ જાણી વિના ચાલતું નથી ને એક ક્ષણ પણ તેઓનું ચિત્ત અન્ય ભાવમા નથી જતું તો તેની સ્થિતિ માત્ર ચીતરાગ-તેરમા શ્રવણાન પર ગયેન શ્રવ-ની છે તે ધ્યાન થી નીચે ગહેના શ્રવને તેવી ચિત્ર દશા રહેતી નથી તો એમની સ્થિતિ સ્થાવી આત્મસ્થામા સી રીતે રહેતી હશે ? આશ્ચર્ય એ છે કે તેઓ પેઢી ઉપર જ્યારે બાપાન નિમિત્તે હાજર થતા હોય, ત્યારે ત્રાહ્મ સાથે આપતે કગતા તેઓ એક સ્થિતિમા શુ ગ્રહી શકતા હશે ? જો તેઓ બાપારથી ને સમાગની મર્વ બાણથી મુક્ત થયા હોત ને આમ લખતા હોત તો તેઓ ઘણા અજાણખી છે એમ કહી શકાત, પણ વસ્તુત તેમ બન્યું નથી

તેઓનું આ બધું લખાણ તેમની ખાનગી નોંધપોથીનું જણાતું નથી ખીજા પ્રતિ લખેના તે બધા ઉત્તરો છે, એમ પણ નથી કેટલુંક અંગત લખ્યું છે કેટલુંક શાસ્ત્ર વિચારપણે લખ્યું છે

[અક ૨૩૮] બીજો શ્રી રામ

‘ શબ્દાદિ પાત્ર વિરખની પ્રાપ્તિની ઇચ્છાએ કરી જેના ચિત્તો અત્યંત બાકુળપણે વર્તે’ જો એવા છતાં જ ન્યા વિરોધપદ્ધતિ દેખાતું છે, એવા ને કાળ તે આ દુષ્કર્મ ક્ષણિક નામનો કાળ છે તેને વિરે વિદ્વત્પદ્ધતિ જેને પરમાર્થને વિરે નથી થયું, ચિત્ત વિરોધ પામ્યું નથી સર્વ કરી પ્રવળન ભેદ પામ્યું નથી, બીજી પ્રીતિને પ્રસંગે જેનું ચિત્ત આચ્છત થયું નથી, બીજા ને કારણે તેને વિરે જેનો વિશ્વાસ વર્તેતો નથી એવા ને કોઈ હાથ તો તે આ કાળને વિરે બીજો શ્રી રામ છે તથાપિ ભેદને સંબેદ ના થઈ વર્તે છે કે ને ગુનોના પ્રાઈ અરો સ પન્ન પણ અત્યંત એવા દબિંગોવર થતા નથી. ’

આ લેખમા દુષ્કર્મ કાળની ને વસ્તુસ્થિતિ શ્રીમં સમગ્રની

છે, તે ખરાબર છે. એવો કલિકાળ છે, કે ગમે તેવો મનુષ્ય હોય પણ પરમાર્થમાં તે વ્યાકુળ ન થયો હોય તેમ દષ્ટિગોચર થતું નથી. એ ગુણના અંશે કરી યુક્ત બહુ થોડા જીવ દેખાય છે. આ હકીકત તેમણે ન્યારે લખી હશે, તે વખતે પોતાના જીવનનો યથાતથ્ય ખ્યાલ તેમને આવ્યો હશે. અત્યારસુધી જે તેઓ લખતા હતા તેમાં આત્મીય મહત્તાની વાનગીઓ આવતી હતી; આમાં તેવી વાનગી નથી. બીજી પ્રીતિને પ્રસંગે ચિત્ત આવૃત્ત જેનું નથી થયું, એવો જે કોઈ હોય તો તે રામ છે, પણ તેવો રામ, કે તેવો જીવ અત્યારે જણાતા નથી. શ્રીમદ્ પણ આ કાળમાં વર્તે છે, ને તેઓ પરમાર્થ વિષે આ કાળને વિષે વિહ્વળતા ન પામ્યા હોય તેમ જણાતું નથી. એમ તેઓ પોતે પોતાને વિષે સમજે છે, ને કમૂલ કરે છે કે તેવા તો માત્ર એક રામ હતા. તેઓ હોય તેમ તેઓ માનતા નથી, તો પછી તેઓ મોક્ષ નિકટ વર્તે છે, અથવા ચિત્તસ્થિતિ અન્ય ભાવમાં નથી જતી, એવું જે કહે છે, તે વાર્તા અદૃશ્ય થાય છે. તેઓ પોતે આ અંકમાં બીજા પેરેગ્રાફમાં જણાવે છે કે:-

“ નિદ્રા સિવાયનો બાકીનો જે વખત તેમાંથી એકાદ કલાક સિવાય બાકીનો વખત મન, વચન, કાયાથી ઉપાધિને જોગે વર્તે છે; ઉપાય નથી, એટલે સમ્યક્ પરિણતિએ સંવેદન કરવું યોગ્ય છે. ”

એટલે તેઓ આમાં પોતાની ખરી હકીકત જણાવે છે ન્યારે ન્યારે તે સ્પષ્ટ અને સીધી વાત કરે છે, ત્યારે ત્યારે તેમના વાક્યમાં આપોઆપ વિશ્વાસ જન્મ પામ્યા વિના રહેતો નથી.

[અંક ૨૪૪] ક્ષાયક સમ્યક્ત્વ વિષે.

“ આજે ક્ષાયક સમકીત ન હોય ” એ વિષે કોઈ તેમના સેવક તરફથી પ્રશ્ન થયો હશે, એ ઉપરથી તેઓ લખે છે —

“ આજે ક્ષાયક સમકીત ન હોય એ વિગેરે સંબંધે વ્યાખ્યાનના પ્રસંગનું તમ લિખિત પત્ર પ્રાપ્ત થયું છે. જે જીવો તે તે પ્રકારે પ્રતિષ્ઠાન

કરે છે, ઉપદેશો છે અને તે સંબંધી-નિવેશનથી જીવોને પ્રેરણા કરે છે, તે જીવો જો તેટલી પ્રેરણા-નિવેશન-જીવના કલ્યાણને વિશે કરશે તો તે પ્રમત્ત સંપ્રદાન થવાને ક્યારેય ખસી તેમને પ્રસંગ પ્રાપ્ત થશે "

આ પત્ર ધણો લાંબો છે, માત્ર થોડી પંક્તિઓ જ તેમાંથી લીધી છે

હકીકત એ છે કે ક્ષાયક મમકીત તેમને છે એવી વાર્તા તેમણે પોતે સેવકો આગળ કહી હતી તેમના અનુયાયીઓએ એ વાર્તા બીજા માર્ગ પામે કરી હતી, ત્યાંથી ઉત્તર એમ થયો હતો કે આ ગ્રાંથમાં ક્ષાયક મમકીત ન હોય આ ઉપરથી તે સેવકો તેમના ઉપર કાંઈ નાખ્યું હોય એમ લાગે છે તે બંધી વાર્તા આ પત્રમાં કાંઈ નાખી તેમણે જણાવ્યું કે ક્ષાયક મમકીત ન હોય વિગેરે વ્યાખ્યાનના પ્રસંગ પત્ર મત્તુ હાનમાં ક્ષાયક મમકીત છે એ સંબંધી પ્રબળ પૂરાવા નહિ મળતા હોય કે ગમે તે હોય, પણ એ વાર્તાને શ્રીમદે બહુ લાંબી ને ચીકણી કરી નાખી છે, પણ ક્ષાયક મમકીતને મિદ્ધ કંઈ શય નથી, છતાં ફળતો મનુષ્ય જેમ તણખનાને માટે તેમ તેઓ કહે છે કે ' જેને જિનસૂત્રોને નામે ઓળખવામાં આવે છે, તેમાં ક્ષાયક મમકીત નથી એવું અપેક્ષા લખેલું નથી " આ ઉત્તર આપી છટકવાનો ચત્ત કરતાં તે કહે છે કે ક્ષાયક મમકીત નથી તે પરપગત તથા બીજા કેટલાક અન્યોમાં છે એમ તેમણે વાચ્યુ ને માલગેલું છે, પણ જિનાગમમાં નથી એવું તેમનું કથન છે આગળ ૨૫૩માં અકમા દશ બોલ વિચ્છેદ ગયા કે તે પણ અન્યમાં છે, એટલે કે અન્યની વાર્તા તેમના કથન પ્રમાણે તેની માન્ય નથી માન તેઓ મિદ્ધાન્તોમાં હોય તેની જ હા પાડે છે, એમ આ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે હવે જો સિદ્ધાન્તમાં હોય તે માટે જ તેમની હા દોય, તો એવીકેને ધણી વખત તેઓ ક્ષાયક મમકીત કહી ગયા છે, તો તે વાર્તા પણ

સિદ્ધાન્તમા નથી, પણ માત્ર અન્થોમાંજ છે. શ્રેણીકને શા આધારે તેઓ ક્ષાયક સમ્યક્ત્વી કહેતા હશે ! વસ્તુ એ છે કે પોતાને જે માન્ય હોય અથવા પોતાના વચનને જે અનુકુળ થતું હોય તેને તેઓ વધાવી લે છે, તે પોતાને માન્ય ન હોય તેને અન્થમાં છે એમ કહી તેઓ નાખી દે છે । આ જગ્યાએ તેમને ક્ષાયક સમ્યક્ત્વ હોવાની જ્યારે શોધ ના કરે છે, ત્યારે તેમણે તે અન્થની વાર્તા છે એમ કહી તે વસ્તુને ફેંકી દેવા યત્ન કર્યો, પણ જો તેમ સિદ્ધાન્ત ઉપર માત્ર ભાર આપતા હોય તે અન્થની વાર્તાને મામૂલી ગણી કાઢતા હોય તો આગળ તેઓ કહી ગયા છે કે નાલિ ભાગમાં રહેતા આઠ રૂચક પ્રદેશો હમેશા ખુલાં રહે છે, તેમ ચૌદ પૂર્વધારી નિગોદમાં જાય છે, શ્રેણીકને ક્ષાયક સમ્યક્ત્વ છે, એ બધી વાર્તા સિદ્ધાન્તમાં છેજ નહિ, માત્ર અન્થોમાં છે. તે અન્થ પણ સિદ્ધાન્તથી ઘણા અલગ ને દૂર રહે છે, તેમાં છે, તે વાર્તાને જ્યારે વધાવી લીધી, ત્યારે થોડો પણ તેમને ખ્યાલ કેમ નહિ આવ્યો કે આ વાર્તા મૂલમાં છેજ નહિ ? એટલુંજ નહિ પણ સિદ્ધાન્તના મૂલ તત્ત્વને તે હકીકતો તોડનાર છે, નહિ કે જોડનાર છે. પણ વસ્તુ એ છે કે એમાં પોતાના આશયની મજબૂતી થતી હતી, કે જેમ શ્રેણીક ઘણા વૈભવમાં ગરક છતાં ક્ષાયક સમ્યક્ત્વી હતા, તેમ તેઓ ભલે એક પણ વસ્તુ નહિ કરતા હોય તોપણ શ્રેણીકની જેમ શ્રીમદ્ ક્ષાયક સમ્યક્ત્વી છે. ચૌદ પૂર્વધારી નિગોદમાં ગયા ત્યાં તેમણે આત્મજ્ઞાનની તગી તેઓને સમજાવી. આત્મજ્ઞાન હોય તો નિગોદમાં જાય નહિ, આ વાર્તા શ્રોતાઓએ વધાવી લીધી, પણ એટલો વિચાર નહિ કર્યો કે, તેમાં ચૌદ પૂર્વધારીનો ગુન્હો શું, જેથી તે નિગોદમાં જાય ? ચૌદ પૂર્વ સુધી જેઓ જાય, તેને આત્મજ્ઞાન ન હોય એ વાર્તા બનેજ કેમ ? પણ એથી તેમને એ સિદ્ધ કરવું હતું કે ભલે થોડો અભ્યાસ હોય અથવા ગૃહવાસમાં હોય, પણ આત્મજ્ઞાન તેને હોય તો મોક્ષ તેને

માટે નજીક છે, એટલે ચૈ. પૂર્વધારીનું મૂલ્ય આત્મજ્ઞાનીની તુલનામાં છેલ્લે પાટલે મૂકી દીધું ।

દશ બોન વિચ્છે. ગયા છે તેમાં ક્ષાયક સમ્યક્ત્વ પણ છે, તે વાર્તા ધીમદ્વાવીગ્ના ગયા પછી થોડા વર્ષના અંતરે થયેલા પૂર્વધારી, તેમના મુખના એ વિચારો છે એમ નહિ તો પચમ કાનમાં એ વરતું નથી તે વાતા ભગવતી સૂત્રમાં નિમ્નન્ય તે સયતના અધિનરે છે એ હમીકત તદ્દન મામૂલી નથી છતાં લયે તેઓ ક્ષાયક સમ્યક્ત્વ હોવાનો કે જૈન માર્ગ પ્રમથક હોવાનો । એ કરે, પણ જિના ગમથી તે વાર્તા સિદ્ધ થતી નથી તોપણ તેઓ પોતે પોતાના વચન જિનાગમજ છે એમ સેવે । પ્રતિ જણાવી ગયા છે તેને માટે તેમના પોતાના ગબ્દોજ આપણે આ મથલ જણાવીશું એ પત્ર પૂર્ણ કરતા થોડી પમિતો આપી ગ્હેના તેઓ લખે છે કે - ' ક્વાપિ આગમને વિષે એમ કહેવાયલો અર્થ ગ્લો હોત નહિ, તોપણ ઉપર જણાવ્યા છે, તે સખ્ખે આગમજ છે-જિનાગમજ છે " આ દ્વિમ કટલો નિર્મૂલ છે તે કહેવાની જરૂર નથી, છતાં તેમના સેવકાને જિનની સાથેની આ દગીદાઈ ગળે ઉતરી જાય છે ।

[અ. ૨૪૫] ઇશ્વરેન્દ્ર

આ અંક કે જેમાં તેઓ ઘણો વિસ્તૃત પત્ર ગાઈ પ્રતિ લખી ગયા છે, તેમાં પ્રુબળ વાર્તાઓ કરી છે મામાન્ય દુ. ૧૧ મૂલ સબધી વિગેરે સમાચાર તેઓ લખતા હોય છે, તેમાં પણ આત્મજ્ઞાનીની કે આત્મવિજ્ઞાનીની વાર્તા તેઓ મેળવતા હોય છે, તેમાં પત્ર લખતા લખતા તેઓ ખાસ બાર આપવા માટે નીચે કાળા લીંબી વરી લખે છે કે -

■ ઇશ્વરેન્દ્રજીથી જે ઠાઈ પણ જીવોનું ક'યાણુ વર્તમાનમાં પણ મરુ સુજિત દરો તે તો તેમ થરો, અને તે બીજીથી નહિ પણ અમથકી એમ પણ અત્ર માનીએ છીએ.

જિનાગમ પ્રમાણે સંસારમાં જ્યારે ધોર અંધકાર થાય છે, ત્યારે તીર્થંકરોના હાથથી પુષ્કળ જીવો ઉદ્ધારને પામે છે. આ સ્થળે શ્રીમદ્ કહે છે કે અમારાથી આ જીવો ઉદ્ધૃત થશે, ખીજા કોઈ તેમ કરી શકશે નહિ ! આવી વાર્તા તેમણે અનેક વખત કરી છે. શંકા એ છે કે તેમનું આ જ્ઞાન શુદ્ધ કે નિર્મળ હોય, તો તેઓના હાથે જીવોનું કલ્યાણ થવું જોઈતું હતું. તેઓના હાથે નથી થવાનું એવી સ્પષ્ટ હકીકત તેમણે કહેવી જોઈતી હતી; પણ સમજાય છે કે તેમના કહેવા પ્રમાણે નથી થયું જીવોનું કલ્યાણ, કે નથી થઈ ' નહિ થશે ' એવી સ્પષ્ટ વાર્તા. આ પત્રમાં તેઓ વિશેષ જણાવે છે કે, ગંગા યમુનાદિના પ્રદેશને વિષે આ દેહનો જન્મ થયો હોત, ત્યાં વર્દ્ધમાનપણું પામ્યો હોત તો તે એકબલવાન કારણ હતું; અને વર્ણ શૂદ્રવાસ બાકી ન હોત ને બ્રહ્મચર્ય વનવાસ હોત તો તે પણ સબલ કારણ હતું; આમ અનેક કલ્પનાઓ કરી પત્રને તેઓ પૂર્ણ કરે છે. કેટલીક વખત પ્રારબ્ધ ઉદયભાવને અંગે પ્રતિકૂળતા તેઓ કહે છે ને કેટલીક વખત તે વસ્તુ ઇષ્ટ છે એમ પણ માની લે છે । ઉદય-ભાવને સમપણે-ઉદાસીન ભાવે ભોગવવામાં તેઓ આનંદ માને છે. એક વખત તેઓ કહે છે કે ચિત્ત બંધનવાળું થઈ શકતું નથી તો પણ સંસારમાં બંધનો સ્વીરૂપે પ્રાપ્ત થયા છે, તેમની ઇચ્છા ફલવવાનું તેમને ગમતું નથી, સ્ત્રી ઉપર શ્રીમદ્ને એટલી અનુકંપા આવે છે, અથવા તેવો સ્નેહ ખેંચાય છે, તે શું બંધન નથી ? બંધન છે, એમ સાફ ખીજી લીંટીમાં બતાવે છે, છતાં કહે છે કે બંધન નથી !

એ પત્રમાં કોઈએ પૂછ્યું હશે કે પરમાર્થ કેવા પ્રકારના સંપ્રદાયે કહેવા ઇચ્છો છો ? એના ઉત્તરમાં આ વાર્તા હોય એમ લખતા જણાય છે-

“ એ પ્રકાર જ્યાંસુધી ઉપાધિભેદ પરિસમાપ્ત નહીં થાય ત્યાંસુધી મૌનપણમાં અને અવિચાર અથવા નિર્વિચારમાં રાખ્યો છે. ”

અર્થાત્-એ વિચાર ક્રવામા હાન દુરત તેઓ ઉદાસીનતા બતાવે છે સાપ્રાપ્તિ તા વસ્તુત સકુચિતતા છે, પરમાર્થસાધકોએ તત્ત્વ પ્રચારનો વિચાર કર્યો છે, પણ સંપ્રાપ્તનો વિચાર કર્યો નાહ્યો નથી

[અક ૨૪૮] દહિં વિશ્વાસ રાખવે.

“ દહિં વિશ્વાસથી માનવે કે આને વ્યવહારનું બંધન હૃદય કાળમાં ન હોત, તો વખને અને બીજા કેટલાક મનુષ્યોને અપૂર્વ દિવનો આપનાર થાત પ્રવૃત્તિ છે તો તેને માટે કંઈ અસમતા માની નથી, પરંતુ નિવૃત્તિ હોત તો બીજા આત્માઓને માગ મળવાનું કાળ થાત હજી તેને વિશ્વ બંધો પચમ કાળની પણ પ્રવૃત્તિ છે, આ કાળે મોક્ષે બધે એવા મનુષ્યોના સ્થાવર પણ જોઈને ઈત્યાદિ કારણોથી એમજ થયું હશે ”

બંધન ન હોત તો તે જીવોનું અપૂર્વ દિવ કરી શકે એ શીક છે, પણ એ તો ખરું છે ને કે બંધન હોય એટલે કંઈ થઈ શકવાનું નથી. ત્યારે શા માટે એમ સાધ સાધ નથી કરી દેતા કે આ જીવથી કંઈ પણ થઈ શકવાનું નથી ? નથી થવાનું એ તો પોતાનું હૃદય ખુલ્લું ખુલ્લું કરે છે, જ્યાં શામાટે આશામાં લોકોને કુબાવી ગયા હશે એ સમજાવતું નથી છેવટે નથી આપવું તે વાર્તા ખુલ્લી થાય છે, ત્યારે કોઈની કિંમત કે ઈજા નથી મહેતી એ વાર્તા જગત્ પ્રસિદ્ધ છે આ પચમ કાળ છે, આ કાળે મોક્ષે કોઈ જતા નથી, આવી વાર્તા ક્રવાનો અર્થ શું ? સત્ય હખખ એ છે કે હૃદયમા ભાવ દોષ છે, પણ મોક્ષાધીન હોવાથી અથવા પુરુષાર્થ નહિ હોવાથી કોઈ રીતે થવું નથી પચમ કાળમા શું માધું નથી થઈ શકતા ? શું પ્રભુએ પચમ કાળમાં સાવ નાદ થાય તેમ કર્યું છે ? જો તેમ હતું તો શામાટે અત્યાસુધી એવી વાર્તા ચલાવી કે આ જીવથી બધું જીવોનું ક્ષમાયું થશે ? માર્ગનો પ્રમથક બદાર આવશે એટલે બધું થઈ પડશે, એમ કહેતા બધે છે અને દહિં

વિલંબ છે એમ પણ કહેતા જાય છે; તે સાથે પંચમ કાળમાં મોક્ષ નથી તેથી નિવૃત્તિ નહિ આવી શકતી હોય એમ કહી સ્વપ્રવૃત્તિનો ખ્યાલ પણ કથી નાખે છે !

[અંક ૨૫૩] દશ બોલ વિચ્છેદ ગયા છે શું ?

આ પત્ર ઘણો વિસ્તૃત છે, તેમા પૃચ્છક શિષ્યની અનેક શંકાઓનું સમાધાન પોતાના હિસાબે તેઓએ કર્યું છે. સૂત્રમાં ગમે તે હકીકત હોય, પણ તે સર્વનું પોતાને ઠીક લાગે તેમ સમાધાન કરવું એ એમની પ્રકૃતિનો વિષય લાગે છે. સૂત્રકારથી પણ તેમણે ઘણી જગ્યાએ અસંબંધક વિચારો દર્શાવ્યા છે. આની અંદર ભવાંતર વર્ણન તથા ભિક્ષાર્થે તીર્થંકરો જાય ત્યાં સુવર્ણ વૃષ્ટિ થાય, એ સંબંધી કેટલીક વાર્તા કરી છે. ત્યારપછી દશ બોલ વિચ્છેદ ગયાનું કોઈએ કદાચ પૂછ્યું હશે, એટલે એ સંબંધી પણ તેઓ ખુલાસો નીચે પ્રમાણે કરે છે:—

“ જિનના કહેલાં શાસ્ત્રો જે ગણાય છે, તેને વિષે અમુક બોલ વિચ્છેદ ગયાનું કથન છે, અને તેમા મુખ્ય એવા કેવળ જ્ઞાનાદિ ‘દશ બોલ’ છે, અને તે દશ બોલ વિચ્છેદ દેખાડવાનો આશય આ કાળને વિષે “સર્વથા મુક્તપણું ન હોય” એમ બતાવવાનો છે. દશ બોલ પ્રાપ્ત હોય, તો તે ચરમ શરીરી જીવ કહેવા ઘટે એમ જાણી, તે વાત વિચ્છેદરૂપ ગણી છે. તથાપિ તેમ એકાંતજ કહેવા યોગ્ય નથી, એમ અમને ભાસે છે—એમજ છે; કારણ કે ક્ષાયક સમકીર્તનો એને વિષે નિષેધ છે, તે ચરમ શરીરીનેજ હોય એમ તો ઘટતું નથી; અથવા તેમ એકાંત નથી, મહાભાગ્ય એવાં ઐશ્વર્ય ક્ષાયક સમકીર્તી છતાં, ચરમ શરીરી નહોતા, એણે તેજ જિનશાસ્ત્રોને વિષે કથન છે. જિનકલ્પી-વિહાર વિચ્છેદ, એમ શ્વેતાખરતું કથન છે, દિગખરતું કથન નથી. ‘સર્વથા મોક્ષ થવો’ એમ આ કાળે બને નહિ એમ બેચનો અભિપ્રાય છે, તે પણ અત્યંત એકાંતપણે કહી શકાતો નથી ”

તેઓ કહે છે કે જિનના કહેલાં શાસ્ત્રોમાં દશ બોલનું કથન છે, પણ “સર્વથા મુક્તપણું ન હોય” એવો આશય છે. આમ

અવતરણ ચિહ્નો કરી ને વાક્યનો તેઓ અર્થ કરે છે, તે પરથી માફ સમજાય છે કે તેઓ ત્યાં શાસ્ત્રમંત્રના આરાધને મરડવા ચાહે છે તેઓ કહે છે કે “ સર્વથા મુક્તપણુ ન હોય ” એટલે ‘ મુક્ત પણું ’ તો હોય પણ ‘ સર્વથા ન હોય ’ એમ શાસ્ત્રમંત્રનું કહેવું છે તેમનાં અવતરણ ચિહ્નોના આ ગૂઢ હેતુ છે

વળી તેઓ કહે છે કે ચરમ શરીરી જીવ હોય તેને દશ બોલ પ્રાપ્ત થતાં જોઈએ, તેમ જાણી તે દશ બોલ વિચ્છેદ ગયાનું કહ્યું છે તોપણ તેમ એ તપણે કહેવા યોગ્ય નથી, એમ કહી તેઓ ખાસ શાસ્ત્રમંત્રના આરાધને કેવી રીતે મગ્ડી નાખે છે, તે જોવા જેવું છે તેઓ કહે છે કે એકાંતપણે તે વાર્તા ન રવી, તો શું તે એકાંત પણે વાર્તા છે એમ સમજવું ? એક અપેક્ષાએ હા છે, એક અપેક્ષાએ ના છે એમ બે સમજવું ? એટલુંજ નહિ પણ ક્ષાય-મમકીતી શ્રેણી-હતા પણ ચરમ શરીરી નહોતા, એમ કહી મૂળ વાર્તાને તેઓ કેની રીતે તોડી પાડે છે તે પણ મમજી શકાય તેમ છે ધારે કે શ્રેણીક ક્ષાય-મમકીતી હતા, અને ચરમ શરીરી નહોતા, પણ શાસ્ત્રકાર કહે છે કે આ કાળમા (પચમ આરામા) દશ બોલ વિચ્છેદ ગયા છે, તો ગગ્ગ શ્રેણીક પચમ આગમા કરા થયા હતા ? તે તો ચોથા આરામા થયા હતા, પણ તેઓએ શાસ્ત્રમંત્રના કથનને પહેલાંથી મગ્ડી નાખી આ વાર્તા લખાવી છે, તે જાણેજ કાંઈ મમજી શકશે શાસ્ત્રમંત્રે કહ્યું કે દશ બોલ વિચ્છેદ ગયા છે તે પચમ કાળમા નહિ કે ચોથા આગમા, તે વાર્તા તેમણે કેની રીતે શરૂ કરી તે માટે તેઓનું કથન વાંચવા યોગ્ય છે તે દશ બોલ પ્રાપ્ત હોય તે ચરમ શરીરી જીવ હોય, ને તે ચરમ શરીરી જીવ આ કાળમા, નથી, માટે તેમ છે તોપણ એકાંતપણે કહી શકાય નહિ કાણુ કે ક્ષાય-મમકીતી શ્રેણીકો હતું, પણ તે ચરમ શરીરી નહિ હતા આ મળે કહેવું જોઈએ કે ચરમ નગીરને દશ બોલ હોય તે જગજગ

નથી, કારણ કે દશ બોલમાંથી ઘણાઓને અધૂરા હોય ને મોક્ષે જાય છે. એટલે તેઓની એકપણ સરખી વાર્તા નથી ને ગુન્યવણુ ઉભી કરે છે. આમ એક વાર્તાથી બીજી વાર્તામાં ને ત્યાંથી ત્રીજીમાં તે વિષયને લેઈ જઈ શાસ્ત્રકારની વાતને તેમણે તોડી પાડી છે. વરતુ એ છે કે દશ બોલ વિચ્છેદ જાય, તો એક બોલ ‘ક્ષાયક સમક્રીત’ પણ તેમને નથી એમ કદાચ કાંઈ ન માની એસે તેનો તેમને ભય છે. ચારિત્ર ગ્રહણ કરવું નથી, છતાં શ્રેણીકની જેમ ક્ષાયક સમક્રીતી થઈ આવતા લવનો ઉચો ખ્યાલ તેઓ રાખી રહ્યા છે ।

જિનકલ્પી વિહારના બહાને દિગંબર શ્વેતાંબરની બન્ને બાજુ લેઈ તે વાતને તોડી નાંખ્યા પણ તેમણે બનવું ક્યું છે છેવટે “સર્વથા મોક્ષ થવો” આ કાળમાં નથી એમ કબૂલ કરે છે. પણ તેમાંય યુક્તિ કરવાની બાકી રાખી નથી. ગમે તે હો, પણ જેનું સમ્યક્ત્વ-દર્શનશ્રદ્ધા ઉચ્ચ છે, તેને શાસ્ત્રકાર ઉપર અહોભાવ, તેના વચનની અનન્ય રૂચિ હોય એ સહજ છે; જેને નિર્મળ શ્રદ્ધા છે, ત્યાં ધમક કેમ ટકી શકે એ સમજી શકાય તેવો વિષય છે, તેમણે પોતાની બુદ્ધિથી બીજાને ઠસાવવા જે પ્રયત્ન કર્યો છે, તે પ્રયત્ન શાસ્ત્રકારના આશયને યથાતથ્ય સમજાવવા કર્યો હોત, તો તેમનો યત્ન સફળ સમજી શકાત.

[અંક ૨૬૪] અલૌકિક દષ્ટિએ કોણુ પ્રવર્તશે ?

આ અંકમાં મથાળે, તેઓ જણાવે છે કે “લૌકિક દષ્ટિએ તમે અમે પ્રવર્તશું તો પછી અલૌકિક દષ્ટિએ કોણુ પ્રવર્તશે ? ”

તેઓ આ વાક્ય કોઈને સમોધોને લખતા હોય તેમ લાગે છે. અલૌકિક દષ્ટિએ કોણુ ચાત્રશે, એવો પ્રશ્ન લૌકિક દષ્ટિ ઉપર રહેનાર વ્યક્તિને તેઓ કરે છે, ને તેને ઉપાલંબ આપવા તેઓ કહેતા હોય એમ જણાય છે. પણ પોતે અલૌકિક દષ્ટિએ પ્રવર્તી

શક્યા નથી તેઓ તેજ પવનમા ૭ મા પેરેઆક્રમા પોતાની યોગ્યતા વિશે લખે છે કે—

‘ અને એ જે શ્રી તીર્થંકર દેવનો અતર આશય તે પ્રત્યે મુખ્યપણે અત્યારે કાષ્ટને વિરે આ ક્ષેત્રે હોય તો તે અમે હોઈશું એમ અમને દૃઢ કરીને બાસે છે, કારણ કે જે અમાર અનુભવજ્ઞાન તેનું ફળ વીતરાગપદ્મ છે, અને વીતરાગનું કહેલું જે સુવજ્ઞાન તે પણ તેજ પરિણામનું કારણ લાગે છે, માટે અમે તેના અનુયાયી ખરેખરા છીએ—સાચા છીએ

તેઓ પોતાની યોગ્યતા પોતાની મેજે કૃત્યી બધી વધારે છે એ આ ઉપરથી મમજાય છે આ ક્ષેત્રમા અત્યારે તીર્થંકર દેવનો અતર આશય કાષ્ટમા લેય તો તેઓમાં છે, તેમ તેમને દૃઢપણે બાંધે છે એનું તાત્પર્ય તેમણે એવી રીતે શોધી કહાડ્યું છે કે તેમનું અનુભવ જ્ઞાન ને તીર્થંકરનું જ્ઞાન, તે બન્નેનું ણ-પરિણામ-કાર્ય, એકજ વીતરાગપદ્મ છે તેથી તેઓ પોતે પોતાને તેના (તીર્થંકરના) સાચા અનુયાયી છે, એમ માને છે આવી વાત આજે કાણ તેમના મિત્રા આ ક્ષેત્રમા જાણીરાકે તેમ છે ને તીર્થંકરનો અતર આશય કાણ જાણે તેમ છે ? છતાં કુખ્ય એ છે કે આવી બારે વિચારોની નોંધ લેવા છતાં અને પોતાના જીવનની પૂર્ણાનુભૂતિ થઈ હોવા છતાં તેઓ વીતરાગના મેળવી સમ્યા નથી આખરે નિશ્ચાસ માને તેઓ પોતાની જીવનચર્યા પૂર્ણ કરતા જણાય છે

એ પછી તેઓ લખે છે કે—

વન અને ઘર એ બંને પ્રકાર અમને સમાન છે, તથાપિ વનમાં પૂર્ણ વીતરાગભાવને અર્થે રહેલું વધારે શ્વિકર લાગે છે મુખની ઈચ્છા નથી, પણ વીતરાગજ્ઞાની ઈચ્છા છે ’

વન અને ઘર બન્ને સગળા છે તો સામાન્ય વનમા ગરેતા નથી એમ કોઈ શું પ્રશ્ન ન કરે ? મુખની ઈચ્છા નથી, વીતરાગ ભાવની ઈચ્છા છે, અને વીતરાગ જ્ઞાન વનમા જલદી પ્રાપ્ત થાય

છે, તો શાને ગૃહભાવ હોડતા નથી ? પણ જોલી બતાવવામાં કે લખી બતાવવામાં અગાધ પુરૂષાર્થ તેઓ હમેશાં કર્યા કરે છે. એક સ્થળે હા પાડી, તો બીજી લીટીમાં રીતે બીજી લખી બતાવતાં તેઓ અચકાતા નથી.

આગળ તેઓ લખે છે કે-

“ જગતના કલ્યાણને અર્થે પુરૂષાર્થ કરવા વિષે લખ્યું, તો તે પુરૂષાર્થ કરવાની ઈચ્છા કોઈ પ્રકારે રહે પણ છે, તથાપિ ઉદ્યમે અનુસરીને ચાલવું એ આત્માની સહજ દશા થઈ છે, અને તેવો ઉદ્યકાળ હાલ સમીપમા જણાતો નથી, તો તે ઉદેરી આણવાનું બને એવી દશા અમારી નથી.”

મતલબ એ છે કે પોતે પોતાની મેળે પોતાની બહાદૂરી ગાતાં અચકાતા નથી; પણ જ્યારે કોઈ પૂછે કે હવે આપ જગત જીવેલું કલ્યાણ કરવા નિકળશો, ત્યારે તેઓ ચૂપચાપ થઈ ઉત્તરમાં જેમ તેમ સનબની નાંખે છે! તીર્થંકરનો અંતર આશય તેમણે આવોજ જાણ્યો હશે કે બીજો ? આ કાળમાં આ ક્ષેત્રમાં અત્યારે તેઓજ માત્ર કલ્યાણકર છે, બીજો કોઈ નથી, પણ જો તેઓએમ કહે છે કે ઉદ્યમે અનુસરી ચાલવું એવા અમારી આત્મદશા છે, તો પછી બીજા કરતાં તેમણે વધારે શું કર્યું કે તેમણે તીર્થંકરનું અંતર ઉદ્ય જાણી લીધું ? જગતમાં સૌ કોઈ ઉદ્યભાવને અનુસરીને ચાલે છે. ઉદ્ય ભાવને ખસેડી ત્યાગભાવ લાવવાનું તેમનાથી બનતું નથી, તેમ બીજાથી પણ બનતું નથી; છતાં ઉદ્યની ઉપર દોષનો ટોપલો તેમની પેઠે બીજાઓ ઓઢાડતા નથી. પુરૂષાર્થ કરવો નથી, તો તેઓમા ને બીજામાં શો તફાવત ? બીજાઓને બોલનાં નથી આવડતું, તેમને બોલતા-લખતાં આવડે છે, એટલેજ કે આધક ? બોલીને ઉદ્યને કારણે નહિ કરનારાઓ તથા બોલ્યા વિના ઉદ્યને કારણે નહિ કરી શકનારાઓમાં કોણ ચઢે તે જગત સમજે છે. તેઓ કહી ગયા છે કે “ અમારું અનુભવજ્ઞાન વીતરાગનું કારણ છે. ” જો વીતરાગના ક્ષાયક ભાવનો

ગુણ હોય તો તે અનુભવજ્ઞાન પુરુષાર્થનો ગુણ છે, જ્યાં ઉત્પન્ન બાવને અનુસંગીને આનંદાનુ હોય, ત્યાં એ પુરુષાર્થજન્ય અનુભવજ્ઞાન કયાથી હોય ? જ્યાં પુરુષાર્થ (સયોપશમ) બાવ પ્રત્યે અશ્ચયિ વર્તે છે, ઉપાધીનપણે-ગોઠ બાવે વિચરવા ઇચ્છા રહે છે, ત્યાં એનું અનુભવજ્ઞાન જે વીતરાગતાની પાસે જઈ રહે તે ગદી શરેજ નહિ તાત્પર્ય એ ૨ જ્યાં પુરુષાર્થ નથી કરવો, ત્યાં વીતરાગતા માંમે પહોંચે તેવું અનુભવજ્ઞાન દોવાની વાત કરવી તે કલ્પના વાતજ છે

વર્ષ ૨૬ થુ

[અક ૨૬૮] પુનર્જન્મ

તેઓ લખે છે કે-

પુનર્જન્મ છે, જરૂર ૨ એ માટે હું અનુભવથી હા કહેવામાં આવજ છું એ વાક્ય પૂર્ણબલના કોઈ જોગવું સ્મરણ થતી વખતે સિદ્ધ થયેલું લખ્યું છે જે-પુનર્જન્માદિ લખ કર્યા છે, તે પદાર્થને-કોઈ પ્રકારે નબળીને તે વાક્ય લખાયું છે

ઉપગતી નોંધ તેઓ પુનર્જન્મો સિદ્ધ કરવા લખે છે પૂર્વ જનનો ગાંધ પ્રસંગ તેમને માફ આવ્યો હશે પણ એ વાતો તેમણે જોખ્ખી કરી હોત તો ખીજને અવશ્ય વિશ્વાસ આવત પણ તે હમી તને ન્યાંટ કરવા તેમની ઇચ્છા નહિ હોય એમ લાગે છે

[અક ૩૦૦] પ્રારબ્ધ કર્મ લોગવના પડે છે

જેમ શ્રીકૃષ્ણાદિક જ્ઞાની પુરુષ, કે જેને પ્રવૃત્તિ રૂપ પ્રારબ્ધ છતાં જ્ઞાનદશા હતી;—જેમ ગૃહઅવસ્થામાં શ્રી તીર્થંકર. પ્રારબ્ધ નિવૃત્ત થઈ તે માત્ર ભોખ્યાથી સભવે છે, ”

પ્રારબ્ધ કર્મ ભોગવ્યા સિવાય જ્ઞાની પુરુષો છૂટી શકતા નથી, તે અભોગવ્યે નિવૃત્ત થવા તેઓ ઈચ્છતા નથી; આ સાથે દૃષ્ટાંત કૃષ્ણાદિક ને તીર્થંકરના તેઓ આપે છે. આ વાર્તા દીક છે, પણ આ ઉપરથી એમજ અનુમાન થઈ શકે છે કે તેઓ સંસારમાંથી નિકળતા નથી એટલે તેઓ આ પ્રકારનો સરખામણી કરે છે; અથવા કહે છે કે કર્મ ભોગવ્યા સિવાય કઈ રીતે તેઓ દીક્ષા લેઈ શકે ? પણ આ હકીકત આપણને બરાબર નથી જણાતી. કારણ એ છે કે કૃષ્ણાદિક નિદાનકૃત હોવાથી તેઓ ક્યારેય આખા લવ દરમિયાન નિકળી શકવાના નહિ તેઓ એક પણ વ્રત અંગીકાર કરી શકતા નથી. શું શ્રીમદ્ પણ એકેકે વ્રતનું પાલન કરતા નહોતા ? વર્તમાન કાળે (ન્યારે તેઓ આ લખતા હતા સારે) કદાચ સુખની સગવડ ખાતર તેઓ વ્રતમાં ન હોય, પણ કેટલીક વખત પહેલા કોઈ જગ્યા પર થોડું પણ ધ્યાન કરવા આત્મદશા માટે તેમણે કઈક વખત ગાળ્યો હશે, અને કૃષ્ણાદિક તો આત્મદશા માટે સ્વલ્પ પણ વખત લેઈ શકતા નથી. તીર્થંકરનો દાખલો તેમણે લીધો છે; તે તો સાદું સમજાય તેવી વાર્તા છે કે અવશ્ય તેઓ થોડા વહેલા મોડા પણ સંસારમાંથી નિકળે છે, તેઓ સંસારમાંથી નિકળવાની કેવળ વાતો કરતા નથી. પણ વિચાર થતાં તુર્તજ નિકળે છે. તીર્થંકર ક્યારે પણ પોતાને પ્રકાશક મહાપુરુષ, કે જ્ઞાની તરીકે લોકો આગળ બોલી બતાવતા નથી, જ્યાંસુધી સંસારમાંથી ન નિકળે ત્યાં સુધી તેઓ બીજાઓને તેવી વાત કહેતા પણ નથી; પણ આ મહાપુરુષની ખૂબી એ છે કે તીર્થંકર સાથે ને બીજા મહાપુરુષો સાથે પોતાની સરખામણી કરવામાં તેઓ સારો ભાગ ભળવે છે, પણ સંસારમાંથી

નિકળવાનું જ્યારે મધ પૂરે ત્યારે તેઓ પ્રાગ્જન કર્મની પ્રમળતા, વા ઉચ્ચભાવ બતાવી છૂટી પડે છે । આ સ્થળે તેઓનું પોતાનું કથન આપણને યાદ આવે છે કે—

“ મુખથી જ્ઞાન કંઈ અને અંતર છુટયો ન મોહ,
“ તે પામર પ્રાણી કરે, માત્ર જ્ઞાનીનો દ્રોહ

મતલબ એ છે કે આ વચનો ઉચ્ચમાં ઉચ્ચ છતાં તેઓ જ્ઞાનીના દાખનાઓ લઈ પોતાને સસાગમાં રહેવાને વ્યાજખી ઠરાવે છે, એ એમની મોટી ભૂલ છે આ વાન્ય તેમણે બીજાને ઉદ્દેશીને કહ્યું છે પણ તે વગર પોતા પ્રત્યે તેમણે ઉતારી હોત તો આવા બચાવો તેમને કરવા નહિ પડત “ અભોગન્યે નિવૃત્ત થવાને જ્ઞાનીની ઈચ્છા થતી નથી, ” એ તેમનું વાક્ય બગબગ હોય તો “ મધ પણ જ્ઞાની બહાર નિ જી શકે નહિ, કાચુંકે બધાય કર્મો ભોગવવા ગહે તો જ્ઞાનીનો આ સમાગથી જ્યારે પણ છૂટકો થઈ શકે નહિ શુ મહાવીર બધા નો ભોગન્યા પછી બહાર નિકળ્યા હતા કે ? જ્ઞાનીઓ એવું ઈચ્છતા નથી જિંદગી રહેતા નથી, કે હજી ઉચ્ચ ભાવ છે એટલે વિનય થાય કે તેઓ તો વખત થનાજ બગમગ બહાર ની જી જાય છે જતા “ અભોગન્યે જ્ઞાની નિ જતા નથી ’ એ પોતા માટે કહેવું એ અનુચિત છે, અથવા પોતાની મહત્તા વધાવવાને માટે બીનપાયાતાર બચાવ છે મત્સ્ય એ છે કે પોતાની ભૂલ ઠાકવાને જ્ઞાનીઓના દાખવા લેના તેના કગતા પોતાની ભૂલ કહેવી તે વધારે માર છે એવો કોઈ જિનાગમમા આશય નથી કે તીર્થકરો કે જ્ઞાનીઓ ત્રસારમા રહે છે તે ભોગાવણી કર્મ ભોગવના માટે રહે છે, ને તે પૂર્ણ થયા પછી તેઓ નિ જ છે, પણ તેઓ નિમ્નજ્ઞાને નિમિત્ત મળતા પુર્તજ, જેમ ઘઈ રૂંદો મારી બહાર પડતું મોકે છે, તેમ બહાર નીકળી જાય છે અરીજનેમિ પ્રભુ પગ જવાને મર્વ સામગ્રીનો મબધ હોવા છતાં ને રાજમતી જેવું ધણા

લવનુ પ્રેમનું પાત્ર છતાં નિરૂણવાનો પ્રસંગ મળતાં થોડું પણ થોડ્યા નથી. એવો બચાવ તેમણે કર્યો નથી કે મારે હજી ભોગાવણી કર્મ બાકી છે, તે પૂર્ણ થયાં નથી, એટલે નિરૂણવાને વિલાંબ છે. ગમે તેવો અગાધ કર્મનો સમૂહ છતાં ને પ્રેમની સામગ્રીનું અપાર બળ છતાં, તે વસ્તુ તેમણે ક્ષણમાં મૂકી દીધી છે. આશ્ચર્ય એ છે કે નિરૂણત્વ સહેલું નથી, અપાર દુષ્કર છે, પણ માત્ર દોષ પ્રકારે બચાવ કરવો ને મહાત્મ જ્ઞાનીઓનો દાખલો લેવો તે ઇષ્ટ નથી. એમ છતાં તેમને જ્યોતિષ શાસ્ત્રના અભ્યાસથી ખાત્રી થઈ હોત કે અમુક વર્ષે હું બહાર નિરૂણવાનો છું તો પણ ઠીક હતું. જ્યોતિષનો કિંવા સ્વરોદયનો તેમનો અભ્યાસ હતો, છતાં તેની વાત તેમણે કહેલી જણાતી નથી, એ ઓછી તાલુખીની વાત નથી,

[અંક ૩૦૬] બીજાને અર્થે રહ્યો છું.

તેઓ લખે છે કે.

“ કોઈ પણ જાતનાં અમારાં આત્મિક બંધનને લેઈને અમે સંસારમાં રહ્યા નથી. સ્ત્રી જે છે, તેનાથી પૂર્વે બંધાયેલું ભોગકર્મ નિવૃત્ત કરવું છે; કુટુંબ છે તેવું, પૂર્વનું કરેલું કરજ આપી નિવૃત્ત થવા અર્થે રહ્યા છીએ; તે સિવાયના જે જે કંઈ પ્રસંગ છે, તે તેની અંદર શમાઈ જાય છે. તનને અર્થે, ધનને અર્થે, ભોગને અર્થે, સુખને અર્થે, સ્વાર્થને અર્થે; કે કોઈ જાતનાં આત્મિક બંધનથી અમે સંસારમાં રહ્યા નથી. ”

જે તેમને પોતાને સુખની ઈચ્છા છૂટી ગઈ હોય તો પોતાની ઈચ્છા સિવાય સ્ત્રીને સુખ કઈ રીતે આપી શકે તે ન સમજી શકાય તેવી વાત છે. સમીપવર્તી અન્ય વ્યક્તિ રાગમુક્ત હોય, પણ પોતાનો રાગ મહા હોય તો તે તેને સુખ આપી શકે નહિ. શુષ્ક મૃત્તિકા-પીડ લિત સાથે પછડાવાથી નીચે પડે છે, ભીનો પીડ હોય છે, તે લિત સાથે ચોટી રહે છે. જે તેઓનો રાગ મટી ગયો હોય તો, તે કોઈ રીતે સ્ત્રીને સુખ આપી શકે નહિ. તેનાથી બંધાયેલું કર્મ,

તથા હુકમનું પૂર્વ જાણવું જાણ આપી તેઓ છૂટના ચાહે છે, તો હવે તેઓ -યારે છૂટશે અથવા ક્યારે તેઓથી છૂટારો, તેનો નિશ્ચય તેમણે વ્યો હશે શુ ? અગ્નિમા ગમે તેટલું કુતદ્રવ્ય હોમો, પણ અગ્નિ -યાર પણ એમ દહેના નથી કે હવે બસ છે, તેનું સંસારનું છે નરનું એ છે કે ભોગપાન પામે રહનાથી વધારે ને વધારે ભોગ લેખ્યા વગે છે, પણ વટતી નથી ભોજ્ય નસ્ટુથી દૂર થતા વિના ભોગર્થ રોકી શકતા નથી તીર્થ રાએ -યારે પણ એવો ખ્યાલ કયો નથી કે સ્ત્રીની ઇચ્છા પૂર્ણ ની પછી બહાર નિષ્ક્રમ ગમે તેમ હો, પણ મોહકર્મનું અત્યંત જોર હોવાને કારણેજ તેઓ આ શીવસુશી આદરે છે અને એ રીતે વિલક્ષણ બચાવ કરે છે -

વર્ષ ૨૭ થુ

વયમા ધણા અમ્ર અત્ર મૂકી દેવામા આ યા છે દરેક અંકો જૂદી જૂદી રખતે જૂદા જૂદા સયોગે તેઓએ લખ્યા છે જ્યારે જ્યારે પોતે નિખાનસ બાવે લખે છે, ત્યારે વધ તેઓ જૂદુ લખે છે, જ્યારે કોઈ ગેઈ તેઓની જૂલ બતાવવા પ્રયત્ન કરે છે, અથવા તે આશપથી ગેઈ સૂચન કરે છે, ત્યારે તેઓ કઈ ઉનની રીતે પણ લખતા હોય એમ જણાય છે

[અક ૩૩૩] ચિત્તની અવસ્થા જોઈ ખેદ થાય છે

ત્રીજા પેરેમાદમા તેઓ લખે છે કે -

“એવું પ્રગટ જોઈ ચિત્તમાં ખેદ થાય છે, અને મારા ચિત્તની વ્યવસ્થા જોતા મને પણ એમ થાય છે કે, મને કોઈ પ્રકારે આ વ્યવસ્થાન ધરતો નથી, -અવસ્થા ધરતો નથી જરૂર-અત્યંત જરૂર-આ જીવનો કોઈ પ્રમાદ છે, નહિતો પ્રગટ નવસુ છે એવું ને જે તે પીવાને વિષે જીવની પ્રવૃત્તિ કેમ હોય ? કાચવા એમ નહિ તો લઘાસી પ્રવૃત્તિ હોય, તો પણ તે પ્રવૃત્તિ એ હવે ને કોઈ પ્રકારે પણ પરિભ્રમણ પામે એમ થવા યોગ્ય છે, નહીં તો જરૂર જીવનો કોઈ પણ પ્રકાર હોય છે ”

અંતરાત્મામાં ગમે તે હોય પણ આ સ્થળે તેઓ પોતાની ભૂલ જુઓ છે ને માને છે, કે આ વ્યવસાય કરવો કાઠ પણ પ્રકારે ઇષ્ટ નથી. તેમા જીવનો પ્રમાદ છે, એમ તેઓ કબૂલ કરે છે. તાત્પર્ય એ છે કે જેમ આ સ્થળે તેઓ પોતાનો પ્રમાદ (મોહ) માને છે, ને જાણી જોઈને જે ઝેર છે તે પીવાની પ્રવૃત્તિ ન હોવી જોઈએ એમ કહે છે, તેમ તેમના સઘળા લેખોમાં સીધો ઉત્તર હોત તો આ નિરીક્ષણ કરવાનો પ્રસંગ ન હોત. તેઓ પોતાની ભૂલ ખરેખર કબૂલ કરે છે કે આ પ્રવૃત્તિ કાઠ પણ પ્રકારે સમાપ્ત થવી જોઈએ, નહિ તો જીવનો દોષ છે. તેઓ આમ કબૂલ કરે છે, તે ઘણું તાત્પર્ય થવા જેવું છે, કારણકે આટલી બધી પ્રવૃત્તિ સુધીના લેખમાં કોઈ જગ્યાએ આમ તેઓએ નમતું મૂકી દીધું નથી, આ સ્થળે મૂકે છે. તો અંતરાત્માને ચાલુ વ્યાપાર કે સસારની પ્રવૃત્તિમાં દુઃખ થાય તેવો મખત પ્રસંગ બન્યો હોય, વા કાઠ વિચિત્ર કાર્ય પોતાથી થતાં દુઃખ લાગ્યું હોય. ગમે તે કાર્યનો પ્રસંગ બન્યો હોય, પણ આ સ્થળે પોતાની ભૂલ માટે તેઓ નિખાલસ દિલથી પશ્ચાત્તાપ કરતા હોય એમ લાગે છે. અને એ આત્મગવેષણા ખરેખર મૃત્યુ છે. કોઈ પણ મનુષ્યપ્રાણીને માટે આત્મગવેષણાજ ઉન્નતિનું પગથીઉં છે.

સત્તાવીશમા વર્ષમાં માત્ર આપણે આ એક અંકની નોંધ લીધી છે. આ વર્ષમાં ને અઠાવીશમા વર્ષમાં આપણે આગળ જેમ જેમ વધીએ છીએ તેમ તેઓના લેખો ઘણા વિશાળ ને વિસ્તૃત આવે છે. તેમાં તેમણે જૈન દર્શનને અંગે ઘણું વાર્ચું હોય, વિચાર્યું હોય એમ જણાય છે. જેમ જેમ વર્ષમાં તેઓ આગળ વધે છે, તેમ તેમ તેઓનો અનુભવ, અભ્યાસ ને મધ્યસ્થતા વધતા જણાય છે. એમ કહેવું જોઈએ કે આજસુધીના કેટલાયે લેખોમાં અમધ્યસ્થતા ઘણી માલુમ પડી છે. ઘણી જગ્યાએ પોતાના અવ્યવસ્થિતિ-તર્કો પ્રમાણે વિચારો દર્શાવ્યા છે, પણ આમા તેના કરતાં કંઈ કંઈ

પ્રમાણો દીક જાણ્યાના છે, એટલે શાસ્ત્ર વિરુદ્ધ ૨ સામાન્ય વિચાર વિરુદ્ધ બહુ ન લાગવાથી તે વિચારોની મધ્યમ્યતાની પ્રશંસા કરીનેજ અત્ર વિરમીએ છીએ તેઓની અસ્મિતા (અહતા) આજ્ઞાધીના લેખોમા પુ ૭ તરતી હતી, તેની આ વર્ષમા મત્તા માત્રમ પડે છે, જોઈ મૂળ પ્રકૃતિ કોઈ કોઈ સ્થળે કિંચિત્ દેખાવ આપે છે, તોપણ ૨૮ મા વર્ષમા પ્રખર યતા તેઓ ત્યાગ ઉપર કેવો ભાર મૂકે છે તે આપણે જોઈએ

[અક ૪૧૦] એક વૈરાગ્યજ અભ્ય છે,

મોટા મુનિઓને ૭ વૈરાગ્યદશા પ્રાપ્ત થવી દુર્લભ તે વૈરાગ્યદશા તો શુદ્ધવાસને વિરે જેને પ્રાપ્તિ થતી હતી એવા શ્રી મહાવીર જીવમાદિ પુરુષો પણ ત્યાગને મહત્ત્વ કરી આની નિકળ્યા, એજ ત્યાગનું ઉત્કૃષ્ટપણ ઉપદેશ છે

આ સ્થળે ત્યાગનું ઉત્કૃષ્ટપણ તેઓ બતાવે છે, તે તે પર તેઓ ભાર આપે છે, તેમ ઉપરના લેખોમાં તેઓ હેતા નહોતા ઉદ્યમાવ બોગનવો એ ધિષ્ટિ છે, જ્ઞાનીઓ તેને ખમેડવા ધન્યતા નથી, એમ ઘણી વાર તેઓ કહી ગયા છે આ સ્થળે જ્ઞાનીઓ શુદ્ધવાસમા હોય તોપણ તેને નવહાગમા ત્યાગની આવશ્યકતા છે, એમા સંદેહ નથી, એમ તેઓ કહે છે, એટલે જોઈ તેઓ ત્યાગ લેવા તૈયાર થયા નથી પણ મયોગનશાત્ર ના કારણને જોઈને પણ તેઓએ ત્યાગની અગત્ય બતાવી છે

[અક ૪૧૧] આરભ પરિગ્રહનો ત્યાગ ધણ છે

આ સ્થળે તેઓ આરભ પરિગ્રહના ત્યાગની અધિતા બતાવે છે ને કહે છે ૨ —

“જ્ઞાની પુરુષોને વારવાર આરભ પરિગ્રહના ત્યાગનું ઉત્કૃષ્ટપણ કહ્યું છે, અને ફરીફરીને તે ત્યાગનો ઉપદેશ કર્યો છે, અને ધ ૩ કરીને પોતે પણ એમ વર્ત્યા છે મોટે મુશ્કેલી પુરુષને અવશ્ય કરી તેની સંક્ષેપવૃત્તિ જોઈએ એમાં સંદેહ નથી”

“આરંભ પરિગ્રહનો ત્યાગ કયા કયા પ્રતિબંધથી જીવ ન કરી શકે, અને તે પ્રતિબંધ કયા પ્રકારે ટાળી શકાય, એ પ્રકારે મુમુક્ષુ જીવે પોતાના ચિત્તમાં વિશેષ વિચારચંદ્ર ઉત્પન્ન કરી કંઈ પણ તથાર્થ કળ આણવું થઈ. જો તેમ કરવામાં ન આવે તો તે જીવને મુમુક્ષુતા નથી એમ પ્રાયે કહી શકાય. ”

આ બંને પેરેગ્રાફોમાં જૈન દર્શનનું સત્ય અનવાળું તેમજે પાડ્યું છે, એમાં સંદેહ નથી. માત્ર અંતર એ છે કે આ વાર્તા જેમ તેમજે ખીજને ઉદ્દેશીને જણાવી, તેમ તેઓએ તેનો અમલ કર્યો હોત તો તેઓ પોતે જો જૈન દર્શનને અંગે સમજ્યા છે, તે બરાબર છે, એમ કહી શકાય. તેઓ પોતે જેવા મુમુક્ષુ છે, તેવા મુમુક્ષુ ખીજ કોણ હશે, એ વિચાર અંદરને પોતાના ચિત્તમાં ઉત્પન્ન કરી તથાર્થ કળ લાવવું યોગ્ય હતું, છતાં તેઓ ને રૂપ કળ લાવી શક્યા નથી. એ લેખ એટલો બધો સરસ છે, કે તેમાં દોષ શોધવો એજ દોષ છે.

એ લેખ પૂર્ણ કર્યા પછી છેવટે થોડી લીટીમાં પોતાનો મૂળ આશય દર્શાવતા તેઓ લખે છે કે “ તથાર્થ ઉદ્યયથી વિશેષ લખવાનું હાલમાં બની શકતું નથી. ” શંકાના શસ્ત્રોની સામે “ઉદ્યય”ની હાલ તે હમેશાં સજ્જ રાખે છે !

[અંક ૪૧૨] ઉદાસીનપણે રહ્યા છે.

આ અંકમાં તેમજે જણાવી દીધું છે કે ઉત્કૃષ્ટ સંપત્તિમાન ચક્રવર્તીઓ અનિત્ય સ્થાન જોઈ છોડી ચાલ્યા જાય છે; પણ પ્રારબ્ધોદયે જેઓ નિકળી શકતા ન હોય, તેઓ અમૂર્ચિતપણે-ઉદાસીનપણે ત્યાગનો લક્ષ રાખી રહ્યા છે. એટલે જેઓ નિકળ્યા, તેઓ અનિત્યપણું જોઈને નિકળ્યા છે; રહ્યા છે, તેઓ ઉદાસીનપણે રહ્યા છે. વસ્તુ એ છે કે કોઈ મહાપુરૂષો, સમર્થો એવું બહાનું કહાડી ક્યારેય રહ્યા નથી. જેઓ રહ્યાં છે, તેઓ સંસારનાં સુખોના અર્થી,

સુખનિષ્ઠુ ને ગૃહ છે —અથવા તાત્કાલિક સવમ માર્ગના ભીડ ગલા છે,
-જેઓ જોગી રીતે પોતાનો બચાવ કરી લે છે

જેઓને અસ્મિતા (અહતા) સહજે પ્રિય થઈ પડી છે, તે
વ્યક્તિ ગમે તેટલી આમળ વધે, તેપણુ અસ્મિતા તેના ઉગ્મા પ્રમગ
-કારણુ ઉપરિચિત થતા દેખાવ દે છે, ને તેને તે ગમે તેમ દમાવે,
પણુ તે દમાતી નથી, પણુ સામી વધારે ઉછળી મમીપ આવે છે

[અઠ ૪૪૨] આત્મસિદ્ધિ

આ “આત્મસિદ્ધિ” પુસ્તક કોઈને ઉપદેશ આપવા અથે તેમણે
બનાવ્યું હોય એમ જણાય છે, આમા જૈન તત્ત્વના મહોદરૂપ ૧૪૦
દોહા રૂપે પ્રસ્તોતરે છે તેઓએ ૧૪૦ દોહાની અદ્વ શુદ્ધિની શક્તિ
નો જે ઉપયોગ ખ્યો છે, તે ઘણો વિચાર બીય ને મનનીય છે આની
અદર સદ્ગુરુ-અમદ્ગુરુ, મતાર્થી જીવ, મુમુક્ષુ જીવ વિગેરે વિષે જે
લક્ષણો ને ભેદ સમજાવ્યા છે, તે નવીન પદ્ધતિના છે, ને કેટલીક
રીતે મૂળ જિનાગમ સાથે તેઓનું વક્તવ્ય મળતું આવે છે કોઈ
કોઈ રથજે પોતાની દષ્ટિને અનુકૂળ લાગે તેમ તેઓએ લક્ષણો ને
લક્ષણોની વ્યાખ્યાઓ કરી છે

[કુહો ૧૦મે] સદ્ગુરુ

“આત્મજ્ઞાન સમદર્શિતા, વિચરે કવ્ય પ્રયોગ

“અપૂર્વ” વાણી પરમશુભ સદ્ગુરુ લક્ષણ થોવ્ય ”

સદ્ગુરુના લક્ષણુ આ હોય, અથવા જેમા આવા લક્ષણો હોય
તેને સદ્ગુરુ કહીએ આ વ્યાખ્યા ધણી ઉચી છે તેની ના કહી
શકાય નહિ પણુ આ ઘટના તેઓએ વિચારમા ધણી ઉચી લીધી
જે મહાનનો પ્રથમ મૂળ-પાયો નથી, અને બિત ચણી નાખીને
ઉપર છાપર નાખી દીધું, તે માન દયાસુધી ગહેશે : પ્રથમ સદ્
ગુરુ થનાર આરભ ને પરિચયગ્રહિત હોવો જોઈએ આશ્ચર્ય દૂરત્યા
વિના તે વ્યક્તિ સવમી કેવી રીતે બની શકે : એટલે તેને વ્યવહાર

પણ શુદ્ધ વ્યવહાર-ત્યાગ-સંયમ હોવો જોઈએ, તેમ નથી તો આત્મજ્ઞાન તેમાં શી રીતે રહી શકે ? આરંભ ને પરિગ્રહના ત્યાગીઓ આજે ઘણા મળશે, અને તેમાં આત્મજ્ઞાન હોતું નથી; એટલે આત્મજ્ઞાનની વાર્તા આ જગ્યાએ તેમણે લીધી છે, પરંતુ આરંભ-પરિગ્રહના ત્યાગી નહિ, એવાઓમાં આત્મજ્ઞાન ખરેખરે સ્પૃધુ હોવાનું માની શકાયજ નહિ, હા, તેઓ આત્મજ્ઞાનની મોટી મોટી વાતો કરનારા હોય ખરા, પણ આત્મજ્ઞાની ન હોય. આરંભ પરિગ્રહ વર્તતા હોય ત્યાંસુધી આત્મજ્ઞાન સ્પર્શ્યું મનાય નહિ, આત્મજ્ઞાનીને તો તે આપોઆપ છુટી જવાં જોઈએ, અને ત્યાગ જ તેના પાયારૂપ હોવો જોઈએ.

મદ્ધુરની આ વ્યાખ્યા માત્ર હૃદયગત છે. આત્મજ્ઞાન, સમદર્શિતા, અપૂર્વ વાણી, આ બધા આત્માના ગુણો છે; પણ મદ્ધુરનો આચાર-આલ્સ વર્તન કેવાં હોવાં જોઈએ એ વાર્તા તેમણે કરવી જોઈતી હતી. તે વાર્તા કંતો કરવી ભૂલી ગયા છે, વા, જાણી જોઈને તેમણે જતી કરી છે. બાહ્ય લક્ષણની દૃષ્ટિએ જોતાં શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર મદ્ધુરની કોટિમાં આવી શકે તેમ નથી.

આત્મજ્ઞાન, સમદર્શિતા, એ બે જો કે ઘણી ઉચ્ચ વ્યક્તિમાં હોય છે, અને ધારે કે તેમનામાં તે છે, પણ અપૂર્વ વાણી અને પરમશ્રુત, એ બે લક્ષણો આજે કઈ વ્યક્તિમાં છે ? કદાચ કોઈ માની લે કે તેમની અપૂર્વવાણી હતી, તો કહેવું જોઈએ કે પૂર્વધર વિના અપૂર્વ વાણીનો વિસ્તાર કોઈ કરી શકે તેમ નથી. પરમશ્રુત પણ જે પૂર્વગત શાસ્ત્રમાં રહ્યું છે, તે આજે ક્યા છે ? આજે એકાદશ અંગ પુસ્તકો રહ્યાં છે, તેમાં વાણી વીતરાગદેવની છે, પણ તે વાણી આજે સામાન્ય મસ્તિષ્કમાં સહેજે છિન્નલિન્ન થઈ વહેંચાઈ ગઈ છે. એકનો અર્થ એક કંઈ કરે છે, બીજો તેનો અર્થ

બીજો કરે છે, એમ આજે જૈન દર્શનમા સ્થગે સ્થગે દેખાય છે એટલે પરમશ્રુત આજે જાણાતુ નથી, કલ્પ ધાતુ એમ વહે કે પરમશ્રુત શ્રીમદ્મા હતુ, તો આપણે એટલુ તો ખૂલ ડરીયુ કે તેમનામા બુદ્ધિ-બીજા કેટલાકો કરતા ઘણો સારી-નિર્મળ હતી, વા તેઓ ઘણી સફાઈથી વાણી ઉચ્ચારતા હશે, એ વાર્તાનો આપણે આ સ્થગે ધન્યાર કરતા નથી પણ તેથી તેઓમા પરમ શ્રુત હતું, એમ સિદ્ધ થતુ નથી આપણે તેઓના પોતાના કેટલાક લેખો જોઈ ગયા તેમા આત્માના રૂચક પ્રદેશ, ચો પૂર્વધારી નિગોદમા ગયા વિગેરે પ્રશ્નો વિષે તેમના ખુલાસા જોઈ લીધા, તેમા મિદ્ધાન્તના કેટલાક પ્રમાણો આપ્યા છે તે વાર્તા, તેમણે જેમ તિષ્ઠી રી છે તેમ વસ્તુત નથી, વર્તમાન કાળમા એવાદશ અગ વા છે, તેની વાર્તા પણ તેમને યાદ નથી તો કહીને તેમનામા પરમશ્રુત હતુ એ વાર્તા આપણે માની શકીએ ?

મતનમ એ છે કે સદ્ગુરુનું લક્ષણ તેમણે જે ગાંધ્યુ, તે આજે કોઈ વ્યક્તિમા ધરી રાકે છે કે નહિ, તે ઘણો વિચારણીય વિષય છે લક્ષણ ગાંધનામા તેમણે આપ ગાંધી છે, તેમ નથી, પણ આજે તે વ્યક્તિ કયા હશે ? જો આજે પરમ શ્રુત, ને અપૂર્વ વાણી કોઈ વ્યક્તિમા । હોય, તો આજે જૈન દર્શનમા એવી કોઈ સદ્ગુરુ હોવાને યોગ્ય વ્યક્તિ નથી, કે પછી જૈન શાસનની દયાતી નથી ? એક વખત માની લ્યો કે તેની વ્યક્તિમા ગણાઈ શકે તેવા માત્ર તેઓ એ જ હતા, તો તે પહેલા, ને તેમના ગયા પછી જો તેની કોઈ વ્યક્તિ ન મળે, તો જૈન શાસનની દયાનીનું શું મમજવુ ? અપૂર્વ વાણી ને પરમ શ્રુતનો અર્થ એટલો વિસ્તૃત ને ઉચ્ચ છે, કે તેનો યથાનય વિચાર કરના જાણે છીએ, તો તેવા મદ્ગુરુ વ્યા છે તેનો પત્તો લાગતો નથી, વા હશે કે નહિ હવે તેની શ્રાંતિ સુત કે વિચારકને થયા વિના ગહેતી નથી

[દુહા ૨૪] મતાર્થી-લક્ષણ.

“ બાહ્ય ત્યાગ પણ જ્ઞાન નહિ, તે માને ગુરુ સત્ય;

“ અથવા નિજ કુળધર્મના, તે ગુરુમા જ મમત્વ. ”

આ જગ્યાએ, જ્ઞાન નથી પણ બાહ્ય ત્યાગ છે, તેને સાચા ગુરુ માને તો તેઓ તેને મતાર્થી કહે છે. બીજા અર્ધ ભાગમાં તેમણે એવી વ્યાખ્યા કરી છે કે પોતાના કુળ ધર્મના ગુરુમાં મમત્વ કરવો તે પણ મતાર્થીપણું છે, ગુણ ન હોય ને પોતાના કુળના ગુરુ છે, એમ જાણી તેને ગુરુ માને તે મતાર્થી છે, એમ આપણું માની લેઈએ, પણ માહ્ય ત્યાગ, પંચ મહાવ્રત અને વ્યવહારમાં સંયમ છે, ને સમજાવી શકે તેવું તેની પાસે જ્ઞાન નથી, તો તે ગુરુ ખોટા છે એમ શા આધારે કહી શકાય ? બાહ્ય ત્યાગ-સંયમ પ્રભુની આજ્ઞા પ્રમાણે ન હોય તો તે ગુરુ તરીકે ખોટા છે, પણ જ્ઞાન નથીને બાહ્ય ત્યાગ-સંયમ તેમના કહેવા પ્રમાણે છે, તો તેમને કઈ રીતે ખોટા કહી શકાય ? ઘણી એવી વ્યક્તિઓ છે, કે જેમની પાસે બીજાને સમજાવે તેવું જ્ઞાન નથી હોતું, પણ સદ્વ્યવહાર, બાહ્ય ત્યાગ અને સંયમની જાળવણીમા તેઓનું વાસ્તવિક જ્ઞાન પ્રતીત થાય છે, તો તેઓ શું સાધુઓની ગણનામાં ન આવી શકે ?

આગળ તેઓ કહે છે:—

[દુહા ૨૫]

“અથવા નિશ્ચયનય ગ્રહે, માત્ર શબ્દની માંચ;

“લોપે સદ્વ્યવહારને, સાધનરહિત થાય.”

તેઓ આ સ્થળે એમ કહે છે કે નિશ્ચયનય પકડી સદ્-વ્યવહારને જે લોપવામાં આવે છે, તો મોક્ષનું સાધન જે બાહ્ય ત્યાગ-આરંભ પરિગ્રહ રહિતતા-તેનો ઉચ્છેદ થાય છે. આ વાર્તા આમ સિદ્ધ હોય તો તેઓ જે બાહ્ય ત્યાગને વખોડી કહાડતા હતા તે તેમની ખૂલ જણાય છે કે નહિ ? પહેલાં તેઓ કહી ગયા કે તેમને અસ-

હુર કહેવા, આ સ્થળે તેઓ કહે છે કે માત્ર શબ્દોમાં નિશ્ચય-નય પકડવાથી મહવ્યવહાર લોપાય છે આમ તેઓ બને રીતે વિવેચન કરતા ગુચવણી ઉભી કરે છે ત્રિગુણ એ છે કે આ સ્થળે કુલગુર કહી, તેને ને તેમાં શ્રદ્ધા રાખનાર શ્રદ્ધાને મતાર્થી કહી મત્ય હમી-ત કહેવાને બદલાને આકુ પણ ઠી- ઠી- મારી લીધું છે ।

આત્માર્થી જીવના લક્ષણ સમગ્રવતા જે જીવોમાં આત્મજ્ઞાન હોય તે ગુર હોય, એમ તેઓ કહે છે કે—

કુહો ૩૪

‘આત્મજ્ઞાન ત્વા મુનિપત્તે તે સાચા ગુર હોય,
‘બાકી કુળ ગુર કલ્પના, આત્માર્થી નહિ જાય ’

આત્માનુ ક્ષિત નહિ કરતા હોય, આત્મા ત્રિષે લક્ષ્ય ન હોય, ગુર તરીકે લોભોમાં ગણાવા ઇચ્છના હોય, તો તો માટે આ પગતો કટકો છે આત્મજ્ઞાન હોય ત્યાં મુનિપત્તે છે, એ વાર્તા સત્ત છે, પણ આજે સમાજમાં આત્મજ્ઞાનની વાર્તા કરનાર ઘણાંયે છે, વર્તનમાં ખૂબી તો કહેશે કે અમાગમાં આત્મજ્ઞાન છે એટલે અમને કાંઈ વાધા નથી, તો શું ત્યાં મુનિગુણો કે મુનિદશા ગણાશે ખરી કે ? ૩૮ માં કુહામાં આત્માર્થીની દશા કેવી હોય તે ગરાગર જણાવી છે તેઓ કહે છે કે—

‘કષાયની ઉપશાતતા માત્ર મોક્ષ અભિલાષ
‘ભવે એવ પ્રાણી દશા, ત્યાં આત્માર્થનિવાસ’

આ આત્માર્થનુ સ્થાન ગરાગર છે, કાગળ કે જેને અતરમાં નગરિતિ થઈ હોય, તેને કષાય મદ હોય મોક્ષની તીવ ઇચ્છા હોય, પ્રાણી માત્ર પ્રતિ અનુ પા-ત્યા હોય, ને ભવ કરવામાં અમિત થઈ ગયો હોય, એટલે આ લક્ષણ યથાતથ્ય ગાધનામાં આવ્યું છે પણ સ્પષ્ટ કહેવું જોઈએ કે મદગુર ને અમદગુરના લક્ષણ કહેવામાં અમુક અંગે સફળતા હશે, પણ જેમ તેઓના લક્ષણોની વ્યાખ્યા હોવી

જોઈએ તેમ નથી, પોતાને બંધબેસે અથવા પોતાની રૂચિને કીક લાગે તેમ તેઓએ લક્ષણો બાંધ્યાં છે.

“ પદ્મપદનામકથન ” કરતા આત્માનું કર્તૃત્વ-બોધનૃત્વ તેમણે કહ્યું છે.

[હુલો ૪૩] પદ્મપદનામકથન

‘આત્મા છે.’ ‘ તે નિત્ય છે, ’ છે, કર્તા નિજ કર્મ;’

‘ છે બોધતા, ’ વળી મોક્ષ છે, ’ મોક્ષ ઉપાય સુધર્મ.’

આત્મા છે, તેમ તે નિત્ય, નિજ કર્મનો કર્તા અને બોધતા છે, મોક્ષ, ને તેનો ઉપાય, આ છ પદની વ્યાખ્યા તેઓ આ સ્થળે સમજાવે છે. તે ઘણી પ્રશંસનીય છે. પહેલાં ૨૪ મા, ૨૫ મા, ૨૬ મા વર્ષમાં હરિના કર્તૃત્વ વિષે ઘણી વખત તે લખી ગયા છે તે ઉપરથી આપણે આત્માનું કર્તૃત્વ માનીશું કે હરિનું ? તેઓ પોતે કહી ગયા છે, કે હરિ કરે, હરિ કરે, ને તે જોમ ચક્રાવે તેમ ચાલીએ છીએ, અમારા હસ્તમાં કશું નથી, તે પ્રવૃત્તિ કરાવે તેમ કરાએ છીએ. આમ પહેલા કંઈક વખત તે લખી ગયા છે. ને આત્માને કર્તા, બોધતા, તેઓ કહે છે, તો આમા ખરું શું ? આજ સુધી તેઓ હરિને કર્તા કહેતા હતા, આજે આત્માને કહે છે, તો તે વખતે તેમને સમ્યક્ત્વ હતું નહિ, ને આજે છે કે આજે નથી, ને તે વખતે હતું ? આ બંને વખતમાં તેઓના અંતરાત્માની સ્થિતિમા ને વિચારમાં અંતર દેખાઈ આવે છે.

પદ્મપદના વિવેચનથી જોઈને દર્શનને તેઓ મળજીત કરે છે ને આખર શાન્તિને માટે મોક્ષ ને તેનો ઉપાય તેઓ બતાવી રહ્યા છે. ઉપર કેટલાંક વર્ષ પહેલાં તેઓ પોતે કહી ગયા છે કે ‘ જોઈને મોક્ષ અમારે જોઈતો નથી; ‘જોઈને’ કેવળજ્ઞાને નથી જોઈતું’ એવી ચોગીઓની દશા પણ જોઈતી નથી’ આજે તેઓ મોક્ષની વાર્તા પણ કરે છે, શું આ વખતે ને તે વખતે ચિત્તની વ્યવસ્થામાં કે જ્ઞાનમાં ફેર હશે ? છતાં એટલું તો સ્પષ્ટ છે કે પદ્મપદની વ્યાખ્યા

તેઓએ સારી કરી છે જોન પુસ્તકોથી એ વાર્તા સિદ્ધ છે કે આત્મા છે, નિત્ય છે, કર્મનો નિર્ણાયક, ને લોકતા છે, ને તેનો મોક્ષ ને તેનો ઉપાય પણ છે

[દુહો ૧૩૭] પામર પ્રાણી

‘ મુખથી જ્ઞાન કંઈ અને અંતર દુઃખો ન મોડ,

‘ તે પામર પ્રાણી કરે, માત્ર જ્ઞાનીનો દ્રોહ

આ લક્ષણ પામર પ્રાણીનું જે તેમણે કહ્યું તે ઠી હતું છે. કારણકે આજે સમાજમાં અને- એના મનુષ્યો છે, જે મુખથી મોટી મોટી વાતોઓ કરે છે, પણ તેઓ વર્તનમાં કાંઈપણ કળતા નથી તેઓને માટે આ સારો દટકો છે જો કે લોકોના વર્તનમાં અપાર મોહ હોય છે પણ મોટા જ્ઞાનીઓની સાથે પોતાની સગપામણી કરે છે ને તેના જેના પોતે છે, એમ જણાવવા પ્રયત્ન કરે છે, તે તેઓની પામરતા ખરેખર સિદ્ધ કરે છે ને તે કેવળ વ્યર્થ છે તે જ્ઞાનીઓનો દ્રોહજ છે

દોહા ૧૩૮માં મુમુક્ષુ જીવની આખ્યા જે તેઓએ સમજાવી છે તે ઠી છે, મુમુક્ષુ વા ઘટમા દયા શાન્તિ, ક્ષમા મમતા, ત્યાગ, વૈરાગ્ય, અત્ય અવસ્ય હોવા જોઈએ જો એ નથી તો મુમુક્ષુતા નથી એ એમનું કથન ખરાબ છે દુહા ૧૩૯-૧૪૦માં જ્ઞાનીદશાની આખ્યા જે કહી છે તે ખરાબ છે જેને મોહભાવ ક્ષન થવામાં હોય, અથવા પ્રસાદ હોય વા જગતના સુખને એકંની જેમ જાણ્યા હોય તે ખરેખર જ્ઞાની પુરૂષો છે આવી ગિચિતિ હોય તે ખરાબ જ્ઞાની છે, પણ જેનામાં આવી સ્થિતિનો થોડો પણ ભાગ ન હોય તેઓ પોતે જ્ઞાની કહેવાય છે તેનું શું કરવું ? એટલુંજ નહિ પણ સ્થળે સ્થળે વખતે વખતે પોતે જ્ઞાની છે એમ કહેતા કે લખતા જેઓ અચકાતા નથી તેનું શું મનનજ કે ઇત્યાદિ ધણા સાગ, દુશિયાગ ને શુદ્ધિમાન હોય છે પણ માનની તૃષ્ણા મનુષ્યમાં એવી હોય છે

કે એ સવ સમજવા છતા જ્ઞાની તરીકેનો પોતાનો દાવો લાવવો તે તેઓને મન ઠીક લાગે છે! જો કે તેઓ પોતે બીજાને તેમ કરતાં જ્ઞાનીમાં ખપતા દેખી બરાબર ઝાડુ મારે છે ને શરમાવે છે, પણ પોતે તેમ કરતા અચકાતા નથી. ભલે તેઓ લોકોને કદાચ વાક્યા-તુર્યથી આંજ નાંખતાં હોય, પણ તેઓ કહે છે, કે તે માત્ર વાચા જ્ઞાન છે, વાણીનો માત્ર વિલાસ છે. આજે સમાજમાં વાણીનો વિલાસ કરવામાં ઘણા લોકો હિસ્સો આપી શકશે, પણ તેમ વર્તન કરવામાં તેઓનો પુરૂષાર્થ જણાતો નથી. એટલે કે જેઓ વાણી માત્રથી વિજય કરી બતાવે છે, તે જ્ઞાની નથી, પણ ઉપર દોહામાં તેમણે જે વર્ણન કર્યું છે, તેજ સાચા જ્ઞાની છે.

[અંક ૪૪૫] સદ્ગુરુ લક્ષણ શું બરાબર છે ?

“સ્વરૂપસ્થિત ઇચ્છારહિત, વિચરે પૂર્વ પ્રયોગ

“અપૂર્વ વાણી પરમશ્રુત સદ્ગુરુ લક્ષણ યાચ્ય.”

શ્રીમદ્ના હિસાબ પ્રમાણે આ દોહામાં સદ્ગુરુનાં લક્ષણ તેમણે થોડા ફેરફાર સાથે ફરી જણાવ્યાં છે. વાચકને શંકા થશે એવું જાણી અથવા તે વખતે શંકા કાઢીએ કરી હશે તેથી, સાથે સાથે સમાધાન પણ તેમણે જણાવ્યું છે. એટલે દોહામાં રહેલા અર્થને, આશંકા ને સમાધાન કરી, પોતાને ગમતા અર્થમાં તેમણે ઉતારી દીધો છે. સ્વરૂપસ્થિત ઇચ્છારહિત, પૂર્વ પ્રયોગથી વિચરવું, આવાં લક્ષણો તેરમા જીવસ્થાનકમાં વિચરતા વીતરાગોના છે; છતા તેમણે તે અર્થને મરડી પોતાને ઘટે તેમ તેમણે સમાધાનમાં લીધો છે. તેઓ આ સ્થળે સમાધાન કરવાથી એમ સિદ્ધ કરી શક્યા જણાય છે કે આ લક્ષણ તેમનામાં આવી શકે છે. મનુષ્યને બુદ્ધિ મળે, ત્યારે બુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવો એ સારું છે. તેઓ બીજા પેરેગ્રાફમાં કહે છે કે—

“અત્રે સ્વરૂપસ્થિત એહું પ્રથમ પદ કહ્યું તેથી જ્ઞાન દશા કહી, ઇચ્છારહિતપણું કહ્યું તેથી ચારિત્ર દશા કહી, ઇચ્છારહિત હોય તે વિચરી

કેમ શકે એવી આશાકા, પૂર્વ પ્રયોગ, એટલે પૂવના બંધાયેલા પ્રારંભ-થી વિચરે છે; વિચરવા આદિની બાકી જેને કામના નથી, એમ કહી (એવી આશાકા) નિવૃત્ત કરી અર્પણ વાણી એમ કહેવાથી વચનાતિથયના કહી, કેમકે તે વિના મુમુક્ષુને વ્યભાગ ન થાય, પરમ શ્રુત કહેવાથી વદ્દશન અવિ-રૂદ્ધ દશાએ બાધનાર દશા, એટલે શ્રુતજ્ઞાનનું વિરોધપત્ર દર્શાવ્યું.”

“આશા ૫—વર્તમાન કાળમાં સ્વ પ્રસ્થિત પુરુષ હોય નહિ એટલે સ્વસ્થ પ્રસ્થિત વિશેષજ્ઞાણ, સદ્ગુણ કલા છે તે આજે હોવા થોડા નથી

‘સમાધાન—’ સ્વજ્ઞભૂમિકાને વિશે એવી રિયાત અસંભવિત છે, પણ આત્મજ્ઞાન જ ન થાય એમ કહેવાય નહિ, અને આત્મજ્ઞાન છે, તે સ્વસ્થપ્રતિથિ છે

‘આશા ૬—આત્મજ્ઞાન થાય તો વર્તમાન કાળમાં મુક્તિ થવી જોઈએ અને જિનાયમમાં ના કહી છે

‘સમાધાન—’ એ વચન કદાપિ એકાંતે એમજ ગણીએ તોપણ તેથી એકા-વતારીપણી નિરેવ થતો નથી, અને એકાવતારીપણ આત્મજ્ઞાન વિના પ્રાપ્ત થાય નહિ’

આમ આશા ૧ સમાધાન દ્વારા તેમણે અત્ર બહુ વિવેચન કર્યું છે પોતાનો જ્યાં આશય છે, ત્યાં તે સેઈ જાય છે, એમ કહી પોતાનું એ વતારીપણું ને વર્તમાન કાલમાં પોતાનું સદ્ગુણપણું તેઓ સિદ્ધ કરે છે તેઓ એકાવતારી છે, એમ કહેવાનું તેઓની પાસે શુ પ્રમાણ છે? કોઈ મનુષ્ય એમ કહે કે હું એ-કાવતારીપણી છું, પણ તેની પાસે તેનું પ્રમાણ શું? આ પ્રમાણથી એ વાત સિદ્ધ થાય કે તેઓ એકાવતારી છે? તેમ છતાં નો એકાવતારીના સ્પષ્ટ લક્ષણો તેમણે જણાવવા જોઈતા હતા. જોકે તેઓ એકાવતારી હોય તો આપણે સર્વે ખુશી થઈશું, પણ જોઈએ છે કે ઉત્તરી ધરી સુધી સારો ત્યાગ - વા ખુદી નથી, તેમ વર્તમાનમાં સખ્ત પ્રમાણ-મો, આમાં ત્યાગ ધરવાની સલાહ જતાં વર્તે છે, એ વ્યક્તિ કેવી રીતે એકાવતારી હોઈ શકે? કાંઈ કૃષ્ણ, એકિન્તના લાખાઓ આજે નો તેઓ નથી

કાયુષી થયા હતા તે ઉપરાંત નિદાનકૃત હતા. શ્રીમદ્ને માટે શું ચારિત્રદશાને રોધક આયુષ્ય કે નિદાનો હતાં કે? આ તો પોતે ઉપરના દોહામાં જણાવી ગયા છે કે ઇચ્છારહિત એટલે ચારિત્રદશા સદ્ગુણમાં હોય તો એમનામાં નિદાન આશય નહિ હતો એટલે ચારિત્રનો યોગ હતો પણ તેમાં પ્રમત્ત દશા તેઓ બતાવી રહ્યા છે, તો હવે એકાવતારીપણું કઈ રીતે હોઈ શકે? આ માત્ર કલ્પના કે પ્રતીતિ તેમના પોતાના દિલની છે; પણ કાષ્ટએ કાષ્ટ પાસેથી સાંભળી એકાવતારીપણાના સમાચાર કહ્યા હોય એમ જણાતું નથી. તેમણે પોતાની મેળે માની લીધું છે.

અત્ર શંકા એ ઉપસ્થિત થાય છે કે સદ્ગુણનાં લક્ષણ તેમણે જણાવ્યાં, પણ સદ્ગુણ ગૃહસ્થ હોઈ શકે કે ત્યાગી તેનો ખુલાસો તેમણે જરા પણ કર્યો નથી. કાષ્ટ મનુષ્ય એમ સમાધાન કરશે કે તેવાં લક્ષણ ત્યાગી વિના બીજામાં હોય તો શા કામનાં? વસ્તુ એ છે કે તેમણે જે જે લક્ષણો ઉપર ભાર આપ્યો છે, પણ ત્યાગની વાર્તા-વ્યાખ્યા વિષે થોડું પણ બોલ્યા નથી. તેમણે શંકાનું સમાધાન કર્યું તેમાં તેના સ્વરૂપસ્થિત-ઇચ્છારહિતના અધિકારી એથા પાંચમા જીવસ્થાનકે સ્થિત જીવો છે. તેઓ પોતાને એથામાં કે પાંચમામાં ગમે તેમા ગણતા હોય, પણ તે સ્થિતિના તેઓ અધિકારી છે, એટલે ગૃહસ્થ પણ સદ્ગુણ હોઈ શકે તેમ તેમનું કથન જણાય છે.

આ વિષયમા આગળ વધતાં વધતાં અલબ્ધ જીવની વાર્તા તેઓ ઉપાડે છે ને એમ તેઓ સાબિત કરે છે કે અલબ્ધના તાર્યા જીવો તરે નહિ, તેઓ તે વિષે તેજ અંકમાં શું જણાવે છે, તે હવે આપણે જોઈએ.

અલબ્ધવિષે.

તેઓ કહે છે કે:—

“વળી કોઈ ‘કાણાંગસૂત્ર’ની ચોલંગી ગ્રહણ કરીને એમ કહે છે કે ‘અલબ્ધના તાર્યા પણ તરે,’ તો તે વચન પણ વદતો વ્યાધાત જેવું છે;

એક તો મૂળમાં 'દણ્ડ' મા તે પ્રમાણે પાઠન નથી જે પાઠ છે તે આ પ્રમાણે છે તેનો વિશેષાર્થ આ પ્રમાણે છે તેનો વિશેષાર્થ દીપકારે આ પ્રમાણે કર્યો ॥

આમ તદ્દન ખાલી લીંગો તો મળે દોરી છે, પણ તેમાં કંઈ પણ લખ્યું નથી આવી રીતે ઘણે ગ્રંથો તેમણે જ્યાં પાઠ-પ્રમાણ દર્શાવવા જોઈએ ત્યાં ખાલી જગ્યા રહેવા દીધી છે આટલો બધો લેખ લખેા કર્યો ને વાર્તા લખાવી તેના કરતા મૂળ અર્થ, ૧ વિશેષાર્થ મૂકી તે વાર્તા સિદ્ધ કરવી છટ હતી સામાન્ય વ્યતિને જે સંક્ષી કે પ્રકાર છટ અને પ્રથમ દષ્ટિએજ જરૂરી જણાય, તેથી તે કે પ્રકાર શ્રીમદ્ને ધણીવાર પ્રતિકૂળ લાગે છે, એ એક નવાઈ છે તેઓ લખે છે કે —

‘ જેમાં કોઈ રચને અભવના તાર્યા તરે એવું કહ્યું નથી, અને કોઈ એક ટળામાં કોઈએ એવું વચન લખ્યું છે, તે તેની સમજનું અવધાર્યપણું સમજાય છે ’

‘ કદાચિ એમ કોઈ કહે કે અભવ કહે તે વધાય નથી. એમ ભાસવાથી વધાય ’ શું છે ? તેનો લખ વચાથી સ્વવિચારને પામીને તર્યા એમ અર્થ કરીએ તો તે એક પ્રકારે સંભવિત વાય છે, પણ તેથી અભવના તાર્યા તર્યા એમ કહી શકાયું નથી ”

અભવના તાર્યા ન તરે એ વાર્તા સિદ્ધ કરવા આ ગ્રંથો મોટા લેખ તેમણે લખી નાખ્યો છે અમદ્ગુરના તાર્યા પણ જીવો તરતા નથી, એમ કહેવા માટે તેમણે અગોચર શ્રવણીનો દાખનો પણ લીધો છે ત્યાં પણ ખાલી લીંગો તો મળે દોરી છે, અને એ પ્રમાણે આખા લેખમાં ૫-૬ જગ્યાએ ખાલી લીંગો મૂકી છે, પણ કોઈ જગ્યાએ મૂળ પાઠ વચન લખ્યા નથી આટલી બધી લાખી વાર્તા કરી તેમને કહેવું એ છે કે અમદ્ગુરથી જીવો તરતા નથી ને જો તરે તો પછી તેમાં ને સદ્ગુરમાં અંતર મો ? અમદ્ગુરથી જીવો કન્યાજ કરી શકે છે એમ જો કહેવામાં આવે તો તીર્થદયાર્થ શાનીની આધારના કરવા જેવું છે

અલગ્યના તાર્યા તરે એવું કોઈ પુસ્તકમાં નથી, માત્ર દુઃખમાં કોઈએ તેમ લખી નાખ્યું હોય તો તેની ગેરસમજાણ છે, એમ તેમનું કહેવું છે; તે કથન કટલે અંશે સત્ય છે કે નથી તેની આપણે નજીજ કરીએ. તેમણે તો મૂળ પાઠ ઉડાવી દધને ઉપલક્ષ વાતો કરી છે, પણ આપણે તેનો મૂળ પાઠ વિચારીનેજ આગળ વધીશું:-

મૂલ—ચત્તારિ પુરિસ જાયા, પનંતં તજહા-આયંત કરે નામ મેમે જો પરંત કરે (૧) પરંત કરે નામમેમે, જો આયંત કરે (૨) એમે આયંત કરેવિ પરંત કરેવિ (૩) એમે જો આયંત કરે જો પરંત કરે. (૪)

તેનો અર્થ આ પ્રમાણે છે:-ચાર પ્રકારે પુરુષ વર્ગ આ જગતમાં છે. એક એવો આયત વર્ગ છે જે સ્વઆત્માનો અંત કરે છે, પણ જીજ્ઞાના આત્માનો અંત કરતો નથી. બીજો પુરુષ સમૂહ એવો છે કે જે જીજ્ઞાના આત્માનો અંત કરે છે પણ પોતાના આત્માનો અંત કરતો નથી; ત્રીજો પુરુષ વર્ગ એવો છે કે જે પોતાના આત્માનો અંત ને પરના આત્માનો અંત કરે છે, ચતુર્થ પુરુષ વર્ગ એ છે કે જે નહિ પોતાના આત્માનો અંત કરે, નહિ જીજ્ઞાના આત્માનો અંત કરે.

સ્થાનાંગ સૂત્ર ટીકાકારનો અર્થ આ પ્રમાણે-આત્માનો અંત-અવસાન કરનાર આત્માના લવનો અંત કરનાર કોણ હશે ? તો તે કહે છે કે પ્રત્યેકજીવિ. જીજ્ઞા આત્માનો અંત કરનાર અચરમ શરીરો-આચાર્યોદિ. ત્રીજા ભગમાં તીર્થકર અથવા જીજ્ઞા; ચતુર્થ ભગમા દુષ્પમાચાર્યોદિ.

(આગમોદય સમિતિ-સ્થાનાંગ પૃષ્ઠ-૨૧૩-૨૧૪)

મૂળ, અર્થ, ને ટીકાકારના કથનથી સાફ સાફ સમજી શકાયું હશે કે, પહેલે ભગે એવા જીવો છે કે જે માત્ર પોતાનું હિત-કાર્ય કરે છે, પણ જીજ્ઞાનું નથીજ કરના; જેવા કે પ્રત્યેકજીવિ. ત્રીજે ભગે બન્નેનું હિત-કલ્યાણ-લવાત-કરે છે, તેઓ તીર્થકરો છે, અથવા તેમના જેવા જીજ્ઞા કોઈક ચતુર્થ ભગે એવા છે કે કોઈનું કલ્યાણ

નથી હતા, તેના હવા થયું છે, અથવા દુષ્કામ્યાર્થ આદિ મણવા.
બીજો ભગે ડાકા હરે તે આપણે હવે પડી કહીએ છીએ, કે
જો વિશે આ આપણો લેખ છે, બીજો ભગે એવા હવે છે કે
જે પોતાનું કલ્યાણ કરના નથી, પણ ઇનગને બોધ આપી તેમનું
કલ્યાણ કરે છે, એવો આપણે આ ચાર ભગમાના હવામાથી
બીજા ભગમાના હવેની વિચારણા કરના હતા આ ચતુર્થી રથા
નાગમા માફ છે કે એક દાને ૧૧, એ ૧૧ ને હા, એ- મનેમા
હા, ને એ- જ નેમા ના, પછા ભગમા એવા હવે ઉત્તમ પ્રત્યેક
બુદ્ધાદિ જેવા છે જે માત્ર પોતાનું કલ્યાણ કરે છે, પણ બીજાનું
કલ્યાણ કરવામા ભાગ લેતા નથી, બીજા ભગમા એવા હવે
છે કે પોતાનું તો કરતા નથી, પણ બીજાનું કરે છે હવે આ ચતુર્થ
એટલી વાર્તા તો મિદ્ધ થઈ કે એવા હવે છે કે જે પોતાનું કરતા
નથી પણ છતાં જો છે આમ છતાં તે વાર્તા તો એકાદ-બાર
કરે છે, પણ માણસ સુનની આ ચીમગીતો તેઓ શ અર્થ કરે છે
અને તેઓ લખનારની મી જુન છે, તે તે બનાવી શકતા નથી

તેઓ કરે કે દયામા જોનએ અમન્ય હવ સખી મૂલ
કરી છે અને શ્રીમદે નેની ગેગમન્ય બનાવી હ તેમ લખવામા
જોઈએ જુન કરી હાય, પણ એટલી વાર્તા તો રચ્ય છે કે પોતે ન
તરે ને બીજાને તારે, ને બીજો ભગ (ભાગો) ચાન્નગિદ્ધ છે પોતે
ન તરે ત હવ અમે ત ને ૧૧ સુત્રમાના કથા પ્રમાણે વિચારીએ
તો તે હવ એ- જવ મી મોણે જનાર હાય, મદ્ જવ કરી મોણે
જના હાય, દુર્જન્ય હાય કે અમન્ય પણ હાય પણ એ બીજો
ભગ માનીએ તો એ તકગર કથા કરે ૧, ૨ અમન્યના નાયા માર્ક
હવ તરેજ નતિ ૧ સુત્રમ ન મા ૧૧ તો ને વાર્તા મિદ્ધ થાય છે કે
કઈ હવ એવા છે કે પોતે તરેજ નથી, પણ આ તરે નાર છે

મીમદ્ કરે છે કે અમદ્ કરેજ નાયા હવ તરતા નથી આપણ

અત્ર એક દાખલો લેઈએ કે કોઈ એક જીવ ઘણા કાળે મોક્ષે જનાર નથી, પણ તેઓએ વર્તમાન કાળે પોતાની મેળે કે કોઈની પાસે દીક્ષા લીધી. ત્યારપછી તે બહુ વિદ્વાન ને પરમશ્રુત થયો. તેની વાણી લોકોને સાંભળતાં અપૂર્વ લાગી, ને ઘણાઓ તેની પાસે દીક્ષિત થયા, તો તેમાંથી કોઈ જીવ મોક્ષે નહિજ જાય, એમ શા આધારે કહી શકાય ? અથવા દીક્ષિત થનારને એવો શું ખ્યાલ છે કે આ ગુરુ-ઉપદેશ મોક્ષમાં જવાને યોગ્ય નથી, તો હું દીક્ષા શાને લઉં છું ? અથવા જેઓ ઉચ્ચ આસન પર બેસી મધુર વાણીથી બોધ આપે છે, તેઓની વાણીમાંથી એવી 'કેવી વસ્તુ નિકળતી હશે કે જેની નીરસતા કે શુષ્કતા કે તત્ત્વરહિતતા આતાઓને સમજતી હશે કે જેથી આતા તેની પાસે દીક્ષિત થાયજ નહિ ? તેઓ ધોધબંધ વર્ષાદની જેમ બોધ આપના હોય, તોપણ આતાઓનું હૃદય ન પહોંચે, એ માનવું કેટલું બધું અસંભવિત છે ? શ્રીમદ્ એમ કેમ માની શકતા હશે કે અસદ્ગુરુની અસર આતા ઉપર નથી જ પડતી ! વર્ષાદ ગમે તેવો હોય ! થોડો હોય કે ખરાબ હોય, પણ તે પડે છે તો અનાજ, તૃણ વિગેરે થયા વિના રહેતાં નથી; વર્ષાદ પડવા છતાં જમીન યોગ્ય ન હોય, વા ક્ષારયુક્ત હોય તો અનાજ તૃણાદિ થતાં નથી. તેમાં દોષ વર્ષાદનો નથી, પણ જમીન યોગ્ય નથી તેનો દોષ છે. તેમ અત્ર અસદ્ગુરુ હોય, પણ તે વાર્તા સાફ ને સત્ય કહેતા હોય, તો સુપાત્રને યોગ્ય જીવ તે સહજે સ્વીકારી લે છે. વક્તા સ્વયંલિંગ-જેન વેશમાં હોય તેની અસર થાય એ સહજ છે, પણ અન્ય દર્શનમાં હોય ને તે સાફ અને સીધી વાત કહે છે, તો તેની અસર પણ થાય છે તો તેનું કેમ ? ગ્રાહકને ખબર નથી કે આ માલ ચોરીનો છે, એટલે ન લઉં, પણ તે માલ બજારમાં સારી દબમાં દેખાતો હોય છે, તો કોઈપણ તેનો ગ્રાહક થઈ શકે છે. અત્ર સદ્ગુરુ ને અસદ્ગુરુ એ બેને સરખા મનાવવાનો આશય નથી, સદ્-

ગુરુ ને અસહ્યુરના લક્ષણો શાખકારો સારી રીતે સમજાવી ગયા છે જેને ઝેંપની ખમર નથી તે તો ખીજાને સગખા કહે છે, પણ અત્ર સ્પષ્ટ કહેવાનું એ છે કે, કેટલાએક જીવો અભન્ય કે દુર્ભવ્ય કે નાલાય-હોય, પણ સાધુવેગમા સારો બોધ આપે, સારો વ્યવહાર રાખે, ને સારી રીતભાત રાખતા હોય, તો તેને જોઇ કે સાબળીને કોઇ વૈરાગ્ય પામે, તેમ યજુ સભવિન છે, આજે વ્યાખ્યાતાઓ શ્રીતાઓને વૈરાગ્યથી તગબોળ કરી નાખે છે, તે વ્યાખ્યાતાઓ બધા ભવ્ય નથી કે મોક્ષમા જનાર નથી, તેની શ્રીતાને શી ખમર પડે ? કોઇ વ્યાખ્યાતા બોલી બતાવે છે કે હું સદ્ગુરુના બધા લક્ષણોથી યુક્ત છું, તો તે મનાય કેવી રીતે ? શ્રીતા ઉપર અસર થાય નહિ તો તે અભન્ય છે, તેમ જો આપણે માનીશું તો ત્યારે શ્રીમહાવીર વ્યાખ્યાન આપના હતા ત્યારે બધા ઉપર અસર વતી હતી એમ શું કહી શકારો ? બધા મનુષ્યો ને દેવોને મહાવીર તે વખતે અત્રિય થયા હતા.

મતનબ એ છે કે શ્રીમદ્ એકાંત પોતાના આમહને સિદ્ધ કરે છે ખુદ શ્રીમહાવીર કે તેમના ચખ્દોને તે ગણુમગતા નથી. સ્થાનાગ સૂત્રના આખા ચતુર્થ અધ્યયનમા તેવી અનેક ચોઉકાગી છે, કે જેમા તેઓ કહે છે તેમ એકાંત નથી આ વાર્તા સાદ સમજાય તેવી છે કોઇ પણ મજબને એવો ખ્યાન આવે કે આ જો બાલુમા કર્ બાનુ સત્ય હશે, તો તેઓ સ્થાનાગના ચતુર્થ અધ્યયનમાં જોઇ લે બિન્નબિન્ન અપેક્ષા ને અનેકાતતા પણ તેમથી મમજી શમશે.

એક વિશેષ ખુદાસો કરી લે/એ કે જેઓ નવ ગ્રંથેયમ્માં જનાર છે, તેઓનો જ્ઞાચાર, ક્રિયાનંડ ૧ વરાઓપદેશ કેવો હશે ? તેમની કેવળચર્યા જેવી આચાર વ્યવસ્થા જોઇ, શું કોઇ તેઓની પામે દીક્ષિત નહિ થયા હોય ? વા શું મોક્ષમા કોઇ નહિ ગયા હોય ? સિધ્ધો મોક્ષમા ગયા ને ગુરુ ખીજ સ્થગમા ગયા એના ધણા દાખ

લાઓ જોન શાસ્ત્રમાં છે આ સ્થળે શ્રીમદ્ના પોતાના વિચાર આપણે દર્શાવીએ. તેઓ એમ કહે છે કે ગુરુમા ન હોય તો શિષ્યમાં ક્યાંથી આવે ? એ વાર્તા તેઓ કહે છે. ને બીજે સ્થળે તેઓ એમ પણ કહે છે કે ગુરુ હૃદયમસ્થ રહ્યા ને શિષ્ય કેવળ જ્ઞાન પામે, તોપણ તે તેમની ભક્તિ કરે છે. (બુઓ આત્મસિદ્ધિ-દુહો ૧૯) આથી એ વાર્તા સ્પષ્ટ થઈ જાય છે કે ગુરુમા ન હોય અથવા ગુરુમાં ન્યૂનતા હોય ને શિષ્ય આગળ વધી જાય એ બનવાનું છે. આજે સાધારણ મહેતાશુની નીચે ભણેલા ધણાઓ ઉંચી ડીગ્રીએ ચડી ગયા છે. આથી એ સિદ્ધ કરવાનો આશય નથી કે અસદ્ગુરુ તરફ આ લખનારનું વલણ છે, અથવા ગુરુ ગમે તેવા હોય, તોપણ તેથી જીવો મોક્ષ નેળવી શકે છે, અથવા એમ પણ કહેવાનો આશય નથી કે અસદ્ગુરુ ગમે તેવા હોય તોપણ તેનો પરિચય કરવો. આ સ્થળે એટલુંજ વક્તવ્ય છે, કે શાસ્ત્રકારોએ ચતુર્ભંગી સમજાવી છે, તે વસ્તુસ્થિતિ જગત્માં છે, તે તેમનો સમજાવવાનો આશય હતો; એટલુંજ નહિ પણ જે જે વસ્તુઓ છે, તે સર્વ અનંકાન્ત છે, પણ એકાન્ત નથી જીવો પોતાના (સ્વ)જીવોને લેઈને તે વસ્તુને ભક્તિ એકાન્તમાં લેઈ જાય, ને પોતાના આગ્રહને તેઓ દઢ કરે, તે તેમની મરજીની વાત છે.

શ્રીમદે સદ્ગુરુનું લક્ષણ બાંધ્યું, તે વિષે એક એ પણ વાર્તા યાદ આવે છે કે, તેઓએ કહ્યું કે અપૂર્વ વાણી ને પરમશ્રુત જેનામાં હોય તે સદ્ગુરુ હોઈ શકે. તો પછી જેઓ નવ ઐવેયક સુધી જાય છે, તેઓમા અપૂર્વ વાણી ને પરમશ્રુત હશે કે નહિ ? આજે સામાન્ય શાસ્ત્રના અભ્યાસીઓ જ્યારે લોકોને સારી રીતે સમજાવી શકે છે, ત્યારે જેઓ આટલી ઉંચી હદે જતા હશે, તેઓ શું લોકોને ખરાખર નહિ સમજાવી શકતા હોય ? શું તેઓ અભ્યાસ મહિ કરી શકતા હોય ? શું તેઓમા એટલી બુદ્ધિની વિશાળતા મહિ હોય કે જે

શુદ્ધિમાં લોકો અજાણ જાન ? ઉમેનાર-દીક્ષા લેનાર તેના વાણીના વિલામમાં અવશ્ય મુકાય છે કે નહિ ? તેની યોગ્યતા ધારી દીક્ષાની ઉમેદ ગણનાર અવશ્ય દીક્ષા લે છે એ વાર્તા સાદ મમળપ તેમ છે કેાઇ પણ વાચક એવો ખ્યાલ લાવે કે માર્ગ પણ જગ્યાએ એવી સાદ વાર્તા નથી કે અભવ્ય જીવથી જીવો મોક્ષ મેળવી શકે છે, તો આપણે એ વાર્તા કહેવાની છે કે અભવ્યથી કાર્ પણ મોક્ષ ન મેળવી શકે એવી વાર્તા ગાત્રમાં નથી તેથી ઉત્તરું મૂળ સૂત્રકર એ વાર્તા કહે છે કે કઈ જીવો પોતાનું કલ્યાણ કરતા નથી પણ ખીજાનું કરે છે, એ આપણે બીજે ભગે જોઈ ગયા છીએ, એટલે શાસ્ત્રગરે જે લક્ષણ બાધ્ય છે તે લક્ષણમુક્ત જોઈ જીવો દીક્ષા લે ને મોક્ષે આસ્થા જાય એ બંનવું સભવિત છે, લક્ષણવાળા શુર અભવ્ય ન હોય તેની ખાત્રી થી ? અથવા દીક્ષા લેનારને કેવી રીતે ખાત્રી ટોઈ મકે ?

પ્રકરણ ૫ મુ

ઉપદેશછાયા

મનુષ્ય ખીજને ઉપદેશ આપવા જે સાહિત્ય તૈયાર ગમે છે તે સાહિત્ય પોતાને માટે ઘણી વખત બધમેસતું ન કરતો હોય એમ ઘણી વખત જણાય છે ત્યાર કઈ પણ વાચક-વચ્ચ ન હોય ત્યારે મનુષ્ય જેમ નજીબાવથી ઉપદેશ આપે છે, તેમ વાચક આપતા તે નજીબાવથી ઉપદેશ આપી શકતો નથી એવા પ્રસંગો આ પુસ્તકમાં ઘણે સ્થળે દેખાય છે

ઉપદેશ છાયા [૫૯ ૩૬૬ પેઝેઆફ ૫ મે] ગિજ્ઞાન્ત વિષે થીમદનો ઉપદેશ છે —

“ સિદ્ધાન્તના બાધા વિષે એમ સમજવું કે, આપણી શુદ્ધિ ન પહેંચે તેથી તે વચનો અસત્ છે એમ ન કહેવું, કાણુ કે જોને તમે અસત્ કહો

છા તે શાસ્ત્રથીજ તમે પ્રથમ જીવ અજીવ એવું કહેતા શીખ્યા છા, અર્થાત્ તેજ શાસ્ત્રોના આધારેજ તમે જે કંઈ જાણો છા તે જણાવું છે; તો પછી તેને અસત્ કહેવા તે ઉપકારને બદલે દોષ કરવા બરાબર ગણાય. વળી શાસ્ત્રના લખનારાઓ પણ નિયારવાન હતા, તેથી તે (સિદ્ધાન્ત) વિષે જાણુતા હતા મહાવીર સ્વામી પછી ઘણે વર્ષે લખાણું છે માટે અસત્ કહેવા તે દોષ ગણાય. ”

સિદ્ધાન્ત વિષે જે તેઓએ સાદર ભાવ જણાવ્યો તે આપણે ભૂલી નહિ જવો જોઈએ. પરંતુ જેમ બીજાને કહેતી વખતે ખ્યાલ રહે છે, તેમ પોતે જ્યારે સિદ્ધાન્તથી નાસીપાસ થાય છે, ત્યારે તેવો સાદર ભાવ કેમ રાખતા નહિ હોય ? તે વખતે સિદ્ધાન્તોને ત્રિતર્ક કરી ખોટા કરાવવા તેઓ કેમ સાહસ કરતા હશે ? આજે જણાવે છે કે જે શાસ્ત્રથી જીવ અજીવ વિગેરેને જાણુતા શીખ્યા, અર્થાત્ તેના આધારે તમે કંઈ પણ સમજી શક્યા છા, તો તેને અસત્ કેમ કહેવાય ? પણ તેઓ આ પહેલાં ઘણી વખત ઉલટું બોલી-લખી ગયા છે. મતલબ એ કે શાસ્ત્રની કિમ્મત જેમ આજે તેઓ વધારે છે, તેમ તેમણે ઘણી વખત ઘટાડી છે.

તેઓ પોતે પોતાના સિવાય સઘળા ગુરૂને કુગુરૂ કહે છે, ને સેવકોને કહે છે કે તેવા કુગુરૂથી ભવ વધે છે પણ ઘટતા નથી.

[પૃષ્ઠ ૩૮૭-છેલ્લો પેરો] કુગુરૂ વિષે.

“જીવને સત્પુરૂષનો યોગ મળવો ફલ્ગુ છે. અપારમાર્થિક-ગુરૂને જો પોતાનો શિષ્ય બીજા ધર્મમાં જાય તો તાવ ચઢે છે. પારમાર્થિક ગુરૂને ‘આ મારો શિષ્ય છે’ એવો ભાવ હોતો નથી. કોઈ કુગુરૂ ‘આશ્રિત જીવને બાધ શ્રવણ અર્થે સદ્ગુરૂ પાસે એક વખત ગયો હોય, અને પછી તે તેના તે કુગુરૂ પાસે જાય, તો તે કુગુરૂ તે જીવને અનેક વિચિત્ર વિકલ્પો ખેસાડી દે છે કે જેથી તે જીવ ફરી સદ્ગુરૂ પાસે જાય નહિ તે જીવને બીયારાને સત્ અસત્ વાણીની પરીક્ષા નથી એટલે લોજવાઈ જાય છે; અને સાચા માર્ગથી પડી જાય છે.”

સભ્યન અને દુર્જન વચ્ચે જેવું વૈમનસ્ય હોય તેવુંજ વૈમનસ્ય પારમાર્થિક ગુરુ અને અપારમાર્થિક ગુરુની વચ્ચે હોય તેમા નવાઈ નથી થીમદ કહે છે તેમ અપારમાર્થિક ગુરુ ગિષ્યને બીજા ધર્મના કે પથના સદ્ગુરુ-પારમાર્થિક ગુરુ પાસે જવા ન દેવા યત્ન કરે એ તો સામાન્ય મનુષ્ય સ્વભાવની વાત થઈ અને તેમા દરી નવીનતા પણ નથી તેવો અપારમાર્થિક ગુરુ અથવા કુગુરુ ઇતર સુગુરુ કે પારમાર્થિક ગુરુની નિંદા કરી શિ પને પ્રમિત કરે એ પણ તેવા મનુષ્યના સ્વભાવને માટે સાધારણ વાત છે, અને એવી સાધારણ વાત થીમદ જેના જ્ઞાનીને દહી મતાવવાની જરૂર કેમ પડી એજ પ્રશ્ન છે !

એક દેવળ સામાન્ય વાત જીનદ્વને બોલી પડી તેમા જ બહુ રહસ્ય રહેલું છે ઈર્ષ સમ્રાટના ગુરુનો શિષ્ય તેમની પાસે આ પોત્તે અને પછી ફરીથી તે નહિ આવ્યો હોય, તેનું સ્વસ્થિત કારણ તેમણે જે શોધી કાઢેલું તે જ આ છે તેમણે એમ માની લીધું કે પોતે જ્ઞાની અને સદ્ગુરુ છે, અને એ શિષ્ય ફરીથી પોતાની પાસે ન આવે, માટે તેનો ગુરુ કુગુરુ હોવો જોઈએ, અને તેથી તે અપારમાર્થિક ગુરુ લેખાવો જોઈએ અને શિષ્યને ફરીથી પોતા પાસે આવવા દેતા તેને તાન ચઢતો હશે એટલે તેણે શિષ્યને વિચિત્ર, વિકલ્પો બનાવી પ્રમાણે હશે ! આણુ કપોત સ્થિત અણુતર ઈર્ષ પણ સાચો પારમાર્થિક ગુરુ ન કરે સુગુરુ કે પારમાર્થિક ગુરુ તો પોતા પાસે એવાર જ્ઞાન ગ્રહણ કરવા આવેલો મનુષ્ય બીજા વાર ન આવે તેના કાળોનું સંશોધન કરતા આત્મપર્ચલોચના કરે, પોતાની ન્યૂનતાઓનું સંશોધન કરવા મને અને જે કંઈ હોયો કે ન્યૂનતાઓ દેખાય, તેનું પરિમાર્જન કે પ્રતિક્રમણ કરે પોતાને જ્ઞાની માની લઈને સામાને અજ્ઞાની કે કુગુરુ માની લેવો, આત્મમથન કરવા તરફી પણ લેવી નહિ, એ એકત વર્તન આજે પાટા બાંધીને

રેતીમાં પડેલી સોય શોધવા બરાબર છે ! શાસ્ત્રની પરિભાષામાં કહીએ તો એવું વર્તન મોહનીય કર્મને બાધનાર છે જૈન શાસ્ત્રાનુસાર તો સદ્ગુરુ એજ હોઈ શકે કે જેણે મહાવ્રત અંગીકાર્યા હોય, વિષયો ત્યજ્યા હોય; જે શિષ્ય એકવાર પોતા પાસે આવ્યો અને બીજવાર ન આવ્યો, તે ઉપર તેમણે જો સીધી રીતે આત્મપર્યાલોચના કરી હોત, તો તેમને પોતાના સંયમ ગુણોની ન્યૂનતા આપો-આપ દેખાઈ આવી હોત અને સદ્ગુરુ બનવા પહેલાં પોતે શું કરવું આવશ્યક છે તે તેમને સૂઝતું હોત; પરન્તુ તે તો પોતાને સદ્ગુરુ અને બીજાને કુગુરુ માનવાની એકાંત દૃષ્ટિથી જ યુક્ત હોઈને વસ્તુ-સ્થિતિની સાચી ચાવી તેમના હાથમાં આવવા પામી નહિ, અને આવો ઉપદેશ આપો મીઝીને આપી દીધો !

[પૃષ્ઠ ૩૯૯] ચૌદ પૂર્વધારી વિષે.

તેઓ કહે છે કે—

“ ચૌદ પૂર્વધારી ત્યાથી પાછો પડે છે તેનું કારણ પ્રમાદ છે. પ્રમાદના કારણથી તે એમ જાણે કે ‘ હવે મને ગુણ પ્રગટયો ’ આવા અભિમાનથી પહેલે ગુણ-સ્થાનકે જઈ પડે છે. ”

અહીં તેઓ ચૌદ પૂર્વધારીને નીચે પડવામાં પ્રમાદને કારણ-ભૂત કહે છે. આ વાર્તા તેમના ૨૩ મા વર્ષના ઉદ્દગારોમાં આવી હતી, ત્યાં તેઓએ કારણ એ બતાવ્યું હતું કે મૂળ વસ્તુનું જ્ઞાન નહિ, તેથી તેઓ પડે છે. આ બેઉ ઉદ્દગારોમાં સાચું શું સમજવું ? ચૌદ પૂર્વધારી પડે છે તે વાર્તા મૂળ સિદ્ધાંતમાં ક્યાંએ જણાતી નથી. તે વાર્તા આપણે અગાઉ કહી ગયા છીએ; પણ તે ઠેકાણે તેમણે આત્મા તત્ત્વને જાણે નહિ તેથી પડે છે—તેવું કારણ બતાવ્યું; અહીં પ્રમાદ તેઓ દર્શાવે છે, તો બેમાં સત્ય કયું ? તેઓ કહે છે કે મને ગુણ પ્રગટયો એમ અભિમાનથી પહેલે જીવ-સ્થાનકે જાય છે તો આજે તેવું અભિમાન ચોથે, પાંચમે—છઠ્ઠે છે, તો

તે બધા પહેલા જીવસ્થાનને જવાના એમ થયું અભિમાન તો નેઓ
ના લેખમાં સ્થળે સ્થળે દેખાય છે, તેનું શું સમજનું ? નાચી વાર્તા
તેઓને કાચ આવે ત્યારે ખરી, અત્યારે તો તેઓ અચોક્કસ છે

[૫૪૮ ૪૦૩] સદ્ગુરુમા મમાર્થ જાય છે

તેઓ લખે છે કે—

‘સદ્ગુરુમા સતદેવ કેવળીનો પ્રરપેલા ધર્મ તેને સમ્યક્ત્વ કહ્યું,
પણ સતદેવ અને કેવળી એ બે સદ્ગુરુમા સમાર્થ થયા !’

તેઓ સતદેવ ને કેવળી બન્નેને મદ્ગુરુમાં મમાવી દે છે ને
કે ત્રણ તરફને તેઓ પ્રથમ બિજ સમજાવે છે, પણ પછી મદ્
ગુરુમા કેવળી ને સતદેવ એમ બે સમાર્થ જાય છે એમ કહે છે અને
સદ્ગુરુનો મદ્દિમા બહુ વધારે છે દેવ ને કેવળી તે પણ સદ્ગુરુને સમજે
સદ્ગુરુ ક્રૂતા કોઈ અધિક નથી, ને તે સદ્ગુરુ વર્તમાનકાળમા આખા
ભરતક્ષેત્રમા જો કોઈ હોય તો તે એકજ પોતે છે ! એને મદ્ગુરુ
થઈને દેવ ને કેવળીનો અધિકાર પણ પોતે, એથી લે છે ! ‘ઈ કહેશે
આજે આપણા બધા સમાર તથા પૈસો છોડી માધુ થયા છે, તે
ગુરુ ખરા કે નહિ ? તેના ઉત્તરમાં તેઓ જણાવે છે કે—

‘નિર્મલ ય ગુરુ એટલે પૈસારહિત ગુરુ નહિ, પણ જેની અન્યિ છેદાઈ
છે એવા ગુરુ સદ્ગુરુની ઓળખાણ થાય ત્યારે બળદારથી અધિ છેદવાનો
કેપાય છે’

વસ્તુત તેમનું કથન એ છે કે ધનરહિત ગુરુ તે ગુરુ નથી,
પણ જેની અધિ છેદાઈ ગઈ છે, તે ગુરુ છે આજે જૈન માર્ગમાં
ધન વિનાના ધણા માધુઓ છે, છતાં તેઓની આતમિક અધિ
છેદાઈ નથી, એમ તેમના કથનનું તાત્પર્ય છે તેઓનો આશય
એ છે કે પૈસો બને તેની પાસે હોય, પણ આતમિક અધિ છેદાઈ
ગઈ છે તેવા કાર્મ હોય તો માત્ર તેઓ જ છે ને તેઓ એકજ,
બીજા કોઈ નથી જાય તેઓ પૈસાની માયામા રમતા હોય, પણ
પોતે પોતાને ગુરુ બી નહોતો પાસે હેવગવે છે

[પૃષ્ઠ ૪૦૫] બધાં દર્શન સરખાં છે.

તેઓ કહે છે કે—“મોટા પુરૂષોની દૃષ્ટિએ જોતા સઘળા દર્શન સરખા છે,” જો બધા દર્શન સરખાં હોય તો વળી કયા સમ્યક્ત્વ, કયાં મિથ્યાત્વ રહ્યું ? સમ્યક્ત્વ—મિથ્યાત્વની વ્યાખ્યાઓ આટલી બધી ચાલી રહી છે, તેનો અર્થ શું ? અથવા શામાટે મોટા પુરૂષોએ, જો દર્શન સરખાં હતાં, તો તેવી વ્યાખ્યાઓ કરી ? મોટા પુરૂષોની દૃષ્ટિએ બધાં દર્શન સરખાં હતાં તો મોટા પુરૂષોએ સમ્યક્ત્વની—મિથ્યાત્વની વ્યાખ્યાઓ કરી છે કે બીજા કોઈએ કરી છે ?

૪૦૭ પૃષ્ઠમાં તેઓ કહે છે કે—

“જૈનના જેવા દયા સબધીના વિચારો કોઈદર્શન કે સંપ્રદાય વાળાઓ કરી શક્યા નથી, કેમકે તેઓ (જૈન) પચે (દ્રવ્યનો ધાતુ તો ન કરે, પણ તેઓએ એકેદ્રિયાદિમાં જીવ હોવાનું વિશેષ દઢ કરી દયાનો માર્ગ વર્ણવ્યો છે.”

હવે જો બધાં દર્શન સરખાં હતાં, તો શામાટે આ સ્થળે બધા દર્શન કરતા જૈન દર્શનની ઉત્તમતા, અધિકતા તેઓએ કહી બતાવી ? બધાં દર્શન સરખા છે, ને જૈન બીજા કરતાં ચઢે છે, એમ વદતો વ્યાઘાત તેઓ કરે છે. સયોગ દેખી તેઓ તેમ બોલતા હોય એમ લાગે છે, પણ પોતાના વચનને વારંવાર વિરોધ આવે છે, તેવો ખ્યાલ તેઓ રાખતા હોય એમ જણાતું નથી.

[પૃષ્ઠ ૪૧૬] ઉદય કહી બહાનાં કહાડવાં

ઉપદેશછાયામાં તેઓ કહે છે કે—

“પોતે ત્યાગ કરી શકે નહિ, અને બહાનાં કાઢે કે મારે અતરાયો ઘણું છે. ધર્મનો પ્રસંગ આવે, ત્યારે ‘ઉદય’ છે એમ કહે છે. “ઉદય ઉદય” કહ્યા કરે, પણ કાઈ દ્વામાં પડતો નથી ગાડામા બેઠો હોય અને ધાય આવે તો સાચવી સંભાળીને ચાલે. તે વખતે ઉદય બહી નય. અર્થાત્ પોતાની શિયલતા હોય તેને બદલે ઉદયનો દોષ કાઢે છે.”

“ ધર્મ કરવાની વાત આવે ત્યારે પૂવ ધર્મના દોષની વાત આગળ કરે છે પુરુષાર્થ કરવો એક છે પુરુષાય પહેલો કરવો મિથ્યાત્વ, પ્રમાદ અશુભ યોગ મૂકવા ધર્મ યજ્ઞના વચર ટળવાના નથી તેટલા મટિજ જ્ઞાનીઓએ શાસ્ત્રો વધુન્યા છે ”

તેઓને ઉપદેશ બીજાઓ પ્રતિ મચોટ છે કાષ્ઠી તેની ના કહી શકાય તેમ નથી ઉપ Cનની વાર્તા રવી તે ખોટી છે, પણ તેઓ પોતે ઘણી વખત એમજ કહે છે કે ઉત્તરાવળી ધર્મ ભોગ વવા છે જાની તેને દયાવવા ઈચ્છના નથી, જો તેઓની આ હકીકત ખરી હોય તો બીજાને તેઓ શા માટે આમ કહેતા હશે ? ઉત્તર મૌ કહે છે પપુ કુનામા કોઈ પડતુ નથી. ધ્યાય આવે, ત્યારે કેમ સૌ સાચની ચાલે છે ? આવી વાર્તા તેઓ બધી સમજ્યા હોય તો તેઓ ત્યાગની ભાવના હોવા છતાં શા માટે ઉદયનું કાગળ ખતાવી સસારમાયો નિકળતા નથી ? મતક્ષય એ છે કે ઉપદેશ આપવો તે એક વાત છે, અને તેમ વર્તવું એ કેવળ જૂદીજ વાત છે તેઓ પોતે દરેક ભેખમા પ્રગણ, મહાપુરુષ, ને મહુચર તરીકે પોતાને ઓળખાવે છે લોકો પૂછે છે કે ક્યારે હવે બહાર આવશે ? ત્યારે તેઓજ પોતે કહે છે કે હજી વિલગ છે, તે સ્ત્રી માથે ભોગાવળી ધર્મ, વિષયક્રિયા હજી સાત થયા નથી ! તો પછી તે તેઓને પ્રમાદ ખરો કે નહિ ? બીજાને તેઓ કહે છે કે પુરુષાર્થ ગ્વો, મિથ્યાત્વ પ્રમાદ ટાળવા, તો પછી તેઓને ન્યારે પ્રગણ તરીકે, લોકોના કન્યાણુ કરનાર તરીકે બહાર આવવું છે, છતાં નથી આવતા તો તે તેઓની શુ શિયિલતા નથી ? વસ્તુ એ છે કે બીજા બધા ત્યાગી થાય તેમ સૌ કાષ્ઠ કહે છે પણ પોતાને થવાનું આવે ત્યારે સૌ કાષ્ઠ નીચુ જુએ છે, વા માથુ ખણુવા મડી જાય છે ! મનુષ્યની પાસે બે જાતના માપના કાટલા હોય છે, જેવો યોગ-ભેદો આવે, તેવા કાટલાં તે વાપરે છે !

[૬૪૨૧] ચતુર્થ ઉપસ્થાનક.

તેઓ એમ કહે છે કે—

“ ચાલે ગુણસ્થાનકે ઉપશમ ને ક્ષાયિક બન્ને હોય. ”

તેઓનું આ કથન ગ્રન્થના આધારે છે, પણ સિદ્ધાન્તના આધારે નથી. ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ આજે ન હોય એમ જ્યારે કાઈ એ તેઓને કહ્યું, ત્યારે તેઓએ કહ્યું હતું કે ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વની ના કાંઈ જિનાગમ તરીકે ગણાતા પુસ્તકમાં નથી ત્યારે અત્યારે એમની મામે એ વાર્તા ઉભી થાય છે કે ચતુર્થ ગુણસ્થાનકે ઉપશમ ને ક્ષાયિક શ્રેણી-માર્ગની વાર્તા તેવા કાંઈ જિનાગમ તરીકે ગણાતાં પુસ્તકમાં નથી. જો તેઓ માત્ર સિદ્ધાન્તને માન આપે છે, તો તેવી વાર્તા સિદ્ધાન્તમાં નથી જ; ને છે તે માત્ર ગ્રન્થોમાં છે, જ્યારે તેઓ ગ્રન્થોને માનતા નથી, તો પછી આ ગ્રન્થની વાર્તા સિદ્ધાન્તની જેમ ગણી શા માટે આગળ કરતા હશે ? અત્યારસુધી લગભગ ઘણી વાર્તાઓ જૈન સિદ્ધાન્તને નાને ગ્રન્થોની જ તેઓએ કરી છે. જ્યારે તેઓનો કાંઈ સામનો કરે, ત્યારે કહે કે તે અત્યારસુધી ગણાતાં જિનાગમમાં નથી; એમ કહી તેઓ પોતાનો બચાવ કરી લે છે. પણ વસ્તુ એ છે કે આજે જૈન મંડળમાં સિદ્ધાન્તને નામે અગણિત વાર્તાઓ ગ્રન્થોની ચાલી રહી છે ન કાંચે ત્યારે કાંઈ સિદ્ધાન્તનો આશ્રય પડે, કાંઈ ગ્રન્થનો આશ્રય પડે, જે જેને અનુકૂળ પડે તે તેને બચાવના સાધનમાં વાપરે છે, એટલે તેઓ કે બીજાઓ આજે સિદ્ધાન્તને બહાને રમતો રમે છે ને ઘાટ આવે તેમ ગુલાટો પણ મારી લે છે. પણ સાક્ષ્યાદ તેઓ નથી કહેતા કે પ્રથમ અમારે સર્વ પ્રકારે સિદ્ધાન્ત જ માન્ય છે, પણ ગ્રન્થ માન્ય નથી. ઘણાઓ કહેશે કે ગ્રન્થને જો નહિ માનીએ તો આપણું યન્ત્ર કે ગાડું થોડું પણ ચાલશે નહિ, માટે ગ્રન્થને માનવા. આમ જેમ તેમ કહી પોતાનો સૌ કાંઈ બચાવ કરે છે.

તેઓ પુનઃપ્રત્યુત્તર તરીકે પોતાનો ચાદ આ પુસ્તકમાં બતાવે છે, પણ આપણને તેઓની લખેલ આ વસ્તુ ઉપરથી શકા પડે છે કે તેઓ એટલા બધા સિદ્ધાન્તના અભ્યાસી હશે કે કેમ ?

[૫૭૮ ૪૨૩] શ્રી મહાવીર

તેઓ કહે છે કે

‘ મહાવીર સ્વામીએ કેવળ જ્ઞાન ઉપજાવ્યા પછી ઉપવાસ કર્યા નથી, તેમ કોઈ કોઈ જ્ઞાનીએ કર્યા નથી. દાનને સિદ્ધ કરવા માટે દીક્ષા લીધા પહેલાં બે વર્ષ સુધી ચોતે દાન દીધું આથી જગતને દાન સિદ્ધ કરી આપ્યું.’

દીક્ષા લીધાં પહેલાં બે વર્ષ સુધી મહાવીર પ્રભુએ દાન દીધું, તો તેથી વાર્તા તેઓએ કર્યાંથી શોધી જાડી ? દરેક તીર્થંકરે એક વર્ષ સુધી દાન આપે છે, અને મહાવીરે બે વર્ષ સુધી દાન આપ્યું, તેવું ગ્રાંથ પુસ્તક માં નથી તેમણે આ ક્યા પુસ્તક કે આગમને આધારે લખ્યું હશે ? અથવા એમ લખવાનો તેઓનો શુ આશય હશે ? તેઓ લખી ગયા છે કે સિદ્ધાન્તનાં બંને પડખાંમાં જોઈ લીધા છે, પણ કોઈ સિદ્ધાન્તમાં તો એમ છે નહિ.

[૫૮૮ ૮૧૫] સમ્યક્ત્વ તે કેવળ જ્ઞાન.

તેઓ કહે છે કે —

સમજિંદિ છવને કેવળ જ્ઞાન કહેવાય વર્તમાનમાં જ્ઞાન થયું છે માટે ‘ દેશ કેવળ જ્ઞાન થયું કહેવાય બાકી તો આત્માનું જ્ઞાન થયું એટલે કેવળ જ્ઞાન તે આ રીતે કહેવાય સમજિંદિને આત્માનું જ્ઞાન થાય સ્વાદ તેને ‘વળ જ્ઞાનનું જ્ઞાન પ્રગટતું અને જ્ઞાન પ્રગટ્યું એટલે કેવળ જ્ઞાન અગમ્ય થતું. ‘કેવળ જ્ઞાન આ કાળમાં નથી એવું અવગ્રહ માં ની લેઈ નહીં અને કહેવું નહીં સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થતાં અનંતા સર્વ મગી એક બધ આટો જો માટે સમ્યક્ત્વ ઉદ્દેશ છે આત્મામાં કેવળજ્ઞાન છે પણ

પ્રગટ થયું. સહચર વિના માર્ગ નથી, એમ મોટા પુરુષોએ કહ્યું છે. આ ઉપદેશ જાણીને વગર કારણે કર્યો નથી સમજીતી એટલે મિથ્યાત્વ મુક્ત; કેવળ જ્ઞાની એટલે ચારિત્રાવરણથી સંપૂર્ણપણે મુક્ત; અને સિદ્ધ એટલે દેહાદિથી સંપૂર્ણપણે મુક્ત.

ઉપરના ઉતારામાંથી કાળા જડા અક્ષરે છાપેલું તેમનું વક્તવ્ય સત્ય છે; પણ તેઓ લખે છે કે સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થયું એટલે એક ભવ આડો રહ્યો, માટે સમ્યક્ત્વ ઉત્કૃષ્ટ છે. એ વાર્તા કોને માટે જણાવી હશે? એક ભવ આડો રહ્યો, તે પોતાને માટે કહે છે કે બીજા કોઈ પણ માટે છે? સમ્યક્ત્વ થયા પછી જીવો ધણા ભવ કરે છે, પણ એકજ ભવ કરે છે, તેવું પ્રમાણ કોઈ રચે નથી, આ કાળમાં સંપૂર્ણ આવરણ ટળે નહિ, એક ભવ બાકી રહે, તો આજે એવા ધણા જીવો સમ્યક્ત્વી હશે; શું તેઓ બધા એકજ ભવ કરી મોક્ષે જવાના હશે? કે આ વચન માત્ર શ્રીમદ્ને પોતાને માટે જ છે? જેટલું કેવળ જ્ઞાનાવરણીય જન્ય તેટલું કેવળજ્ઞાન થાય, એમ જ્યારે તેઓ કહે છે, ત્યારે એમ શંકા થાય છે કે કેવળ જ્ઞાનાવરણીયના ફેટલા ભેદ હશે? માત્ર કર્મવિવરણ વ્યાખ્યામાં કેવળ જ્ઞાનાવરણીયની એકજ પ્રકૃતિ કહી છે; ને પ્રકૃતિ થોડી જન્ય છે, ને થોડી બીજા ભવમાં જન્ય છે, એવો સંબંધ કોઈ પુસ્તકોમાં સમજતો નથી. છતાં તેઓ પોતાની ઇચ્છાનુસાર શાસ્ત્રકારો કરતાં વિચિત્ર રીતે પોતાનો ઉપદેશ ચલાવે છે; તો અપૂર્વ વાણીનો અર્થ શું આવેજ તેઓ સમજતા હશે કે, શાસ્ત્ર કહે તેના કરતાં બીજી રીતે થોડો ફેરફાર કરી અથવા થોડું મચગડી કહેવું જોઈએ, નહિ તો લોકો અપૂર્વ વાણી કહેશે નહિ? આમ જો હોય તો તેઓ મોટી ભૂલ કરે છે એમ સાફ સમજાયા વગર રહેતું નથી.

તેઓ ઉપર કહી ગયા છે કે કેવળજ્ઞાન આ કાળમાં નથી એમ અવળું માનવું કહેવું નહિ. જ્યારે તેઓ બીજા આગળ આવે.

ઉપદેશ આપના હશે ત્યારે તેઓના હૃદયમાં કેટલી ઉન્નતતા આવી ગઈ હશે ? કેવળજ્ઞાન નથી એમ માનવું અથવા જોઈવું, તે અવળું છે, એમ જોવા પડતા તેઓ પોતે કહે છે કે આગ્રિાવગ્ધુથી મુક્ત થાય તો કેવળજ્ઞાન થાય, પણ અત્યારે તેમ ચતું નથી ત્યારે આમ બે બાલુમાં બોનવાનો અર્થ શું ?

તેઓ કહે છે કે એક ભવ બાકી રહે છે, તો પ્રશ્ન એ છે કે તેઓનું મર્યદાત્વ કે બીજા મર્યાદાનું સમ્યક્ત્વ તેટલું ઉત્કૃષ્ટ-ઉચ્ચ છે, તેવું કોણે તેમને કહ્યું ? શું કોઈ કેવળજ્ઞાનીએ તેમ કહ્યું ? કોઈ ગરીબ મનુષ્ય કદાચ એમ માની બેસે કે હું મોટા લક્ષ્યાધિપતિ છું તો તેના પડોશીઓ તે વાત શું માનશે ખરા કે ? તે ગરીબ વ્યક્તિ ગમે તેવો હર્ષ લાવી આમતેમ કુતે ને ફરે ને પોતાનો આનંદ ગમે તે રીતે લૂટે, પણ બીજાઓને તેના પૈસા જોયા વિના કેવી ગીતે પ્રતીતિ આવશે ? જો એમ માનતા હોય કે અમારે માત્ર એક જ ભવ હવે રવાનો છે, તો તેની પાસે એવું કયું પ્રમાણપત્ર છે કે બીજાઓએ તે વાર્તા માનવી ? એક ભવ જોને રોય હોય તેના લક્ષણો પ્રથમ તેમણે બીજાઓ આગળ શાસ્ત્રકારના કથન ઉપરથી જણાવવા જોઈએ, ને તે લક્ષણો તેમનામાં છે, એમ સિદ્ધ કરી બતાવવું જોઈએ તેમ થાય તો મૌ કોઈ તેમની વાર્તા મંજૂર કરશે, નહિ તો બીજાઓ વી રીતે મંજૂર કરશે ?

તેઓ કહે છે કે સદ્ગુરુ વિના માર્ગ નથી જો આ કથન મત્ત્ય હોય તો પ્રશ્ન એ છે કે, તેમને પોતાને માટે સદ્ગુરુ કોણ હતા ? તેઓ સદ્ગુરુના બોધ તથા ન આવ્યા હોય તો શી રીતે આ વસ્તુ તેઓ મામી શક્યા એ સમજાતું નથી કદાચ કોઈ એમ કહે કે તેઓ પોતાની મેજેજ આ વસ્તુ સમજી ગયા છે, તો તેઓથી સ્વયંબુદ્ધ, કે પ્રત્યેશ્ચુદ્ધ હોવા જોઈએ બુદ્ધ ચવાર્મા કા તો સ્વયં મારણ હોય છે, કોઈની અન્ય વસ્તુ હોય છે. અને મોટે ભાગે

બોધ થવામાં ખાસ ગુરુ હોય છે. તો આમને ત્રણ વર્ગમાંના ક્યા વર્ગમાં આપણે મૂકીશું ? સ્વયંબુદ્ધ કે પ્રત્યેકબુદ્ધ તો તેઓ નથી. બુદ્ધબોધકમાં જો ગણીએ, તો ક્યા ગુરુ તેમને હશે ? એ વાર્તા તેઓ પોતે કહી શક્યા નથી. તો શું તેમને તે વાર્તા કહેવામાં શરમ આવી હશે કે જાણી જોઈને તે વાર્તા તેમણે છૂપાવી રાખી હશે કે કોઈને ગુરુ તેમણે ક્યાં નહિ હોય ? જો ગુરુ ક્યાં વિના તેઓ આ વસ્તુ મેળવી શક્યા તો ખીજઓ તેમ મેળવી શકે તેમાં શું આશ્ચર્ય ?

વ્રત નિયમ કરવાં કે નહિ ?

કાઈએ પ્રશ્ન કર્યું કે કર્મ ઓછાં કેમ થાય ? ઉત્તરમાં તેઓ કહે છે કે ક્રોધાદિ કપાય ઓછાં થાય તો કર્મ ઓછાં થાય. આ વાર્તા તેમણે કીધી કહી છે, પછી પ્રશ્ન થયું કે વ્રતનિયમ કરવાં કે નહિ ? ઉત્તરમાં તેઓ કહે છે કે—

“વ્રત નિયમ કરવાનાં છે. તેની સાથે કહ્યા, કકાસ, હૈયા છોકરાં અને ઘરમાં મારાપણું કરવું નહિ.”

આ ઉત્તર વાંચી આપણને એમ થાય છે કે તેઓ એમ માનતા લાગે છે કે, આપણે બોલીએ તે શાસ્ત્ર છે. આ સ્થળે તેઓ આગળ કહી ગયા છે તે સાંભરે છે કે “અજ્ઞાનીના રાગી બાળા-ભોળા જીવો અજ્ઞાનીએ કહ્યા પ્રમાણે ચાલે છે,” એ કથન પોતાના મંડળમાં તેમણે સાચું પાડ્યું છે. જેમ તેઓ ખીજઓના મંડળમાં બાળાભોળા કહે છે, તેમજ તેઓના મંડળમાં તેવા અજ્ઞાની જીવો ન હોય તો તેઓની હા એ હા, ને ના એ ના, કેમ કહે ? તેઓ કહે છે કે વ્રતનિયમ કરવા, પણ હૈયાં છોકરાંમાં; ઘરમાં મારાપણું ન કરવું. ધારે કે તેમાં મારાપણું લોકો કરે, એટલે તેઓનાં વ્રતનિયમો શુ જતાં રહ્યાં ? ગૃહાવાસમાં શ્રાવણ શું મારાપણું નથી કરતા ! જો કરે છે તો તેઓને શું વ્રતનિયમો નથી હોતા ! તેઓ આ કંઈ

જાતિની રમતમા લોકોને રમાડવા માગે છે? આ દે, જમદેવ આદિ
શ્રાવે. ધરમા ગ્લા છતાં પ્રાનિયમનાગા હતા કે નહિ. શુ તેઓને
જમીન માનમા મમત્વજાન નહિ હતો? શુ તેઓને જીઓ
કામ થતો નહિ હતો? જો થયો હોય તો તેઓ જાનકા
ખગ કે નહિ જોઈ શાસ્ત્રમાં કે મનુષ્યના અવદારમા જે
પ્રવૃત્તિ ચાનતી હોય છે તેથી બીજી ગીતે જોનવુ, તે તેઓની
અપૂર્વ વાણી છે કે શુ. તેઓ કહે છે કે મહુશુની અપૂર્વ વાણી હોવી
જોઈએ એટલે તેઓ શાસ્ત્રમા ન હોય તેની અપૂર્વ વાણીનું દર્શન
કરાવે છે, શાસ્ત્રમાં જોમ કહ્યું તેમ કરે તો તેમા અપૂર્વતા જણાતી
નથી તેઓ જ્યારે શાસ્ત્રથી કાંઈ જુદું જ બતાવે છે, ત્યારે તેઓમાં
લોકો અધિષ્ઠતા જુએ છે, મયોગ જોઈ કોઈ વ્યક્તિ એ- વરણ-કરી
કન પ્રચલિત હોય તો ફેરફાર કરી બીજા રૂપમા મૂકે, ત્યારે લોકોને
તે વરણની નૂતનતા લાગે છે અવળા મિષ્ટતા લાગે છે, પશુ તે વસ્તુ
મત્ત છે, કે ધર્મોદ્ધત-મનાવળી છે, તે વાર્તાનો ખ્યાલ લગવા મમાજને
ચોખ્ખુ જાણે થોડું પશુ મમતું નથી.

[પૃષ્ઠ ૪૨૬] તપ વિષે બોધ

તેઓ કહે છે —

તપ વિશે કરવા તે કાંઈ મહાભારત વાત નથી મોટે તપ કરનારે
અલકાર કરવો નહિ તપ એ નાનામા નાનો કામ છે જુએ મરણ કે તપ
વાસ કરવા તેનું નામ તપ નથી માંદીથી શુદ્ધ જીવ કમલુ યાય, ત્યારે તપ
કહેવાય અને તેથી મોક્ષ પ્રતિ યાય બાહ્ય તપ શરીરથી યાય. તપ ૩
પ્રકારે-૧ અવર્તિત યાય તે. ૨ એક આસને કાવાને બેસાડી ૩ બોધો
આદાર કરવો તે. ૪ નીરસ આદાર કરવો તે ૫ શક્તિઓ એ ૧ કરવી તે.
૬ આદારનો ત્યાગ તે.”

આ તેઓની અપૂર્વ વાણી! શાસ્ત્રમાર મ્હે છે, તેના કગતા બીજે
પ્રમાર મ્હેતુ અથવા અવગા મનુ ક્રોતુ, કે થોડું પશુ મચરડુ, ને
સાથે તેમા પોતાનો સ્વભાવ કમેગ્નો તે તેથી ઉત્પન્ન થાય છે કે નહિ,

તેના ભય તેમના હૃદયમાંથી નિકળી ગયો છે એમ એમના અંકેક લેખ ઉપરથી સમજાય છે. તપ કરવો એ મહાભારત વાત નથી, તેમ એ નાનામાં નાનો ભાગ છે, આમ તેઓ બ્યારે કહે છે, ત્યારે આપણે પૂછીશું કે એવી વાર્તા શું શાસ્ત્રમાં કહી છે? શાસ્ત્રો કહે છે કે તપ એ અગત્યનો ભાગ છે, ને તેના સિવાય ભવ વન સૌંદર્ય થતું નથી. તપ વિના કર્મોનો નાશ થતો નથી. તેઓ વળી એમ કહે છે કે ભૂખે મરવું કે ઉપવાસ કરવા તેનું નામ તપ નથી; ત્યારે શાસ્ત્રો બાહ્ય તપના છ પ્રકારમાં પ્રથમજ ઉપવાસ કરવાનું ને ભૂખે રહેવાનું કહે છે. ત્યારે શાસ્ત્રો સાચાં છે, કે તેઓ 'બોલે છે 'તે સાચું' છે? "માંહીથી અંત-કરણ-શુદ્ધિ થાય તે તપ કહેવાય." તે શાસ્ત્રોક્ત આંતર તપ છે, તેની કોણ ના પાડે છે? પરન્તુ આંતર તપની ઉત્તમતા છતાં બાહ્ય તપને નિરૂપયોગી ગણી ફેંકી દઈ શકાય સેમ નથી. આગળ તેઓ "છ પ્રકારે તપ ગણાવે છે, તેમાં પછું તેઓ પહેલે બોલે "અંતર્વૃત્તિ કરવી" એમ કહે છે ત્યારે શાસ્ત્ર પહેલે પ્રકારે ઉપવાસ કરવાનું કહે છે. શાસ્ત્ર સમજણપૂર્વક તપ કરવા-ભૂખે રહેવા મનુષ્યોને કહે છે, ત્યારે તેઓ અંતર્વૃત્તિ કરવા સૌથી પહેલું કહે છે. આ ઉપરથી આપણે બોધ શકીએ છીએ કે જાનીની આજ્ઞા પ્રમાણે નહિ, પણ જ્ઞાનીની આજ્ઞા બહાર તેઓ બોલે છે. બીજાઓને તેઓ કહે છે કે જ્ઞાનીની આજ્ઞા બહાર જીવ વર્તે છે, તેથી કેવી રીતે તેનો નિસ્તાર થાય? ત્યારે તેઓને પોતાને માટે શું સમજવું?

[પૃષ્ઠ ૪૨૭] સત્પુરુષની ઓળખાણ શું?

કોઈએ પ્રશ્ન કર્યું છે કે-સત્ પુરુષ કેમ ઓળખાય? તેઓ ઉત્તરમાં કહે છે:—

“સત્ પુરુષો તેમનાં લક્ષણોથી ઓળખાય. સત્ પુરુષોનાં લક્ષણો:— તેઓની વાણીમાં પૂર્વાપર અવિરોધ હોય; તેઓ ક્રોધનો ને ઉપાય કહે, તેથી ક્રોધ નય, માનનો ને ઉપાય કહે, તેથી માન નય, જ્ઞાનીની વાણી

પરમાય રૂપ જ હોય છે, તે અપૂર્વ છે જ્ઞાનીની વાણી બીજા અનાનીની વાણીની ઉપર ને ઉપર જ હોય ન્યાયમુધી જ્ઞાનીની વાણી સાક્ષી નથી, ત્યાંમુધી સૂત્રો પણ હાથ બાકળા જેવા લાગે સદગુરુ અને અસદગુરુનું ઓળખાણ સોનાની અને પીતલની કદીના ઓળખાણની જેમ થતું નથી એ તરવાનો કામી કેને કહેવાય? જે પદાર્થને જ્ઞાની હેર કહે તેને હેર નથી મૂકે અને જ્ઞાનીની આજ્ઞા, આચારો તેને તરવાના કામી કહેવાય '

તેઓના કથન પ્રમાણે સત્ પુરુષત્વ, સદગુરુત્વ ને યોગિત્વ જે હોય તો વર્તમાન કાળે તેઓમાજ નજીક છે કાલુષ્ય તેમજો જે લક્ષણો દર્શાવ્યા છે, તેના બીજો ક્યાં જણાયા છે ? તેઓ પ્રથમ એમ કહે છે કે મતપુરુષની વાણીમાં પૂર્વાપગ વિરોધાન હોય આ લક્ષણ મગમગ હોય તો તેઓના લખેના આ લેખોમાં આપણને ઘણી જગ્યાએ વિરોધ મળ્યાનો છે, તે સ્પષ્ટસિદ્ધ છે, તેનું કિમ ? એ જગ્યાએ તેઓ (૪૩૦ માં પૃષ્ઠ ૫૨) કહે છે કે મમકીતીને કેવળ જ્ઞાનની ઇચ્છા નથી ત્યારે બીજી જગ્યાએ કહે છે કે આ કાળમાં મોક્ષ નથી તેમ કહેવું તે પુરુષાર્થને કીનો કરી નાખે છે એક સ્થળે વળી તેઓ કહે છે કે જૈનનું કેવળજ્ઞાન નથી જોઈતું ને, મુક્તિપ પણ નથી જોઈતું, ત્યારે બીજી વળી કહે છે કે અમને ક્ષાયક સમ્યક્ત્વ છે, એ જાન આપે રહ્યો છે । જેને કેવળજ્ઞાન નથી જોઈતું, તેને, ક્ષાયક સમ્યક્ત્વી થવાની શાને ધગથ ઉભી થઈ ? પૂર્વાપગ વાક્યોમાં વિરોધ, જોવાની જેને તીવ્ર ઇચ્છા થાય તેણે દ્રેષ વિના ને ચાન્તપત્રે આપુ પુસ્તક "શ્રીમદ્ ગોવિન્દ" વિચારી જોવું અવશ્ય ને ખમગ પડ્યો કે એ જ ચેરેઆદમાં ઉપરની લોટીમાં શુ કહે, છે ને નીચેની લોટીમાં શુ કહે છે । ઉપરની લોટીમાં તેઓ કહે છે કે, પ્રમત્તક હવે જીવોના ક'યાપુ માટે મહાદ્ આનંદો, ત્યારે તો તર્ધ પુસ્તક વાચનાની, આનંદકતા, નહિ રહે બીજી સ્થળે કહે છે કે પ્રારબ્ધ કર્મની નિવૃત્ત થતા જ્ઞાનીઓ ઈશ્વર

નથી ! એક સ્થળે કહે છે કે તૈયારી છે, નીચેની 'લીટીમા' કહે છે કે હજી વાર છે ।

તેઓ કહે છે કે ક્રોધનો જે ઉપાય કહે તેથી ક્રોધ જાય. આ વાર્તા જરાબર હોય તો તેઓના કથન પ્રમાણે આજે ક્રોધ તેઓના જેવા જણાતા નથી. તેઓનો ઉપદેશ સાંભળવા ત્યારે કેટલા બધા લોકો કે તેઓના અનુયાયીઓ તેઓની પાસે એકત્ર મળતા હશે ? તેઓએ તે વખતે ક્રોધ જવાનો ઉપાય બતાવ્યો હશે, તેમથી એકનો પણ ક્રોધ ગયો હોય એમ શું સંભાવના થાય છે કે ? ક્રોધને શમાવવો તે મનુષ્યની યોગ્યતા ઉપર આધાર રાખે છે, નહિ કે ઉપદેશકની યોગ્યતા ઉપર. તેમ નહિ તો શ્રી મહાવીરે ગોશાળકને શું ક્રોધ છોડવાનો ઉપાય નહિ બતાવ્યો હોય ? તો કા ગોશાળકનો ક્રોધ ન ગયો ? તેમાં મહાવીરની અપૂર્ણતા સમજવી, કે ગોશાળકની અયોગ્યતા સમજવી ? મતલબ એ છે કે તેમણે જે લક્ષણ બાંધ્યું તેનો સંબંધ મળી શકતો નથી.

વળી તેઓ કહે છે કે--જ્ઞાનીની વાણી સાંભળી નથી ત્યાંસુધી સૂત્રો પણ છાશ બાકળા લાગે છે ! જ્ઞાનીની વાણીથી સૂત્રમાં સ્વાદ આવે છે. જ્ઞાનીની કે માલ વેચનારની કિંમત તેઓ વધારે આંકે છે, પણ માલની કે જ્ઞાનની કિંમત તેઓ ન આંકતાં હોય એમ જણાય છે આ વાર્તા એક વાર આપણે માની લેઈએ, પણ આપણે જાણીએ છીએ કે એક ગામડીયો શહેરોના બજારમાં ઘણો કિંમતી માલ વેચતા વેચનારને જુએ છે, માલ પણ તે જુએ છે; પણ તેને કિંમત નથી વેચનારની કે નથી કિંમત માલની; ત્યારે શું એમ કહી શકાશે કે માલ ઉચો નથી કે માલ વેચતાં નથી આવડતો ? વસ્તુ એ છે કે, તેમાં ગ્રાહકનીજ યોગ્યતા નથી. સૂત્રો છાશ બાકળા લાગે છે, તે તેના અભ્યાસનું પરિણામ છે. વસ્તુને વેચનારની કિંમત અનભ્યાસીઓ-અભિણુ મનુષ્યો દરી શકતા નથી. અનભ્યાસીઓ આજે

જનતામા કે થોડા મડળમા વ્યાખ્યાન આપના તુ માન દમમા
વક્તૃત્વ ને / અજ્ઞાન જાય છે, ને તેની ઘણી પ્રશ્ન સા તેઓ કરે છે
એથી પરી એમ સમજી નહિ જતુ ને / એ કે વ તા દૃશિયા
છે તેથી શ્રોતાઓ ખુશ થાય છે માત્ર શ્રોતાને તેની પ્રકૃતિની
દબ્બ છન ગમતી આવે છે, એટલે તે તેને પ્રજુ તુ ૫ પશુ માની લે છે
તેની પ્રકૃતિને રમ ન આવે તો પ્રજુવત્ હોય તો પશુ તે તેને
પથ્થગની જેમ માની લે છે થી મહાવીર સપૂર્ણ માની હતા,
છતા ધણાને તેઓના જ્ઞાનનો રસ નથી આવ્યો જમાની જેવાને
પશુ તેમના વિચારો ગમ્યા નથી તેમના સૂતો ગમે તેટલા ઉચ્ચ
છતા જમાણીને ગમ્યા નથી તો શુ મહાવીર માની નહિ હતા ?
ગોશાળક તેવો માની નહિ હતા, છતા તેના સેવકો તેને સર્વ
કહેતા હતા માની હોય તો તેની વાણીમા શ્રોતાઓને મીઠાશ આવે
છે, તેમ એ ત કહી ચકાવજ નહિ

[૫૯ ૪૨૮] આ કાળમા મોક્ષ નથી

તેઓ કહે છે કે —

“ જન્મદીપ પ્રકાશિ નામના જૈન સૂત્રમા એમ કહ્યું છે કે આ કાળમા
મોક્ષ નથી આ ઉપરથી એમ ન સમજતુ કે મિથ્યાત્વનું દળત્વ અને તે
મિથ્યાત્વ દળવા ૫ મોક્ષ નથી મિથ્યાત્વ દળવારૂપ મોક્ષ છે, પણ સર્વથા
એટલે આત્મ તિક દેહરહિત મોક્ષ નથી ”

૪૧૨ ૫૯ ૫૦ તેઓ લખે છે કે —

“ અજ્ઞાનીઓ આજે કેવળ જ્ઞાન નથી, મોક્ષ નથી, એવી હીનપુરુષાયની
વાતો કરે છે ”

જન્મદીપ પ્રકાશિમા મોક્ષ નથી એમ તેઓ પોતે લખે છે, ને
ઉપર વળી લખે છે “ તેવી અજ્ઞાનીઓ વાતો કરે છે તો જન્મદીપ
પ્રકાશિ મૂનને આપણે અજ્ઞાની કહીશુ કે કોને અજ્ઞાની પીશુ ?
ઉપર તેઓ લખી ગયા છે કે જેની વાણીમા વિરાધ ન હોય તેને

સત્પુરૂષ કહેવા; તો આ વિરોધ ખરો કે નહિ? તેઓ કહે છે કે જંબૂદ્વીપ પ્રજાસિ સૂત્રમાં મોક્ષ નથી, એટલે આત્મતિક દેહરહિત મોક્ષ નથી; પણ મિથ્યાત્વના ટળવારૂપી મોક્ષ છે. હવે સૂત્રો જ્યારે સાદ્ ના પાડે છે, ત્યારે તેઓ માન્ય કરે છે કે મોક્ષ નથી. પરંતુ મિથ્યાત્વના ટળવારૂપી જે બીજા પ્રકારનો મોક્ષ તે તો આ કાળમાં છે જ ! આનુ નામ વાણીયાતુર્ય.

[૫૪ ૪૨૮] ચોલંગી.

“ શાસ્ત્રમાં અભવ્યના તાર્યા તરે એમ કહ્યું નથી, ચોલંગીમાં એમ અર્થ નથી. દુઃક્રીયાના ધરમશી નામના મુનિએ એની ટીક કરી છે. પોતે તર્યા નથી ને બીજાને તારે છે, એનો અર્થ આધજો માર્ગ બતાવે તેવો છે. અસદ્ગુણો આવાં ખોટા આલબન દે છે, ”

જ્યારે શ્રીમદ્ ઉપર મુજબ કહે છે, ત્યારે ચોલંગીને બરાબર સૂત્રના કથન પ્રમાણે તેઓએ સમજાવી હોત તો શું ખોટું હતું? અભવ્યના તાર્યા તરે નહિ એ વાર્તા સાચી હતી, તો શામાટે સૂત્રમાંના ઉદ્ધેષો ટાંકી બતાવ્યા નહિ? મોઢેથી ગમે તેમ બોલી જવું તે તો સૌને આવડે છે. આ વાર્તા પહેલાં તેઓ લખી ગયા છે, ને એજ વિષયને આ રથજે ફરી તેઓએ ચર્ચ્યો છે, છતાં મૂળની વાર્તા નથી કરતા, તે ઉપરથી કાંઈ પણ સમજી જશે કે તે તેઓનું કથન સત્ય કે સાધાર નથી. આપણે અત્ર અભવ્યના તાર્યા તરે એ સિદ્ધ કરવાનું નથી, પણ શાસ્ત્રકારોએ મનુષ્યસ્વભાવ-વસ્તુસ્થિતિનું જે સ્વરૂપ સમજાવ્યું છે, તેજ અત્ર સમજવાનું છે. આ ચોલંગીમાં માત્ર બીજા લંગની વાર્તા વિષે વિવાદ છે; આ વાર્તા સંબધી વધારે વિવેચન પ્રથમ આવી ગયું છે. સહજ વાર્તા એ છે કે એક પુરૂષ બીજે લગે એવો છે કે પોતે તરતો નથી, પણ બીજાને તારે છે. આજે જગતમાં જ્ઞાનીઓએ તેવા કંઈ દાખલાઓ જોયા છે; જેમકે, પોતે ત્યાગી થાય, પણ બીજાને તે ત્યાગી કરતો નથી. બીજો પુરૂષ

એવો છે કે, પોતે ત્યાગી ન થાય, ને બીજાને ત્યાગી કર છે નાજે
પુરુષ પોતે ત્યાગી થાય છે ને બીજાને અનેકને ત્યાગી બનાવે છે
અતુર્ય પુરુષ પોતે ત્યાગી થાય નહિ, ને બીજાને કરે નહિ શ્રીમદ્
અબન્યાના તાયા તરે તે વાતની ના કહે છે જન્મ આપણો પોતે
માર્ગ સમજે નહિ ને બીજાને માર્ગ દર્શાવે નહિ તે વાર્તા આપણે
અતુર્ય ભગવાન સેઈએ, પણ બીજાને ભાગ્યે છે, તેને માટે કાંઈ વ્યક્તિ
જોઈએ કે નહિ? પોતે તરે નહિ, વા ત્યાગી થાય નહિ, વા સમજે
નહિ, પણ બીજાને તારે, ત્યાગી કરે, ને મમજવે એવો બેદ-ભગ-
વિન્દ્ય પ્રભુએ અતુર્યગોમા કહ્યો છે તો તેનો અર્થ, માલેક કે
જગ્યાપૂરક કાર્ત હોવો જોઈએ કે નહિ? તેના તો ના પાડી બ્રહ્મા
રણા જે ॥ પાડવી દત્તી, તો જગત્તે જે સ્થળના માટે નો ખુનાઓ
કરવો જોઈતો હતો તે ખુલાસો તે દરતા નથી, ને હુનીયાના
ધરમથી નામના મુનિએ કહ્યું છે, તે જોડું છે એમ કહેતા વાગ
લગાડતા નથી, પણ અતુર્યગીનો એ પણ ભગ પૂર્ણ કરી શક્યા
નથી, એજ એ ચોખગીની તેમની વાસ્તવિ- સમજની ખામી
બતાવે છે

પહેલા ભગ ને ત્રીજા ભગનો વિવાદ નથી, અતુર્ય ભગવા
એવા જીવો છે, કે જે પોતે તરતા નથી ને બીજાને તારતા નથી,
ત્યારે બીજા ભગ એવો છે, કે જેને માટે વિવાદ આવી ગયો છે
એ સાદ સમજાય તેવો પ્રકાર છે આજે જગતમાં ઘણા જીવો છે
કે જે બીજાને કમ્મગ કરી બોધ આપી ગયા છે પોતાનું તદ્દન પોતું
હોય છે, ને બીજાને કાઢી કાઢી શિખામણો આપે છે એ ભગો
જોવા આપણે ક્યા બીજા સ્થળે જવું છે! એ પ્રમાણ આજે જૈન-
વર્ગમાં ને બીજા પણ જણાય છે જૈન વર્ગમાં ઘણા તરવનો અભ્યાસી
વર્ગ છે, જે સાદ સમજે છે, પણ તે વર્ગ સુખમાં એટલો લીન
જાણાય છે, કે પોતાને માટે તેને કાળજી જણાતી નથી, આમ

કદાચ કોઈ જિજ્ઞાસુ જીવ વા મુમુક્ષુ જીવ તેઓની પાસે જાય, તો તેઓ એવી ખુદ્ધિથી ને સુધટિત રીતે સમજાવે છે કે શ્રીઆતા તેમને વિષે અત્યંત અચંખો પામે છે, ને તે ત્યાં માની જોસે છે કે આ પુરુષ જોવો કોઈ ખીજો જ્ઞાની નથી. આમ તે તેની પ્રશંસા કરવામાં હુખી જાય છે, પણ શ્રીઆતાને ખબર નથી કે આ તો માત્ર ઉપદેશક છે. ખીજાને સમજાવનાર છે. અંતરમાં તદ્દન ખાલી છે. પણ તે તેમની વાણીમાં અત્યંત મુઝાઈ ગયેલો છે તેથી વાણીમાં કોઈ નવીનતા, અપૂર્વતા તેને લાગે છે. તે વખતે તેને શ્રાવકધર્મ કે મુનિધર્મ આદરવાનો પ્રેમ આવે, તો શું તે ધર્મ સ્વીકારે એમ નથી બની શકતું? જો કે ઉપદેશક સુખની લાલસાને લીધે એક પણ વ્રત આદરવાને ખુશી નથી, પણ શ્રીઆતા તેની વાણી સાંભળી શું વ્રત અંગીકારી સંસારને ત્યજતો નથી? એવા વર્ગના મનુષ્યોમાં કેટલાક સારા અભ્યાસી હોય છે, કેટલાક ક્રિયાદક્ષ હોય છે, કેટલાક આચારનિપુણ હોય છે, પણ તેઓનું અંતર તો જ્ઞાનીઓ જાણે છે; છતાં આપણે જોઈએ છીએ, કે તેઓ ખીજાને સમજાવવા તથા વૈરાગ્યનો રંગ બતાવવામાં બાકી રાખતા નથી મનુષ્યો ખુશ થાય તેમ કરવા તેઓ ચાહે તેટલું કરે છે, પણ હૃદય તો તદ્દન કોરું હોય છે, આવી સ્થિતિ માત્ર ત્યાગી વર્ગ ભોગવે છે, એટલું જ નથી, ગૃહસ્થવર્ગ ને મઠ કે આશ્રમ બાંધી રહેનાર અનેકા આ પ્રકારને સેવી રહ્યા હોય છે. આ ઉપદેશકો ભવ્ય હોય કે અભવ્ય હોય પણ શ્રીઆતા તો તેમનાથી રંજીત થાય છે.

હવે આપણે એકજ માત્ર દાખલો લેઈએ શ્રીમદ્ કોઈ વખતે ઉપદેશ આપતા હોય અને તેમાં અલ્પાર્થ વિષે વાર્તા નીકળે, અને તે ઉપર તેઓશ્રી બહુ ભાર મૂકે. વૈરાગ્ય આવે તેવી રીતે અલ્પાર્થની અશુચિ જાણાવી, અનુકંપા આવે તેમ જીવહિંસા વિષય સમજાવવામાં આવે. તે વખતે ભાવિક પ્રેમી ધર્માતુરાગી હોય તે

પુત્રજ ઉભો થઈ ઘઠાર્થનત સ્વીકાર કે નહિ ? કોઈ ઉપર તે વખતે વાણીનીએવી અમર થાય કે નહિ ? ધારે કે પાછો વાણીમા ભિન્નજ નજ પ્રત આર્થુ શ્રીમદે પોતે ઘઠાર્થનત પાનન કર્યું નહિ, એટલે પોતે ખાલી ગયા, પણ ખીજને અમર થાય છે ને આપણે એમ માનીએ કે તેઓને પોતાને પ્રત નથી, તો ખીજને અમર નહિ થાય તો પછી આપણે ખીજુ પ્રત એ રીએ કે તેઓ શાની તરીકે ગણાય છે તો તેમના કહેવાયા ભક્તજનમા તે શુભ આવવા નોંધએ, એટલે તેઓના કથન પ્રમાણે જે પોતામા નથી, ને ખીજને અમર થાય છે, તો તે ચતુર્ભંગીના ખીજ ભગમા આવી શકે છે ને જે પોતે ખાલા છે તો ખીજને અમર ન થાય એમ સિદ્ધ કરે છે તો તેઓએ પોતે શાની તરીકે સમાજમા પ્રગિદ્ધિ મેળવી છે અને તેની વાણીની અમર થયા નોંધએ એ વાતો તેઓ કહે છે, તે વાતો ખોટી પડે છે એટલે તેઓ જુદે જુદે સ્થળે જે જોત્યા છે, તે તેઓના આ કથા ઉપરથી મત્ય છે કે અમત્ય છે, તે મમજી જવાશે

તેઓ લખી ગયા કે પોતે ત્યાં નથી ને ખીજને તારે છે, તેનો અર્થ આપણો માર્ગ બતાવે તેવો છે, હુદીયાના ધરમશી નામના મુનિએ એ અર્થ કર્યો છે અમદગુરુઓ આવા ખોટા આત્મજન કે છે આ લખ્યા ઉપરથી એમ લાગે છે, કે તેમને આ અર્થથી બહુ દુઃખ થયું હતું શ્રીમાન ધર્મસિંહજી દીક્ષિત થયા ન હોત, ને મસા ગર્ભા રહી લોકોને બોધ આપતા હોત, ને લોકોને કહેતા હોત કે અભન્યના તાર્યા જીવો તરે છે, તો તો એમ પણ કહી શકત કે સમાજમા ગદી મદગુરુ થવાની લાગસા તેમને વધી પડી હતી અને તેથી તેઓ આના જોડા લે છે, પણ એ તો વાતો જાણીતી છે કે તેઓએ મદગુરુ થવાને બહારે એવું બીજું આત્મજન લીધા નથી. જેને સમાજમાં ગદી મદગુરુ થયું છે, તે મનુષ્ય ગમે તેમ બોલે, ને ગમે તેમ આત્મજન લે, પણ ધર્મસિંહજી તો મનાપુરવાર્થ કરી, ગમે

તેવા સખ્ત સાપ્રદાયિક અંધન છતાં સંસાર છોડી દઈ પંચ મહાવ્રતનું પાલન કરવા નિકળી, પડ્યા હતા; નહિ કે ગૃહમાં રહી મોટી મોટી ખડાઈઓ હાંકી, સમક્ષિત સદ્ગુરુને મોક્ષની વાર્તાઓ કરી, વર્તનમાં કંઈ પણ નહિ મૂકી સદ્ગુરુ થવા, સાધુમાનને અસદ્ગુરુ કહી સંસારના સુખતરની શીતળ છાંયા તળે ખેસી રહ્યા હતા. શ્રીમદ્ કહે છે કે જ્ઞાનીની વાણી વિના સૂત્રો છાશખાકળા લાગે છે, તો આજે તેઓ જેવા જ્ઞાનીથી શુ પરિણામ આવ્યું છે ? સદ્ગુરુ થયાથી પણ આજે શું વિશેષ જણાય છે ? તેમના અનુયાયીઓમાં એક પણ મહાવ્રતધારી સાધુ નથી, એક પણ ખાર વ્રતધારી આવક હોવાની ના કહે છે, એટલુંજ નહિ પણ તેઓમાંનો એક પણ દૃઢ સમ્યક્ત્વી હોવાની હા કહેતો હોય એમ જણાતું નથી. જેઓ ત્યાગી હતા, તેઓ શ્રીમદ્ની વાણીથી આજે છેક તળીએ ખેડા છે. શ્રીમદ્ સદ્ગુરુની ખ્યાખ્યા કરી, પણ તેઓ જો સદ્ગુરુ હોત તો તેમના સેવકો ઉચે જવા જોઈએ કે નીચે જવા જોઈએ ? આજે એ કોયડો ઉકેલવા જેવો છે. આજે તેમના અનુયાયીઓ આચાર ત્યાગ વૈનગ્યમા અધ—સ્થિતિમાં જતા હોય એમ જણાય છે. તેઓના સેવકો કહે છે કે ચતુર્થ પચમ જીવસ્થાનકની વાર્તા શું કરો છો, હજી પહેલા જીવસ્થાનકે આવીએ તોય ઘણું છે. તેઓના સેવકો ફેટલા અજ્ઞાનમાં છે, તેનો એક દાખલો કહીએ. તેઓ એમ ખોલે છે કે પહેલું ગુણસ્થાનક પણ હજી જીવને આવ્યું નથી. આખલાઓ પહેલા ગુણસ્થાનકેથી નીચે છે. કારણ કે પહેલા ગુણસ્થાનકમાં આવીએ એવા ગુણો હજી ક્યાં આવ્યા છે ? એટલે કે ગુણ આવે તો ગુણસ્થાનક પહેલું પણ આવે; પણ કોઈ જાતિનો ગુણજ હજી અમારામાં આવ્યો નથી ! ગુણ હોય ગુણ સ્થાનકમાં હોય, એવું માની પોતાને હજી ફેટલાકો નિર્ગુણી ધારે છે !

[૫૪ ૪૨૯] પ્રત્યક્ષ જ્ઞાની.

તેઓ જણાવે છે કે—

“ ગાંધીજી કહેવ મહાત્મા રવાનીની આજ્ઞાથી દરેક જીવ વત્તે, તેવા પ્રકારના જીવો હાલમાં નથી માટે પ્રત્યક્ષ જ્ઞાની જોઈએ કાળ વિકરાળ છે કુચરૂઓએ લોકોને અવળો મારગ બતાવી ભૂવાચ્યા છે મનુષ્યપણુ લૂટી લીધું છે, એટલે જીવ મારગમાં કેમ આવે ? ”

આજે સૂત્રો પ્રમાણે ચાલે તેવા જીવો તેઓના કથન પ્રમાણે નથી એમ્સ આ રખતે લોકોએ પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનીની મોઢ કચી જોઈએ, અને તેઓના કથન પ્રમાણે ચાલુ નેર્સિએ આજના કુચરૂઓએ તો તે જીવોને અવળે માર્ગે ચડાવી પીધા છે, એટલુન નહિ પણ ખીચારાઓનું મનુષ્યપણું પણ તેઓએ લૂટી લીધું છે. આજના જીવો ઉપર ભૂદ્ધમ કરનાર આવા કુચરૂ ઉપર તેઓને દયા હોય છે, એટલે મદ્યુત તો તેઓ માત્ર એક જ છે, તે પ્રત્યક્ષ જ્ઞાની પણ તેઓ વિના આજે માર્ગ જણાતા નથી. એમ તેઓ અનેક વખત આજના પાછળ લખી ગયા છે, આ પૂર્વે પણ જ્ઞાન, દર્શનને ચાંદ્રી મની વાર્તા મ્યાં પછી તેઓ કહે છે કે—“ આત્મા ને સદ્ગુરુ એકજ મનન્યા ” એમ આત્મા છે, ને સદ્ગુરુ પણ એકજ છે

મનન્યા એ છે કે આ કાળ વિકરાળ છે, કુચરૂઓ ઘણા છે, તેમાં સદ્ગુરુ, મત્ પુરુષ, જ્ઞાની, હોય તો તેઓ પોતે એમ્સ છે આજે તેઓની આવસ્યકતા લોકોએ જાણવી નેર્સિએ, એમ તેઓનું કથન માર્ગ સાફ છે તેઓને જ્ઞાની સદ્ગુરુ વિગેરે યવાનો ખૂબ ઉમંગ છે પ્રત્યક્ષ જ્ઞાની હોવાનો પણ ટાંઈ જોડો ઉત્પાદ નથી સૂત્રો પ્રમાણે લોકો ચાલે તેમ નથી, તેથી પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનની જરૂર છે, એટલે આજના જીવોના ચાસ્તા યવાની પણ તેમની ઈચ્છા જણાય છે પણ મહાત્મા, સુધર્મા, વિગેરે જ્ઞાનના જ્ઞાન યવા દતા, તેઓ તો ત્યાગી રતા, તેમ થીમદે ત્યાગી થઈ એ લક્ષ્ય બાંધી ઇટ દનું પણ આમ વાર્તા કરવાથી જ્ઞાનક થઈ સકાતું નથી. થીમ તો આજના જાઓ કરના વધી જવા ઈચ્છે છે. અને

લોકોના પ્રત્યક્ષ જ્ઞાની થવા ઇચ્છે છે ! પ્રત્યક્ષ જ્ઞાની થવા ચાહતો હોય તેની પાસે પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન હોવું જોઈએ. આજના જૈન વર્ગમાં અને આ પચમ કાળ પૂર્ણ થાય ત્યાંમુધીમાં જેટલી શાસ્ત્રોની કિંમત છે. તેટલી તો શું, પણ તેના કેટલાએ અશે આજના કયા પુરૂષની કિંમત છે ? આજના સાધુઓ જેને તેઓ કુચર કહે છે, તેઓ ઘણી ભૂલો કરતા હોય (તેનો થોડો પણ ખ્યાલ નથી) પણ તેઓ શાસ્ત્ર ઉપર પગ મૂકી ચાલતા નથી, ત્યારે શ્રીમદ્ તો સ્થળે સ્થળે શાસ્ત્રને પાછળ મૂકીને પોતાનાં વચનોને આગળ કરતા હોય છે.

[પૃષ્ઠ ૪૩૦] ભગવાન.

પહેલા પેરામાં તેઓ લખે છે કે:—

“ ભગવાન માણસ જેવા માણસ હતા. તેઓ ખાતા, પીતા, ખેડતા, ઉઠતા એવો ફેર નથી. ફેર બીજો જ છે. સમોવસરણાદિના પ્રસંગો લૌકિક ભાવના છે, ભગવાનનું સ્વરૂપ એવું નથી. ભગવાનનું સ્વરૂપ સાવ નિર્મલ આત્મા સંપૂર્ણજ્ઞાન પ્રગટ્યે છે તેવું છે. સંપૂર્ણ જ્ઞાન પ્રગટ તેજ ભગવાનનું સ્વરૂપ. વર્તમાનમા ભગવાન હોત, તો તમે માનત નહિ. ભગવાનનું મહાત્મ્ય જ્ઞાન છેજેમ ભગવાન વર્તમાન હોત અને તમને ખતાવત, તો માનત નહિ, તેમ વર્તમાનમા જ્ઞાની હોય તો મનાય નહિ. સ્વધામ પહોંચ્યા પછી કહે કે એવા જ્ઞાની થવા નથી. પછવાડેથી જીવો તેની પ્રતિમાને પૂજે પણ વર્તમાનમાં પ્રતીત ન કરે. જીવને જ્ઞાનીનું આજખાણ વર્તમાનમાં થતું નથી. ”*

તે લખે છે કે ભગવાન માણસ જેવા માણસ હતા, ને સમોવસરણાદિક તો લૌકિક ભાવના છે; ભગવાનનું સ્વરૂપ સંપૂર્ણ જ્ઞાન પ્રગટે તેજ ને ભગવાનનું માહાત્મ્ય તો જ્ઞાન છે, એટલે તેઓ કહે છે કે ભગવાન સમવસરણાદિકથી ભગવાન નથી, પણ ભગવાનને સંપૂર્ણ જ્ઞાન હોવું જોઈએ, તોજ તે ભગવાન થઈ શકે છે. જેમ

* સંશોધક લખે છે કે—આ વિચારે શ્રીમદે પોતાને ઉદ્દેશીને લખ્યા સંભવે છે.

આજે જ્ઞાની હોય ને તેની ઓળખાણ થતી નથી તેમ આજે ભગવાન હોય ને તેઓ કાર્જ બતાવે, તોપણ લોકો માને નહિ! જ્ઞાની તરિક્કેનો શ્રીમદ્દનો નવો છે એ આપણે જાણીએ છીએ કદાચ કોઈને તે વિષે શંકા રહેતી હોય, તો સશોધ લખ્યું છે કે આ પોતાને ઉદ્દેશીને લખ્યું છે તેઓ જે છે તે ભગવાન માણસ હતા, ખાતા પીતા, ખેસતા, ઉઠતા, અને તેઓ પણ તેમજ કરે છે વિશેષ એ કે ભગવાનને સમનસરણાદિ (અતિશય) થતા હતા ત્યારે તેમણે કહ્યું કે તે તો લૌકિક પ્રમગો—ભાવના છે, એટલે એ વાતો ઉઠી ગઈ ત્યારે ભગવાનમાં મુખ્ય ગુણ રહ્યો—જ્ઞાન તે જ્ઞાન તો તેમનામાં છે, એમ તેઓનું કથન છે ભગવાનનો ગુણ ત્યાગ, અપૂર્વ ત્યાગ, સર્વ જીવો પ્રતિ સપૂર્ણ અભયદાન, આવા ગુણોની વાર્તા તેઓ ભગવાનના લખાણમાં લેના નથી, કાગળે તેઓ તેમાંનું કંઈ પંક્તિ કરી શકતા નથી! એટલે તેઓ ધીમે ધીમે, પગે પગે આગળ વધવાની આશા રાખતા હોય એમ લાગે છે એવે તેઓ ભગવાન તરીકે જનતામાં ઓળખાવા ઈચ્છતા હોય તેમ પણ લાગે છે આજે તેઓના અનુભવીઓ તો તેમને ભગવાનજ માને છે, પૂજે છે, એટલું જ નહિ પણ ભગવાન કરતા પણ અધિક તેમને તેમના સેવકો માને છે

તેઓ પોતે લખે છે કે વર્તમાનમાં જ્ઞાનીની ઈશ્વર થતી નથી, પણ અહીંથી ગયા પછી લોકો જ્ઞાનીની પ્રતિમાને પૂજે છે હૃદયમાંથી પૂજાની વિષ્ણુ—સન્માનની કંદા તેમના લેણા ઉપરથી જાણી આવે છે, જોકે તેઓએ બીજાઓને તેમ કરતા ધિક્કાર્યા છે તેઓ કરિતામાં જોયા છે કે—

‘ ન હોય પૂજાર્થની કામના રે
 ન હોય વહાવું અવર ભવદુખ
 મૂવ મારગ સાંસરો જિનનો રે, ’

આ રસ તેઓએ ગાયો છે પણ માન—પૂજની કાક્ષા છૂટી નથી. કદાચ લોકોને રસ પડે, તો ભલે મહાત્મા તરીકે તેઓને ઓળખે, પણ સ્થળે સ્થળે જ્ઞાનીરૂપે ભગવાન તરીકે તેઓ પોતેજ લખોમાં લખી ગયા છે આને કાંઈ મનુષ્ય પોતાને જ્ઞાની તરીકે કે મહાત્મા તરીકે કે ભગવાન તરીકે પ્રશંસે તો લોકો તેને માટે કેવો મત બાધે વાડે ?

જૈન દર્શનના સિદ્ધાંત તરીકે તો તેઓ ભગવાન નથી જ કારણકે તેઓ પોતે કહી ગયા છે કે આને મોક્ષ નથી, તેમ એક ભવ આડો રહ્યો છે, એટલે કેવળ જ્ઞાન તો નથી જ. ત્યારે મનઃપર્યવ જ્ઞાની તેઓ છે શું ? તેમ પણ નથી, કારણ કે સાધુ થયા સિવાય મનઃપર્યવ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થતું નથી, અને તેઓ સાધુ થયા નથી. ત્યારે શું અવધિજ્ઞાન તેઓને છે ? તે પણ નથી. અવધિજ્ઞાની હોય, તે પૂર્વ, પશ્ચિમ, દક્ષિણ, ઉત્તર, ઉર્ધ્વ, ને અધઃ એ છ દિશામાં અમુક હદ સુધી ચર્મચક્ષુની મહાય વિના કંઈ પણ જોઈ શકે છે. તેઓ એ રીતે કંઈ પણ જોતા હોય, તેવું જ્ઞાન તેમના લેખમાથી નિકળતું નથી. તેઓને મતિ-શ્રુત જ્ઞાન હોય, તેથી જ્ઞાની ગણવા માગતા હોય તો ના નથી. તેમને શ્રુત જ્ઞાન હોય, તોપણ આપણે ઉપર જોઈ ગયા, તેમા ઘણું સ્થળે તેઓ સૂત્રમાં નથી તેવું કહી નાંખે છે, અને અનેક સૂત્રનાં પ્રમાણ આપે છે, તે પણ તેમા હોતાં નથી. તો પછી તેમનું સૂત્રજ્ઞાન કેવું સમજવું ? મતિ જ્ઞાનમાં તેઓની ઇન્દ્રિયો ને મન ઘણાં સારા હોય તો, એ સંભવિત છે, પણ ‘જ્ઞાની’ લેખાવા જોગ શાસ્ત્રોક્ત જ્ઞાન તેમનામાં દેખાતું નથી.

[પૃષ્ઠ ૪૩૦] સમકીર્તીને કેવળની ઇચ્છા ન હોય

તેઓ કહે છે કે ‘સમકીર્તીને કેવળ જ્ઞાનની ઇચ્છા નથી.’” સમકીર્તીને કેવળ જ્ઞાનની ઇચ્છા ન હોય, ત્યારે તેને ઇચ્છા શેની હોય ? સમકીર્તી જીવો સંસારના સુખની ઇચ્છા રાખતા હશે શું ? સંસારસુખની ઇચ્છા રાખે અને કેવળજ્ઞાનની ઇચ્છા ન રાખે તો એ સમકીર્તી જીવ કહેવાય અરે કે ?

[૫૪૪૩૦] અજ્ઞાની ગુરુ

તેઓ લખે છે કે —

“ અજ્ઞાની ગુરુઓએ લોકોને અવળે માર્ગે ચડાવી દીધા છે અવળી જાણી દીધી છે, એટલે લોકો જન્મ, કૃષ્ણ આદિ લૌકિક લાવમાં તદાનાર થઈ ગયા છે અજ્ઞાનીઓએ લોકોને સાચા અવળો જ માર્ગ સમજાવી દીધો છે તેઓના સમયથી આ કાળમાં અધકાર થઈ ગયો છે ”

પ્રભુ શ્રી મહાવીર જેવા સપૂર્ણ વીતરાગ ને સપૂર્ણ જ્ઞાની જેમ બોલે તેમ તેઓ બોલે છે, પણ જેઓ પોતાનું અજ્ઞાન રાખી ગયા નથી, તે પોતાના સમાજને જ્યારે હાથે ગરતે દોરી રહ્યા છે ત્યારે તેઓ આવી ડાહી ડાહી વાતોઓ કરે છે, તે તો “ ઘેલી સાસરે જાય નહિ ને ડાહીને શિખામણુ આપે ” તેવો ધાટ તેઓ કરે છે. તેઓ નાજ સેવકો આજે પોતાના જ વાજના મમત્વમાં ઈટલા રગાડા ગયા છે, તે તેમનાથી આવીને જુએ, તો તેમને મમત્ત્વ ! તેઓ પોતે એમ માનતા હોય કે અમે આજ સમજ્યા છીએ પણ સૂનથી વિરૂદ્ધ વાતોઓ ને વિચારો તે ચલાવી ગયા છે, તે માર્ગની જોખમ દારી તેઓને શિર નથી શું ? આજે સૌ કોઈ પોતે પોતાને પ્રશ્ન છે ને મામાને નિદે છે બેની વચ્ચે સમાધાન માટે માત્ર આજે જિનાગમો છે જિનાગમથી મ્હી બતાવો કે અમુક ગુણો અજ્ઞાની કે કુગુરુઓના છે, ને અમુક ગુણો જ્ઞાની ને સદ્ગુરુઓના છે માત્ર મોટીથી જેમ આવે તેમ હાંપુ, તેનો અર્થ શું ? તેઓ કહે છે કે — “ તેઓના મંત્રથી આ કાળમાં અધકાર થઈ ગયો છે ” આ ગિયનિ કૃષ્ણે અરો બગાડ્યો છે, પણ તેઓએ લોકોને જો કંઈક સમજાવી ઉચ્ચ કેળવણી મૂક્યા હોત તો તે ક્યંત ન્યાયથી ન હવે લોકો ધણા અધરિયનિ પડ્યા ગયા છે દુષ્ટતા લાગે પ્રભાવ કહે કે લોકોની નિર્મળતા વા પુરુષાર્થની મદદ સમજો, પણ અધકાર કે દારાડા આજે જોઈ દર્શનમાં દેખાય છે વિરોધ દુષ્ટતા એ છે કે એ અધકારનો તેઓએ ઘટાડો કર્યો નથી, પણ બદલામાં

તેઓએ વધારે કર્યો છે. લોકો ઠીકઠીક ત્યાગમાં, આચારમાં, ક્રિયામાં હતા, તેઓને અંતરની પ્રકૃતિની વાર્તાઓ કરી, કપાયની મંદતાની વાર્તાઓ કરી, મૂલ માર્ગ-મધ્યમ માર્ગમાં હતા તેમાંથી તેઓને ખસેડયા છે. કપાયની મંદતા કરવી હતી, ને અંતરની અજ્ઞાનતા ઘટાડવી હતી, તે તો તેઓ કરી શક્યા નહિ; બદલામાં તેઓના અનુયાયીઓ તે પ્રકૃતિમાં મજબૂત થયા, ને ત્યાગથી ખસી ગયા. પછી અજ્ઞાની ગુરુઓએ અંધકાર કર્યો, કે ગુરુઓને અજ્ઞાની કહેનારે અંધકાર કર્યો ? આજે જૈન માર્ગમાં અંધકાર છે, ઉદ્ધોત નથી; તેમાં તે ગુરુઓ ભાગીદાર છે, કે સર્વ જીવો પોતપોતાની ઈચ્છા પ્રમાણે વર્તી રહ્યા છે તેઓ જોખમદાર છે, તેનો ખુલાસો સૌ કોઈ સમજે તે ખરા; પણ આજે કંઈ જીવો જે ધર્મ, ત્યાગ, વર્તન, સંપ્રદાય-ગચ્છ-કે ગુરુને આશ્રયે કરતા હતા, તે જીવોને ગચ્છ, કુલ, સંપ્રદાય, વ્યવહાર વિગેરે લૌકિક ભાવના છે, કદાચ હોય છે, એવું સમજાવી-હસાવી પોતાના મંડળમાં વાળ્યા, તેથી વિશેષ અંધકાર ખીજો કર્યો ? લોકો ઉલમાંથી નિકળ્યા ખરા, પણ ત્યાંથી ચુલામાં પડ્યા છે. એક સંપ્રદાયમાંથી છૂટી ખીજ સંપ્રદાયમાં પેદા છે કે જેમાં પણ એક વ્યક્તિના માનપૂજ્યમાંજ સર્વ સાર સમાઈ રહેલો મનાય છે ! ગચ્છાદિમાં લોકો હતા ત્યાં કદાચ જ્ઞાનની ન્યૂનતા હશે, પણ ત્યાગ વિચાર રીતિમાં તેઓ ઠીક હતા. આજે શ્રીમદ્ના મંડળમાં ન મળે રીતિ કે રીવાજ, ત્યાગ કે સદાચાર; કુલ લોકની મર્યાદા હતી, તેને પણ તોડી નાંખી તેઓ ઈચ્છા પ્રમાણે વર્તે છે. એમ પણ કહેવામાં આવે છે કે લોકની લજ્જા રાખવાની જરૂર આપણને નથી ! તેઓ ખોલે આપનાર પણ તેમજ કહે છે. શ્રીમદ્ પોતે પૂર્વે કહી ગયા છે કે એક સમ્યક્ત્વ આવે, તો પછી ગમે તેમ કરીએ, પછી અડચણ નથી. ન્યારે સદ્ગુરુ આમ વર્તન કરે, તો પછી તેઓના સેવકોને ગમે તેમ પ્રવર્તતાં કાણ વાંધો લેઈ શકે તેમ છે ? અંધકાર, ત્યાગ

અને રીતિ રીવાજમા રહેનાર લોકોથી ફેલાયો છે, કે તેને તોડી ફાંવે તેમ ચાલનાર લોકોથી ફેલાયો છે તેની સમજ હવે પડી શકશે

[૫૭૮ ૪૭૯] ઉપદેશ

શ્રીમદ્ બીજાને ઉપદેશ આપતા કહે છે કે —

“જીવને સસારી આશ વળે—વિઠળનાઓ—મૂકવા નથી, ને બોટા આવ-
ળન લેઈને કહે છે કે કમના દળીયા છે એટલે મારાથી કાંઈ બની શકતું
નથી. આવા આડળન લઈ પુરુષાર્થ કરતો નથી ને પુરુષાર્થ કરે ને બલ
રિયતિ કે કાળ નડે ત્યારે તેનો ઉપાય કરીશું, પણ પ્રથમ પુરુષાર્થ કરવો”

આ સ્થળે તેઓ કમ્મર કસીને બીજાને બોધ આપે છે સૌ
કોઈ “પરોપદેશો પાડિત્ય” ની કહેવત માઝી પાડે છે પોતાનું ગર્ભ
તેમ થાય, પણ બીજાને પુરુષાર્થ કરવા તેઓ ખરેખરો ઉપદેશ આપે
છે જેમ તેઓ ઉપદેશ આપે છે, તેમ આજે ઘણા લોકો બીજાને
ઉપદેશ આપવા કમ્મર કસે છે, પણ પોતાનું કરવું કોઈને ગમતું
નથી. બીજાની વાતો ડેટે રહી, પણ જેઓ માર્ગ પ્રગટ કરવા ને
જીવનું કલ્યાણ ગ્વા બહાર આવવાનું કહેતા હતા, તેઓજ સસાર
માથી નિઃસ્વા નહિ, તો પછી બીજાનું શું કહેવું ? તેઓ બીજાઓને
કહે છે કે ‘કર્મ ॥ બીજા છે’ “માગથી કાંઈ બની શકતું નથી”
આવા બોલો આનંદન શા માટે લ્યો છો ? જેમ કરોને કે પુરુષાર્થ
કરવો નથી પુરુષાર્થ કરો ને બલરિયતિ નડે કે કાળ નડે ત્યારે
અમને કહેજો, તેનો ઉપાય કરીશું તેઓ જેમ બીજાને કહે છે તેમ
પોતે કમ વર્તતા નહિ હાય ? તેઓ પોતેજ કહે છે કે સૌથી બોગા
વગી કર્મ નિરૂપ થયું નથી, તેમ માન્યપિતાનાં સજ્જથી મુક્ત થવાયું
નથી, અને બીજાને કહે છે કે બલરિયતિ કે કાળ નડે તો અમે
ઉપાય ગીશું તો પોતે પોતાનો ઉપાય નથી કરતા, તો બીજાનો
ઉપાય યો રીતે કરશે તે સમજી શકતું નથી. તેઓ બીજાને કહે છે
કે પુરુષાર્થ કરવો, ત્યારે પોતે પોતાને માટે કહે છે કે યાનીઓ તેમ

કરવા ચાહતા નથી ! આમ ઉપદેશમાં ને હૃદયમાં અંતર છે, તે સાદું સમજી શકાય છે. વસ્તુ એ છે કે સૌને ખીજને મોક્ષે પહોંચાડવાની ઈચ્છા છે, પોતાને તો સ્ત્રીનાં સુખો ને તેના આનંદો ગમે છે ! આ કાંઈ ઓછું આશ્ચર્ય નથી કે જે ઉંચામાં ઉંચી ચીજ પોતે સમજ્યા છે, તે ચીજ ખીજને આપી દે છે, અને પોતે તેને ઉપયોગમાં લેતા નથી; તો તે ચીજ કાંતો ઉંચી નથી અથવા તેની કિંમત આંકવામાં ભૂલ કરવામાં આવી છે.

તેઓ પૂર્વે કહી ગયા છે કે પોતે તર્યા નથી, તો ખીજને કેમ તારે ? તો આમા સ્પષ્ટ એ થાય છે કે પોતે પુરૂષાર્થ કરતા નથી, ને સંસારી સંબંધ છોડતાં નથી, તો પછી તેઓ ખીજને કહે છે તેની શું અસર થશે ખરી કે ? તેઓ પોતેજ કહે છે કે પોતે તરે નહિ તે ખીજને શુ તારે ? આ સ્થળે પણ તેઓજ કહે છે કે પુરૂષાર્થ કરવો નથી ને ખોટાં આલંબનો લે છે; તો શું તેઓ ખોટાં આલંબન લેતા નથી ? જો તેઓ આવાં આલંબન લેઈ સંસાર સંબંધ છોડતા નથી, તો પછી તેઓના ઉપદેશની અસર કેટલી હોય ? જો અસર ન થાય તો તેમાં દોષ કોનો ? આજસુધી જૈન સાધુઓના દોષો જોતા આવ્યા છે ને કહેતા આવ્યા છે કે તેઓમાં નથી તો ખીજને ક્યાથી આપે ? એટલે કે જૈન સાધુઓમા કાંઈ નથી, એટલે ખીજને અસર થતી નથી. અહીં જે બોધ ખીજને આપે છે તે પ્રમાણે પોતે કરતા નથી; તો પછી ખીજને ક્યાથી અસર થશે ? પોતે જો પુરૂષાર્થ કરી સસાર વિટળના છોડી ત્યાગી થયા હોત તો ખીજને અવશ્ય અસર થાત પણ તેઓના દાખલાથી જોઈ શકાય છે કે તેઓને જેમ છોડવું ગમતું નથી, તેમ ખીજઓને છોડવું ક્યાંથી ગમશે ?

[૫૪ ૪૩૫] જૈન સાધુઓ.

તેઓ જણાવે છે કે:—

“ હાલમા જૈનના જેટલા સાધુ ફરે છે, તેટલા બુધાય સમકીતી સમ-

જવા નહીં તેને દાન દેવામાં દાનિ નથી, પણ તેઓ આપણું કલ્યાણ કરી શકે નહીં વેશ કલ્યાણ કરતો નથી જે સાચું એકલી બાલ ક્રિયાઓ કર્યા કરે છે, તેમાં જ્ઞાન નથી ”

શ્રીમદ્દને મતે જૈનના બધા સાધુ સમકીર્તી નથી, તો ચોક્કસ સમકીર્તી તેમાં હશે કે નહિ ? તેઓ ચોક્કસ ઇતરનું કલ્યાણ કરે કે નહિ ? કે જૈન સાધુથી કલ્યાણ થવા સંભવજ નથી ? “ તેઓ આપણું કલ્યાણ કરી શકે નહિ ” એમ શ્રીમદ્ કહે છે, તો ‘તેઓ’ એટલે જૈનના બધામાં માધુઓ સમજવા કે તેઓ એટલે સમકીર્ત વગરના સાધુઓ ? વેશ કલ્યાણ કરતો નથી તો મહર્ષિઓએ આ વેશ લેવાનો શામાટે આજ્ઞા કરાવી હશે ? વેશ વસ્તુ બ્યર્થ છે, તો સ્વયં (જૈન) નિગમા આજ્ઞાવાની આ સાધુઓને શી જરૂર હતી ? આ બધા પ્રશ્નોના ખુલાસા આપણે અત્યારે રહેવા દઈએ પણ આપણે એક વાર્તા એ પૃષ્ઠીએ કે એવું કયું તેઓની પાસે તત્ત્વ છે વા એવી કઈ સરાણું છે, કે જેના ઉપર તેઓએ આ બધાની પરીક્ષા કરી લીધી ? વા એવું કયું જ્ઞાન છે કે જેનાથી એ વાર્તા તેઓએ જાણી લીધી ? પણ જગતમાં એવી પદ્ધતિ આવે છે કે માનના બૂખ્યા મનુષ્યો હમેશા ખીજની માલુ નિર્મળ ભુએ છે જેમ કોઈ વ્યાપારી હરીફ ખીજની પેઢી આવતી જોઈને પોતાની પેઢીને દબ કરવા લોકોના દિલને ભગભાવે છે, ને કંઈ બધાને ખીજને બદનામ કરવા મથે છે, તેમ આ તેઓનો પ્રયત્ન છે જેમ સાધુઓ એકલી બાલ ક્રિયા જ્ઞાન વિના કરે છે, તેમ તેઓ બાલ ક્રિયા વિના એકલી જ્ઞાનની વાર્તાઓ કે છે તો જેમ માધુઓ કલ્યાણ જ્ઞાન વિના કરી શકે નહિ, તેમજ એકલા જ્ઞાનથી પણ કલ્યાણ કરી શકે નહિ કારણકે જૈન દર્શન એકલા જ્ઞાનથી કે એકલી ક્રિયાથી કલ્યાણ પામ તેમ દહેલું નથી જે શ્રીમદ્ જેમ સમજે છે તેમ જ્ઞાન સાથે આંતરક્રિયાનો અમલ કરી શક્યા હોય ને પૃષ્ઠી ખીજની તુટિ-

ઓ કહેતા હોત તો તેઓનું કથન સફળ હતું, પણ પોતે તદ્દન કોરા છે ને બીજા પાસે જે કંઈ થોડું છે તેની ધર્ખા કરે છે, ત્યારે તેઓની એ કંઈ બુદ્ધિમત્તા સમજવી ?

જો કે જ્ઞાનની આવશ્યકતા છે, પણ ધારો કે કોઈને જ્ઞાન થોડું છે, ને તે કંઈ સમજણ સાથે બાહ્ય ક્રિયાઓ કરે છે, તો તેને તેમાં તુકસાન થું ? વિશેષ કે સારું જ્ઞાન નહિ, તો તેટલો ફાયદો ઓછો છે, પણ જેટલી ક્રિયા છે, તેનો ફાયદો તો છે ને ? તેની કોણ ના કહી શકશે ? તાત્પર્ય એ છે કે એકલી જ્ઞાનની વાર્તાઓ કરવાથી મનુષ્ય કદ્યાણુને પામી શકતો નથી. એકલી ક્રિયા વીતરાગના વચનના ઉપર વિશ્વાસ રાખી મનુષ્ય કરશે તો તે સારી ગતિમા જવા હક્ક-દાર છે, પણ વાતો કરનાર કોઈ સારી ગતિમાં જઈ શકશે નહિ

[પૃષ્ઠ ૪૩૫], પરોપદેશ

તેઓ બીજાને ઉપદેશ આપે છે, ને આપણે સાક્ષાત્ સાંભળતા નથી, પણ તેઓનો અક્ષર દેહ જોઈએ છીએ, ત્યારે આપણને એમ થાય છે કે તે ઉપદેશ પોતાને કેમ નહિ લાગ્યો ?

“ હ ખડના ભોક્તા રાજ મૂકી ચાલી ગયા, અને હુ આવા અલ્પ બ્યવહારમા મોટાઈ અને અહંકાર કરી બેઠો છુ એમ કેમ વિચારતો નથી ? ”

આ ઉપદેશ બીજાને છે, કે તેઓએ વિચારવાનો ખરો ? પોતે બ્યવહારને છોડી ચાલી નિકળ્યા હોય, તો આ ઉપદેશ બીજાને માટે છે, એમ સૌ કોઈ કહી શકીએ; પણ જ્યારે તેઓ અલ્પ બ્યવહારની મોટાઈને મૂકી શક્યા નથી, તો આ ઉપદેશ બીજાને બંધ બેસતો ખરો કે ? જે મહાપુરુષ સદ્ગુરુ હોય કે ભવિષ્યમાં મહાન થવાના હોય, તે ક્યારે પણ આવું બોલતા કે ઉપદેશતા નથી જ; પોતે ત્યાંસુધી ખાલી હોય ત્યાંસુધી બીજાને ઉપદેશ આપતા નથી. તેઓ પોતે કાં વિચાર કરતા નથી કે અલ્પ બ્યવહારની મોટાઈ હું કેમ મૂકી શકતો નથી ? કાં અહંકારને વશ પડી ગયો

ધુ ? સત્ય હકીકત એ છે કે ખીજને કહાપણુ બતાવવામા ગણ આ વિશ્વમા પાળળ પગના ભરે છે ?

[૫૯ ૪૩૬] અધમાધમ પુરુષના લક્ષણ

તેઓ કહે છે —

‘અધમાધમ પુરુષના લક્ષણો —સાચા પુ વને જેખી તેને રાષ ઉત્પન્ન થાય, તેના સાચા વચન સાલળી નિદા કરે છે —ખોટી બુદ્ધિવાળા સાચી બુદ્ધિવાળાને જેખી રાષ કરે, સરળને મૂર્ખ કહે, વિનય કરે તેને ધનના ખુશામતીયા કહે ”

આ લક્ષણો તેઓએ ઠીક કહ્યા છે, પણ તે ક્યા પ્રમંગને લીધે કહ્યા હશે તે તો તેઓ જાણે. ૪૨૮ મા ૫૯ પર તેઓ કહે છે કે દુદીયાના ધરમશી નામના મુનિએ અલવ્યના તર્યા તરે એવી ટીકા કરી છે, ત્યા તેઓ જોડ્યા છે કે અસદ્ગુણો આવા ખોટા આલબન કે છે, તો શ્રીમદ્જ્ઞાને આ રાષ નથી કે ? શ્રીમાન ધર્મસિંહજીને આશય માત્ર ખીજે લગ બતાવવાનો હતો, ખીજ લગમા પોતે તરે નહિ ને ખીજો તારે તેવા જીવો માત્ર બતાવવાના હતા નહિ કે અજ્ઞાનના તાર્યા તરે એ વાત મિદ્ધ કંવાની હોય પણ તેઓને તે વાર્તા ગમી નહિ ને માત્ર પોતાના ક્યનથી વિદ્ધ જતી લાગી એટલે તેઓએ ધર્મસિંહના ઉપર રાષ વ્યખા કર્યો છે

[૫૯ ૪૩૮] વાડામા કહ્યાણુ નથી

તેઓ કહે છે કે—

“વાડામા કહ્યાણુ નથી, અજ્ઞાનીના વાડા હોય. જેમ લોદુ તરે નહિ, અને ખીજને તારે નહીં તેમ વીવરામનો માર્ગ અનાદિનો છે જેના રામ દ્રેષ અને અજ્ઞાન ગયા તેનું કહ્યાણુ જાડી અજ્ઞાની કહે કે માસ ધમવી કહ્યાણુ છે તો તે માનડ નહીં. જેમ કહ્યાણુ હોય નહીં દુદીયાપણુ કે વપ્પાપણુ માન્યુ તો કષાય ચે છે તપ્પો દુદીયા સાથે ખેડા હોય તે કષાય ચે અને દુદીયા વપ્પા સાથે ખેડા કષાય ચે, આ અજ્ઞાની સમજવા-

બન્ને સમન્ત્યા વગર વાડા બાંધી કર્મ ઉપાર્જન કરી રખડે છે. વહોરાના નાડાની માફક મતાગ્રહ પકડી બેઠા છે. મુમતિ આદિનો આગ્રહ મૂકી દેવો.”

હુંઢીઓ તપ્પા પાસે, ને તપ્પો હુંઢીયા પાસે બેસે ને કષાય ચઢે, એ અજ્ઞાન છે, એ કથન સત્ય છે. પણ તે હુંઢીયાને તે તપ્પા શ્રીમદ્વત્તા મતમાં મળે, તો તેમનો મત કેવો થશે? એઓ પછી કયા મતમાં ગણાશે? તેઓની ઓળખાણ પછી કઇ રીતે કરવામાં આવશે? એ બે તૂટી જાય, તો ત્રીજો મત થશે કે નહિ? કે તેનું નામ નહિ આપવામાં આવે? હુંઢીયાને તપ્પાથી કે તપ્પાને હુંઢીયાથી કષાય ચઢે છે, એ વાર્તા ખરી માનીએ, તો તેઓનો અનુયાયી હુંઢીયાની પાસે કે તપ્પા પાસે બેસે તો કષાય ચઢે છે કે નહિ? આજે તો એ કષાયનો અનેક સ્થળે સાક્ષાત્કાર થઇ રહ્યો છે.

તપ્પા હુંઢીયા વાડા બાંધી બેઠા છે, એ ઠીક નથી પણ જો એ વાડા વાડા લાગતા હોય તો પછી ત્રીજો નવીન વાડો શા માટે બાંધવામાં આવ્યો છે? જો વાડો બીજાનું અકલ્યાણ કરે છે, તો આ નવીન વાડો કેાનું અને કેવું કલ્યાણ કરી શકશે?

બન્ને સમન્ત્યા વગર વાડા બાંધી કર્મ ઉપાર્જન કરે છે, એ વાર્તા ખરી હોય તો તેઓના અનુયાયીઓ શું સમજીને વાડો બાંધે છે? વાડા બાંધવાથી રખડવાનું હોય તો તેઓ શા માટે બાંધવા ઇચ્છતા હશે? શું તેઓ એમ સમજતા હશે કે આ વાડો નથી?

તેઓ કહે છે કે—“આ અજ્ઞાની સમજવા.” આમ બોલવાનો તેઓને શું અધિકાર છે? આવી જબરદસ્ત વાણી માત્ર તીર્થકરોજ વધી શકે છે. જેઓ ચાર તીર્થને સ્થાપે છે, ને પાખંડીઓને ન્યારા કરી શકે છે તેઓ એમ કહેવાને હક્કદાર છે. તેઓ સંપૂર્ણ જ્ઞાનથી જ્ઞાની અજ્ઞાની મનુષ્યોની અને તેવાં મંડળોની પરીક્ષા કરી બીજાઓને ખરા ખોટા કહી શકે છે. તીર્થકરો જગત્ જીવને પાખંડી, અધર્મી કે કદાગ્રહી, તેઓનાં લક્ષણો જોઇ કહે

છે, ને તેમ કથનામાં તેઓ ચારેય ખોટા પડતા નથી ત્યારે શ્રીમદ્ તીર્થંગની જેમ કહેવા જાય, તો તેઓની પાસે એવી શુભતા છે, વા એવું કયું પ્રત્યક્ષ (અનધિ, મનપર્યવ, કવળ) જ્ઞાન છે, જેથી તેઓ ખોસે તો તેઓની વાણીમાં વિરોધ નથી આવતો વા તેઓની વાણી અમત્ય નથી થતી ?

તેઓ કહે છે કે, મુમતિ આદિનો આગ્રહ તજવો, શુ મુખ વસ્ત્રિકા જૈન દર્શનમાં ચારે તીર્થોને મવર ક્રિયામાં હિસા રોકવાને અર્થે કહેવામાં નથી આવી ? શુ મુખવસ્ત્રિકા એક સાધુમાર્ગી જૈનોજ ખાધે છે, ખીજા જૈનો નથી ખાધતા ? રાખતા ? શુ મુખવસ્ત્રિકા ખાધવી ? ગખવી એ લજ્જનીય કે નિહનીય કાર્ય છે કે આવો તિરસ્કાર તેઓ તેઓના મુખથી કે વચનથી બતાવી રહ્યા છે ? “ મોક્ષમાળા ” લખી તેમાં તો તેઓએ ખામ મુખવસ્ત્રિકા રાખવા માટે વિવેક સહ ઉપયોગ કરવા દર્શાવ્યું છે, “ મોક્ષમાળા ” નખી ત્યારે જોટલી નજીવતા હતી, તેટલી નજીવતા તેઓના વિચારમાં જણાતી નથી શુ આ ક્ષાય સમ્યક્ત્વનું લક્ષણ છે ?

વાડામાં જ્યાંથી નથી, તેમ તેઓ કહે છે, પણ વાડા માંને રહેવા ? શ્રીમાન્ મહાવીરના વખતમાં અગિયાર ગણધર્મના નવ મહાન સમ્રાટ હતા પછી તેઓને તે વાડા લાગતા હોય તો બસે ! મોટો મનુષ્ય વર્ગ એ- વ્યક્તિ નીચે લાખો વખત સુચવસ્થિત રહી શકે તો નથી, મહાવીરના ગયા પછી એ સમ્રાટો કેટલાક વખત સુધી સુસ્થિત સ્થિતિમાં ગયા હતા, પછી અસ્ત-અસ્ત દશા જેમ કાગ બળથી બધામાં આવે છે, તેમ આવી હતી જ્ઞાનમાં, આગ્રિમાં, જે કોઈ સમર્થ થવા લાગ્યા, તેઓ મનુષ્ય વર્ગને પોતાની નીચે સુચવસ્થિત બન્યામાં ગોઠવવા લાગ્યા, ને ચારે તીર્થો નિયમિત મહાન-સમ્રાટમાં ક્રિયા-જ્ઞાનપુર સર રહેવા લાગ્યા, તેમાં ઘણી વખત નીરમતા-ગુણતા આવતી હતી, ને કપાય,

મતભેદ ઉપસ્થિત થતા હતા. તેઓ અનેક વખત છિન્ન ભિન્ન, અવ્યવસ્થિત હોવા છતાં મૂળ માર્ગ-ચારિત્ર જ્ઞાનમાં ઓછા વત્તા રહ્યા છે, ભલે પછી તેને કોઇ વાડા કહેવા ગમે તે રૂપ આપે. જ્યાં મતભેદ ઉપસ્થિત થાય ત્યાં મંડળો બધાય, પણ મૂળ માર્ગથી-તત્ત્વથી વિખૂટાપણું ન હોય. જ્યાંસુધી મૂળ માર્ગ અખંડિત હોય અને વાડાવાળામાં વાડાની ભાવના ન હોય ત્યાં વાડાને અજ્ઞાન કહેવું તે વાણીનો અપવ્યય છે.

[૫૪ ૪૪૮] બે વાર આહાર લે છે તે.

છેલ્લા પેરામા તેઓ લખે છે કે:—

“ખાર કુળની ગૌચરી કહી છે, તેવી કેટલાક મુનિઓ કરતા નથી તેમને છગડાં આદિ પરિગ્રહનો મોહ મટ્યો નથી. એક વાર આહાર લેવાનું કહ્યું, છતાં બે વાર લે છે.”

એક વાર આહાર લેવાનું કહ્યું છે, તે બે વાર લે છે, તે વાર્તા તેઓએ સમજ્યા વિના લખી છે. તેઓ કોઇ શાસ્ત્રનું પ્રમાણ મૂકતા નથી; એથા આરામા સાધુઓ ત્રીજા પ્રહરે ભિક્ષા લેવા જતા હતા, એટલે એક વાર આહાર કરતા હોય; પણ તેથી એક વારથી વધારે વખત —ખીજી વખત આહાર કરવાનો નિષેધ છે, એમ સમજવાનું નથી. દશ વૈકલિક સૂત્રના છઠ્ઠા અધ્યયનમાં **एग भत्तं च भोयणं** એમ સૂત્ર છે; એટલે કે એક ભક્ત-ભોજન-દિવસે આહાર કરવાનું કથન છે; પણ એક વખત આહાર કરવાનું કથન છે એમ નથી; જોકે-કેટલાકો એમ અર્થ કરે છે કે ‘એગ ભત્ત’—એક વખત આહાર કરવો તે; પણ જ્યાં ‘એગ ભત્તં ભોયણુ’ કહ્યું છે, ત્યાં દિવસ ને રાત્રિ એમ બે કાળનાં બે ભોજન છે, તો સાધુઓએ રાત્રિ ભક્ત નહિ કરવું તે વાર્તા દર્શાવવાને એક ભક્ત એટલે એક દિવસનું ભોજન લેવું એમ ખાસ શાસ્ત્રકારનું કથન છે. આ સૂત્ર-

વાક્ય પરથી કોઈ એમ કહે કે એક વાગ ભોજન લેવાનું કહ્યું છે, તો તે વાર્તા બગાળતી નથી.

[૪૫૨ ૪૪૦] દ્વિ સચેત છે

શ્રીમદ્ જણાવે છે કે—

“જ્ઞાની ભગવાને કહ્યું છે કે સાધુઓએ અચેત આદાર લેવો આ કહેતું તો કેટલાંક સાધુઓ જૂની ગયા છે. દુઃખ આદિ સચેત ભારે ભારે પદાર્થો તેમ જ્ઞાનીની આજ્ઞા પર પગ દઈ ચાલે તે અભ્યાસનો રસ્તો નહીં હોય કહે છે કે સાધુ છે પણ આત્મવશા સારે તે સાધુ.”

સાધુઓએ અચેત આદાર લેવો, એ વાર્તા તદ્દન મત્સ્ય છે તે સખની અત્ર ચર્ચા નથી પણ તેઓ કહે છે કે આ કથન કેટલાંક જૂની ગયા છે ને દુઃખ આદિ મચેત ભારે ભારે પાર્થ લે છે તે જ્ઞાનીની આજ્ઞા પર પગ દઈ ચાલે છે, તો તે કથન સુ મત્સ્ય છે ! દુઃખ આદિ એટલે દુઃખ સચેત ને તે સિવાય બીજા કંઈ પદાર્થ મચેત છે, તે તો તેઓએ જણાવ્યું નથી જૈન દર્શનના કોઈ પણ અભ્યાસીઓ દુઃખ મચેત હોય તેવું જણાવતા નથી જ્ઞાનીઓએ ટાઈ શાસ્ત્રમાં દુઃખ સચેત છે, તેમ જણાવ્યું નથી જ્યારે કોઈ પણ જિનાગમ દુઃખ સચેત છે તેમ કહેતું નથી ત્યારે શા આધારે તેઓ દુઃખને સચેત મ્હી રજા છે તે સમજાવતું નથી. ઉત્સવ કથનાર મનુષ્ય કેટલો પાપી બને છે, તે તો તેઓ પણ જાણે છે ને આનંદધન કહે છે કે ‘પાપ નહિ કોઈ ઉત્સવ ભાષ્ય જુઓ ધર્મ નહિ કોઈ જગત્ સત્ર મરીજો’ સત્રથી વિરહ વધુ એથી વિશેષ કોઈ પાપ નથી, જૈન ગાધુ પર આમ અભ્યાસ્યાન કરવું તે સુ પાપ નથી ? ઉલટું—તેઓ કહે છે કે સાધુઓ જ્ઞાનીની આજ્ઞા પર પગ દઈ ચાલે છે પણ દુઃખ નચેત નથી ને તેને તેઓ મચેત કહી છે, ત્યારે જ્ઞાનીની આજ્ઞા પર કોણ પગ મૂકે છે તે સમજાય તેવી બાબત છે. દુઃખ ઉપરાંત સચેત બીજી ચીજો પણ તેઓ કહે છે તો દર્શી ધૂન

વિગેરે ચીજો પણ શું સચેત સમજવી? શાસ્ત્રકારોએ દૂધ દહીં ધૂત વિગેરે લેવાનો ક્યાંયે નિષેધ ક્યો નથી. તાત્પર્ય એ છે કે શ્રીમદ્ પોતે શાસ્ત્રકાર કરતાં પોતાનાં વચનની વધારે કિંમત આંકતા હોય એમ લાગે છે.

તેઓ ધણી વખત કહી ગયા છે કે “સમકીતીની વાણી મિથ્યાત્વીની વાણીથી ધણીજ જુદી પડે છે.” તો આપણે વિચારવાનું એ છે કે તેઓની વાણી શાસ્ત્રકારથી જુદી પડે છે. ધણી વખત શાસ્ત્રો કહે છે, તેનાં કરતા તેઓ જુદું બોલે છે તો તેઓની વાણી સમકીતીની સમજવી કે મિથ્યાત્વીની? જો શાસ્ત્રો સમ્યક્ છે, તો તેઓની વાણી મિથ્યા છે, એમ સિદ્ધ થાય છે. કદાચ તેઓ એમ માને કે તેઓની વાણી સમ્યક્ છે, તો પછી આપણે શાસ્ત્રો-જિનાગમોને મિથ્યા કહેવાં પડશે.

આખી ઉપદેશછાયામાં તેઓ જે બોલ્યા છે તેમાં આત્માને અગે જે બોલ્યા તે તે સાકં છે, એમ સ્વીકારતાં સંકાયાવાની જરૂર નથી, પણ તેને અગે ‘અજ્ઞાની ગુરૂ’ ‘કુગુરૂ’-એવા શબ્દો તેમણે જે વિખેર્યા છે, ને તેઓની ઝાટકણી જે કહાડી લીધી છે તે વિચિત્ર છે. સુગુરૂ-કુગુરૂની તેમની વ્યાખ્યાઓ જો ખરાબર સમજવામાં આવે, તો એમજ કહેવું પડે કે તેમના પોતાના સિવાય બીજો કોઈ સુગુરૂજ જગતમાં નથી એમ તેમના કથનનો મથિતાર્થ છે! પણ તટસ્થ રીતે વિચારીએ તો આ બાબતમાં તેઓએ જે પાઠ ભજવ્યો છે, તે ન્યાયયુક્ત નથી. તેઓ જે આ દુઃખમ કાલને હુંડાવસર્પિણીની વાર્તા સ્થળે સ્થળે કહી રહ્યા છે, ને તેનો મહિમા જણાવી રહ્યા છે, તેજ હુંડાવસર્પિણીમા આમ વદનાર અસંયત ગૃહસ્થની પૂજા ચાલે છે, તે કાળનો મહિમા જણાય છે; તીર્થંકર જેવા મહાપુરૂષો પણ સંસારમાં ગૃહસ્થ વેશમા પૂજાયા નથી. કોઈએ તેઓ ભાવી મહાપુરૂષ થવાના છે, તેથી કે વર્તમાનમાં મહા

પુરુષ છે તેથી પૂજા-અર્ચા-સત્કાર કર્યા નથી કોઈ પણ તે મહા પુરુષની પાસે આવી જ્ઞાન, ચર્યા ધર્મોપદેશ કરતા, સાંભળતા હોય તેમ બન્યું નથી ગમે તેટલા સભ્ય ને શાસ્ત્રાએ પણ ત્યાગી થયા પહેલા ગૃહસ્થ પાસે ત્યાગીનો દલ કે ડોંગ બતાવેો હોય તેમ જાણાતું નથી આ વાર્તા માટે આજના જિનાગમે સાક્ષી આપવા તૈયાર છે ત્યારે આ હુડાવમર્ષિણીમા ગૃહસ્થો સ્ત્રી પુત્ર પૈમા સાથે ત્યાગીનો પાક બજવી રહ્યા છે એટલુંજ નહિ, પણ તેઓ સ્ત્રી પુત્ર પૈમાથી ગદિત ત્યાગી હોય તેઓની આગળ નિકળી ગયા છે આ ઇટલુ આશ્ચર્ય છે ? જોઓ સ્ત્રી પુત્ર પૈમાથી ગદિત છે તેઓ ખરા ત્યાગી નથી, પણ કુચર છે, અમાની છે એમ એમના લનાટે આજે લેખો વચ્ચાય છે, પણ સ્ત્રી પુત્ર પૈમાની જોઓની લાલસા છૂટતી નથી, તેઓના કપાળે આજે સુચર તરીકેના લેખો અદૃષ્ટ અક્ષરે વચ્ચાય છે ? જો કે હુડાવમર્ષિણીમાના આ પચમ આરામા સાધુ-સાધ્વીઓ રૂપી રત્નો નિસ્તેજ ને ઝાખા છે, પ્રભુની આરા જોમ શાસ્ત્રમા રહી છે, તેમ તેઓ પાળના હોય એમ જાણાતું નથી પણ જોઓને સુચર થવું હોય, સમાજનો વિકાસ કરવો હોય ને તેને સન્માર્ગમા મૂકવો હોય, તેઓએ મહુચરના લક્ષણો-નિરાસતા, નિષ્પરિચ્છતા, સમારની સર્વ બાલુથી મુક્તતા, અંગીકાર કરવા જોઈએ, તે નહિ છતાં સ્ત્રી પુત્ર પૈમા વિગેરેને સાથે રાખી ગૃહસ્થ વેશમા ઉપદેશક તરીકે જનતામા વેશ બજવવો તે હુડાવમર્ષિણીનું-પચમ આગતું લક્ષણ નહિ તો બીજું શું ?

પ્રકરણ ૬ ઠું.

હવે આપણે તેઓના ત્રીશમા વર્ણના વિચારોનું નિરીક્ષણ કરીશું. શ્રીમદ્ જૈન દર્શનના સારા અભ્યાસી હતા એમ લાગે છે, પણ વાંચનારની રૂચિ જોઈને કે તે વાંચનારનું વલણ જોઈને તેને જૈન ઉપરાંત બીજાં પુસ્તકો પણ વાંચવાની ભલામણ કરે છે.

[અ'ક ૪૭૮] અન્ય અન્યો.

તેઓ કહે છે:—

“ યોગવાસિષ્ઠના પ્રથમનાં બે પ્રકરણ, ‘પંચીકરણ’, ‘દાસબોધ’ તથા ‘વિચાર સાગર’ એ અન્યો તમારે વિચારવા યોગ્ય છે. એમાંનો કોઈ અન્ય તમે પૂર્વે વાંચ્યો હોય, તોપણ વાંચવો યોગ્ય છે, તેમજ વિચારવો યોગ્ય છે, જૈન પદ્ધતિના એ અન્યો નથી, એમ જાણીને તે અન્યો વિચારતાં ક્ષોભ પામવો યોગ્ય નથી. ”

શ્રીમદ્જ્ઞે આ અન્ય દર્શનીય પુસ્તકોમાં કંઈ સારું લાગ્યું હશે તેથી તેઓ ઉપર પ્રમાણે ભલામણ કરતા હશે એમ માનવું જોઈએ. ‘દાસબોધ’ ‘પંચીકરણ’ ‘યોગ વાસિષ્ઠ’ ‘વિચાર સાગર’ એ પુસ્તકો અમુક દૃષ્ટિએ ઠીક છે, તોપણ વીતરાગો જે વિચાર જણાવી રહ્યા છે, તે વિચારો તો તેમાં નથીજ, વાંચનારને તેઓ કહે છે કે એ અન્યો જૈન પદ્ધતિના નથી તોપણ તમારે વાંચવા ક્ષોભ લાવવો નહિ; જૈનેતર અંથ નજ વાંચવા એવી સાંકડી દૃષ્ટિ ધૃષ્ટ નથી, પરંતુ વીતરાગ ધર્મને સર્વશ્રેષ્ઠ માનનારાઓએ જૈનેતર અથ જ વિવેક દૃષ્ટિએ વાંચવા જોઈએ, તે વિવેકદૃષ્ટિ સામાન્ય વાચકોમાં હોતી નથી; એટલે તેવા વાચન માટે પાત્રાપાત્ર જોવાની જરૂર હોય છે. સમન્વય દૃષ્ટિ વિનાનો જૈન ધણી વાર જૈનેતર અંથોમાથી ઝેર જ ગ્રહણ કરીને તેમાંના અમૃતને છોડી દે છે અને પરિણામે વીતરાગભાષિત અમૃતથી પણ પરાડ મુખ બને છે. શ્રીમદ્ આ વિચાર કયો જણાવે નથી.

[અક ૫૧૨] મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશ

શ્રીમદ્ કહે છે —

‘ મોક્ષમાર્ગપ્રકાશ નામે અ ધ મુમુક્ષુ જીવે વિચારવા યોગ્ય છે તે અવલોકન કરતા કોઈ કોઈ વિચારમા મત મતાવર જેડ લાગે તો નહીં મુજાતા તે સ્વયં વધારે મનન કરવું અથવા સત્ સમાગમને યોગે તે સ્વયં સમજવું યોગ્ય છે ”

આ ગ્રન્થ દિગ્બર આત્માપનો છે તેઓ સમજે છે કે અંદર વસ્તુ સંબધી નિષેધ છે સ્વતામરો વસ્તુ પરિધાન કરવા કહે છે, ત્યારે દિગ્બરો તેને માટે ના કહે છે, એટલુંજ નહિ પણ વસ્તુ જો કોઈ નિર્ગ્રન્થ મુનિ રાખે છે તો તેને માટે તે ગ્રન્થ બહુ મોની શિક્ષા બતાવે છે આ વાતા તેઓને ઘણા લાગે માન્ય નથી, છતાં બીજા ઓને તેઓ વાચવા લનામણુ કરે છે, તેઓ કહે છે કે કોઈ કોઈ વિચારમા મતાતર આવે છે પણ તેમા મુજાવું નહિ પણ વધુ મનન કરવું આગળ લખે છે કે —

[અક ૫૧૫] દિગ્બર વૃત્તિએ ચારિત્રનો નિર્વાહ ન થાય

‘ સરીશદિ જળ ઘટવાથી સર્વ મનુષ્યાથી માત્ર દિગ્બર વૃત્તિએ વર્તન ચારિત્રનો નિર્વાહ ન થઈ શકે તેથી જ્ઞાનીએ ઉપદેશોથી મર્યાદાપૂર્વક સ્વેતાબરપણેથી વત્તમાન કાળ જેવા કાળમાં ચારિત્રનો નિર્વાહ કરવાને અર્થે પ્રવૃત્તિ છે, તે નિષેધ કરવા યોગ્ય નથી. તેમજ વસ્તુનો આગ્રહ કરી દિગ્બર વૃત્તિનો એકાન્તે નિરેધ કરી વસ્તુ મૂર્છાદિ કારણોથી ચારિત્રમા શિથલપણું પણ કર્તવ્ય નથી દિગ્બરપણું અને સ્વેતાબરપણું દેશકાળ અધિ કરી યોગે ઉપગમના હેતુ છે એટલે જ્ઞાનીએ જેમ ઉપદેશુ તેમ પ્રવર્તવા આત્માધર્મ છે મોક્ષમાર્ગપ્રકાશ માં વર્તમાન જિનાગમ, કે જે સ્વેતાબર સપ્રદારને માન્ય છે તેનો નિરેધ કર્યો છે તે નિષેધ કર્તવ્ય નથી. વર્તમાન આગમમા અમુક સ્વયં વધારે સદેહના સ્થાન છે, પણ સત્ પુરુષની દૃષ્ટિએ જોતા તેનું નિરાકરણ થાય છે માટે ઉપરામદૃષ્ટિએ તે આગમો અવલોકન કરવામા સસય કર્તવ્ય નથી ”

આ આખા લેખમાં તેઓ જૈનના બન્ને કિરકા ઉપર સમાન લાવ દર્શાવે છે. આ સ્થળે દિગંબર શ્વેતામ્બર બન્નેના વિચારને તેઓ માન્ય રાખતા હોય તેમ તેઓ મધ્યસ્થ લાવે ફેંસલો આપે છે, આગળ તપ્પા ઢૂંઢીયાને જેમ ઝાટકી નાંખ્યા હતા તેમ આ સ્થળે ઝાટકણી જણાતી નથી, દિગંબર દષ્ટિએ શ્વેતાંબર સંપ્રદાય અમાન્ય છે, તેમજ શ્વેતાંબર અપેક્ષાએ દિગંબર આમ્નાય (સંપ્રદાય) બરાબર નથી, તો પણ તે બન્ને સંપ્રદાયો દેશકાળ પરત્વે યોગ્ય છે એમ શ્રીમદ્ કહે છે. દિગંબર સંપ્રદાય શ્વેતાંબર મિદ્ધાન્તને વખોડી કહાડે છે કે તેની અંદર લખેલી સર્વ હકીકત ઉપજાવી કહાડેલી છે; જો કે શ્રીમદ્ તો કહે છે કે શરીરાદિ બળ ધત્યું છે એટલે વસ્ત્રાદિ ઉપધિની આવશ્યકતા છે. સ્ત્રી મોક્ષની ને કેવળી આહારની પણ દિગંબરો ના કહે છે, ત્યારે શ્વેતાંબરો કહે છે કે દિગંબર પુસ્તકો મૂલ પુસ્તકો નથીજ, પણ પછીથી રચવામાં આવ્યાં છે: આમ તેઓ પરસ્પર એક બીજાના વિચાર-સિદ્ધાન્ત પ્રત્યે અસતોષ દાખવે છે; તે જણાવી આપે છે કે એક બીજાનો મેળ મળે તેમ નથી; છતાં શ્રીમદ્ બન્ને સંપ્રદાયોને અમુક અપેક્ષાએ વ્યાજબી માને છે. જુદે જુદે સ્થળે આગળ પાછળ તેઓ બન્ને સંપ્રદાય વિષે ગમે તે ન્યૂનાધિક લખી ગયા હશે, પણ આ સ્થળે તેઓ મધ્યસ્થ લાવે લખતા હોય એમ જણાય છે. શ્વેતાંબર આગમોમાં અમુક સ્થળો વિશેષ સંદેહાત્મક છે એમ આ સ્થળે તેઓ કહે છે, એટલે આ વાર્તા આગળ થઇ હશે. પણ આ સ્થળે તેઓ સુધારી લે છે કે સત્પુરૂષની દષ્ટિથી તે સમાધાન થાય તેમ છે.

એટલે આ જગ્યાએ તેઓ બન્ને સંપ્રદાયનાં પુસ્તકો અવલોકવા યોગ્ય છે એમ કહે છે. આગળ ૫૧૯માં અંકમાં હરિલદ્રાચાર્ય, હેમચંદ્રાચાર્ય ને યશોવિજયકૃત યોગદષ્ટિ સમુચ્ચય, યોગશાસ્ત્ર ને યોગદષ્ટિ સમુચ્ચયની પદ્ધતિએ ગુર્જર ભાષામાં સ્વાધ્યાય વિગેરે પુસ્તકો

વાંચવા ખીજને લવામણ કરે છે તેઓનું વાચન ઘણું વિશાળ હોય એમ જણાઈ આવે છે તેઓએ જૈન દર્શનના બંને મંત્રાના પુસ્તકો-મૂળ પુસ્તકો, તથા પ્રખ્યાત પુસ્તકો વાંચ્યા ઉપરાંત વેદાન્તને અંગે પંચીકણ, વિચારમાગર આદિ અંગે ઉપપુત્રને પણ વાંચ્યા હશે અથવા સ્થળે પંચીકણ, દાસબોધ વિગેરે અન્ય ગ્રંથો-લૌકિક પુસ્તકો વાંચવા તેમણે લવામણ કરી છે, છતાં જેમ જેમ તેઓ વયમા આગળ વધ્યા છે, તેમ તેમ જૈન ધર્મનાં તત્ત્વો વિષે ખાસ અભ્યાસમા વધ્યા હોય એમ જણાઈ આવે છે જૈનદર્શનને અંગે આત્મતત્ત્વનો તેઓએ ઘણો વિચાર કર્યો છે એક એક લેખમા તેઓનું આત્મજ્ઞાન જણાઈ આવે છે જૈનદર્શનને અંગે તેમણે જે જે વિચાર્યું છે, ચર્ચ્યું છે, તે તેઓએ પોતાની લેખિનીદ્વારા ઉચ્ચથી ખુલ્લું મૂક્યું છે સૂત્રના વિચાર સાથે તેઓના જે લેખો ન મળતા આવતા હોય, તેનું જ અહીં નિરીક્ષણ કરી વાંચકોને શાઓક્ત દિશાએ દોરવાનો ચત્ત કંવાનો હેતુ રાખ્યો છે સૂત્રના વિચાર સાથે મળતા હોય તે લેખોને પણ દીગ્ગજોરીની દૃષ્ટિએ જોવાનો આશય નથી જ હવે પછીના વર્ષમા તેઓના લેખો આવે છે, તે બહુધા સૂત્રના તત્ત્વ સાથે મળતા આવે છે એટલે તે વિષે ઉક્ત આશયપૂર્વક ખાસ નિરીક્ષણ કંવાનું બહુ ગહેતુ નથી

તેઓનો આ લેખસમૂહ વિશાળ છે, એક દિગ્ગિજ જેવો છે તે માત્ર એક પુસ્તકરૂપે નથી પણ જુદે જુદે સમયે ઉપરિચિત થયેલા વિચારોને જુદે જુદે વખતે વાચે ॥ પુસ્તકોના અવતરણો, અનુવાદો તે છૂટક છૂટક વિચારો છે એટલે તે ઘણું જ્ઞાન-જ છે તેમા ઘણું વિચારણીય છે તેઓએ ઘણા વર્ષમા આત્મતત્ત્વો ને જૈનદર્શનને અંગે ઘણા સારા વિચારો યાં છે હવે પછીના વર્ષમા તેમણે પોતાના વિચારો શાન્તિથી અને કારમપણાથી દર્શાવ્યા હોય તેમ જણાય છે આનંદુધીના આત્મજ્ઞાન સળધી વિચારોની સાથે સાથે મનની

વ્યાકૃણતામાં જાણે હોય, કોઈ વખતે ઇતરાજમાં હોય, કે અસંતોષમાં હોય, કેટલીક વખત ઉન્મત્તતામાં આવી ગયા હોય, એમ ઘણા સ્થેષોમાં જણાય છે. હવે પછીના વર્ષમાં ઘણે ભાગે અભ્યાસને અંગે જે હૃદયમાં હોય કે પુસ્તકમાં અવશોદ્યું હોય તે તેઓએ દર્શાવ્યું છે. ૩૨ મા વર્ષમાં વીતરાગશ્રુત ઉપર ઘણો ભાર તેઓ આપે છે, ને કહે છે કે તેનું અનુપ્રેક્ષન (ચિંતન) વારંવાર કર્તવ્ય છે. ત્યાર-પછી તેઓ પંચાસ્તિકાવિષે અભ્યાસ-વાંચનનું રહસ્ય જ્ઞેય બોલ ને ૫૮ બોલની અંદર જણાવે છે. આથી સમજાય છે કે તેઓએ તેનું સતત ને બરાબર વાચન કર્યું છે.

[૫૪ ૪૮૧] વીતરાગશ્રુતનો આશય.

વીતરાગશ્રુત કેટલું બધું ઉપકારી છે તે વિષે તેઓ જણાવે છે. મહાત્મા પુરૂષદ્વારા તેનું રહસ્ય જાણવું અગત્યનું છે, પણ તેમનો સમાગમ કાંઈ હંમેશાં રહી શકતો નથી, તો તેઓ (મહાત્માઓ) ના અભાવે વીતરાગશ્રુત બળવાન ઉપકાર કરે છે; એટલે કે તે માટે મહાત્માઓની આવશ્યકતા છે, પણ તેઓના અભાવે વીતરાગશ્રુત અસંત ઉપકારક છે. આ વાર્તા તેઓ અહીં સ્પષ્ટ કરે છે. વચ્ચેનાં વર્ષોમાં વીતરાગશ્રુત કરતા પ્રત્યક્ષ પુરૂષની-સદ્ગુરૂની વધારે અગત્ય તેઓ લખતા હતા. ૨૯ મા વર્ષમાં તેઓ લખી ગયા છે, કે “ પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરૂ સમ નહિ, પરોક્ષ જિન ઉપકાર.” આ વાક્યથી પરોક્ષ જિનની ને તેમના શ્રુતની કિમ્મત ઘટી જાય છે. આજે પ્રત્યક્ષ ગુરૂ ઉપકારી છે, પણ ગુરૂને ને આખા સમાજને આજે કોઈ ઉપકારી હોય તો તે પરમ-વીતરાગશ્રુત છે. વીતરાગશ્રુત વિના-ગુરૂ-સમાજ ઉપર શો ઉપકાર કરે ?

[૫૪ ૪૮૨] દ્વાદશાંગ.

આ દ્વાદશાંગ માટે લોકોને શંકા રહ્યા કરે છે કે તેના કર્તા

કાઈ વીતરાગ છે કે કોઈ મર્વસ છે, તેની ખાત્રી શું? પણ તેઓ તો ખાસ આ સ્થળે ભાગ આપે છે ને કહે છે કે —

“ તે દ્વાદશાગના મૂળ ઉપરથી સર્વજ્ઞ-વીતરાગ છે કે જેના સ્વરૂપનું મહાત્મા પુરો નિરતર ધ્યાન કરે છે, અને તે પની પ્રાપ્તિમા જ સર્વસ્વ સમાધિલું છે એમ પ્રતીતિથી અનુભવે છે ”

આ ઉપ થી વસ્તવ્ય એ છે કે તેઓ દ્વાદશાગ શ્રુત વીતરાગ સર્વજ્ઞ પ્રણીત જણાવી પોતાને તથા ખીજને વિશ્વાસુ બનાવે છે ત્યારપછી મહાત્મા આચાર્યોએ તે દ્વાદશાગની રચના કરી છે ને તદ્વશિત ખીજ મહાત્માઓએ ખીજ નિર્દોષ શાસ્ત્રની રચના કરી એમ તેઓ કહે છે

આ સ્થળે તેઓ આચાર્ય-(ગણધર) રચિત બાર અગ ઉપર ફેટલું માન ધરાવે છે, તે સમજાય છે ગયા વર્ષમાં “ હું કહું છું તે જિનાગમ છે ” એમ પણ બોલતા અચકાયા નહોતાં આજે એમ નથી આજે તો તે ઉપર બહુમાન હોય એમ જણાય છે

ત્યારપછી તે બાગ અગના નામ આપતા જન્મા ખાલી રાખે છે “ તેમાં શું નિરૂપણ છે ” તેમ કાળદોષથી ઇટલુંવે વિસર્જન થઈ ગયું છે ” તે ને ‘ અલ્પ સ્થળો રહ્યા છે ’ તે બધું બતાવવાને ત્યાં તેઓ સુપકી રાખે છે પછી અલ્પ સ્થળો ગયા છે, તેને એકા દશાગ શ્વેનાગરો કહે છે, દિગ્બરો તેમાં સમ્મત થતા નથી એમ તેઓ કહે છે પછી પાછી જન્મા ખાલી રાખે છે

છૂટક છૂટક વિચાર જે લખ્યા છે, તે મર્વ અત્ર આપણે સેઈ સમ્મતા નથી, તો પણ એટલું તો કહી ચકીશ કે તેમાં ધણું ન્યાયશીલ ને અભ્યાસશીલ છે

[૫ / ૬૨, ૮ ૩૯] આ કાળ

આ કાળને વિરે જ્ઞાન ક્ષીણ થયું છે; અને જ્ઞાન ક્ષીણ થવાથી મહા-ભેદ પડ્યા થયા છે જેમ જ્ઞાન બોલું તેમ મતભેદ થવારે અને જ્ઞાન થયું

તેમ મતભેદ ઓછા, નાણાની પેઠે, જ્યાં નાણું ધર્યું ત્યાં કંકાસ વધારે અને જ્યાં નાણું વધ્યું ત્યાં કંકાસ ઓછા હોય છે."

આ વાર્તા, તેઓએ ધણી ન્યાયશીલ કરી છે. આજે જ્ઞાન ધટવાથી મતભેદ વધારે થાય છે. જ્યારે જ્ઞાનની ઊંચો ઉછળતી હતી, ત્યારે મતભેદો નહિ જેવા હતા.

૨૮ મી કલમમાં તેઓ કહે છે કે:

"જ્ઞાન વિના સમ્યક્ત્વનો વિચાર સૂજતો નથી. મતભેદ હત્પન્ન નથી કરવો એવું જેતા મનમાં છે, તે જે જે વાંચે અથવા સાંભળે તે તે તેને ફળે છે. મતભેદાદિ કારણને લેધને શ્રૂત શ્રવણાદિ ફળતાં નથી."

આ વાર્તા પણ તેઓએ સત્ય કહી છે.

[૫૦૮ ૫૧૧] ત્યાગની આવશ્યકતા

૧૯૩,, ૧૯૪,, ૧૯૫. કલમમાં તેઓ કહે છે તે બરાબર છે.—

"તીર્થંકર જેવા પણ સંસારપક્ષે વિશેષ વિશેષ સમૃદ્ધિના ધણી હતા, છતાં તેમને પણ ત્યાગ કરવાની જરૂર પડી હતી, તો પછી અન્ય જીવોને તેમ કરવા શિવાય છૂટકો નથી "

"ત્યાગના બે પ્રકાર છે, એક બાહ્ય ત્યાગ ને બીજો અભ્યંતર ત્યાગ. તેમાંનો બાહ્ય ત્યાગ તે અભ્યંતર ત્યાગને સહાયકારી છે. (ત્યાગ સાથે વૈરાગ્ય જોડાય છે, કારણકે વૈરાગ્ય થયેજ ત્યાગ થાય છે.)

"જીવ એમ માને છે કે હું કંઈક સમજું છું, અને જ્યારે ત્યાગ કરવા ધારીશ ત્યારે એકદમ ત્યાગ કરી શકીશ; પરંતુ તે માનવું ભૂલભર્યું થાય છે. જ્યાંસુધી એવો પ્રસંગ નથી આવ્યો, ત્યાંસુધી પોતાવું જોર રહે છે; જ્યારે એવો વખત આવે છે. ત્યારે શિથિલ પરિણામી થઈ મોળો પડે છે માટે આસ્તે આસ્તે તપાસ કરવો, તથા પાનિયમ કરવા મોડવો કે ત્યાગની વખતે પરિણામ કેવાં શિથિલ થઈ જાય છે?"

બેકે શ્રીમદ્ ત્યાગ કરી શક્યા નથી, પણ અનુભવમાં તે વાર્તા તેઓ હિતારી શક્યા છે કે ત્યાગની ડોહને પણ જરૂર છે, તે બાહ્ય ત્યાગ અભ્યંતર ત્યાગને મદદ કરતાર છે. ત્યાગને બાહ્ય ત્યાગ.

હદી તે વાનિ હવામાં ઉડાડી દેતા હતા, તેમ આ સ્થળે તેઓ કરતા નથી તેઓ ત્યાગ કેમ કરતા નથી એ વિષે આપણો આગ્રહ નથી, પણ હવે સ્પષ્ટ તથા વાસ્તવિક નિદાન કરે છે, તે ધણુ ખુશ થવા જોતું છે

૧૯૭ મી કવચમા તેઓ ત્યાગ માટે કહે છે કે—

“અરો અરો જોડેલો ત્યાગ કરવો, તેમા પણ મોજારા ન રાખવી. તેમજ શરીરે અનુસરીને ત્યાગ કરવો એમ પણ નહિ જે કાષ્ઠ ત્યાગ કરેલો, તે શિથિલપણારહિત તથા બારી બારણા રહિત કરેલો અથવા બારી બારણા રાખવા જરૂર હોય તો તે પણ આ સ આધારમા ખુલ્લી રીતે રાખવી ”

આ પરથી સમજાય છે કે આવો ઉપદેશ પહેલા મનજીવ નહિ હોય અથવા કાષ્ઠ કોણુમર આમ શ્લેષ ઉપદેશ આજે તેઓ કરતા હોય તેમની આ વાર્તા આજે મોઢી ને વાસ્તવિક પહેલા તેઓ આમ શ્લેષ ત્યાગ વિષે બોલ્યા નથી પૂર્વ તે બોલ્યા છે, ત્યાં ધણુ મોજુ બોલ્યા છે, ત્યાગ વિષે રૂચિજન હોય તેમ બોલ્યા છે, પણ આ સ્થળે તેમ નથી જોડેલે કે હવે તેઓના વિચારો પહેલા કરતાં ધણુ સારા ને ત્યાગ બધી વળ્યા જણાય છે

આ સ્થળે-કર્મ પ્રવૃત્તિ વિષે તેઓએ ધણો મારો વિચાર કર્યો છે કર્મમાં થી બેઠે એમ થાય તેને વિશે અનન્નામુજધી કષાય, અમ્ય કૃત્ય શ્વરથાન, જીવ હજી સુધી કેમ ઉચ્ચ દરામા ન આવ્યો વિગેરે વિષે તેઓએ મનનીય વિચારણીય વિચારમંદિર ખતાવ્યો છે આ ઉપરથી તેઓનું જ્ઞાન, વાચન, અભ્યાસ ધણુ વિસ્તૃત છે એમ મનગમ છે

વર્ ૩૩ મુ

[અઠ પપદ] અપૂર્વ અવસર

“ અપૂર્વ અવસર એવો ક્યારે આવશે ? ” એ દવિના પત્ની રસિડ છે, તેમાં રાગ ને તાલનો મેળ છે, અને બરાબર વીચનાં

ક્રોધપણને હૃદય ઉપર સારી અસર કરે તેવી છે. આ કવિતા જ્યારે શ્રીમદે લખી હશે ત્યારે તેઓ ઘણા ઉચ્ચ વિચારમાં દૂબી ગયા હશે, એમા મંશય નથી. કવિતાની કડીઓ એક પછી એક વાંચતાં એમ અનુભવ થાય છે કે જાણે જીવ પોતાના મ્યાનકના સોપાન પર ચઢતો હોય; તે પદ્ધતિએ તે કવિતા તેઓએ રચી છે. આ કવિતામાં તેઓએ આત્મસ્વભાવ, જીવસ્થાનકક્રમ, ને મોહનીય પ્રકૃતિના ક્રમવાર વિલયના યથાતથ્ય સ્વરૂપો બતાવ્યાં છે. મન વચન ને કાયાના સંબંધની વર્ગણા દૂરે, આત્મા સ્વસ્વરૂપમાં આવે એવી દશાનું ક્રમવાર તેઓએ વર્ણન ત્યાં કર્યું છે. છેવટે એ દશા પ્રાપ્ત કરવા માત્ર આ ધ્યાન કે વિચાર છે; જોકે એ દશા તેઓ મેળવી શક્યા નથી, પણ મેળવવાની ઉત્કટ ઇચ્છા છે. તેઓ આશા બતાવે છે કે “ પ્રભુ આજ્ઞાએ થાશું તેજ સ્વરૂપ જો. ” એમ આજે અમારા અંતરમાં નિશ્ચય વર્તે છે.

[અંક પાંચ] અનંત અપાર આનંદ

“ દેહથી મિત્ત સ્વપરપ્રકાશક પરમજ્યોતિસ્વરૂપ એવો આ આત્મા તેમાં નિમજ્ન થાઓ ! હે આર્ય જનો ! અંતર્મુખ થઈ, સ્થિર થઈ, તે આત્મામાંજ રહો તો અનંત અપાર આનંદ અનુભવશો. ”

આ વાક્ય સંપૂર્ણ સત્ય છે. આ વિના આત્માની સંપૂર્ણ શાન્તિ નથી. ત્યારપછી જે લખ્યું છે તે પણ સત્ય છે. આ વિચાર અંગત લખ્યા છે.

તેઓ ઘણી વખત આજ સુધી પંચીકરણ, વિચારસાગર, દાસબોધ વિગેરે અન્ય દર્શનીય પુસ્તકો વાંચવા અન્યને લલામણુ કરતા હતા, પણ અત્ર જૈન દર્શન વિષે તેઓની આત્મશ્રદ્ધા કેવી છે તે નીચેના અંક ઉપરથી જાણાય છે.

[અંક પૃષ્ઠ] વેદાત અને જિનદર્શન

તેઓ કહે છે કે—

“જો આત્મકલ્યાણનો નિર્ધાર શ્રી વર્ધમાન સ્વામીએ કે શ્રી ઋષભાદિએ કર્યો છે, તેવા નિર્ધાર બીજા સપ્રદાયને વિશે નથી વેદાતાદિ દર્શનનો લક્ષ આત્મજ્ઞાન બાણી અને સંપૂર્ણ મોક્ષ પ્રત્યે જતો જોવામા આવે છે, પણ તેનો યથાયોગ્ય નિર્ધાર સંપૂર્ણપણે તેમા જણાતો નથી, અરો જણાય છે, અને કઈ કઈ તે પણ યથાયિ ફેર ફેખાય છે જોકે વેદાતને વિશે ઠામ ઠામ આત્મચર્યા જ વિવેચી છે તથાપિ તે ચર્યા સ્પષ્ટપણે અવિ-રક્ત છે, એમ હજી સુધી લાગી રાખે નથી

તેઓ આગળ કહે છે કે

‘વેદાત જે પ્રકારે આત્મસ્વરૂપ કહે છે, તે પ્રકારે સવયા વેદાન્ત અવિરોધપણુ પામી રાખે નથી કેમકે તે કહે છે તેજ પ્રમાણે આત્મસ્વરૂપ નથી, કાંઈ તેમા મોટા બેદ જોવામા આવે છે, અને તે તે પ્રમાણે આત્માદિ દર્શનને વિશે પણ બેદ જોવામા આવે છે એકમાત્ર શ્રી જિને કહ્યું છે, તે આત્મસ્વરૂપ વિશેષ વિશેષ અવિરોધી જોવામા આવે છે અને તે પ્રકારે વેદવામા આવે છે ’

આ લેખમા વેદાન્ત સામ્યાદિ દર્શનો કગતા જિને જે આત્મ સ્વરૂપ જોયું છે, તે વધારે બગબર છે, ને તે પ્રમાણે આત્માને પ્રતીતિ થાય છે એમ તેઓનું વ્યય છે વસ્તુ એ છે કે તેઓ અત્યાગ્રસુધી વેદાન્ત દર્શનના મન્ય વાચવા અન્યને બનામણુ કરતા હતા, તેમ કેટલાક સ્થળે અ ય દર્શન વિશે પણ બહુ સાફ તેઓએ કહ્યું છે આ સ્થળે વેદાન્ત દર્શન કગતા જૈન દર્શન કેટલું બધું આગળ વધ્યું છે અથવા આત્મતત્ત્વ જૈન જે કહે છે તે પ્રેરણુ બધું વિશ્વસનીય છે, તે વાર્તા તેઓએ સ્પષ્ટતાથી જણાવી છે, એટલે કે વેદાન્ત જૈન વચ્ચેનું સાફ સાફ અતર તેઓએ જણાવી દીધું છે

ત્યારપછીના પેરામા તેઓ કહે છે કે, સંપૂર્ણ આત્મસ્વરૂપ મળે પણ પુરૂષને વિશે પ્રગણિત થયું હોય તો માત્ર શ્રી વર્ધમાન સ્વામીને વિશે થયું છે

૩૨ મા વર્ષના ને ત્યાર પછીના લગભગ એકઁએક અંક તદ્દન નિર્મળ ને શુદ્ધ બુદ્ધિથી આત્મવિચાર સાથે લખાયા છે, એમ પ્રતીતિ થાય છે. તે દરેક અંકમાં ઘણી શાન્તિ સાથે આત્મજ્ઞાન ને અખ્યાસનું પ્રકાશન જણાય છે.

[પૃષ્ઠ ૫૩૪] વિચારમાં અંતર.

૫ મા કલમમાં તેઓ જણાવે છે કે:

“ સંસાર છોડ્યા વિના અપ્રમત્ત જીવસ્થાનક નથી. અપ્રમત્ત જીવ-સ્થાનકની સ્થિતિ અંતર્બુદ્ધતંત્રી છે. ”

૬ હી કલમમાં તેઓ લખે છે કે:—

“ અમે સમન્થા છીએ, શાન્ત છીએ, એમ કહે છે તે તો કમાયા છે. ”

“ સંસારમાં રહી સાતમા જીવસ્થાનની ઉપર વધી શકાતું નથી, આથી સંસારીને નિગરા થવાનું નથી; પણ ધ્યાનમાં રાખવાનું છે. ”

આ ત્રણે કલમો પોતાને લક્ષ્યમાં રાખી તેઓએ લખી હોય એમ જણાય છે. ૫ મા કલમમાં તેઓ કહે છે કે સંસાર છોડ્યા વિના અપ્રમત્ત જીવસ્થાનક નથી, ૭ મામાં તેઓ કહે છે કે સંસારમાં રહી સાતમી ઉપર વધી શકાતું નથી; એટલે કે સાતમા સુધી જવાય છે. પહેલાં કહે છે કે સંસાર છોડ્યા વિના ૭ મુ જીવસ્થાનક નથી થતું; આ સ્થળે કહે છે કે સાતમા સુધી જવાય છે તો મજી આ બેમાં કયું સત્ય ? એક જ કલમના અંતરે આટલો બધો વિચારનો અંતર શો ? આ સ્થળે મધ્યસ્થતા સચવાઈ જણાતી નથી.

સંસારમાં રહી સાતમા સુધી જવાય છે, પણ પછી આગળ જવાતું નથી; તો તે વાર્તા પોતાને લક્ષ્યમાં રાખી લખી હોય એમ જણાય છે. તેમ નહિ તો સંસારમાં રહી તેરમા સુધી શું જવો નથી જતા ? ઘણાઓ સંસારમાં રહી કેવળ જ્ઞાન પામ્યા છે, તો

પછી શા માટે સાતમા સુધીની તેઓ હદ બાધતા હશે ? તેઓ એમ માનતા હોય કે તેમના જીવસ્થાનક સુધી કેવળજ્ઞાન સુધી જવાનું નથી, કારણ તેવી સ્થિતિ, તેવું જ્ઞાન આજે નથી એટલું સસારમાં ગંહી માતમા સુધી જવાય છે, એટલી હદ ગમ્ય છે એ વાર્તા એમ તેઓ મિદ્ધ કરતા હોય તો ભત્રે, પણ તેમ તે વાર્તા સિદ્ધ થતી નથી. જેમ મમારમાં રહી તેરમા સુધી જવાય છે, એજ પ્રમાણે સ્થિતિ હોય તો સસારમાં ગંહી સાતમા સુધી જવાય છે. જો તે સ્થિતિ ન હોય તો સાતમા સુધી પણ જવાનું નથી પરિણામ આશ્રયે લેને માતમા સુધી રૂપના ારી શકાય, પણ પ્રતર્તનને અંગે તેમ થઇ શકું નથી જેને ગૃહભાષા છૂટે નહિ તે છૂટે જીવસ્થાનકે જુવી ગીને આવી શકે ? કોઈ એવી શકા આવે કે જેને આત્મ ત્યાગ છે, તે છૂટે જીવસ્થાનકે આવે છે, તેમાં કયા અડચણ આવે છે ? શાસ્ત્રમાર કહે છે કે, જે પુરુષને મનુષ્યના કે દેવ પશુના ભોગ મતિ અરૂચિ થઇ હોય તો તે અવસ્થા આરભ પરિમદનો ત્યાગ કરે છે તે આરભ પરિમદમાં પ્રવૃત્ત હોતો નથી જો આરભ પરિમદ બંધ થાય તો મસારમાર્ગનો ઉચ્છેદ થાય છે તાત્પર્ય એ છે કે તેઓ છૂટા જીવસ્થાનકે આવે તો તેઓને બાહ્ય આરભ પરિમદનો સંસર્ગ ન હોવો જોઈએ જો તે સંસર્ગ છે, તો છૂટાની સ્પર્શના તેઓને નથી જો છૂટાની સ્પર્શના માનીએ તો આરભ પગ્મિહરહિતતા બાહ્યમાં પણ હોની જોઈએ ત્યાસુધી જીવને મસારના આરભ પરિમદની અનુકૂળતા છે, ત્યાસુધી અનંધન—સંધનની વાર્તા ક્યાંથી લેાય ? તેને અગે તે સ્થળે ૧૧ મી કલમમાં તેઓ કહે છે કે —

“ સકિય જીવને અનંધન અનુકૂળ હોય એમ બને જ નહીં (કિયા યતા અનંધ ગુણસ્થાનક હોય નથી.) ”

• જુઓ ઉત્તરધ્યયન, ૨૬ મું અધ્યયન બીજી પ્રકોત્તર.

આ વાર્તા તેઓએ ઈશમાં સ્પષ્ટ કરી છે, એટલે સક્રિય એટલે ન્યાંસુધી જીવને આરંભ પરિગ્રહ છે ત્યાંસુધી અખંધનું અનુષ્ઠાન-સંયમ ક્યાંથી હોય ? નહિજ હોય. જો કે તેઓનો એ વાક્યનો અર્થ ઈશમાં કહેલો છે, તે છે; પણ આપણે અત્ર આ અર્થ (ઉપર કહ્યો છે તે) ઘટાવીએ તો ઘટી શકે છે. છઠ્ઠા જીવસ્થાનકે વર્તમાનમાં જીવ આવી શકે; પણ આરંભ પરિગ્રહનો ત્યાગ કરવા જીવ નિર્બળતા બતાવે છે, એજ વસ્તુ કહિન છે એમ સમજાય છે. મનુષ્યજ્ઞાન આટલી હદે ચડી જાય છે, પણ વર્તનમાં નાસીપાસ થાય છે, ત્યારે એમ સમજાય છે કે તેમ વર્તનું તે કહિન-ધણું કહિન છે. જ્ઞાનમાં ઉંચી હદે ચડેલાઓ, આરંભ પરિગ્રહ ત્યાગ કરનાર ને જેઓ જ્ઞાનમાં પામર છે, તેઓને પામર જીવે છે, ને તેઓનો સંયમ તે સંયમ માનતા નથી; પણ આ સ્થળે સાવ સ્પષ્ટ થાય છે કે જે વસ્તુ જેની પાસે છે, તે વસ્તુ બીજા પાસે નહિ હોવાથી, તે તેને પામર જીવે છે. વસ્તુનો ગર્વ હોવાથી બીજાને પામર માને છે, ત્યારે ગુણી મનુષ્ય પોતાની પાસે જ્ઞાન કે ચારિત્રને અભાવ હોવાથી ને તે બીજા પાસે હોવાથી પોતાને પામર માને છે, ને બીજાને સમૃદ્ધ માને છે.

[પૃષ્ઠ ૫૩૬] અનાચાર અધિકાર.

૫. મી કલમમાં તેઓ કહે છે કે:—

“ ન્યાંસુધી યથાર્થ જ્ઞાન થાય નહીં, ત્યાંસુધી મૌન રહેવું ઠીક છે, નહીં”તો અનાચાર દોષ લાગે છે. આ વિષય પરત્વે ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમાં ‘અનાચાર’ નામે અધિકાર છે. ”

યથાર્થ જ્ઞાન વિના-વસ્તુને બરાબર સમજ્યા વિના મુનિઓને બોલવાની ના કહી છે, અર્થાત્ મૌન રાખવું મુનિઓને ઈષ્ટ છે. આ વાર્તા ઠીક છે. પણ આ અધિકાર સૂત્રકૃતાંગના ઉત્તર ભાગમાં છે, ઉત્તરાધ્યયનમાં નથી.

૮ મી કલમમા તેઓ કહે છે કે —

“ દિગમ્બરના તીવ્ર વચનોને લીધે કદાચ રહસ્ય સમજી શકાય છે. શ્વેતામ્બરની મોળાશને લીધે રસ-કડાતો ગયો.

આ વાક્ય કદાચ વિચાર પરત્વે લખ્યું હશે શ્વેતામ્બરોની તેઓને જ મોળાશ લાગી ? શું શ્વેતામ્બર પુસ્તકો મોળા છે કે શ્વેતામ્બર સમ્રાટ માધુ-સાધ્વીઓ મોળા છે ? જિગ્મ્બરના તીવ્ર વચનોની લીધે કદાચ રહસ્ય સમજાય છે, તો શું દિગમ્બર પુસ્તકો બોલે છે, તે ન્યાયશીલ છે ? દિગમ્બરો ઘણી જગ્યાએ કેવળ ક્રિયામાર્ગને ઉમેડી નાખતા હોય છે ને બહુધા જ્ઞાન ઉપર ભાર આપતા હોય છે, તો શું એમના જ્ઞાનથી મોક્ષે જવાય એમ જૈનશાસ્ત્રી કહે છે કે ? દિગમ્બર કદાચ બાળુમા નિષ્પક્ષપાતથી બોલે છે ? તે તો કહે છે કે વસ્તુનો કે સૂત્રનો એક ધારો ગમે તે સાધુ નથી તેને માટે ત્રીશમા વર્ષમા તેઓ પશુ કહી ગયા છે કે તેમ કરવાથી-નમ્ર રહેવાથી શરીર બળ ધટવાથી ચારિત્રનો નિર્વાહ થઈ શકતો નથી, તો દિગમ્બરના વચનો કદાચ રીને તીવ્ર રહસ્યવાળા લાગે છે જે મનુષ્ય એક જગ્યાએ બોલવામા મોળો પડે છે, તો પછી બીજી જગ્યાએ બાજબી છે, તેનું શું પ્રમાણ ? દિગમ્બર વસ્તુનો સાવ નિષેધ કરે છે, ને પરિધાન કરનાર સાધુને નરકમા જવાનું કહે છે તો આ વચન તેમને શું તીવ્ર વાગે છે કે ન્યાયશીલ નાગે છે ?

[૫૪ પૃષ્ઠ] અસ્મિમતાના હિંગાર

૧૩ મી કલમમા તેઓ લખે છે કે —

“ અમારી આજ્ઞાએ વર્તવા જે થાય લાગે તો અમે અમારે ચિરંમુદી સદ્યે જીએ કારણકે જેમ રત્ના ઉપર કાંટા પડ્યા હોય તે કોઈને વાગશે એમ જાણી માગે આજ્ઞા ત્યાંથી લેવાની બધા કોઈને જ્યાં ન લાગે તેવી બીજી એકાદ જગ્યાએ કોઈ મૂકે તો કાંઈ તેણે રાજ્યનો ગુન્હો કર્યો કહેવાય નહીં, તેમ મોક્ષનો શાન્ત માર્ગ બતાવતા પાપ કેમ સહાય ? ”

આ ઉદ્ધારોમાં અસ્મિતા છે. ખુદ મહાવાર પ્રભુ કે બીજા જ્ઞાનીઓ પણ એવું બોલ્યા નથી કે બહારી આત્માએ ચાલતાં પાપ લાગે તો અમારે શિરે ઓઢી લઇએ છીએ. શાસનમાં જેની આજ્ઞા ચાલે છે, તે શાસનનો અધિપતિ હોવો જોઇએ; તે મહાત્યાગી મહા સમર્થ, તે જ્ઞાની હોવો જોઇએ; શું તેઓમાં એવી શક્તિ હતી કે તેઓની આજ્ઞા પ્રમાણે ચાલતા કાંઈ અધઃસ્થિતિમાં જાય તો તેઓ તેને બચાવી લે ? વીતરાગ હોય તો તેઓની આજ્ઞા નિર્દોષ હોય, ને તે માનવાલાયક છે; પણ જેઓ સરાગી છે, તેઓની આજ્ઞા સર્વથા નિર્દોષ હોતી નથી.

[પૃષ્ઠ ૫૩૭] અનંત સંસાર

૧૫ મી કલમમાં તેઓ બોલે છે કે—

“યથાર્થ સ્વરૂપ સમન્વ્યા વિના, અથવા પોતે જ બોલે છે તે પરમાર્થે યથાર્થ છે કે કેમ તે જાણ્યા વિના, સમન્વ્યા વિના જો વક્તા થાય છે, તે અનંત સંસારને વધારે છે. ખોટા ત્યાંસુધી આ સમજવાની શક્તિ થાય નહીં, ત્યાંસુધી મૌન રહેવું સારું છે.”

આ વાત યથાર્થ છે આપણને લાગે છે કે એમણે પોતે પોતાના અનેક ઉદ્ધારો કાઢ્યા પૂર્વે આ પ્રકારે સ્વવાણીનું તોલન નહિ કર્યું હોય.

૧૭ મી કલમમાં તેઓ કહે છે કે—

“જે કે હમણાં તમો સર્વને માર્ગે ચઢાવીએ, પણ જ્ઞાનના પ્રમાણમાં વસ્તુ મૂકાય છે.”

મતલબ કે તેઓને બધાને માર્ગમાં ચઢાવવાની શક્તિ છે, પણ જ્ઞાનન બરાબર નથી. જ્ઞાન ચોગ્ય હોય કે ન હોય, પણ જ્ઞાની પુરૂષો તો સુવ્યવસ્થિત ઉપદેશ આપવામાં હમેશાં તૈયાર હોય છે. જ્ઞાની પુરૂષ માત્ર ઉપદેશ આપવાનું લક્ષ્ય રાખે છે.

૧૮ મી દત્તમમા પણ તેઓ બોલે છે —

“ તમારે કેટલે પ્રકારે કરવા, જેવું નથી કારણકે તમારે માથે અમારા નેવું છે. ”

ખીજી ઉક્તિઓના જેવી આ પણ એક દર્પોક્તિ છે તેમના સુાવચારશીલ વાક્યોમા પણ ત્યાગે આવી અસ્થિતા અને દર્પની છાદ લેવામા આવે છે, અને ખીજી બાબુએ તેમની ત્યાગવિષયક નમંજના જેવામાં આવે છે, ત્યાર સ્વાભાવિક રીતે જ તેમના તત્ત્વ તથા મત્ત્વનું મૂલ્ય મતુષ્યના અતરમાથી ઉતરી નામ છે, પછી બને સામાન્ય સુદ્ધિ ॥ મનુષ્યો ઉપરદુષ્ટથી લેધને તેવા વચનો ઉપર પશુપાત સુદ્ધિ ગમે

[પૃષ્ઠ ૫૬૬] [અ. ૭ ઉ. ૩] એક ભવ કરી મોક્ષે જનાવું

“ વન્ય રે દિવસ આ અહો ”

આ મિતા તેઓએ રચી છે, તેમા તેઓને જે ઉદ્ધાસ આવ્યો છે ને આત્માનુભવ થયો છે, તે વાર્તા સ્પષ્ટ તેઓએ જણાવી છે અપૂર્વ અનુમાર, વૈગમ્યધારા, મમ્મકત્વ પ્રાપ્ત થયું, વિગેર વાર્તા તેઓએ તેમા કરી છે

છેરે તેઓએ શુ ધારણા ધારી હતી, તે પણ વસ્તુ તેમા સમજાવી છે તેમા હું છું કે એવું ધાર્યું હતું કે આ દેહથી મત્ત્વ ધર્મનો ઉદ્ધાર થશે, ત્યાં અપૂર્વ ગતિ આવી, ને અપ્રમત્ત યોગ થવા માથે કેવળ લગભગ બ્રહ્મ સ્પર્શી દેતો વિયોગ થશે આમ હતું પણ છેવટે તેમ યર્જ રાગ્યુ નથી એટલે દરે એક ભવ માત્ર કરી મોક્ષમા દલશિ—સ્વપ મ્વેત—જર્મશ ગેમ તેઓ દલિતામા પોતાની ઉત્તમાદવતી આશા જણાવે છે તેઓ જે ધાગણા ધાગે છે, એ મત્ત્વ દશે ખરી ૧ આ ભવની ધાગણા પ્રત્યક્ષ ત્યારે પૂરી થઈ રાખી નહિ, તો પછી પોતાના વિશેની ધાગણા ખરી પડે તેની આશા થી અને પ્રમાણ શુ ૧ ત્યારે મપૂર્ણ હાથમ્મ મામમી હતી, ત્યારે

પ્રમાદવશ એ વસ્તુ કરી શક્યા નથી; તો પછી જ્યાં દષ્ટિ કે જ્ઞાન થોડાં પણ પહોંચી શકતાં નથી, ત્યાંની કલ્પના કેટલી સાચી કે વાજબી છે. તે તો વાચકોજ પોતે સમજી લે. તેમનો ઉલ્લાસ મોક્ષમાં જવાનો છે, ને તે પાર પડે એવું તો સૌ કોઈ ધૃત્વથી. એક ભવમાં મોક્ષે જવાની તેમની ધારણા કેટલીક વિચારણા માગે છે. શાસ્ત્રમાં આપણે જોઈએ છીએ કે જે એક ભવ કરી મોક્ષે જવાના છે, તેનું વર્તન આ ભવમાં કેવું હતું? જ્ઞાન દર્શન ને ચારિત્રની યથાતથ આરાધના કરવાનો દાખલો તેઓને બંધ બેસતો નહિ આવે, કારણ કે તેમ તેઓ કરી શક્યા નથી; પણ તેઓના અભિપ્રાય પ્રમાણે ઐશ્વર્ય અને કૃષ્ણના દાખલા લેઈએ. તેઓ કંઈ પણ વ્રત પ્રત્યાખ્યાન કરી શક્યા નથી, પણ એક ભવ કરી મોક્ષે જવાના છે. જેમ રાજા ઐશ્વર્ય, કૃષ્ણ વાસુદેવ ધણો ઉલ્લાસ આવવાથી તીર્થંકર નામ ગોત્ર કર્મ ઉત્પન્ન કરી એક ભવ કરી મોક્ષ જશે, તેમ પોતે પણ એક ભવ કરી મોક્ષે કેમ ન જાય એમ શ્રીમદ્નું ધારવું છે. કૃષ્ણ ને ઐશ્વર્યની કેટલી ભક્તિ હતી, તેનું માપ આજે કોણ કહાડી શકે તેમ છે? ખુદ તીર્થંકર તેની ભક્તિ જોઈ વિસ્મય પામ્યા છે. દેવોએ તેમને સમ્યક્ત્વથી ખસેડવા માટે શાસનનું કેટલું બધું નિકૃષ્ટત્વ તેમની સમીપે દર્શાવ્યું છે, છતાં તેઓના હૃદયમાં શાસનના એક પણ સાધુ સાધ્વીના ચરિત્ર માટે બ્રાન્તિ થઈ નથી. તેથી 'ઉલટું શ્રીમદે સાધુઓ અને ગુરુઓ ઉપર પ્રહાર કરવામાં બાકી રાખ્યું નથી. સમ્યક્ત્વનો દાવો થતો હોય ત્યાં શ્રુતજ્ઞાનની કે પ્રભુનાં વચનની કેટલી કિંમત હોય? તેના પર કેટલો ભાવ હોય? શ્રીમદ્ કેટલીક વખત શ્વેતાંબરના શાસ્ત્ર ઉપર ભાર આપે છે, કેટલીક વખત દિગંબરના શાસ્ત્ર ઉપર ભાર આપે છે, કેટલીક વખત બન્ને સાપેક્ષિત છે, તેમા સદેહનાં સ્થાન છે, એમ પણ તેઓ કહે છે.

શાસ્ત્રકારો મિથ્યાત્વ જીવસ્થાનકની વ્યાખ્યા કરતાં કહે છે કે

જાનીઓએ જે જે હકીકતો કહી છે, તે વસ્તુને માને અધે નહિ, તે મિથ્યાત્વનો પ્રકાર છે, તેમ તે વસ્તુને ન્યૂનાધિક અધે, તે પણ મિથ્યાત્વ છે નીલો પ્રગટ તે વસ્તુને ફેરફાર સર્જે, તે મિથ્યાત્વ છે ચોથા પ્રકારમાં જે વસ્તુને શાસ્ત્રકારે લીધે છે, તેમાં થોડો પણ ભેદ-અતર માને-કહે-અધે, તે પણ મિથ્યાત્વ છે તો તેઓ શાસ્ત્ર-વારથી ધણી વખત ધણી રીતે જુદા પડે છે, ને પોતાની ઈચ્છા પ્રમાણે તે વસ્તુને સમજાવે છે એ નિર્મળ સમ્યક્ત્વ ન કહેવાય. એકબીજા કરી મોક્ષે જાય તેમાં સમ્યક્ત્વનું જળ હોય જોઈએ, કૃષ્ણ ઐશ્વર્ય રાજાઓના સમ્યક્ત્વની ખરાબરીમાં આવવું ઘણું કઠણ છે, એક ભવ કરી મોક્ષે જરો એવી છાપ રાજા ઐશ્વર્ય ને કૃષ્ણાદિકને ખુબ તીર્થકરોએ આપી હતી પણ શ્રીમદ્ ઉપર તો એવી છાપ મારનાર તેમના પોતાના મન સિવાય અને એમની પાછળ પાછળ ચાલનારી વ્યક્તિઓ સિવાય બીજું કંઈ નથી તીર્થકરોએ કે જાનીઓએ કંઈ સ્થળે કંઈ નથી કે તેઓ એક ભવ કરી મોક્ષે જશે

‘તિ અલમ્’ શ્રીમદ્ના વિચારોનું નિરીક્ષણ અત્ર પૂરું કરી એમના વિચારો અને તે વિચારો પરના આ પુસ્તકમાંના વિચારો હું સુઘ વાચના હાથમાં મૂકે છું શ્રીમદ્ના વિચારોમાંનાં દૂધ અને પાણી છૂટા પાડી જતાવવા મેં યત્ન કર્યો છે અને હું આશા રાખું છું કે વાચક આ પુસ્તકને પણ હસવત્ નિરીક્ષે

“ શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર ” વિષે વધુ વિચાર

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રના વિચારો તેમની પોતાની હયાતિમાં જોઈને દૃષ્ટિએ કેટલાકોને તે વખતે અનુકૂળ થયા ન હતા તેપણ મુખોપમુખ વાર્તા બિન બિન હોવાથી ઘણી વખતે સૂઝ વિચારકો અવિશ્વસનીય અને અનિશ્ચિત ગણી જતું કરતા હતા તેમનો દેહ વિષય થયા પછી થોડા વખતને અંતરે તેમના અનુયાયીઓનો તેમના પોતાના જોવાના ને લખેના વિચારો તથા પત્રોનો સંગ્રહ એક મોટા પુસ્તક રૂપે બહાર પાડવામાં આવ્યો છે જે કે આજે તે પુસ્તકની ત્રણ ચાર આવૃત્તિઓ થઈ ગઈ છે એ પુસ્તકમાં મગભગ તેમના લખેલા અક્ષરે અક્ષરનો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે એ વાર્તા ખરી છે કે અદર દાખલ કરેલા પત્રમાંથી કેટલોક ભાગ આગલનો કે મધ્યનો કે છેવટનો છતાં નાખ્યેલા આવ્યો છે એ ભાગ રાખના લોકમાં ઘણું ખગમ દેખાશે એમ સમજી રહ્યો હોય એમ જણાય છે એ પૂરાના માટે એટલું જુલું બન્યું નથી કે એ પત્રો જે જે વ્યક્તિ ઉપર લખેલા છે, તે અભિમાની માર્કનું પણ નામ રાખનામાં આવ્યું નથી તથાપિ જે જે પત્રો ગંખી લીધા છે, તે બધા પત્રો સમાજની મમલ મુખ ગ્રંથાલ તૈવા તો નથી, હતા આમાન્ય જનો હી અર્થવાળા લોકો ગભીર અર્થે જે મુક્તિમાં વાપડેલી વસ્તુ નહિ સમજી શકે એમ જણી મારાંદકોએ એ વિચારો બહાર મૂક્યા છે પણ એઓએ જણાવું જોઈ હવું કે બધા લોકો એટલા બધા સોમાન્ય નથી, કે તેમનો લખેલ વિચાર-અર્થ નહિ સમજી શકે તેમ બધા લોકો તેમના અનુયાયી થઈ જઈ જ, હા જ હા કરે કરશે, તેમ પણ નથી એટલે કે જે પત્રો ને વિચારોથી સમકલિત પુસ્તક બંધાવે પાંચુ છે, તે પુસ્તકને તેમના અનુયાયીઓ બધે ધમ્મના વાચ્ય છે, એમ માની લે, પણ જીજ્ઞાસુ તેમ સા આધારે કે સુ પ્રમાણથી માની લે એ મમલ મારાંદકો

સત્ય છે કે જેનો જેવો અભ્યાસ તેવી તેની તે કિમત આંકી લે છે. શહેરી સ્ત્રીજન મૌકિતકની માળા ગળામાં પહેરી આનંદ માને છે, પણ વનચર (વગડામાં રહેનાર) બીડ સ્ત્રીઓ તો તે મૌકિતક માળા કરતાં ચણેડીની માળાને વધારે પસંદ કરે છે. તેમજ આજે જનતા વીતરાગના વચનને ગાણુ કરી મુખ્યત્વે પોતાની પ્રકૃતિ ને શુદ્ધિ પ્રમાણે ચાલનાર સ્વછંદી ને વીતરાગના વચનને ઠોકરે મારનાર જનોને પસંદ કરે છે. તેનું કારણ એ છે કે જીવો એટલા બધા અનભ્યાસી ને ઘણા અજ્ઞ હોય છે.

શ્રીમદ્ રાજયંદ્રના વિચારોને કેટલાક ઉપર ટપકે લેઇ જનાર જીવો પસંદ કરે છે. અદરના પ્રેમીજનો પસંદ કરે તેમાં આશ્ચર્ય શાને હોય? પણ જેમ સામાન્ય દષ્ટિથી લેઇ જનારને વિચારો, પત્રો, વ્યાજબી લાગે છે, તેમ મધુ તેમનું લખેલ બરાબર હોયતો કોઈપણને ટીકા કરવાનો, અવલોકન કરવાનો કે નિરીક્ષણ કરવાનો પ્રસંગ શાને હોય? તેમના અંગતજીવન સાથે કે તેમની જીવનની રીતભાત સાથે કોઈને વિરોધ છે જ નહિ. તેમ કોઈએ તે વિષે ટીકા કરી પણ નથી. પણ તેમના વિચારો જે બહાર મૂક્યા છે. તે તેમના લખેલા પત્રો ને વિચારોમાં ઘણું અસંબંધ કરે છે. એટલુંજ નહિ પણ જૈન દર્શનમાં રહી, જૈન દર્શનની અત્યુત્તમતા તેમણે બતાવ્યા છતાં તેઓ જૈન દર્શનથી કેટલા બધા વિરુદ્ધ બન્યા છે એજ લેવા જેવું છે. એજ કોઈપણ વિચારકને અંદર હૃદયમાં ડંખે છે. તેઓ ઉંડા વિચારક હતા, તેઓ જૈન દર્શનને, અન્ય દર્શનના મુકાબલામાં અત્યુત્તમ બતાવી શક્યા છે. તેઓ વસ્તુને સારી રીતે સમજી શક્યા છે; છતાં તેઓ મસ્તક વિના ધડ જેમ સંગ્રામમાં ધૂમે છે, તેમ ધચ્છા પ્રમાણે જનતા આગળ ધૂમ્યા છે. કોઈ કોઈ જગ્યાએ તેઓ સર્વજ્ઞ હોવાનો દાવો લાવે છે, કોઈ કોઈ જગ્યાએ સર્વજ્ઞની નજીક પહોંચી ગયાનો દાવો ઉઠાવે છે; આવીજ તેમના વિચાર સામે કોઈ શ્વેતાંબર દેરાવાસી એક વિદ્વાન સાધુએ નવીનરાજ નામનું એક પુસ્તક બહાર પાડ્યું હતું.

ત્યાર પછી જૈન સમાચાર પત્રમાં તેમના પત્રો સામે વિદ્વાન વા મેલ
શહે અવતોડન કર્યું છે ત્યાં પછી હમણા હમણા તેમના ફેટલાક
પત્રો લેઈ તે ઉપર તટસ્થ દૃષ્ટિથી એક મહારાજે નિરીક્ષણ કર્યું છે

આ બધી વસ્તુ ઉપરથી વક્તવ્ય એ છે કે શ્રીમદ્ રાજ્યદ્રે
જનતાને જૈન દર્શનની વસ્તુ સમજાવતાં પોતાને અગે કેવા કેવા
ક્રસારા કર્યા છે ને તે ફેટલા બધા વધુ પડતા છે, એ મમજી શકાય
તો બસ છે કોઈપણ બક્તજન પોતાના સેવ્ય કે ગુરૂની ગમે તેટલી
હૃદય સુધી પ્રશંસા કરે, તો તે તેને હતવ્ય છે પણ સેવ્ય-પોતેજ
પોતાની પ્રશંસા કરવા મડી પડે, ને પોતાની સર્વ મહત્તાની પોતેજ
બ્યુગનો દૂર, તો તે સેવ્યની ફેટલી કિમત આંકવી, એ કોઈપણ સુચ
વાચક સમજી શકશે આજે ફેટલાક જૈન વિદ્વાનો ગાંધીજીને ફેટલીયે
ઉચ્ચ દક્ષામાં મૂકી દે છે, ઉપરાંત જૈન પુસ્તકોમાં આદર્શપાત્ર શ્રીમાન્
મહાવીરને જેમ કલા છે, તેમના કરતાં પણ ગાંધીજીને આગળ લાવ
વામાં તેમનાં પુસ્તકોમાં તેઓ લખી રહ્યા છે જોકે મહાત્મા ગાંધીજી
આ સર્વ વાતનો ઈન્કાર કરે છે ને પોતાનો ત્યાગ, કે તેવી મહત્તા જે
મહાવીર માટે જૈન પુસ્તકો કહે છે તેની પોતે સાફ સાફ ના પાડી દે
છે, છતાં બક્તિની ધેનજાને વશ થઈ ગમે તેવો મનુષ્ય પોતાના
સેવ્યને માટે ગમે તેમ લખી નાખે અથવા ગમે તેમ માની જોડે પણ
સુચ મનુષ્ય જે ઉડો વિચારને સમઘટ હોય તો તે પોતાને વિષે હૃદય
ઉપગત લખી રાકે નહિ, ને એમણે શબ્દ વધુ પડતો ખોલી નાખે
નહિ. આપણે જ્યારે આવા વિષયનો વિચાર કરીએ છીએ ત્યારે
શ્રીમદ્ના માટે આપણને કેવો વિચાર આની શકે ? ધેતો ધયેતો મનુષ્ય
જેમ જ્યાં ત્યાં ગસ્તામાં બટકતો હોય ને કહે કે હું રાજા છું કેમ
અત્યા, હું શહેનશાહ નહિ ? મને રાજા-શહેનશાહ કહો, નહિતો
આ પયરો મારું છું લોધે તેને રાજા કહે ને તેના આત્માને ખુશી
કરે એ ધેલો મનુષ્ય પોતાને રાજા કહેવડાવી ખુશી થાય છે, ને
આનંદ માને છે એમ સુચ મનુષ્ય ક્યારે પણ કરતો હોતો નથી.

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર, તેમના પુસ્તક ઉપર નજર નાંખતા, લગભગ ૩૩ કે ૩૪ વર્ષ સુધી જીવ્યા છે. જો કે તેઓ ઉમરમાં આવ્યા પછીથી તે અંતિમ કાલ સુધી પત્ર રૂપે કે વિચાર રૂપે કંઈ કંઈ લખી રહ્યા હતા. એ દરેક વિષે હાપાણુ તથા વિચાર શીલતા બહુ જણાય છે, તથાપિ, કેટલીક વખત તેઓ એવા ઉન્માદમાં ને આવેશમાં આવી જાય છે, કે પોતે જાણે સર્વજ્ઞ નહોય, અથવા સર્વજ્ઞની જેમ ગમ્મર્થ ન હોય, તેમ પોતાના સેવકોને પત્રો લખતા હોય છે. એવા પત્રો શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર પુસ્તકમાં કાઢી કાઢી યુક્તિ રૂપે, કાઢી કાઢી સ્પષ્ટ રૂપે જણાય છે. કેટલાક પત્રો તદ્દન નહિ બાહિર આવેલા, - નહિ છાપેલાં કે રહી ગયા છે. તે સમજા પત્રો જો સંગ્રહિત કરી બહાર પાડવામાં આવે તો ખુદ તેમના અનુયાયીઓ પણ વિચાર વિભ્રમમાં પડે, એટલુંજ નહિ પણ ધડીભર તેઓ સ્વયં પણ એ પત્રોમાની અતિશયોક્તિ ભરી અને ઓણુછાજતી આત્મલાધાની હદ ઓળંગી જતી બાબતો તરફ ખેંદની નજરે જુઓ. પણ 'રાગાંધો નૈવ પેશ્યતિ' એ સૂત્રોક્તિ મુજબ જેને વિષે રાગનો અતિરેક હોય છે, તે તેમાં કિંચિત્ પણ દોષ જોઈ શકતો નથી, ઉલટુંજ તે દોષની પ્રશંસા કરવા લાગી જાય છે; એટલેજ ગાંધીજીને શ્રીમદ્દના સંસ્મરણોની નોંધમાં લખવું પડ્યું કે:—"કેટલાક એમ કહે છે કે શ્રીમદ્ પચીસમા તીર્થંકર થઈ ગયા. કેટલાક એમ માને છે કે તેમણે મોક્ષ મેળવી લીધો. આ બંને માન્યતા અયોગ્ય છે એમ મને લાગે છે. એ માન્યતા ધરાધનારા શ્રીમદ્ને ઓળખતા નથી અથવા તીર્થંકરની અથવા મુક્ત પુરુષની વ્યાખ્યા ધીંજી કરે છે." આ ઉપરાંત શ્રી કાકાસાહેબ કાલેલકરે પણ શ્રીમદ્દેવતા પ્રસંગે ટીકા કરતાં કહ્યું હતું કે:—"રાજચંદ્રના ભક્તો જ્યાં ત્યાં જાણે રાજચંદ્રને પ્રેમાણુ પત્ર મળ્યું હોય એવી રીતે એ (ગાંધીજીના ઉદ્દગારો) ટાકે છે ત્યારે એ જરા વિચિત્ર લાગે છે."

મનુષ્યો જાણતા હશે કે સમાજમાં એટલા બધા વાચાલ

મનુષ્યો હોય છે કે તે પોતાની વાચાલતાથી ઓતાઓને સદંજ આજી
નાખે છે વસ્તુતઃ તે વાર્તા કે તે પ્રાતીનો સબધ કાર્ધ પણ ન હોય,
તોપણ શ્રોતૃવર્ગ પોતાની અકલ્પના અભાવે તે વાર્તા કરનારને અને
વાર્તાને સાચી માની બેસે છે

અને તેમ થતા વાચાલ હોસિયાર ગણાય છે શ્રીમદ્ધના પુસ્તકનું
તટસ્થ અવલોકન કરતા અવલોકનકારને સ્પષ્ટ જણાય છે કે શ્રીમદ્ધ
સ્થળે સ્થળે પોતાના પુસ્તકમાં “સર્વશ” પછાનો દાવો કરતા હોય
છે પરન્તુ જૈન પુસ્તકોના અભ્યાસીઓ સારી રીતે જાણતા હશે કે
સર્વશ થાય તેને ગેષુ મેળવવાનું શુ રહે છે? અનખત, કાઠજી ગહેતું
નથી ત્યારે શ્રીમદ્ધો સર્વશ મમાન થયા છતા મર્ધક મેળવવાની ઇચ્છા
હોય તેમ જણાય છે

આમ તેમના આખા પુસ્તક માં બાગીમધ્યથી નિરીક્ષણ કરતા
કેટલીક ઉપરોગા બાગતોની નોંધ લીધા પછી મેં બાગે તેમાં
પરસ્પર અમબનના મિવાય બીજી કશું લા યા નિતા રહી શકતું નથી

આ ઉપરાંત તેમણે જેના જેના પર પત્રો લખ્યા છે તેમાં
તેમણે “ત્યાગી” (ત્યાગીના) શબ્દ વાપર્યો છે શકા એ
થાય છે કે જે દેવે તેઓ ત્યાગીજ હતા, તો પછી આમસાર કોનો?

મતલબ એ છે કે જ્યાં હૃદયની સાચી યાન્તિ હોય ત્યાં
આવુ માન-માનેવણા અને તેો માટે અનેક જુદી જુદી રીતે
માયાવી વિચારો અવકાશ ક્યાથી હોય? બને તેઓ મને તેટલા
ઉચ્ચ હોય એ માથે આપણે સબધ નયો પણ તેમના પત્રો જોતા
તેમનું હવન એવ માન ા માયાથી ઓતપ્રોત થઈ ગયું હોય એમ
લાગે છે તેમના જીવનમાં ઉઠી આછી મદાન ગજાવાની ધમધ ધામ્તી
હોય એમ જણાય છે જેમ કાઠ ગગીબાર્ધથી બદાર નિકલી જ્યા
ધમ્મજો મુવાન પૈસાદાર થવાની તાલાવેલી સેવતો હોય તેમ આ

વ્યક્તિ આખા જીવનમાં સેવકો આગલ વૈરાગ્યની ઉનામીનનાની અને આત્માનુભવની અનેક વાનપ્રીઓ બતાવતા છતાં અંદરમાં કોઈ જખરદરત સમર્થ વ્યક્તિ થવાની ઝંખના સેવના જણાયા છે.

દુઃખનો વિષય એ છે કે સમાજ આગળ અધ્યાત્મની વાર્તાઓ કરી સત્યની પાછલ તેઓ અસત્યમાં મચી રહ્યા જણાય છે. ત્યાં આત્માનો સાક્ષાત્કાર હોય, ત્યાં માયા કે અસત્યની છાયા એક ક્ષણ ભર પણ ટકી શકે નહિ, તેમને આત્માનો, જેવી વાર્તા કરે છે, તેવો સાક્ષાત્કાર થયો હોત તો માયા ચીજ તેમની વાણીમાં કે તેમના પત્રમાં હોત નહિ. પણ તેમને ઉરમાં એક મહાન થવાની તૃષ્ણા જગી હતી. દુનિયા તેમને ઈશ્વર તરીકે કેમ પૂજે, એ ભાવના પત્રદારા તેમના જીવનમાં હતી એમ જણાય છે. દુનિયામાં ઘણાઓ ત્યાગી થાય છે, ને ધાંધલ કરે છે. પણ આપણે ત્યાગી થયા વિના એ ધાંધલ ઉભી કરીને પોતાની મુરદ કટલાક અંશે પૂરી પાડી છે. સમાજે તેમની હયાતીમાં તેમની ઈશ્વર તરીકે પૂજા કરી હશે; પણ આજે તેમના વચનોથી ઈશ્વર ને મહાવીર તેમના કરતાં પણ તેમની પૂજા વધારે થઈ રહી છે. મહાવીરનું બોલેલું આજે તેમના અનુયાયીઓ શરૂઆતમાં થતા સેવકો આગળ ધરે છે. પણ પછી ખાસ મહાવીર કરતા શ્રીમદ્ની વધારે પૂજા તે ભક્તો કરે છે. આજના ત્યાગીઓ તે ત્યાગી નથી; પણ દંભી છે. ત્યારે સૌ પૈસા ને પુત્ર વિના એક ક્ષણભર પણ નહિ રહેનાર શ્રીમદ્ને તેમના સેવકોએ સાચા ત્યાગી તો શું પણ ખુદ મહાવીર કરતાં પણ વધારે માન્યા છે, આમ થવાનું કારણ શ્રીમદ્ પોતેજ હતા. શ્રીમદ્નું ચિતન વિચાર એજ હતા; એમ એમના પત્રો કહે છે.

જેઓ સાચાત્યાગી કે જ્ઞાની હોય છે તેઓને આવી માનાભિલાષા ક્યારે પણ હોતી નથી, એ વાર્તા આજે જોન સિદ્ધાંતો પૂરી પાડે છે.

છતાં ધારે કે હોય તો તે જાની નથી જ્યાં આવી માનાભિનાયા
 હોય થઈ, ત્યાં માયા ને અસત્યના પડદાઓ તૈયાર થાય છે માયા ને
 અસત્ય હોય, ત્યાં સમ્યક્ત્વ ક્યાંથી હોય ? સમ્યક્ત્વની વાર્તા કંઈવાંથી સમ્ય
 ક્ત્વ આવડું નથી જોઈને પુસ્તકોની વાર્તા કંઈવાંથી સમ્યક્ત્વ હોતું
 નથી થીમદ તેમના જમાનામાં ખીજાઓ કરતા જોઈને પુસ્તકોના
 વાંચનથી સારી વાર્તા કરતા હતા ખીજાઓ રતબી જાય
 વા કરી જાય એવી રીતે તેઓ વાર્તાઓની ગોંધણી કરતા
 હતા પણ તેમનામાં સમ્યક્ત્વ હતું એનો શુ પૂગવો ? મગજ
 નાં સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ હોય, ત્યાં માયા કે અસત્ય ન હોવાં જોઈએ
 તેમજે અનેક પ્રેમામાં અસત્યની વાર્તાઓ દર્શી છે કેટલીયે વખત
 તેમજે લખ્યું છે કે 'આ આત્માએ હવે વૈરાગ્યમાં અંતર્યામી છે
 નિમ્જવાની તૈયારી છે માર્ગ મહાન માર્ગ કરીશ તમે જુઓ તો
 ખગ સૃષ્ટિનો એ મોટો પાટો શ્રીશ ' આમ અનેક ગદ્યને જુદું
 લખ્યા પછી પાછી તેમજે પાધડી ફેર બાંધી છે મેરમ ગદ્ય જોઈ
 રહ્યા હોય ત્યાં ઉત્તરમાં તેઓ જણાવે કે 'તમે ૧૬ જોતા હશો,
 પણ ૬૭ વાર છે ૬૭ માતાપિતા એ આલિના કે જ પૂગ થયા
 નથી, તો તેમનું દેવ પૂરું કરવું છે એમ અનેક જગ્યાએ જુદો જુદો
 ઉત્તર આપી તેમજે મસાગથી નહિ નિમ્જવાનું માયવી રાખ્યું
 છે ત્યારે આપણે કહેવાનું એ છે કે તેમને કોણ ગમે પડના હતા કે
 ત્યાગી કેમ થતા નથી ? તેઓ પોને જ પોતાની વાર્તા ઉભી કરે છે
 ૧ પાછી તેઓ જ એઓ લે છે ત્યારે શુ આ માયા કે અસત્ય નથી કે ?
 જ્યાં પ્રેમાળ ને પગપાળ દૃષ્ટિ છે, તેને તો બધું મવળું દેખાશે
 અથવા તે ગમે તેમ કરી તે વિષયનો બચાવ કરે ૫, આપણે
 એજ કહેવાનું છે કે જ્યાં સત્ય નથી, અથવા માયા ને વફતા ની જ્યાં
 મનોન ડાપાઓ દેખાય છે, ત્યાં સમ્યક્ત્વનો દાવો હારે એ શુ
 સંભવિત છે ?

શ્રીમદે તેમના પુસ્તકમાં અનતાનુબંધી હતા વિશે કેટલી

વખત વ્યાખ્યા કરી છે કે અસત્ય બોલવું, માયા કરવી, અહંકાર
 કરવો, મમત્વ કરવો, કદાચકરવો એ અનંતાનુબંધી કષાય છે.
 તો સમજવાનું એ છે કે ધર્મને અંગે આટલી બધી માયા કરવી ને
 અસત્ય બોલવું એ શું અનંતાનુબંધી કષાય નથી કે ? તેમના કથન
 પ્રમાણે આવું માયાનું સેવન થતું હોય ને અસત્યનો પરિચય રહેતો
 હોય તો અનંતાનુબંધી કષાય છે. શ્રીમદ્ધર્મે સાત પ્રકૃતિનો ક્ષયો-
 પશમ કે ક્ષય થયો હોય કે નહિ તે તો તેમનો આત્મા જાણે કે
 વીતરાગ જ્ઞાનીઓ જાણે; પણ તેમના જીવનમાં માનેષણા એક જીવતી
 ચીજ હતી, તેથી તેઓનું જીવન માયા સાથે ઓતપ્રોત થઈ ગયું
 હતું. જો કે ઘણી વખત આત્મીય વિષયના ઉંચા ઉદ્દગારો તેમણે
 કહ્યા છે. ઘણી જગ્યાએ માયા વિનાનું તેમનું જીવન પાણીમાં
 આકાશની જેમ સ્વચ્છ જણાય છે. કંઈ પળોમાં દિવ્ય વિચારો
 તેમણે સેવ્યા છે. પણ આખા પુસ્તકમાં જ્યારે સોંસરા નિકળી
 જઈએ, ત્યારે ઘણી જગ્યાએ માન એ પણ એમના જીવનનો મુખ્ય
 મંત્ર હતો. એમ આપણને લાગ્યા વિના રહી શકતું નથી. એટલે
 કેવળ આવા અધ્યાત્મવાદીમાં જે મલીન ને ખરાબ છાયા ન
 જોઈએ, તે છતાં તે ઘણી વખત દષ્ટિમા આવે છે. એકલો સત્યનો
 જ પાયો હોય, એકલું સત્યનું સેવન હોય, સત્યવિના કંઈ પણ
 ખીજ વાર્તા લેખિનીમાં કે વાણીમાં ન નિકળતી હોય તેમ જણાવું
 નથી. આટલી વાર્તા કરતાં જે જ્ઞાની છે, તે ફેટલા બધા સત્યવાદી
 હોય છે. તેનો દાખલો યાદ આવે છે. ત્યારે શ્રીમદ્ સાથે તે વ્યક્તિની
 સરખામણી કરતાં તે વ્યક્તિ શ્રીમદ્ કરતા ફેટલી બધી જુદી
 પડી આવે છે તે જણાઈ આવે છે. શ્રીમદ્ નીતિ વાક્યો લખ્યાં
 છે ત્યાં તેમ ખીજે રથને સત્ય ઉપર ભાર આપ્યો છે; પણ તેમના
 પોતાના અગત્યના જ્યાં જ્યાં વિચારો ને માનેષણા છે ત્યાં થોડું પણ
 સત્ય સચવાયું જણાવું નથી. આમ હોવાનું કારણ કે
 દોષ એક મહત્તી માનેષણા છે તેને કોઈ રીતે તેઓ દબાવી શક્યા

નથી જુઓ જે પ્રગળિ કરીને અટકો ગયા હોય તો તે માનેપણાને
 આભારી છે માનેપણા ગર્હ હોત તો જે મનુષ્યસમૂહ તેમના વચનને
 ઝીવતો નથી, તેજ તેમના વચનને ઝીલી લેત પછી કમનસીમ કે
 તે બની શક્યુ નથી આવે પ્રસંગે સ્વામી ગમતીર્યનો દાખલો કહેવો
 હીકલાગે છે જે કે સ્વામી રામ જૈન નહિ પણ પૂરા વેદાન્તી હતા, તેમની
 વય લગભગ શ્રીમદ્ જોટલી જ હતી શ્રીમદ્ ગુજરાતી ભાષા સિનાય બીજી
 ભાષાના પુરા અભ્યાસી નહિ હોય ત્યારે સ્વામી રામે M A નીડીઓ
 સુધી ગભ્યામ કર્યો હતો એટલે સ્વામી રામને પ્રાતીક હિન્દી ભાષા ને
 ઉર્દૂ ભાષા ઉપગત મરુત્ત ઇંગ્લેન્ડ ને ફારસી ભાષા ઉપર પૂગતો
 કાણુ હતો આમ કહેનાથી શ્રીમદ્ કરતા રામ કેટલા બધા અભ્યાસ
 માં ને ભાષામાં વધાર હતા એમ કહેનાનો આશય નથી પણ કહે
 વાનો આશય એ છે કે તે રામ પ્રસંગ આવતા મન્યસ્ત થાય છે
 ને પુરોશભા મુમાદરી કરતા અમેરિકામાં જઈ ભાષણો આપે છે
 ત્યાંથી કેટલોક વખત ભાષણો આપવામાં ગાળી પાછા ફરે છે
 ત્યારે કેટલા અમેરિકનો તેમને કહે છે કે ' અરે ! સ્વામિનુ ! તમે
 જાઓ છો તો બને પણ તમારું મિશન (ધર્મ મંડન) સ્થાપના જાઓ ને
 તમને વાદ રે તેમ કરતા જાઓ ' ત્યારે ગમે કહ્યું કે આ બધા
 મિશનો ગમના છે ને તેમના બધામાં રામ છે ગમ આટલા
 બધા મડતોથી તેનું મંડન જુદું કરવા આહતો નથી આટલા
 બધા મડલોથી એક જુદું મંડન કરી ગમ એ ઉપાધિને વમદ
 કરતો નધા રામ, જેને કુનિયાનો ધણો ભાગ આજે ઝોળજે છે તે
 રામ તમે જોગે કે કેટલો બધો કીર્તિનો ત્યાગ ઇચ્છે છે ?
 ગમ આજે કુનિયામાં આગમ આ યો હોય તો તેની કીર્તિની
 નિર્મોહતાને લીધે છે એ જોવાનો આશય નથી કે રામને માન ન
 હવુ અનગત, માન હવુ એ વાર્તા સાદ સાદ સમજાય છે પણ
 પોતાની પ્રસિદ્ધિની ખાતર શ્રીમદ્ની જેમ તેણે ત્યારે અનળા ઉપાય
 મોજ્યા નથી તેણે એટલી હદ સુધી કહ્યું છે કે સમાજ જ સન્યને

સમજ્યો નથી. વળી તે સમાજને કહે છે કે સત્ય ઉપર પ્રેમ હોય ને સત્ય એજ જીવન માનતા હો તો તમારા નામનો, કીર્તિનો, ધરીરનો. સ્ત્રીનો, અરે ત્રેક જાતનો મોહ તમે છોડો. જ્યાં મુધી તમને કીર્તિની લાલસા છે, નામની પ્રસિદ્ધિની ઇચ્છા છે, ત્યાં મુધી તમે સત્યને ક્યારે પામી શકશો નહિ ! અરે કીર્તિને માટે વત્રખા મારો છો, કોઈ પણ માનને સારું ધાધલ કરો છો, કોઈ પણ સ્વાર્થને લીધે આટલાં તરફડીયા મારો છો, તો એ વાર્તા સાદું સમજાય છે કે તમને સત્યની પીછાન ધર્મ નથી. રામે લોકોને પ્રભુ ઉપર પ્રેમ કરવા કહ્યું છે, તેણે સત્ય ઉપર પ્રેમ કરવા કહ્યું છે. “અરે ! તમારે સત્ય કે ઈશ્વરનો ખપ હોય તો તેની સાથે એકમેક ધર્મ જાઓ. અરે ! આ જગતને તમારા દિલમાંથી ભૂલી જાઓ. વધારે શું કહું એના દરબારમાં જવું જ હોય તો એને જ આહો, બીજાના સામું ન જોશો. અરે ! જગત જનની એપણા સામું ન જોશો. આમ દરશો તોજ પ્રભુ તમને મળશે એ સિવાય અન્ય માર્ગ નથી.” પણ ક્યારે તેણે પોતાની પ્રશંસા કરી નથી, તેણે પોતાના પાદ કે મૂર્તિ પૂજવવા કે પોતાની સંજીવની મૂર્તિ ઓળખાવવા ક્યારે પણ પ્રયત્ન કર્યો નથી. એટલું જ નહિ પણ તેના બધા ભાષણોમાં પોતાની કીર્તિ ફેલાવા માટે તેણે તરફડીયાં માર્યાં નથી. પ્રભુ સાથે દિલ જોડવા સમાજને તેણે જે પડકાર આપ્યો છે, એ પડકાર ને એ ભાષણો આજે કોઈપણના દિલને એવી રહ્યા છે. તેના ભાષણોમાં જે રસ છે, એ રસ જ વિદ્વદ વર્ગના દિલને આકર્ષી રહ્યો છે. રામની સાથે શ્રીમદ્દનો મુકાબલો કરવાની મતલબ એટલી જ હતી કે રામે જ્યારે સર્વસ્વ તરીકે પ્રભુ તે સત્ય છે એમ જગતને જણાવ્યું છે; ત્યારે શ્રીમદે સર્વસ્વ તરીકેનો મંત્ર પોતેજ છે, એમ દુનિયાને સમજાવ્યું છે. કારણ તેમના મનમાં એમ સમજાયું કે આજે જોઈ દર્શનનો યથાતથ માર્ગ ખતાવનાર મારા વિના કોઈ નથી. એટલે જગત ભરમાં સદ્ગુરૂ તરી-

દેના પરવાનો તેમણે લીધો. આથી તેમને દિનમા જોઈએ તેવી તૃપ્તિ મળી નહિ. એટલે જોકે ધર્મના બનાવનાર ગુરુ છે પણ ગુરુ કરતા જે દેવ તેમની પક્ષી ઉઘી છે એટલે વિચાર આ યોગે ગુરુ કરતા દેવ કેમ ન થયું ! જોન શાસ્ત્રો પ્રમાણે દેવ તો મર્વડ હોય છે ત્યારે તેમણે મર્વડ થવાને પ્રયાગ મર્થ હડ ઝું ? ને વખતમા વાણીમા અને કુખિઓ તેમણે પોતે સર્વડ છે, એમ વાપરી હોય, પણ અત્યારે તો તેમના પોતાના પત્રો તે 'સર્વડ હતા, એમ પૂરવાર કરે છે. અદના સેવકોને કાલ અદના થઈને પૂડો તો તે તેમજ હશે કે 'લોડ ગમે તેમ માને પણ અમાગે દૃષ્ટિએ તો તે સર્વડ છે' ત્યારે આપણે આ સ્થળે એટલું જ કહેવું બસ છે કે શ્રીમદ્ રામે મયનને જાનતાનો ત્યાગ કર્યો હતો છતાં તેણે આવું યારે ખોટું નિર્ગદ ધાર્યું નથી ત્યાર વિચાર થાય છે કે શ્રીમદ્ને માયા જોન મેદવા કે ગમને માયા જોન હેવા ગમે ઘણે ભાગે તેના ભાવણોમાં જોન સબધી મર્થ હિસેબ જણાવ્યો હોય તેમ જણાવું નથી છતાં તેનું જીવન ટેટું આગલ વધુ રોય એમ લાગે છે, ત્યારે શ્રીમદ્ આ મહત્તાની દુનિયામા ગણવાની તૃષ્ણામા ટેટવા બધા કુખી ગયા છે તે જણાગે.

અનેમન દૃષ્ટિએ (જોન દૃષ્ટિએ) આપણે વિચારીશુ તો મમળો કે શ્રીમદ્ ધણું મારું મમલ્યા છે ત્યારે ગમ અબ્યામમા ને વિચાર મા આગલ ઘણા રખા હોય તો પણ એ જાનત દૃષ્ટિએ વિચાર- હતા એમ લી સમી આમ રામની સાથે શ્રીમદ્ની વાત કરવામાં એ જીગનના હૃદયમાં થયેય ચીજ શુ હતી તે સનગમે રામો એમન્ટિ- હો કે વેલ તી હો, પણ પ્રશુના ઉડા પ્યાગમાં તેજો ધ્વજઓનો નાલ કર્યો હતો એટલે કે મ્હંજાઓ-સામગિ- લાલસાઓનો બહિષ્કાર કર્યો હતો જો કે મ્હંજાઓ તેના જન મા દોડધામ કરતી હો, પણ મ્હંજાઓનો નાલ કરવા કે તેને રખાવવા તરફ તેનો જ તગ મા દોડનો હતો ત્યારે શ્રીમદ્

અનેકાન્તિક વિચારને પામવા છતાં હિંચામાં હિંચા બિદલને ધરવા છતાં સાંમારિક લાલસાઓને ફેડવા પ્રયત્ન કરતા હોય તેમ જણાવું નથી. ઉત્કું અદરખાને તેને પોષવા ચાહતા હોય તેમ જણાય છે. એટલે કે સુખના સાધનોને તરછોડવા કરતાં બનતા સુધી તેને સાચવવા તેમણે યત્ન કર્યો છે એમ એમના પત્રો આપણને આજે ખબર આપે છે. કાંઈ કાંઈ વખતે સ્ત્રીપાદિ કે ગમતી સ્ત્રીઓ પ્રસંગવશાત્ વિયોગ તેમને પડ્યો હોય, ત્યારે ત્યારે અંદરમાં તેને માટે તેઓ બેચેની ભોગવતા હોય તેમ જણાય છે. તેમ તેમના પત્રમાં તેમણે લખ્યું છે ‘સત્સંગનો વિયોગ’ અત્યારે વર્તે છે, એમ શરૂઆત કરી પછી વિયોગની વ્યથા જણાવી છે. એટલે જ્યારે જ્યારે વિયોગ ઉપસ્થિત થાય છે, ત્યારે ત્યારે વૈરાગ્ય કે ઉદાસીનતા થઈ હોય એમ કોંકો પ્રતિ પત્રો લખતાં તેઓ જણાવતા રહ્યા છે. પણ એ વૈરાગ્ય કે ઉદાસીનતા તેમના હૃદયમાં કદાચ ઝાંખી રૂપે થયાં હોય; પણ વાસ્તવિક રીતે કે સત્ય રૂપે પ્રગટ થયા હોય તેમ સમજવું નથી. ઘણી વખત વિષયના પોષણમાં આત્માને તેઓ રાજી રાખતા હોય છે. એટલે એમના મનને એમ થવું હતું કે ભોગને કેમ છોડી શકાય ? જેના વિના એક ક્ષણ પણ ગાળવી પાલવતી નથી; તો તે વિના રહેવું એટલે એટલો બધો વખત તે સુખના સાધનો વિના ગાળવો કેમ પાલવે ? એટલે તેમણે બન્ને વસ્તુઓ હાથમાં રાખી. અર્થાત્ સુખના સાધનો રાખ્યાં ને ધર્મને પણ રાખ્યો. કંઈ લોકો આજે પૌષ્ટિક માર્ગમાં સુખને પોષવામાં ધર્મ વસ્તુ ભેદ રહ્યા છે. શ્રીમદ્દે પોતે ત્યાગી ન થતા એ વસ્તુનો સ્વીકાર કર્યો હોય એમ જણાય છે કારણ તેને માટે એમણે એવું પ્રચારકાર્ય કર્યું કે જ્ઞાનીનો ભોગ નિર્જરાનો હેતુ છે. જ્ઞાની ભોગને ભોગવે છે, પણ કર્મ તે નિર્જર છે. તીર્થકરો કેટલાયે વખત સુધી સંસારમાં રહ્યા છે. તો જો કર્મ બંધ થતો હોય તો તીર્થકરો શા માટે એટલો બધો વખત સંસારમાં રહે ? એટલે કે તેમનો આશય ભોગ છોડવાને માટે ન

હો. જો કે શરૂઆતમાં તેમણે કેટલાક વર્ષ સુધી મસારથી નિકળવાની
 ઇચ્છા બતાવી છે તે એટલે હવે સુધી કે હમણા નિ જુ છું, પણ
 નિમ્નજ્ઞા નથી એમાં એવું ગૃહસ્થ સમજાય છે કે પોતાની સ્થિતિ
 ત્યાં સુધી સંતોષકારક નહિ હોય પણ જેમ જેમ પાસા નાંખતી
 ગયા તેમ તેમ તેમની સ્થિતિ સંતોષકારક થયાં લાગી ને ભંકત
 મંડન વધવા લાગ્યું એટલે હવે તેમણે ફેર ચો, ને બીજી રીતે પ્રચાર
 કાર્ય શરૂ કર્યું

સમાજ માને કે ન માને, પણ જંગલ-મનુષ્યમૂલક હમેશા
 પોમર છે તે હમેશાં પોમર રહેવાનો તેમાં ધર્મને અગે મનુષ્યો
 બંધ પામતી ભોગવતી જણાય છે એટલે કે કાંઈ એક ધર્મવક્તા
 તરીકે બહાર આવે અથવા ધર્મને અગે, ત્યાગ, તપ, વેશ કે કાંઈપણ
 દલ શરૂ કરે, તેને સમાજ સહજે વગર વિચાર્યે અપનાવી લે છે એ
 વાતો દુનિયાભરમાં જણાતી છે એટલે કે કાંઈ જો ધર્મવિષે સીધી
 વાતો કરતા આડી દોઢી વાતો કરે છે, તો લોકોને નવીન લાગે છે
 ને ત્યાં ધમારો કરે છે શ્રીમદ્ આ વાતોને મમજી ગયા હતા તેમજો
 છુદ્ધિમાં પ્રકાશ બનાવ્યો, એટલે લોકો અમ યા તેમાં વળી ધર્મ
 નિમિત્તે તેમજો વાતોની મેળવણી કરવા માગી બીજાઓ કરતા તેમજો
 વધારેને વધારે સુખિપૂર્વક વસ્તુની ગોઠવણ કરવા માંડી એટલે લોકો
 જુલાવા લાગ્યા પણ લોકો એટલું જોવા લેવા ગયા નથી કે તેઓ
 જેવી વાતો કરે છે તેવા તે આચાર્યમાં કે સૌજન્યાઈ ગુણોમાં આગળ
 વધ્યા છે કે કેમ ? તેમના પુસ્તકો ઉપરથી વાચકો જાણતા હોય કે
 તેમજો અનેક વખત માધુઓની ઝાટખણી કરાડી નાખી છે તેમના
 ભક્તો મંડલ સિવાય બીજાને ટુટીઆ ને તપ્યા હી વખોડ્યા
 છે પણ તેમજો પોતે ક્યાં પલ વિચાર્યું હશે જોઈ માધુઓ એવા
 છે પણ મારા પગ તમે રુ છે ? જે ધર્મથી ને જોના પરિચયથી
 આટલી સ્થિતિમાં આગળ આવ્યો તેનો થોડો પણ ખ્યાલ તેમને

આખો હશે કે શું ? આવા પ્રસંગે સ્વામી રામ યાદ આવે છે કે જ્યારે તે યુરોપાદિ દેશનાં મુઆફરી કરતા હતા, ત્યારે કાંઈએ વિવેકાનંદ વિષે વાર્તા કરી, ત્યારે સ્વામી રામે તેને વિષે એક પણ શબ્દ વિરૂદ્ધ નહિ બોલતા કેટલો બધો સૌજન્ય ભર્યો ઉત્તર આપ્યો છે, તે તેના ભાષણો ઉપરથી સમજાય છે. શ્રીમદ્વત્તા આખા પુસ્તકમાં જઈએ તો કંઈ જગ્યાએ જે ધર્મનો પોતે દાવો લાવે છે, તેજ ધર્મમાં રહેનારની તેમણે નિંદા કરી છે. વાંકું બોલ્યા છે, 'હીલુ પોયુ' બોલ્યા છે. એટલે કે જગતને પોતાની બાબતમાં વાળવા તેમણે દંભનો જેટલો ઉપયોગ થાય તેટલો કર્યો છે, તેને અંગે સૌજન્ય સલાદિ ગુણ સાથે પણ તેમણે રીસામણા કર્યા છે. જે કે સૌજન્ય સલાદિની તેમણે ધણી પ્રશંસા કરી છે; પણ મહત્તાની તૃણાને લીધે તે વસ્તુનો તેઓ અમલ કરી શક્યા નથી. એટલે તે ગુણોને તેઓ ભૂલી ગયા છે.

બીજાઓને પછાડી પોતાની પ્રશંસા કરવામાં તેમણે ઘણો પરિશ્રમ લીધો છે. એટલે ડહાપણનો સઘળો ઉપયોગ પોતાની વસ્તુને આદર્શ બતાવવામાં ને બીજાઓની વસ્તુને ધિક્કારવામાં તેમણે કર્યો છે, આમ નહિતો જૈન સાધુઓનો કેટલો બધો ત્યાગ છતાં તે વાર્તાને તેમણે વખોડી કહાડી છે; તેઓ ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહેવા છતાં તે વાર્તાને તેમણે તેમના ભક્તો પાસે અપનાવી લેવરાવી છે. અન્ય દર્શનમાં આજે કેટલાક, પત્ની પુત્ર ને પૈસો રાખવા છતાં આચાર્ય તરીકે રહે છે. લોકો તેમને ભક્તિને બહાને પુષ્પોના હાર, પૈસો, મન અને તન અર્પણ કરે છે. ઉપરાત આચાર્ય ઉપર લોકો શ્રીદાશ્રીદા થાય છે. તેનો ત્યાગ છે કે નહિ, તેનો ખ્યાલ લોકો દિલમાં થોડો પણ લાવતા નથી. એટલે જૈન દર્શન સિવાય લગભગ ઘણા દર્શનોમાં ધર્મગુરૂ તરીકે ગૃહસ્થવેશમાં કે ત્યાગ વેશમાં કે વ્યક્તિઓ સુખના સાધનોનો ઉપયોગ કરતા કલ્યાણુ જોઈ રહ્યા છે. તેમના ભક્ત મંડલો પણ તેમને જોઈતી સઘળી ચીજોને આપવામાં ભક્તિ ને પ્રેમ માને છે. સેવકો

પોતે ગમે તેવા સુખ કે પૈસાવિહીન હોય પણ ગુરુ તેવા ન હોવા જોઈએ
 ગુરુમાટે ગમે તેમ કરવામા કે વર્તવામા તેઓ દોષ જોતા નથી પૌષ્ટિક
 માર્ગમા ભક્તિ ઉપર જાહેર આપવામા આપ્યો છે તેમનામા
 કૃષ્ણને ઈશ્વર માન્યા છે ને એ ઈશ્વરને સર્વ અર્પણતા તેમનો સેવક
 વર્ગ કરતો હોય છે મતલબ એ કે આજે જ્ઞાન ને ત્યાગ જગત્ ભક્તિ
 પર લોભ વધારે જાર આપે છે વસ્તુ એ છે કે તેમ થતા સેવક વર્ગ
 મોક્ષની આશા રાખે છે ને ગુરુવર્ગ સુખમા અમન અમનથી વખત
 ગાળે છે

આજે માનો કે ન માનો પણ જૈન દર્શનમા આજ પદ્ધતિ દાખલ
 થઈ ગઈ છે જૈન દર્શન, જે ત્યાગ ને જ્ઞાન ઉપર તેના પુસ્તકમા
 જાર આપે છે, એજ જૈનદર્શનના આજે નાના નાના ટુકડા, જુદા
 જુદા ભાગમા -હેચાર્ધ જઈ ભક્તિને જહાને ભોગ ઉપર અવનબી
 ગયા છે સુખથી જૈન પુસ્તકની અદર રહેલી ત્યાગની વાર્તાઓ
 જો છે પણ તેમના શરીરના ઉપભોગ માટે તેમને જોતી આજે
 ભક્તમંદો પાસેથી માગી લે છે તે આજે ભક્તો આપે તેમા તેની
 ભક્તિ બતાવવામા આવે છે આ પદ્ધતિ ત્યાગી વર્ગમા કોઈ કોઈ
 અંગે 'ઈર્ષ્ય' રચે જાનગી આલતી હશે પણ આજે જેટલાકો
 ત્યાગ પદ્ધતિને (પચ મહાવ્રત અંગીકાર કરેલા હોય છતા તેને
 અજ્ઞાન દ્વિધા માનીને) છોડી દેતા હોય છે તેઓ એવજા પ્રમાણે
 આશ્રમો બાધી મૂન (ત્યાગ) વેશને કાર્ષક ન્યૂનાધિક કરી જેમ ઠીક
 પડે તેમ રહે છે તેઓ તેમ કરતા (આશ્રમો બાધી રહેતા) પોતાનું
 કન્યાણુ દેવ તેમ જુએ છે પચમહાવ્રત પાલન કરવામા જે કન્યાણુ
 નથી, તે આજે રેલેની અદર ફર્સ્ટ કે સેન્ડ ક્લાસમાં કે મોટરમાર
 આદિ લલ્લાબધ વાહનોમાં એમી કન્યાણુ માને છે ભક્તોને ઘેર પગનાં
 કગડી ભોગ સામગ્રી પ્રાપ્ત કરવામા આનંદ અનુભવે છે ઘણાકાગ સુધી
 શરીરને દુ ખ આપ્યું ટાલ ને તાપ સહન કરી, અને અન્નને જ નીતીત બીઓ

ભોગવી, વિંગેરે જે જે પ્રભુની આંસાં (શાસ્ત્ર) પ્રમાણે મારા ત્યાગી
 પાસે દીક્ષા લેઈ ક્યું, તે ખોટું ક્યું છે. એમ આજે તેઓ ચારિત્ર
 ધર્મથી પતિત થઈ લોકો આગળ કહે છે. ઉપરાંત હવે જે આર-
 ભાદિ પ્રવૃત્તિ કરે છે, મોટા મહેલમાં કે બંગલામાં રહે છે, હવાખાવા
 આણું કે ફૂમસ ઉપર નાંચે છે ને ઇચ્છા પ્રમાણે ફરે છે તે બધું
 વ્યાજબી છે, એમ જનતા આગળ તેઓ જણાવે છે.
 વાચકો ! તમે જોશો કે આ બધો ક્યા સંદેશાનનો પ્રભાવ !
 અરે ! તેમના અંતરાત્મામાં એવી શું સ્ફૂરણ થઈ કે જેનાથી ચારિત્ર
 જીવન તેમને દુઃસહ થઈ પડ્યું ? જેઓ ચારિત્રથી રહિત થાય છે
 તેમને શું જ્ઞાનની સ્ફૂરણ થઈ કે અજ્ઞાનની ? શ્રીમદ્દના વખતમાં
 અરે ! તેમની હયાતીમાં તેમના પ્રત્યક્ષ વચનબોધથી કેટલાકો ચારિત્રથી
 વિમુખ થઈ ગયા હતા, આજે તે આશ્રમે બાંધી રહ્યા છે, આજે
 શ્રીમદ્દ નથી, તો પણ ઉંચા આચારનો ફાંકો રાખનાર પ્રાણીક ને
 નિર્દોષ ભોજન ઉપર જીવન ચલાવનાર અન્યને જલની દેખાતી
 તંગી ઉપર મુસ્તાક રહેનાર કેટલાકો ચારિત્ર ધર્મથી ખસતા
 નાંચે છે. એટલું જ નહિ પણ ચારિત્રજીવન ઉપર ચાલનાર
 કેટલાકોની શિથિલતા જોઈ અસુચા સાથે ટીકા કરતા હતા તે આજે
 પોતે કેટલા બધા મૂળ ત્યાગથી શિથિલ-દૂર થઈ બેસ્યા છે. વાચકો
 તમે બધા કહેશો કે આમ થવાનું કારણ શું ! આને વિષે તે પોતે જ
 ખુલાસો કરે તો કેવું સાહે ? તે પોતે જ કહે છે કે શ્રીમદ્દ રાજચંદ્ર
 પુસ્તક અમને દોરેનાર છે. તે ન હોત તો અમે આટલી સ્થિતિએ
 ન આવી શકત. સમાજને આજ સુધી શાસ્ત્રો સંભળાવી ધૂમાવ્યા-
 ને જેમ કાવે તેમ આણુંક માર્યા પણ આખરે શાસ્ત્ર સંભળનાર
 ધૂમે છે, ફરે છે, ને પોતાના સ્વછંદે વિચરે છે. શાસ્ત્રો પ્રમાણે
 ન્યાયે ચાલતા હતા ત્યારે તેઓ પ્રભુ વચનથી કે લોકથી ડરતા
 હતા. આજે હવે તે થોડા પણ શાસ્ત્રથી કે લોકથી ડરવાની
 નાં કહે છે. વાચકો તમને શંકા થશે કે આમ કેમ ? ખરે !

વસ્તુ ગદન છે સમાજ, હમેશા બાહિર દેખાય છે, તેને જુએ છે !
પણ મનુષ્યજીવનમાં કેવા હિંડા ને નમમજી શકાય તેવા આધા
આધા ચરો છે, ત્યાં તે જુદી પહોંચાડી શકતો નથી

લોકો કહે છે કે બાપનો અંશ પુત્રમાં આવે છે ને વડના
રજ કણો તેના ખીજમાં (ટેટામાં) જ તૈયાર થાય છે તેમજ ત્યાં
સુધી પ્રાપ્તપણે શ્રીમદ્દાવીરના પુસ્તકો ઉપર વિશ્વામ રહ્યો ત્યાં સુધી
તેણે શાસ્ત્રને આગળ કર્યા શાસ્ત્રમાં અંગોપાગમાં જે ત્યાગ ને
જ્ઞાનની વાર્તા કરી તે વાર્તા તે શાસ્ત્રના પ્રેમીને પમદ પડી, ને
ત્યાં સુધી તેણે એ ત્યાગને વૈગમ્યમાં ગમે તેવા વિદ્યો આવતા
નિભાવી લીધા, પણ ત્યારે શ્રીમદ્દ સંજયક પુસ્તકના વિચારો
વાચ્યા, ત્યારે તેને લાગ્યું કે અહો ! ઘણી જુન થાય છે ને ઘણી
બૂલવણીમાં પડ્યો. આજે જોતા દશો કે જે વૈદ્ય સમ્પત ને
આકરી ચરી પળાવે છે તે વૈદ્યની દવા દર્દી પસદ કરતો નથી કદાચ
પહેલા ખજાર ન પૂવાથી તે દર્દી વૈદ્યને પમદ કરે, પણ ત્યારે
વૈદ્ય પ્રાપ્તપણે ચીજને વાપરવાની છટી આપે, ને દર્દીને જેમ ઠીક
પડે તેમ રજ આપે તો પછી એ દર્દી આકગ વૈદ્ય પાસે તો
નહિ જ જાય એમ જ આજે દુનિયાભરમાં ચાલે છે જૈનમાં એવાં
તરવો ન હતા તેમ એવા ચિંતિત્સકો ન હતા, પણ હમણા હમણા
ધણા થયા છે શ્રીમદ્દ પોતે જ તેમના ભક્તોના આચાર્ય થયા ને
ખાનગીમાં કે જાહેરમાં તેમણે તેમના ત્યાગ માટે ગમે તેવા બચાવ
કર્યા પણ આજે તેમના પત્રો વાંચતા પ્રાપ્તપણ સમજી શકે તેમ છે,
કે તેમને ત્યાગની ઈચ્છા કદાચ હોય પણ અમલમાં તેઓ મુઝી
શક્યા નથી તેમાં તેમણે પોતાની બૂલ જોઈ હોય તેમ પત્રમાં જણાવું
નથી. પણ હવે તેઓ કહે છે કે પ્રકૃતિને જીતી ન શકાય તે ત્યાગ
તે ત્યાગ નથી પણ દબ છે એટલે તેમને પોતાના અનુભવથી
લાગ્યું કે ગમે તેમ કહો, પણ મોદને જીતવો એ તો કહીશું છે

કોઈપણ જીતવાને કહે છે, તે સત્ય નથી તેમણે મોહને જીતવા વૈરાગ્ય ને ત્યાગની વાર્તાઓ લોકો આગળ મુકી, પણ અંદરખાને તેઓ મોહની અંદર લીન છે, થોડો પણ ત્યાગ કરી શક્યા નથી એ વાર્તા તે પુસ્તકના પ્રેમીઓએ જ્યારે જોઈ લીધી. એટલે એ પ્રેમીઓ લલે ગૃહસ્થવેશી હોય કે ત્યાગવેશી હોય, પણ એ પુસ્તકના વાંચનથી સીધો ને સત્ય ક્રિયાથી છૂટવા લાગ્યા. કારણ સૌ કોઈ સમજી શકે છે કે કોઈપણ દર્દી, વૈદ્ય તરફથી છૂટ મળતાં પરહેજ પાળવી પસંદ કરતો નથી.

એ તો વાર્તા ખરી છે કે મનુષ્યઆત્મા ઘણો આગળ વધવા પ્રયત્ન કરે છે, ત્યારે તેના ઉપર પ્રકૃતિ (કર્મ) ના ઘણા હમલાઓ થાય છે ને ઘણી વખત છેક છેલ્લી સ્થિતિમાં આત્માને મૂકી દે છે. પણ તેથી શું આત્માએ સાચા ત્યાગને મૂકી દેવો જોઈએ કે ? શું શ્રીમાન મહાવીરનું એ ફરમાન છે કે મુશ્કેલીમાં આવી પડે તો ત્યાગને છોડી દેજે ? આજે મહાવીર નથી; પણ તેના પુસ્તકોથી કેંક જનો જ્યારે ત્યાગી થાય છે, ને તે જ્યારે શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર પુસ્તક વાંચે છે ત્યારે તે ત્યાગ તેને ત્યાગ લાગતો નથી પણ દંભ લાગે છે. ત્યારે આપણને એ વિચાર આવે છે કે, ન્યાયશીલ પુસ્તકો મહાવીરનાં છે, કે શ્રીમદ્ રાજચંદ્રના ? મહાવીર મહા ત્યાગી હતા કે રાજચંદ્ર ત્યાગી હતા ? આજે સમાજ મોટી મુંઝવણમાં પડી ગયો છે કે સાચું ખોટું કાંઈ સમજાતું નથી. રાજચંદ્રના અનુયાયીઓ બહારથી બધી રીતે જૈન દર્શનના અધ્યક્ષ મહાવીરને કહે છે. પણ અંદરખાને તેમ નથી જ. અંદરખાને તેમના હૃદયમાં મહાવીર કરતાં રાજચંદ્ર વધારે છે. સાચા જ્ઞાનના દર્શક રાજચંદ્ર છે; નહિ કે મહાવીર, કારણ પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુ આજે રાજચંદ્ર છે. લલે મહાવીર સર્વજ્ઞ છે; પણ પ્રત્યક્ષ નથી પણ પરોક્ષ છે. આ એમની અંદર સમજણ છે. પણ એ લોકો ભૂલ ખાય છે કે રાજચંદ્ર જ્યારે હયાત હતા, ત્યારે ધારો

કે પ્રત્યક્ષ એ હતા પણ આજે તે ક્યાં છે ? પણ તે બધા અનુયાયીનો મોહ તેમને સર્વસ્વ હોય તો રાજ્યદ્ર છે આજે તેમના ધરે ધરે રાજ્યદ્રના ફાટાઓ, છળીઓ ને શ્રીમદ્ રાજ્યદ્ર પુસ્તક હશે પણ મહાવીરના ફાટા હશે, તો પણ તેમના પછી આજે ન્યાં ન્યાં મદિરા થયા છે, ત્યાં ત્યાં મહાવીરની મૂર્તિ બેસાડી હશે ને તે મૂર્તિની પૂજા પણ થતી હશે, તથાપિ તે મૂર્તિ કરતા રાજ્યદ્રની મૂર્તિની પૂજા ને ભક્તિ વધારે કરવામાં આવે છે, ભક્તલોકો તે મૂર્તિ આગળ પ્રાણ પાથરે છે, તેટલો ઉપકાર તેઓ મહાવીરનો માનતા નથી, કે તે ઉપર તેટલી ભક્તિ લાવતા નથી.

આ સ્થળે બ્રાહ્મણ પુસ્તકોમાં મૂકેલી એક વાર્તા યાદ આવે છે તે એ છે કે એક વખતે એ બ્રાહ્મણ નામનો રાક્ષસ, જે વેદ પુસ્તકો હતા, તેને ઉપાડી ગયો ને દરિયાના તળમાં તેણે કુબાડી દીધા આ વખતે તે વાર્તા કહે છે કે વેદ પુસ્તકો જવાથી ઈશ્વરને ચિંતા થઈ ને શોભનું દુઃખ જાણી તેણે માહલીમાં અવતાર લીધો માહલીરૂપે ઈશ્વર તે દૈત્ય સાથે લડ્યો ને દુનિયા ઉપર ચાનના ભગારરૂપ વેદને પાછા તેણે મૂક્યા આ વાર્તા ખરી છે તેમ કહેવાનો આશય નથી, પણ આ વાર્તા સાથે એટલું જ કહેવું બસ યશે કે શ્રીમાન્ મહાવીરના પુસ્તકો કદાચ આ દુનિયા પરથી ચાલી ગયા હોત ને શ્રીમદે કદાચ એ પુસ્તકોનો ઉદ્ધાર ક્યો હોત તો ચલાવી લેવાત કે શ્રીમદે સમાજ ઉપર ધણો ઉપકાર ક્યો છે પણ તેમ તો બન્યું નથી શ્રીમદ્ આટલી બધી જાહેર જાહેર વાર્તા કરે છે તે મહાવીરના પુસ્તકને લેઈને, નહિ કે તેના દર્શન વિના અન્ય કોઈપણ દર્શનથી શ્રીમદે કોઈ તદ્દન નવિન માર્ગ શોધી કહાડ્યો હોત તો આટલું બધું બળ વાપર્યું સફળ હોત પણ ચાબ્યાનું આવે છે, ને દબ્યાનું દબે છે તેમાં તેમણે વધારે શું કર્યું ?

દુઃખ તો એ છે કે શ્રી મહાવીર જે ત્યાગ ને ચોખ માર્ગનું સ્થાપન કર્યું

હવું તે ત્યાગ માર્ગને શ્રીમદે પોષ્યો નહિ-વધાર્યો નહિ; બદલામાં તેને દીક્ષા પાડી નાંખ્યો-ઉખેડી નાંખ્યો, આને તે ત્યાગીઓ સારી સ્થિતિમાથી પતિત સ્થિતિમાં આવી ગયા છે. તેમને ઉંચે લેધ જવા હતા બદલામાં તેમને તે પુસ્તકે પછાડ્યા છે. જેમ અન્ય દર્શનીઓ સંધ્યા ને સવારમાં દેવ આગળ પૂજન આરતી કરે છે તે તેટલામાંજ તે સર્વસ્વ માને છે તેમ આને શ્રીમદ્ના ફેટા કે મૂર્તિ આગલ કરવામાં આવે છે, ઉપરાત ઝાઝ, કડતાલ વિગેરે વગાડવામાં આવે છે. તે સાથે નાચે 'છે ફૂદે છે ને અન્ય દર્શનીઓ કરતાં પણ વધારે ફૂલફૂળ વગેરેની અર્પણતા કરી હિંસા ધર્મને પોષી રહ્યા છે. આ સ્થળે એટલું જ કહેવાનું છે કે શું આ જૈનદર્શનની નિશાની કે લક્ષણો છે ? જે ધર્મ વીતરંગતાને પોષી રહ્યો છે તે ધર્મને આગલ કરી ભકત મંડલ સેવ્ય વ્યક્તિને આમ ધામધૂમ કરી વધાવી રહ્યો છે, ત્યારે એમ સમજાય છે કે શું આ ધર્મતત્ત્વ ખરું કે ? પણ “ધર્મસ્ય તત્ત્વં નિહિતં ગુહ્યાય” જે કહેવાય છે તેમજ આને થઈ ગયું છે. એટલે ધર્મ તત્ત્વો આને મનુષ્ય દષ્ટિમાં નથી, પણ છૂપા રહી ગયા છે જેને અમલ કરવો ગમતો નથી તેને તો ધર્મને બહાને દેવ કે ગુરૂને ગમે તે રસ્તે ખુશી કરી આનંદ કરવો ગમે છે. આને જેમ અવિનીત શિષ્ય હોય, તે ગુરૂને જે તે કહી, જેમ તેમ બતાવી ખુશી કરી પોતાનો રસ્તો લે છે. ને ત્યાં ઈચ્છા પ્રમાણે વર્તે છે તેમ આને ભકતમંડલ સેવ્ય વ્યક્તિની સાચી ને ઝળું શિખામણો મૂકી દઈ તેના સ્વછંદ વર્તનને પકડી પાડી પોતાને અનુકૂળ આવે તે પ્રમાણે તે વાર્તાને ગોઠવે છે. કદાચ માનો કે શ્રીમદ્ આને આવે ને સાધુ ધર્મથી પતિત થયેલી વ્યક્તિઓને આમ સ્વછંદે વિચરતા દેખે તો શું ધારે છે કે તે જવું કરે ? પણ હા, તેમને બચવાને માટે એક માર્ગ છે. જેમ કેાઈ અમલદાર પોતાની નીચેના માણસોની અવ્યવસ્થા જોઈ ગઈ ઉઠે. પણ તે માણસો પોતાના ગુન્હાથી બચવા માટે જેમ અમલદારને સારી ધસ્તુઓ આપીને પ્રેમ બતાવી ખુશી કરે, તેમ આ

લક્ષ્મણનો પણ તેમની મૂર્તિ કે ફોટાને પૂજી ખુશી કરે છે, એટલે એમને બીજવાને હવે કાઈ કારણ રહેતું નથી

આટલું વિવેચન કર્યા પછી કોઈ મનુષ્ય યજ્ઞ લાવે કે શ્રીમદ્ભક્તિ અનુયાયીઓ જે માર્ગે ચાલી રહ્યા છે, તે ખરાબર છે કે કેમ? તો ખુલાસો એ છે કે માર્ગ કોને કહેવો? એ લોકો ધ્યાનમાં ઉતારે તો માર્ગ સુધી મનુષ્યો કહે છે કે 'મહાજનો યેન ગત સપન્થા' જે ગસ્તે મહા પુરુષો ચાલ્યા છે, તે માર્ગ છે, નહિ કે જેઓ 'સ્વઠદિ' ચાલે છે તે માર્ગ છે દિવ્ય પુરુષો અગર ઉદ્ધારકો આજે ગયા નથી પણ આજે સત્તા ગયા છે તેમાં જેઓ વીતગગની આરા પ્રમાણે ચાલે છે તેને માર્ગ કહે છે શ્રીમ વીતગગની આરા સારી, રીતે સમજ્યા હતા, એ કહેવું જોઈએ પણ તેમના અનુયાયીઓ તો તે આરા સમજ્યા નથી, તો તે પ્રમાણે ચાલવાનું તેમને ક્યાથી હોય? શ્રીમદ્ વીતરાગ આરા સમજ્યા પપ્પ પોતાની પાલન કરવાની શક્તિ ન હોવાથી, તેમણે જુદો માર્ગ કહાડ્યો પણ તે વીતગગ આરા વિશિષ્ટ તો નથી જ કારણ મહાવ્રત ને અનુમતિ પાવન તો દૂર રહ્યું પણ સત્ય કે ઝળુતા તેમના ઉપદેશમાં જણાતા નથી. શ્રીમદે પોતે પોતાની વાણીના વખાણ કર્યા આજે તેમના અનુયાયીઓ તેમનો, તેમના ધર્મનો ને તેમની રચેલી યુક્તિપુર સગ વ્યવસ્થાનો મહિમા સ્થાપવામાં રા. ૧૪ ગયા છે તેની ખાતર ગમે તેટલું અસત્ય મોવાય, પ્રપચ થાય તો તેમાં પાપ લાગતું હોય તેમ તેઓ માનતા જણાતા નથી અરે એટલું જ નથી પણ આજે શ્રીમદ્ભક્તિ કે તેમની અગત વસ્તુનું ખરાબ બોનાય તો તેને ખરાબ કરના તેઓ કરના નથી એટલે તેઓનો ધર્મ એટલો જણાય છે કે શ્રીમદ્ભક્તિ ખાતર ગમે ને ભોગે લેત, દુખ કે વાધસ થાય તો તે કરતું એટલે નસતું એ છે કે વીતગગની આરા ધણી દુર રહી ગઈ છે પણ અન્ય દર્શનીઓની જેમ ગુરૂની ભક્તિ કરતા તેમના મોહમાં ને ધેવજામાં તેઓ એમ્તાર ગયા છે અર્ધપણ સુધી

મનુષ્ય આ વાર્તા જાણે તો સમજી જાય કે આ લોકો ઉન્માર્ગે જ રહ્યા છે. કારણ કરવું હતું કાંઈ ને રોકાઈ ગયા બીજે. શ્રીમદ્ પોતે પોતાને સર્વજ્ઞ તરીકે યુવાવયથી કહી ગયા છે, જો કે છેવટ પત્રોમાં તેમણે તે વાર્તા કરી નથી. પણ વસ્તુ એ છે કે એતો સર્વજ્ઞ હતા, અથવા સર્વજ્ઞની નજીકમા હતા, તો તેમણે જાહેરમા હજારો મનુષ્યોની મેદનીમાં ક્યારે ઉપદેશ આપ્યો નથી. તેમનો પોતાનો કાંઈ બીજો ધર્મ, અથવા તેના તત્ત્વો તેમણે જુદા બતાવ્યા નથી. જ્યારે જ્યારે ધર્મને અંગે તેમણે વાર્તાઓ કરી છે, ત્યારે ત્યારે થોડા મનુષ્યોમાં વાર્તાઓ કહી છે, એટલે જ્યાં માયા યુક્તિ ને જાળ જેમ પથરાય તેમ કર્યું છે. ઘણા મનુષ્યોમાં બહાદુરી સાથે તદ્દન યુક્તિપુરસ્કર સત્ય વાર્તા કરી શક્યા નથી. એટલે મહાપુરુષો જે માર્ગે ગયા છે તે માર્ગ ઘણા માણસ વચ્ચે તેઓ કહી શક્યા નથી. આજે લોકો કહે છે કે તેણે-કાંઈ પણ માણસે જે પૈસો મેલવ્યો છે, તે કાંઈ વ્યાપાર માર્ગે નહિ. પણ કાંઈ આગલ પાછલ, ઉપર નીચે હાથ પડ્યો હશે; તેથી પૈસો હાથ આવ્યો હશે. તેમ શ્રીમદ્ તદ્દન નીધા ને સાચા માર્ગે લોકોને પોતાના કરી શક્યા નથી પણ માયા અસત્ય ને યુક્તિઓથી પોતાનો ઠોરો જમાવ્યો છે. વક્તવ્ય એ છે કે સર્વજ્ઞો, તીર્થંકરો હજારો બીજા વિરોધીઓ છતાં ને હજારો બકવાદ કરતાં છતાં પોતાનો ધર્મ ધોધમાર વર્ષાદની જેમ સમજાવતા હતા. તેમ શ્રીમદ્ તેના કેટલાયે અંશે કરી શક્યા નથી. એટલે એ માર્ગ ગ્રાહ્ય કે પ્રશંસનીય છે તેમ કહી શકાતું નથી.

આજે એ લોકો કહે છે કે મહાવીર દર્શનના ઘણા વાડાઓ છે. એ વાર્તા ખરી છે. પણ આજે તેઓ પોતાનો જુદો વાડો કરવા કેટલા પ્રયત્નો કરે છે તે શું સમજાય તેમ છે કે? જ્યારે વીતરાગ આજા પ્રમાણે ચાલતા ને વીતરાગ વેશમાં હતા ત્યારે પનિત થયા પહેલાં તેમની પાસે લોકો કેટલા બધા આવતા હતા? આજે

આવે છે કે ? હજારો આવતા ત્યારે તેમને પોતાના કરવાની પરવા
 ન હતી આને ઈર્ષ પશુ ન આવતા એએકને પડી કઠી બાધવામાં
 આવે છે ત્યારે દેશે કે પરેલા માયો ધર્મ હતો કે અત્યાગે ? જ્યારે એ
 સાચુ કહેતા ત્યારે લોકો કેટલા બધા સાલજવા આવતા
 હતા, આને કેટલા આવે છે ? આને એક એકને પડી પોતાના
 કરવા ને શ્રીમદ સાચા છે એમ સમજાવવા જુદાજુદા ખૂણામાં લેઈ
 જવામાં આવે છે આને એક બે ચારો પોતાના કરવા ધ્યેયપાદક
 થાય છે, ત્યારે તે વખતે હજારો આવતા પોતાના કરવા થોડું પણ ધ્યાન
 આપવામાં આવતું નહતું તો પછી સમજશે કે આને વાડો કરવા
 હિંમત છે કે તે વખતે વાડો કરવા હિંમત હતા ? દૃષ્ટિ નિરાળ અત્યારે
 મધ્ય છે કે તે વખતે હતી ? અરબગ કહો ન કહો પણ આને તેઓ મહા
 બુલવણીમાં પડી ગયા છે હજી હતી નિલવાની પણ મામા
 વધારે મપડાય છે અલગત આ બધન છટકુ પણ અહર
 અહરારો કપાયનું જોર હોનાથી ધર્મને ખતને તેઓ વધારે
 હિંમત થયા છે આને ધર્મની વાતા જો ઈર્ષ જે છે તેમાં તેમની
 શ્રીમદની પ્રશ્ન સાચા થાય તો બહુ ખુશી થાય, પણ જો ત્યાં શ્રીમદની
 કે તેમના વિચારની વિરુદ્ધમાં કાંઈ બોલી હોય તો તરતજ જાણીને
 કે ત્યાં કપાય કેટલો પ્રતિષ્ઠા છે ? લોકો કે વ્યાધિમાંથી વ્યાધિ
 થાય ને શિયાળને બચ્ચુ શિયાલજ આવે નહિ કે વ્યાધિ માર આવે
 તેમ શ્રીમદની શરૂઆતથી માન ને અદક્ષ ના અહરારો ના છે
 આને હોય તેમાં આશ્ચર્ય શું ? શ્રીમદ ધણ માર મળતયા હતા ને
 ધણ માર પત્રમાં લખી ગયા છે, પણ તેમના મગજમાં અગ્નિતા
 (અહરાર) ને માયાના તરવો જગુર હતા જો તેમનામાં તે ન હોત,
 તો પાછળ આટલું બધું માન ને માયાનું પોષણ નહોત પશુ કહે છે
 કે બીજામાંથી આગ ને તેમાંથી ધીમે ધીમે મહાન વૃક્ષ તૈયાર થાય
 છે, તેમ આને એ વસ્તુનો વિસ્તાર વધ્યો છે શ્રીમદ બોલવામાં ગ્રાંથ
 બોલ્યા છે, પણ તેમ શું વર્ત્યા કે કે ? એ મ્હન આપણું પહેલેથી

ચાલુ છે. તેમણે કહ્યું છે કે ‘ ન હોય પૂજનદિકની કામનારે, નહોય
 બહાલુ અંતર ભવદુઃખ, મૂલમારગ સાંભળો જિનનોરે. ’ આમ તેમણે
 જોડ્યોક કહ્યું છે. ત્યારે ખીન્ન કેટલાયે પત્રોમાં પૂજવાને શિષ્યોને
 લલામણુ કરી છે. વળી તેમણે તેમના નીતિ વચનોમાં કહ્યું છે કે જખી
 પડાવું નહિ. ત્યારે તેમના પુસ્તકમાં કેટલીયે તેમની જખીઓ દેખાય છે.
 જખીઓ પણ કેટલા બધા મરોડ સાથે સેવામાં આવી છે. ત્યારે તમે કહી
 શકશો કે એ મરોડ જખીમાં તેમની પોતાની કૃતિમાં આગ્યા વિના
 આવી શકે ખરોકે ? ક્યનીય એ છે કે તેમની તે ‘ ના ’ ક્યાં ગઇ તે કેવી
 રીતે તેમની ના જનાં આ વસ્તુ ઉભા થઈ, એટલુ જ નહિ વળી તેમની
 છેવટની સ્થિતિની કે જે વખતની પૂરી મુશ્કેલી દેખાય છે, તે વખતની
 પણ જખી સેવામાં આવી છે. અંતરમાં માનનો મરોડ ન હોત તો
 એવી દુઃખમય દશામાં શામાટે ઉભા થઈ તેમણે પોતાની જખી લેવા
 દીધી ? શું તે વખતે શરીર સ્થિતિ સારી હતી કે ? શું તે વખતે
 ઉભા થઈ શકે તેવો શરીર યોગ હતો કે ? એટલો જ ખ્યાલ કરાને
 કે જખી જોતાં જ ત્રેક્ષકની દૃષ્ટિ કંપે છે એવા શરીરના સંયોગમાં
 શા હેતુ માટે ઉભા થઈ તેમણે તે જખી લેવરાવી હશે ? શું તે વખતે—
 અતિમ સ્થિતિ વખતે—આત્મજ્ઞાન નહિ હોય અથવા શુ આત્માની સ્ફૂરણા—
 જાગૃતિ ખસી ગઇ હશે કે ? જે વખતે પ્રભુમય દશા હોવી જોઈ એ
 અને પ્રભુમાં પ્રેમ હોવો જોઈએ. એ વખતે ખડા થઈ ધ્યાન સ્થિતિ
 બતાવી છે, તે શું કૃત્રિમતા નથી લાગતી ? મતલબ એ છે કે જખી
 પડાવાની ના જતા અતિમ સ્થિતિ સુધી તેમણે જખી લેવરાવી છે એમ
 એમના પુસ્તકના દેખાય છે.

આમા વક્તવ્ય એ છે કે શ્રીમદ્ વીતરાગ દશાને પામ્યા હોય,
 વા તેવી સ્થિતિ સુધી પહોંચ્યા હોય, એમ ક્યાં દેખાય છે ! વા
 એવાં ક્યાં ચિહ્નનો દેખાય છે ? જતાં લોકો તેમને પ્રભુની તુલા
 (ડાટા) માં મૂકે છે. તેઓ (શ્રીમદ્) તેમના જીવનમાં ગમે તેટલા
 ઉંચા હોય તેને માટે આપણે, હા, કે ના કહી શકતા નથી, પણ પૂરાં-

ગૃહસ્થાશ્રમી હોવા છતાં લોકો તેમને ત્યાગી જીવન ક્રમતા પણ ઉચ્ચ
 છે કે પ્રભુવત્ ગણે છે, ત્યારે તેમનો મુદ્રાલેખ આપણને યાદ આવે છે
 તે એ છે કે તેમણે એ સાતમો વચનોમા લખ્યું છે કે ઋતુ આપ
 વામા 'ના' પાડું નહિ આ તેમણે તેમનું પ્રિયવા ય લખ્યું ન હોત
 તો ૧૦ વધી આવત? કદાચ સંગોધકોએ આ વાક્ય દહાડી નાખ્યું
 હોત તો તેમને શુ તુર્ગાન યવાનું હતું? આ વાન્ય તેમણે લખી
 નાખ્યું ને મરોધમેએ સાચવી ગળ્યું તો તેમની ખુશી પણ આ
 તેમના પોતાના વાક્યથી તેઓ ત્યાગી છે કે વીનગમી છે, તે સાફ
 સમગ્રય તેમ કે એટલે શ્રીમદ્ ત્યાગી તો નહિ, પણ પૂર્ણ ગૃહાશ્રમી
 હતા, નિર્મોહ જીવનને ચાહતા ન હતા, પણ મોહ વિશિષ્ટ જીવનના
 ચાહનાર હતા આમ છતાં તેમના બહુતો પ્રભુત્વ માને
 છે તે પોતે પોતાને સર્વનું મમાન દેવગણે કે આવી પદ્ધતિ
 જૈનદર્શનમા ક્યાંય દેખાતી નથી પણ શ્રીમદે પોતા ૥ માર્ગમા
 પીણિઝ માર્ગના આચારની જોમ શરૂઆત કરી તેમ છતાં અશ્રય
 એ છે કે જે તેમણે નિધાન બતા યુ કે ઋતુ આપવામા ના પાડું
 નહિ તો તે શુ નિધેય ગ્રવા યોગ્ય છે કે? મૃધા બોલુ નહિ હિસા
 દર નહિ શ્રી ત્યાગ દર અમુક અમર્ય કરે નહિ આમ જ્યા
 જ્યા વીતગમ આગ્રા છે તે તે વિવેચ છે પણ વિવમમા ધણી વખત
 આહિ, ગાનિ બોજન નર, પાણી માળીને પીડ કે ગળ્યા વિના પીણ
 સ્વચ્છીસ ૧૨૩ આ બધું શુ નિધેય-ગ્રવા યોગ્ય દેવવાય કે? જો કે ગૃહસ્થને
 તેમ ક્યાં વિના ચાલે નહિ આ બધી ચાર્તા ખરી પણ તે વિવેચ છે,
 તેમ દહી ચમા નહિ જો કે તેમા વીનગમ આગ્રા નથી, એટલું જ
 નહિ પણ ૧૦ મોલી બનાવવું તે વિવેક પણ નથી જ જોને જૈન
 દર્શન માન્ય નથી જોના હલ્લમા જૈન વિચારની આખી નથી, ૧
 જે આત્મજ્ઞાની મોટ વાતા દરે છે, તે તો તમ જોને હજે કે કરે ને
 તેની ખુશી પણ સગ વિચાર કે તો તેમ ચ્યારે પણ બોતે નહિ તો
 પછી હજે કેરી ગોતે? કાષ્ઠ માની લે કે તેઓ ગૃહસ્થ હતા, ને તેમ

કરવું તે ગૃહસ્થનો વિષય છે. સંક્ષેપમાં કહેવું જોઈએ કે ગૃહસ્થ હતા એ વાર્તા આપણે માનીએ છીએ. પણ તેમને તે સ્થિતિથી કાઢી ઉંચી સ્થિતિપર લાવે છે, અથવા તે પોતે પોતાને લાવે છે, ત્યારે આપણને ક્યવાનો પ્રસંગ ઉપસ્થિત થાય છે કે તેમના પત્રો જુઓ, તેઓ એટલી હદ સુધી જઈ શક્યા હોય તેમ તેમના પત્રથી જણાવું નથી.

આટલું કહ્યા પછી કયનીય એ છે કે તેઓ સર્વજ્ઞ હતા, કે નહિ, તેમ વીતરાગ હતા કે નહિ, તેમ તેઓ એટલી બધી ઉંચી હદે ગયા હતા કે નહિ, એ માત્ર તેમના પત્રો જોવાથી માલૂમ પડશે. તેમના પોતાનાજ પત્રો એક બીજા વિચારથી વિરુદ્ધ છે એમ આપણને ખબર આપે છે. ભલે તેઓ કે જેઓ તેમના ઉપર પક્ષ પાત ખુદ્ધિ રાખતા હોય અથવા તેમને પ્રભુવત માનતા હોય તે તેમના અક્ષરેઅક્ષરને ન્યાયયુક્ત માની લે પણ જેઓ તટસ્થ વિચારકો છે વા વીતરાગના વ્યતોને બરાબર જોશે પચાવ્યા છે, તે તો તેમને તેમ નહિજ માની લે. આટલું કહ્યા સાથે એટલું જ કહેવું બસ થશે કે શ્રીમદ્મા અસાધારણ ખુદ્ધિ છતાં તેઓ ભૂલને માર્ગે ચડી ગયા હોય તો તેમાં એક અહંકાર કારણ છે જેથી તેમને ગુરુ થવાની તે ઉપરાંત પ્રભુ તુલ્ય પૂજવાની વૃત્તિ ઉભી થઈ. સ્વામી રામ કહે છે, તેમ શિષ્ય ભાવમાં ને નમ્ર-ભાવમાં તેમણે હૃદયને કેળવ્યું હોત તો આ પરિણામ ન આવત. પણ એ ભૂલ તેમણે સહજે કરી નથી પણ સખ્ત ધરાદા પૂર્વકે કરી લાગે છે. એ ભૂલ કુદરત સહન કરે કે કેમ તે તો કુદરતનો વિષય છે. એ ન્યાય આપવાની શક્તિ મનુષ્યમાં નથી. મહાનીશીથ ખુસ્તકમાં એક દાખલો દેખાય છે કે ઘણા મનુષ્યોમાં માન સાચવવાને સાર-લોકોમાં પોતાની કીર્તિ સ્થાયી રાખવા સારે ઉપરાંત સમાજ તેમનું હાસ્ય ન કરે તે હેતુથી કમલપ્રભાચાર્યે

એક સાધ્વીથી ચરણ સ્પર્શ થતા હિત્તર્ગ માર્ગને અપવાદ માર્ગની સ્થાપના કરી. પુસ્તકખર કહે છે કે એ ઉપદેશનું પશ્ચિમમાં આખું કે તેમને ધણા ભવ કરવા પડ્યા શ્રીમદ્ માટે સુ પશ્ચિમમાં આવે તે સર્વજ વિના કોઈથી કહી શકાય તેમ નથી, તે પોતે કે તેમને। અનુયાયી વર્ગ તેમને માટે એ- ભવ ધારે, કે કદાચ તેમની દૃષ્ટિમાં તે સર્વજ દોષ ને તે ભવમાજ મોક્ષ ગયા હોય તે વાર્તાગમે તેમ હોય. પણ એમ કહેવું તે મનુષ્ય બુદ્ધિની મદાગ કે ન્યા મર્વજ વિના ખીજની દૃષ્ટિ પહોંચી શકતી નથી, ત્યા માત્ર કદપનાથી ને વિચારની ઘટનાથી વાર્તા ચલાવી લેવી ઉપદામ્યજનન નહિ તો ખીજુ શું ?

છેવટ

પ્રભુ ધણ હોય ને પ્રભુમય દશામાં પહોંચવું હોય તેને માટે એજ માર્ગ છે કે તેણે મર્વજા પોતાના દોષો સુધીગિની જેમ બરફ ઓગલી પાણી થઈ જાય છે તેમ ઓગાળી નાંખવા જોઈએ છું કહે છું ને હું આવો છું આ વાર્તા તેના હૃદય સુદામાં ન આવવી જોઈએ આ દોષ હોય ત્યાસુધી પ્રભુમાં એનાગ થતો નથી પૂજવાની ભાવના હોય ત્યાસુધી તેને પ્રભુ ઉપર પ્રેમ મૂકતો નથી પ્રભુની પૂજા કરતા મરતા પોતે ન્યા પૂજવાની ઇચ્છા કરે ત્યા આત્મ સ્વભાવ કયા રહ્યો ? ને આત્મજ્ઞાન કયા ગયું ? પોતાનો મોટો, પોતાનો માર્ગ ને પોતે અધ્યક્ષ આ બધું પ્રભુના જીવનમાં અર્પણ કરવું જોઈએ આજે અને ક્રીડાઓ જૈનમાં જલ્લાય છે તેમાં અપવા ગિવાય એજ દારણ માફ દેખાય છે મૌને મનસીગને ઓગળાવતા ઓગળાવતા પોતાને ઓગળાવવાની ભાવના થાય છે, એથીજ આજે કલેષ ને માયમાગે છે જીવે મોઢ મદબાગથી પ્રભુના માર્ગમાં આવે છે ને મોઢ તેમના માર્ગદર્શક દોષ છે, પણ બુદ્ધિના ભમિત મનુષ્યો કે કોઈ સ્વચ્છથી ઉત્કૃષ્ટતાને પડોચી જાગાઓ ધર્મ તત્ત્વના

પોતેજ માસિક થઈ જાય છે, ને પ્રભુનો લેઆશ પોતેજ ધારી લે છે, આથી તેઓ વધવા કરતાં વધારે પાછા પડે છે. તેઓ પોતાના જીવનને ગમે તેટલું ઉચુ માની લે પણ સાચાત્યાગ ને સાચી અર્પણતા સિવાય તેમનાં જીવનમાં પ્રભુ ક્યાંથી ઉતરી શકે ? આજે સાચામાં સાચું જીવન જીવવા માટે ને સાચામાં સાચો માર્ગ સમજવા માટે જૈનના મૂલ્ય પુસ્તકો ખસ છે. જોનાથી સાંપ્રદાયિક કે સ્વછંદથી ઉત્પન્ન થયેલ લાવનાઓ દૂર થશે. હમેશાં અજ્ઞાનનું સેવન કરનાર ને મત્સ્યથી દૂર રહેનાર, એવા મનુષ્યોને પણ એ જૈન પુસ્તકો સારી સલાહ આપશે. કલેશી, કદાગ્રહી ને પોતાની વસ્તુને સાચી માનનાર જનોને કદાચ એ પુસ્તકો લાભ નહિ આપી શકે પણ જેની ચર્મચક્ષુ રૂપ આતર શુદ્ધ બુદ્ધિ છે, તેને સૂર્યરૂપ પુસ્તકો અવશ્ય પ્રકાશ આપશે.

જેઓ જૈન પુસ્તકોને આગલ કરીને ચાલે છે, વીતરાગની આજ્ઞાને માન આપે છે. પંચ મહાવ્રત ને સાચા ત્યાગમાં જીવન ગુજારે છે, ઉપસાંત ખીજને તેઓ સાચો માર્ગ ખતાવે છે, તે ગુરૂ હોવાને લાયક છે પણ નહિ કે તે પ્રભુ છે, વીતરાગ છે કે સર્વજ્ઞ છે. ગુરૂ ગમે તેટલા ઉપકારક હોય પણ તેમને પ્રભુની કક્ષામાં મૂકવા એ કોઈ પણ પ્રકારે સાચી લક્ષિત નથી પણ વ્યામોહ છે કે કેવળ થેલછા છે. એ ગુરૂપર અત્યંત લક્ષિત, શ્રદ્ધા ને તેમને ઘટે તેટલી તેમને અર્પણતા કરવી એ લક્ષત જનોને ઈષ્ટ છે. પણ તેમને પ્રભુ ગણી સાચા પ્રભુને ભૂલીજવા એ માર્ગ અનિષ્ટાવહ છે. આજે જૈન-દર્શનમાં શય્યભવ, ભદ્રબાહુ, હરિભદ્ર, હેમચદ્ર વિગેરે અનેક સમર્થ ઉપકારક આચાર્યો થયા છે. જેમને ઘણી ઉચી કોટિમાં મૂકી શકાય તેમ છે. છતાં તેમનો અત્યંત ઉપકાર હોવાનો માની બુદ્ધિની વ્યાકૂલતામાં આવી તેમને પ્રભુતુલ્ય માનીલેવા એતો ભૂલવણી છે. અલખત તેઓએ સમાજ ઉપર જે ભોગો આપી ઉપકાર કર્યો છે તેનો બદલો આપવાને મનુષ્ય પાસે તાકાદ નથી. એ વાર્તા ખરી છે. પણ-તેથી તેમને પ્રભુ કહેવા એતો જૈન દષ્ટિએ અયુક્ત છે. એ ખબા

આચાર્યોએ ઉપકાર કર્યો છે પણ તીર્થંકરોએ જે ઉપકાર કર્યો છે, તેના કટવાયે અશે પણ તે આચાર્યનો ઉપકાર આવી શકે તેમ નથી શાસ્ત્રકારોએ તેમની યોગ્યતા જોઈ તેમના ગ્યાનો મુકરર કર્યા છે એ વાર્તા શાસ્ત્રોમા સાદુ દેખાય છે આચાર્યોનું સ્થાન ઉપકાર દષ્ટિએ ગમે તેટલું ઉચ્ચ માનીએ તો પણ તેમને ત્રીજા સ્થાનમા મૂક્યા છે આજે આચાર્ય, ઉપાધ્યાય કે સાધુ, કોઈ પણ વ્યક્તિ ઉપર પુષ્કળ ઉપકાર કરે તો પણ પોતે એમ તો ન ઈચ્છે કે તીર્થંકર કરતા વધારે ઉપકારીયું તો માઈ સ્થાન તેમના પહેલા આવવું જોઈ એ, એટલે ગમે તેટલો ઉપકાર કરે પણ સર્વજ્ઞ તીર્થંકરની આગવ કોઈ રીતે તેઓ આવી શકે તેમ નથી એટલે આજે સર્વજ્ઞ નથી પણ જે બ્રહ્મ મુખનિ સૂત મૂન પુસ્તકો છે તે જોટલા, સાચા ઉપકારક છે, તેવા કોઈ ઉપકારક નથી એ પુસ્તકોના આધારે જે જોયે છે અથવા પુસ્તકો પ્રમાણે ચાલે છે, તેજ માત્ર વિશ્વસનીય છે જેઓ પુસ્તકોના નામ દે છે, પણ તેના ઉપર પગ મૂકી ચાલે છે અથવા તેની વિશ્વ જોને છે, વર્તે છે, તેના ઉપર સમાજ વિશ્વાસ ગમતો નથી

નવીન પંથ વિચાર

ભા ૧ લો.

લેખક : - સ્વ. પૂજ્યશ્રી મોહનલાલજી મહારાજ.

દોહરા.

નવીન પંથના ગ્રંથને, કહે કોઈ સૂત્ર પ્રમાણ;	
દાન, દયા, સત્, શિયળને, વિકૃત્યા કહે અન્નણ.	૧
લિખિત ગૃહસ્થના વાક્યને, માને કોઈ સિક્કાંત,	
અન્ય વચન ઉવેખીને, રાખે હૃદયમાં બ્રાંત.	૨
શું કહું છે જિન સૂત્રમાં, તે જાણે નહિ લક્ષ,	
પકડયું પોતાનું વદે, લખેને ખોટો પક્ષ.	૩
સૂત્ર વચને સમજાવતાં, કોઈ વીરલા સમજાંત,	
કોઈ સૂત્ર ઉત્થાપતા, ઉલટા દોષ દાખાંત.	૪
કોઈ કૃપાળુ દેવ કહે, કોઈ કહે વીતરાગ !	
ધરે પત્ની છોકરાં, કહો શું કીધો ત્યાગ ?	૫
સચેત સચેત અલક્ષ્યનો, નહિ રજનિમાં ત્યાગ,	
વિત્ત માટે વલખા કરે, એહ કળી વીતરાગ.	૬
મહીમા માટે પચીસમો, કહે તીર્થંકર કોય,	
તેતો ગોશાળો થયો, કળીમાં વિધ વિધ હોય.	૭
કળિ કાળમા કોઈપણ, જીનપદ નામ ધરાય,	
મહા મોહની કર્મનો, બંધ કહ્યો જિનરાય.	૮
દશાશ્રૂત સ્કંધ સૂત્રમાં, છે ખુલ્લો અધિકાર,	
વાંચીને વાક્યો વદો, હૃદય કરી વિચાર.	૯
નવીન પંથના ગ્રંથમાં, અનેક શંકા થાય,	
તોપણ પક્ષરાગે લખી, દોષ ન લેશ જણાય.	૧૦

વચનામૃત વળા સાતસે, તત્ત્વજ્ઞાનની માંય,	
કાઈ કોઈ વચનામૃત મહિ, ઉલટા ચબ્દ જણાય.	૧૧
‘છખી પડાવુ નહિ’ કહે, વચનામૃતની માંય,	
પેઠી પુસ્તકમાં કયા થકો, વયે વચની ત્યાંય.	૧૨
જડ ક્રિયાના વાદના, ઝગડા દેખી અનેક,	
એક ખીજાને નિંદતા ઠપકે કટાબ્યા છેક	૧૩
કોઈ કાપર ક્રિયા તણા મત નિયમ પચ્ચખાણુ,	
દિયે તિલાજલી સખક્રિયા કહે વૃથા વિણુ જ્ઞાન	૧૪
જ્ઞાન વાદી કહે જ્ઞાન વિણુ, મુક્તિ કદી ન હોય,	
જ્ઞાન વિણુ પચ્ચખાણુ મૌ ક્ષણદાયી નવ હોય	૧૫
જ્ઞાન દર્શન, આગ્રિતે તપ એ ચાર પ્રકાર,	
મોક્ષ સાધન જિનવરે કલા, એ ચારે સહચાર.	૧૬
કોઈ નિષેધે તપને, કોઈ નિષેધે જ્ઞાન,	
કોઈ ક્રિયા નિષેધતા, ઠોડ નિષેધે ખ્યાન	૧૭
કોઈ માને એક વસ્તુને, બાકીનો ઈન્કાર,	
એક વસ્તુથી મોક્ષ કહે એમનું વદનાર	૧૮
મમ્યગ્ જ્ઞાન દર્શન સહિત, ચાર કલા જીનરાય,	
તેતો મારગ મોક્ષનો કહ્યું ઉત્તરાખ્યપન માય.	૧૯
જ્ઞાન થકી જાણે સ લ, દર્શન શ્રદ્ધા રૂપ	
આગ્રિથી આવત રૂકે, તપમ્યા ક્ષપન સ્વરૂપ.	૨૦
જ્ઞાન તણી વાતો કરે, અતર નાસ્તિ હોય,	
વૃત નિયમ પચ્ચખાણુને, બધક્રિયા ગણે સોય	૨૧
કોઈ કહે પચ્ચખાણુ વિણુ સુખે મુક્તિ હોય,	
માત્ર જ્ઞાનની જરૂર છે, કહે જ્ઞાનવાદી કોય.	૨૨
પચ્ચખાણુદિ જિનોન્ત જે, ક્રિયાનો કરે નિષેધ,	
મોક્ષ માને માન જ્ઞાનથી કરે જિનવચન નિષેધ	૨૩

- અધ્યયન ઉત્તરાધ્યયનનું, છડું કહ્યું જિનરાય,
જ્ઞાનવાદીનો મત એ, ભવબ્રમણ કહ્યો ત્યાંય. ૨૪
- પગ ખૂંચ્યો સાગર વિષે, દેખે કઠિા નીર,
(પણ) ચરણ ચલાવ્યા વિણુને, કેમ પામે એ તીર. ૨૫
- જ્ઞાની બાણે જ્ઞાનથી, મોક્ષ તણો ઉપાય,
પણ ચારિત્ર વિણુ કદી, મુક્તિ નહિ લેવાય. ૨૬
- જ્ઞાન નહિ સમકિત વિણુ, ચારિત્ર નહિ વિણુ જ્ઞાન,
ચારિત્ર વિણુ મોક્ષજ નહિ, મોક્ષવિણુ નહિ નિર્વાણ. ૨૭
- સમ્યગ્ જ્ઞાન દર્શન થકી, ઘટે ભવ સંસાર,
ચરણ તપથી ઉર્ધ્વગતિ, લોકાગ્ર જઈ દરનાર. ૨૮
- જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ, મોક્ષ કળ દાતાર;
ત્રણ તજી એકને ગ્રહે, ભવબ્રમણ સંસાર. ૨૯
- એકાંત વાદી જ્ઞાનથી, કહે મેળવશું મોક્ષ,
તેમ ક્રિયા વાદી કહે, તપ બળે લઈશું મોક્ષ. ૩૦
- કોઈ ગણે પચ્ચખાણુને, બંધ ક્રિયાની માંય,
મન મજબુત રહે નહિ (તો) દુઃપચ્ચખાણુ ગણાય. ૩૧
- સમકિત સહિત ક્રિયા કરે, તે ઉત્તમ કહેવાય,
સમકિતના ધરતી ક્રિયા, કોઈ દિન સમકિત પાય. ૩૨
- સરકાર કે દરબારમાં, નોકરી દાખલ થાય,
કોઈ દિન ચડે એ પાયરી, ઉંચી પદવી પાય. ૩૩
- રહે કુટિરમાં (ઝુંપડી) જે સદા, તે ઈચ્છે માળ સાત,
ન્યાં લગી પ્રાસાદ (મહેલ) નવ મળે, ઝુંપડીમાં દિન જાત. ૩૪
- કોઈ કહે બંગલા વિના, રહેવું ન મારે ક્યાંય,
ઝુંપડું વીંખી નાખેતો, દુઃખ પામે સદાય. ૩૫
- ત્યમ સમ્યક્ વિણુ કરણીનો, કોઈ કરે અભાવ,
સદ્ગતિ પામવી દોહાલી, નહિ સુખી સદ્ભાવ. ૩૬

વૃત પચ્ચખાણુ ચાગ્રિને, વળી નપાદિ નેહ	
તે તો મધ ક્રિયા હુવે, અમધ ક્રિયા ગુણુ ગેહ	૩૭
એમ ટ્હી ક્રિયા તણો, નિષેધ ને કરનાર,	
તે અક્રિયાદીનો, મત કહો સૂત્રભોજાર	૩૮
ભગવત મહાવીર આદિ ને, તીર્થકરો મર્ભમાય,	
મમકિત સહ નણુ જ્ઞાનવત, ચારિત્ર ઋણુ ન ત્યાય	૩૯
જો ચારિત્ર હોય તો, સમાર ભોગવ કમ	
તેથી ભોગ મો છોડીને, લીધુ ચાગ્રિ જેમ	૪૦
કોઈ શુદ્ધ જ્ઞાની કહે અમને જ્ઞાનની માય,	
કર્મ બધ હોતો નથી, ભોગ ભોગવતા ક્યાય	૪૧
સમયસાર નાટક તણો, દીયે દાખવો કોઈ,	
' જ્ઞાની કેરો ભોગ એ, નિર્જગ હેતુ હોય '	૪૨
એમ વ નાગ પ્રતિ કરે પ્રશ્ન જી મર્હ એમ	
જ્ઞાનીને ભોગ છાડવો કે આ ગવો (કહો) કેમ ?	૪૩
જો છાડવા ભોગ કહે તો નિર્જગ અટકી જાય,	
હમમલી કદી એમ કહે, આત્મે નિર્જગ થાય	૪૪
એમ માનો જો કદી તો માગી પય જણાય,	
ભોગ ભોગવતા દોષ નહિ, પોપવીના જણાય	૪૫
જ્ઞાની નામ ધગવીને, જેમ જેમ ભોગવે ભોગ,	
તેમ તેમ નિર્જરા જો હુવે, તો તગવો ભોગ ધ્રિણુ યોગ ?	૪૬
નિર્જરાના સ્થાન બાર છે, તે તો સુન જણાય,	
તેરમો ભેદ એ ભોગનો કહો ધ્રિણુ મૂતની માય	૪૭
રાસવાક્ય વૃથા નહિ, તેમા ગ્રહસ્થ જણાય	
લ-ચાત્રમા અણુગાગનો, ભોગ " નિર્જરા " ગણાય	૪૮
ઉપશાત મોહો ને લીળ મોહો વળી કેનળી ભગવત,	
જોગ પ્રવર્તી ભોગનો જિયવહી બધ કગત	૪૯

- શાતા વેદનીય કર્મનો, એ સમયનો બંધ,
ત્રીજો સમય નિર્જરા હોવે, ભોગ નિર્જરા સંબંધ. ૫૦
- ઉપશમ વા ક્ષાયક સદા, હોય નિશ્ચય સમક્ષિત,
યથાખ્યાત ચારિત્રવંત, તસમોગ નિર્જરા હિત. ૫૧
- સમક્ષિત નહિ, ચારિત્ર નહિ, નહિ વૃત્ત કે પરચખ્યાણ,
શુષ્ક જ્ઞાનીના વચન એમ, નીકળે ઝેરો બાણ, ૫૨
- દ્રોષ કહે સામાયિકમાં, સ્થિર રહે નહિ મન,
તે કારણ કરિયે નહિ, કરિયે પ્રભુ સ્મરન. ૫૩
- પ્રભુ સ્મરન ભલે કરો, પણ સામાયિકની જરૂર,
નિવર્તન એ ઘડી તણું, અશુભ કર્મ કરે દૂર. ૫૪
- એ ઘડી મન સ્થિર કેમ રહે, સામાયિકની માંય,
ઉલટું કર્મ બંધન હોવે, જ્યાં ત્યાં મનકુ જાય, ૫૫
- મન જાય તો ભલે જાય, મત જવાદે શરીર,
વિના ચડાવી કામઠી, કેમ લાગે એ તીર, ૫૬
- ભરી વખાર પકવાનની, ખાવાતું મન થાય,
પણ મૂક્યા વિણ મુખમહિં, પેટ નહિ ભરાય. ૫૭
- એ ઘડી સામાયક મહિં, અથવા હોય પરચખ્યાણ,
જો કદિ મન વશ નવ રહે, વચન કાયા વશ આણ ૫૮
- મન, વચ, કાયા વશ હોવે, તો મહાકુળ જાણ,
કાયા સાવધ સેવે તો, થાય વૃત્તની હાણ. ૫૯
- નવિન વસ્ત્ર પર રજ પડે, ખંખેરે ટળી જાય,
સામાયિકના અતિચાર દોષ, આલોચે દૂર થાય. ૬૦
- જો સામાયિક નિત્ય કરે, તે દુર્ગતિ નવ જાય,
વૃત્ત પરચખ્યાણાદિકથી, અશુભ બંધ નવ થાય ૬૧
- સામાયક વૃત્ત પરચખ્યાણને, તિલાંજલી દેનાર,
સૂત્ર વચન ઉવેખતાં, ભવ બ્રમણ સંસાર. ૬૨

મત જમાવા કાગલો ઢાંકે ઉપદેશ	
તે ઉપદેશ કઈ રીતનો, મૂકે મુનિનગ વેશ	૬૩
કરણી મો નિષ્કળ હુવે, યાની જાણે અર્થ,	
શુદ્ધ સમકિત પામ્યા વિના, વૃતાદિ મો બ્યર્થ	૬૪
ઈત્યાદિ દષ્ટ બોધને, નાખે ભ્રમણા માય,	
કોઈ વિચાર કરે નહિ, ન જીવ મૂન-ન્યાય	૬૫
વળી વૈરાગી જીવને, કરે વૈરાગ્યથી નષ્ટ	
શ્રદ્ધા અવળી સ્થાપીને, કરે માધુને મષ્ટ	૬૬
તે મહા મોહની ઝર્મનો, હોય બંધ હનના	
દશા શ્રુતસ્કંધ દેખતો અબડનો અધિ ૧૦	૬૭
વાડો જે નિષેધતા, પેડા વાજા માય,	
નવિન વાડો બાધીયો, વિપત્તિ વેશ બનાય	૬૮
માધુ તો બાવા બન્યા, બિન બિન મર્મનિવાસ,	
કોઈ કોઈ પુસ્તક વાચતા, ગણે કોટો પામ	૬૯
કોઈ કોઈ મહામૂર્તિઓ, આપન ઝી પૂજત,	
નવિન પથ વધાવવા, ધમો ખૂન ખગચત	૭૦
પૈસો આપી અન્યને ખેચે ના માય,	
ધર્મ અર્થ જાણે નહિ દ્રવ્યમાદિ નતયાય	૭૧
ઈચ્છે છે જે યોગીજન, અનત સુખ સ્વરૂપ,	
મૂળ શુદ્ધ તે આત્મપદ મોગી જિન સ્વરૂપ	૭૨
આત્મ સ્વભાવ અમર્ય તે અનન્દબન આધાર	
જિન વચને દર્શાવીયો, તેદ સ્વરૂપ પ્રમા	૭૩
જિનપદ નિગમ એ તા, ભેદભાવ નહિ વાઈ,	
લક્ષ યવાને તેદનો, કલા શાસ્ત્ર સુખદાય	૭૪
જિન પ્રવચન ગુગમતા, થકિ અતિ મતિમાન	
અનન મન શ્રી ગુરુ, સુગમ અને સુખ-ખામુ	૭૫

શુદ્ધાત્મા ને સદ્ગુરુ, આલંબન કહ્યાં દોય,	૭૬
આગુવચન ઉવેખીને, ગ્રહે આલંબન કોય.	
ઉત્તરાધ્યયન ચોવીસમે અધ્યયને એ અધિકાર,	૭૭
દર્શન, જ્ઞાન ચારિત્ર, એ આલંબન સુખકાર.	
આલંબન અધિકારનું વાચો પુસ્તક લાઇ.	૭૮
શાસ્ત્રે શું જણાવીયું, વિચારો મન માહી.	
ઓગણીસે ચોરાશીએ, વક્રપુર મોઝાર,	૭૯
અક્ષય તૃતિયા ઉપરે, શુદ્ધ જણાવ્યો સાર.	
નવિન પંથ નાયક તણું, અનુભવ્યું ચરિત,	૮૦
તે સંક્ષેપે વર્ણવ્યું, અંશ માત્ર ગર્ભિત.	

નવિન પંથ વિચાર.

ભાગ ૨ જો.

દોહરા.

શ્રી મહાવીરના શાસને, અનેક મત જણાયા,	૮૧
તેનું કારણ શું હશે, જણાવો શાસ્ત્ર ન્યાય.	
ભાવિક લવ ભીરૂ તણા, મનનો એહ સદેહ,	૮૨
જણાવ્યો પ્રગટ પણે, શંકય ટાળવો તેહ.	
શ્વેતાગર દિગંબર તણા, મૂળ ભેદ દોય માંય,	૮૩
ગચ્છ સંઘાડા અનેકમાં, મતભેદ અનેક જણાયા.	
મૂર્તિ માનનારા અને હોય અમૂર્તિ માન	૮૪
વેશ પ્રરૂપણ જુજવી, જુજવી શ્રદ્ધા સ્થાન.	
કોઈ માને સિદ્ધાન્તને, કોઈ માને નિજમન્ય,	૮૫
મત-મતાંતર જુજવા, મહાવીર ધર્મ નિર્ગ્રય.	

મહાવીર શાસન નિર્મળુ, વર્ષ એકવીસ હજાર, એકાવતારી જીવ હશે ચાગ તીર્થ મોજાગ	૮૬
વીરબ્રહ્મની હયાનિમા (હતા) જીની ચાળામ કોડ, પણ ફાંટા દતા બણા, પક્ષપાતની ખોડ	૮૭
મહાવીરના કેવલ ચક્રી, બે વર્ષ અગાઉ ગોશાળાને કેવલ પટે, તીર્થકર માને મહિ	૮૮
પામૈનાથના છ મતાનીયા, બળ્યા ગોશાળા સાથ, જીવુ, મરણુ, સુખ કુખનું, લાભ અવાલ મગાથ	૮૯
પૂર્વજાનના રહસ્યનું દીધુ ગોશાલને જ્ઞાન, તેથી પ્રમિદ્ધિ પામતા, થયુ ખૂબ અભિમાન	૯૦
તેના પક્ષના આવકો, થયા અગીચાગ લાખ, બીજો પક્ષ જમાલીનો, છે ભગવતીની સાખ	૯૧
મહાવીર વચન ઉવેખીને, ગણાયો નિ હવ માથ. પાચ લાખ આવક તણી, સેખ્યા તેની ગણાય	૯૨
એમ માત નિન્દન તણો, છે ચૂને અધિમાર, વળા વિશેષે વાધીયું પચમ કાળ મોજા	૯૩
વિશેષે ઊત્તમિજતા, મહાવીર શામન માથ, પચમ આરે પ્રગટપણે દાગણુ સૂચે જણાય	૯૪
એક હુડા અવમર્ષિણી, દુગાર કુપમ -ાગ, નીજે બરમગૃહ તણો અમજનિ પૂજનથ	૯૫
પાંચમું કારણ સાબજો, ચદ્રગુપ્ત ગજન પાખીના પોષા વિરો, લાખ્યા મોળ સુખન	૯૬
બદ્ધગાદુ સ્વામી તણ, ચૌ- પૂર્વી વિચ ત અર્ધ અર્થ જણાવના, દુઃખમળ પડત	૯૭
જાગ રોજો સર્પ દેખીયો પચમ સ્વપ્નની માથ જાગ દુઃખગીના વખતમા, પ્રનિમા સ્થાપન થાય	૯૮

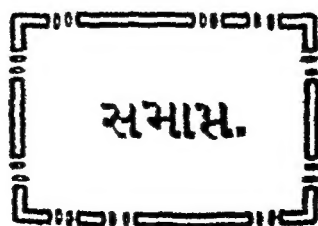
દશ અચ્છેરા દાખીયા, દશમા ઠાણા માંય, દશમ અચ્છેરું આ સ્થળે, લાણું પડતું જણાય.	૯૯
પૂજ્ય અસંજતિપણે, મંજમ ગુણ રહિત, પ્રતિમા ફેટાદિકને, પૂજે જોની નિત.	૧૦૦
મૂર્તિપૂજક બે વર્ગના, ત્રીજા નહિ પૂજનાર, તેને નિજ વાડા વિષે, લેવા કર્યો નિરધાર.	૧૦૧
મંદીરમાં તથા મૂર્તિઓ, સ્થાપન કરી પ્રજિત, અસંજતિ પૂજા તણુ, વધતુ બગ નિત નિત,	૧૦૨
દુગાઠ દુઃખમ કાળમા, અસંજતી પૂજાય, દશમ અચ્છેરાને બળે, પ્રગટ પણે જણાય.	૧૦૩
વિશેષ જાણવું હોયતો, સંઘપટ્ટની માંય, શ્રીજિનવદ્વલ સુરિએ જણાવ્યા છે બે ન્યાય.	૧૦૪
પ્રતિમા હેતુ શું હતો ? શું હેતુ સ્થાપિત, શ્રાવકને કેવા ગણ્યા, જાણવા યોગ્ય ખચિત.	૧૦૫
કર્તા સંઘપટ્ટના જીવિતવ્ય જોખમ લીધ, સત્ય સ્પષ્ટ જણાવીને, કર્યું શાસનનું હિત.	૧૦૬
મહા નિશિથના પાંચમા, અધ્યયનમાં અધિકાર, કમળપ્રભા આચાર્યનું, પ્રથમ વચન વિચાર.	૧૦૭
તીર્થંકરના અભાવથી, તીર્થંકરની પ્રતિમાય, સ્થાપિત કરી પૂજે તિકે, સાવધ ધર્મ કહાય.	૧૦૮
શ્રુત સત્ય પ્રરૂપીને, દળ ઉપાજર્થો જોહ, તીર્થંકર પદવી તણા, નષ્ટ કર્યા ભવ ગેહ.	૧૦૯
વળી જુઓ સિદ્ધાંતમાં, પ્રશ્ન વ્યાકરણ માંય, દેહરાં પ્રતિમાદિ કહ્યાં, આશ્રવદ્વારના ત્યાંય.	૧૧૦
વળી વિશેષે સાંભળે, સંવરદ્વારની માંય, મુનિને નીરખવી નહી, નજરે કાઠ પ્રતિમાય.	૧૧૧

મત્યાદિ બહુ દાખલા, સાત્તથી મિદ્ધ ચાય	
સમદષ્ટિથી રિચારતા, સત્ય સ્વરૂપ સમજાય	૧૧૨
આલબન બહાનુ લઈ, કંઠુ કાઈકે નવિન,	
આગુને ^૧ આગળ કરી, ચલુ કુમત આધિન	૧૧૩
વાન કરે જ્ઞાન ધ્યાનની, અંતર ભ્રમણા અધિક,	
દુનિયાને ભરમાવવા, જડપૂજા ગણી ઠીક	૧૧૪
આલબન આગળ કરી, પ્રતિમા પગવા પાટ,	
ફોટો ચિત્રાદિ કાઢી પૂજે આલબન માટ	૧૧૫
કાઢી પુસ્તક પોથી બને, કાઈ ટોપી કાઈ સિંગ,	
જૈન-જૈનેતગમા બડો, ચીવપથી પૂજે લિંગ	૧૧૬
આપ્ત વચન અગળા કરી, આપ મતે આનનાર,	
નિજ વાડો વધાવવા, નવુ પ્રગટ ગ્નાન	૧૧૭
મતિ માનનારા અને નહિ માનનારા મોય,	
આગુ વચન ઉવેખોને, પડયા ભ્રમણામા દોય	૧૧૮
સિદ્ધાંત સામુ જુએ નહિ, માને મથ સિદ્ધાંત,	
પક્ષ પોતાનો જમાવવા, વહે વચન એમત	૧૧૯
જૈન સૂત્રો જૈન મંથર્મા આલબન અધિધાર,	
પ્રગટ પણે જણાવીયા, વાચી કરે વિચાર	૧૨૦
આજ્ઞા પરમ પુરુષની જે ધરના હો ચિત્ત	
તો તે આલબન મહો, જે હોન વચન પ્રતિત	૧૨૧
નવીન પથના નાયકે આનબન કહ્યું જેહ,	
શાસ્ત્ર અને સદ્ગુરૂ તણુ, તેમા નહિ મદેહ	૧૨૨
તીર્થંકર અને મિદ્ધના ગુણુ શાસ્ત્રથી જણાય,	
તે સદ્ગુરૂની સહાયથી પ્રગટે આત્મા માય	૧૨૩
ગચ્છ મધાડા નિષેધતા, ગણુતા વાડા જેહ,	
તે મહાવામી થયા વળી ક્રિયા જડ તે	૧૨૪

દિગંબર શ્વેતામ્બર તણી, પ્રતિમા સાથ સ્થાપિત, નવિન પંથ નાયક તણી, પૂજન થાય નિત નિત.	૧૨૫
ફેટો સન્મુખ રાખીને, ધૂપ દીપાદિ કરનાર, તેને કોઈ પૂછે કદી કીણુ આત્મા વર્તનાર.	૧૨૬
જેવા સહજનનંદના અનુયાયી કરે ડોળ, તેવું આચરણુ આચર્યું, ક્યાંથી કાઢ્યુ ખોળ.	૧૨૭
મુહપતિ રજોહરણાદિકના, અધિકારી સાધુ જેહ, તે મૂકી ત્યાગી બન્યા, મહાવાસી થયા તેહ.	૧૨૮
બાગ બગીચાની ક્રિયા કરતા તેહ જણાય, અધિકારી થઈને રહ્યાં, પથ જમાવા ત્યાય.	૧૨૯
ધત્યાદિક નવિન પંથની, નવિ રચના નિહાળ, વૃત, નિયમ, પચખાણુને, ત્યાજ્યાં છે ત્રિકાળ.	૧૩૦
જુઓ ઉત્તરાધ્યયનના, છઠા અધ્યયન માય, જ્ઞાનવાદી પચખાણુ વિણુ, મોક્ષ પ્રરૂપે ત્યાંય.	૧૩૧
અકિરિયા વાદી તણો, એહ મત જણાય, ભવભ્રમણુ જિનવરે કહ્યું, એહ અધ્યયન માંય.	૧૩૨
કોઈ કોઈ સાધુ તેહની, શ્રદ્ધા માંહિ જણાય, તેહવા ગ્રંથો વાંચીને, પતિત થાતા જાય.	૧૩૩
સૂત્ર તણી શ્રદ્ધા નહિ, વદે વાક્ય વિપરીત. દેવર્દિ ક્ષમાશ્રમણની, કરે નિંદા અવિનિત.	૧૩૪
કોઈ કોઈ એકાંતવાદીના, ગ્રંથોના વાંચનાર, ઉત્કૃષ્ટ ઉપદેશ દઈ, વ્યવહાર લોપ કરનાર.	૧૩૫
એહવાના ઉપદેશથી, વક્ર બનેલા કોય, સાધુ સામા આવી અકે, લજ્જા શરમ ન હોય.	૧૩૬
આગુ પુરુષની આગના, હોય જે પાળનાર, મૂર્તિ, ફેટો કે ચિત્રનો, કેમ કરે સ્વીકાર.	૧૩૭

જડણુદિથી જડ તણી ઉપાસના દ નાગ,	
જડશામન વસારવા, કમાથી શોધ્યો માગ	૧૩૮
ખરાય જે પત્યગ તાગુ, લાકુ કે પઠવાન,	
તો તા' આ જગનમા, પત્યગના જગવાન	૧૩૯
માત્ર આનખન કારણે, જે એ ગ્યના કુપ	
તો તે આનખન તણા, છે ઝયો પ્રમિદ,	૧૪૦
જૈન મનને અન્યમતના, નિસે દાખના અને,	
લેવુ આનખન કેહવું, વિચારી બનાવો વિવેક	૧૪૧
પણ અદ્ભોસ કે એકનો, મૂર્તિપૂજક નહિ જોઈ,	
તેક દુમાયા વિષે વિધે એક બડો સદેક	૧૪૨
વિશેષ રી વિચારતા, કાગણુ અને જાણા,	
કાપના કિયાનણી ધર્મદાઝ ન મનમાય	૧૪૩
અથવા વાણી વિલામથી, કરે જ્ઞાનની વાત,	
અનગ કખના ધન તણી, ઈચ્છે દિન ને ગન	૧૪૪
અપમાન આગેવાનનું, અથવા અર કરેશ,	
કાણુ કુમ પાદિ ના ધરતા ધર્મ પર દેશ	૧૪૫
ઈત્યાદિ મર્મ કારણે, અથવા ૮ અભિમા	
નાસ્તિન થઈ નિજ ધર્મથી, કઈક પડ્યા જૂનીવાન	૧૪૬
ધાડા પાડ્યા ધર્મમા, કુંડયા વૃત પચ્ચખાણુ	
જન્વાદી જનાવીયા, કિણ આઘા પ્રમાણુ	૧૪૭
' દુભાય જ્યા પુષ્પ પાખડો, ત્યા નહિ જિનનો ધમ, "	
પ્રત્યક્ષ એ આઘા છતાં ન સમજાયો મર્મ	૧૪૮
વિનય ધર્મને મૂકીને, પણો જડની પાસ,	
વૃત પચખાણુ છોડીને, મિદ્ધાન પક્ષ કર્યો નાશ	૧૪૯
પોચા, યોયા મૂવને, જે માને બુદ્ધિ મદ	
હ મૂવની પ્રપ્તિયા દરતા વિચાર ન કરતા	૧૫૦

અનેકાન્ત સિદ્ધાન્તને તથા વદે એકાન્ત,	
ઉત્કૃષ્ટી વાતો કરે, જગત ભભાવા ખાન્ત.	૧૫૧
જે આત્માના ધર તણી, વાતોના કરનાર,	
તેણે શું સમજી ક્યો, જડ પૃથ્વિનો સ્વીકાર.	૧૫૨
અમૂર્તિમાન વર્ગને અર્થે એ શ્રમ લીધ,	
શુદ્ધ શ્રદ્ધાથી પડનારને, ગ્રંથ આલંબન કીધ.	૧૫૩
આલંબનના ગ્રંથને વાંચી કરજો વિચાર,	
ભ્રમણામાં પડશે નહિ, તો યાશે ઉદ્ધાર.	૧૫૪
દુનીયા દોરંગી દીસે, કાઈ કાઈ જેએ ક્યાઈ,	
શ્રદ્ધાને નહિ માન્યવે તો પત્તો ન લાગશે ક્યાઈ.	૧૫૫
જિન પ્રણિત શુદ્ધ વાક્યને, અંતર સમજી જોય,	
શાંત મને વિચારતાં, ભ્રમમા ન નાખે કાંચ.	૧૫૬
પ્રવૃત્તિ નિહાળી જગ તણી, ખેદ અતિશે થાય,	
સુષ વિવેકી જીવને, સમજાવા ક્યો પ્રયાસ.	૧૫૭
ઓગણીસે, અડધારીએ, જયેન્ડ માસ મુખકાર,	
શુકલ પક્ષમાં એ રચ્યું, લવ્ય જીવને હિતકાર.	૧૫૮
મોહ નજીક હે આત્મા, પડ્યો ભ્રમણા માય,	
તેહ યકી જો દૂર રહે, (તો) આત્મગુણ પ્રગટાય.	૧૫૯

શુદ્ધિપત્ર

પૃષ્ઠ	પાત્રિકા	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧૨	૧૦	તરફેણમા	નહિ ત ફેણમા
૨૨	૯	૮૨૦	૮૮૨
૫૫	૧૪	લીંગ વધારે (ફરી)	છપાણી છે
૯૨	૨૬	પાગનામ	પગિનામ
૯૩	૧૯	નિ લી જયુ	નિ.લી જયુ હતું
૧૫૬	૧૫	અધ —	અધ
૧૮૮	૭	નર્મળતા	નિર્મળના
૧૯૪	૫	ગાણુ	ગોણુ
૨૦૦	૧૪	ઉપમાત	ઉપરાત
૨૨૦	૧૮	અયત	અસત
૨૦૨	૦	દાઈ	ગાઈ

મુનિ શ્રી હર્ષચંદ્ર કૃત

જા. ક્ર.....વિધવિધ રસમય કાવ્યોનો સંગ્રહ

હર્ષ-તરંગ

આ કાવ્યો વિવિધ વિષયો પર અત્યંત રસિક રીતે લખાયેલાં છે અને પ્રાસાદિકતા, લાવવાહકતા તથા ગેયતામાં સુંદર છે. પ્રત્યેક કવિતાને પુસ્તકને અંતે ટીકા સાથે સમજાવવામાં આવી છે. વિધવિધ છંદો અને રાગોમાં ધર્મ, નીતિ, સૃષ્ટિસુંદરતા વિગેરે વિષયો ઉપરનાં કાવ્યો એવા સુંદર લાવો દર્શાવે છે કે તે વાંચનારનું ચિત્ત ઉચ્ચ લાવેથી આંદોલાયમાન બને છે.

પૃષ્ઠ ૧૨૫, મૂલ્ય માત્ર પાંચ આના. પોસ્ટેજ વધારે.

સ્થાનકવાસી
જૈન કાર્યાલય.
પચ્છભાઈની પોળ
અમદાવાદ.

મળવાનું સ્થળ—
શેઠ કચરાભાઈ વાડીલાલ
છીપાપોળ—અમદાવાદ.

